Törtlm. O.
1273
6

Törtlm. O.
1273.
6

Prisoner sc. Furth.

Az Orleánsi, Szüz' vagy Arc Johanna' nevezetes Hervina' fogságba – esése.

Ezt, a' Burgundiai Hertzeg, megsebesülve acta által az Angluſoknak. Bedford pedig, a' helyett, hogy ezen Hervina' vitézi bátorságának örök emlékezetére tisztelet – Oszlopot emelt volna, ötet mint eretneket és bübájost, Rothomágum Városában 1431dik Esztendőben meg – égettette.

469877

A' VILÁGNAK KÖZÖNSÉGES HISTÓRIÁJA.

A' mellyet
MAGYAR HAZÁJÁHOZ
viseltetõ ſzeretettûl
öſztönöztetvén,
és néhány jeles, és hiteles Authorokból
ki-ſzedegetvén
ugyan ezen Hazájának élõ nyelvén bátorkodik, mint igaz fiúi ſzeretetének áldozattyát nékie, mely alázatoſsággal bé-mutatni

GRÓF GVADÁNYI JÓZSEF,
Magyar Lovas Generális.

HATODIK KÖTET.

Pozsonban,
Wéber Simon Péter költſégével és betûivel.

1803.

540.176

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

G. TELEKIEK'
ALAPÍTVÁNYA

Elö járó Beſzéd.

Ezen következendö hatodik Réſznek elein által fogják látni a' Kegyes Olvasók azon ſok viſzontagſágokat, és háborúkat, a' mellyek a' Papak, és uralkodó Világi Fejedelmek között történtek. Tudom tsudállani fogják némelly Olvasók, hogy a' Pápák, a' kik a' Római igaz Anyaſzentegyháznak látható Fejei, miként háborúskodhattak, minekutánna a' kerejztény vallás a' békeſséget, és Felebaráti ſzeretetet, 's egyeſséget leg-inkább ajánlya, és taníttya-is. De ha a' következendö történeteket jól fel-fogják gondolóra venni, és azokat elmésen meg-fogják rostálni, által fogják látni, hogy vóltak ſok ollyan Fejedelmek, a' kik a' Pápáknak hatalmát egéjzlen el-akarták nyomni, és még e' mellett azon jóſzágoktól-is meg-foſztani, a' mellyeket némelly buzgóſsággal teljes Fejedelmek, Uralkodó Hertzegek, vagy-is Fejedelem, és Hertzeg Aſszonyok, önként a' Római Szent Széknek ajándékoztak, melly jóſzágok, ezen nevet: Patrimonium Sancti Petri nyerték. Ki tsudállya tehát, hogy ök-is védelmezték magokat, mert eztet valamint a' Terméſzet, úgy az Isteni, és Világi törvények-is meg-engedték nékiek, ſöt tartoztak-is ezzel, mint Sáfárjai azon jóſzágoknak. Én mindazonáltal nem kívánom makatsan a' Pápáknak pártyokat fogni, mert vóltak közöttök-is ollyanok, a' kik ezen Szent Méltóſagot nem érdemlették, a' kik e' Világba ſok botránkoztató roſzſzat vittek végbe, különössen azok, a' kik Pseudo, az az: hamis, és némelly Fejedelmek által erövel bé-ikta-

)(*tott*

tott Pápák vóltak. A' hitnek dolgába egy valóságos Papa sem vétheteti, és ha vétett, nem vétett mint Pápa, qua Pápa, hanem qui Pápa, az az: mint gyarlóság alá vettetett ember. A' valóságos Papák-is, hogy háborúskodtak, az igaz, de ennek tsak most fellyebb tettem-ki okát. De e' mellé még aztat teszem, hogy ha a' Hitnek védelmezésében Excommunicátziókkal semmit sem tehettek, tartoztak akkor aztat fegyverrel-is minden ellenségei ellen óltalmazni. A' Pápák között való nagy külömbbséget a' kegyes Olvasók fogják munkámba látni.

Tovább menvén ezen hatodik Kötetben, a' kereszstes háborúkat-is ki-fogom tenni, hogy tudniillik mért, és ki kezdette azokat, kik vóltak azokban a' Fő Vezérek, és hány illyen háborúk vóltak, és haszon vólt é, vagy tetemes kár ezeknek következése. Továbba mivel Milot Apatúr maga Frantzia nyelven írt originális munkajából az Éjtszaki részen feküvő Országoknak Históriáját ki-hagyta, én azoknak le-írását ezen kötetembe bé-iktattam, úgy mint: Dániának, Norvégiának, Svétziának, és Mosqva Országnak. Christiáni Úr-is ír ezekről, de tsak Synoptice, én más Authorokat segítségül vévén, valamivel bővebben írok azokról. Légyen tehát.

Írtam Szakoltzán Kis Karátson havának 16. *napján* 1800. *Esztendőbe.*

A' Ki-adó.

A' Könyv-

A'

Könyvnyomtató az érdemes Olvasókhoz.

Ezen Kötetnek a' ſajtó alól való ki-ſzabadúlását, nem az én környülállásim akadályoztatták illy hoſzſzas ideig, hanem a' benne elő-adódott ollyas dolgok, mellyeknek olly formában való elő adása, hogy ſenkinek ſzemei előtt leg-kissebb réſzben-is botránkozás' kövei ne légyenek, a' túdós Szerzőnek, hoſzſzas 's fáradſágos munkájába, és elmetöréseibe kerúlt. Melly által ez a' Réſz, nem tsak ſemmi-fogyatkozást nem ſzenyvedett, ſőt inkább ſzembetünő-tökélletesedést nyert; úgy annyira, hogy már most, akármi rendű 's állapatú ember-is, a' benne le-írt történt dolgokat, még a' külömben, könnyen ſérthetőeket-is, minden megütközés nélkül gyönyörködve olvashatja. — Más oka pedig ezen Kötet' illy tartós késedelmének a' vólt, hogy a' nagy érdemű Szerző, azon idő alatt, míg ez, kézírásban, a' kegyelmes Királyi Vizsgáló Szék előtt múlatott, világi pálya futását el-végezvén, az, onnan mennél elébb lehető ki-ſzabadúlását, ſzükſéges eſzközlése által nem munkálódhatta; elébb történvén ſzomorú halála, mint ſem abban fáradozhatott vólna, és ezen betses 's fáradſágos munkájának, a' nyomtató Műhelyből való ki-ſzabadúlásában gyönyörködhetett vólna. *Tsendesen nyugodjanak hült tetemi, míg az örökké tartó bóldogság' bírására fel-ébreſztetnek!* Tudom, hogy ezen ſzives kívánſágom, más ſzámos Tiſztelőinek,

's Olvasóinak ſzájaikból-is, ſok ízben hangzott, 's hangzik az Egekre. Méltán-is, mivel nem tsak ezen Világ' közönſéges Históriájának hat Kötetjeivel, hanem több más gyönyörködtető munkáival-is, mellyeket a' késö maradék-is nagy meg-elégedéssel fog örökké olvasni, örök Emlékezet-Oſzlopot emelt magának, Magyar Hazájának érdemes Fiai' 's Leányi' ſzíveikben.

A' mi pedig ezen Munkának további folytatását illeti; előre bizonyoſſá tehetem az érdemes Olvasó Közönſéget a' felöl, hogy azt, egy ollyan túdós, a' Históriákban jártas, 's az azokhoz tartozó Tudományokban gyakorlott Érdemes Hazánk' fiára bíztam, a' ki már a' túdós Magyar Közönſég előtt, mind jó ízléséről, mind a' dolgoknak terméſzetekhez alkalmaztatott Irás módjáról eléggé esméretes. Reménylem-is, hogy, ezen nem vélt változás által, a' következendő Kötetek, ſemmi tekíntetben ſem veſztenek érdemekből, hanem nagyobb tökélletesſéget fognak inkább nyerni. Ezzel az érdemes és kegyes Olvasóknak, magát, 's fáradhatatlan törekedéseit alázatosan ajánlja

a' Könyvnyomtató.

A' HATO-

A' HATODIK

KÖTETNEK FOGLALATJA.

NEGYEDIK IDŐ SZAKASZ.

Hetedik Gergely Pápa.

Az Egyházi Rendnek a' Birodalommal való Háborúja.

Levél.

I. *Tzikkely.* A' Római Catholica Ekklézsiának állapattya, Hetedik Gergelynek Pápasága előtt. — A' Normannusoknak Olasz Országba véghez vitt meg-hódoltásai. Anglia Országnak Vilhelmus által történt meg-hódoltatása - - - - - - - - 1

II. *Tzikkely.* Hetedik Gergely Pápának Uralkodása, és az ő tzivakodása Negyedik Henricus Császárral - - - - - - 23

III. *Tzikkely.* Negyedik Henricus Császár viszontagságainak következései. Azon győzedelmes Vilhelmusnak halála - - - 31

IV. *Tzikkely.* Második Orbán Pápának Uralkodása, ő az Investitúra dolgát nagyon folytattya, és tsak a' Normannusokat kémélli. 71

V. *Tzikkely.* A' Pápáknak új elövételeik Negyedik Henricus Császár ellen. Az ő szerentsétlen vége. Ama Trónus rabló Ötödik Henricus az ő példáját követi. Vége az Investitúráról való kotzódásnak - - 82

VI. *Tzikkely.* Anacletus Pápának el - szakadása. A' Szent Széken való Uralkodása, Második Innocentius Pápának, és Sz. Bernárd. 103

VII. *Tzikkely.* Kezdete a' ſzent, vagy-is kereſztes Háborúnak - - - - - - 118

VIII. *Tzikkely.* A' második kereſztes Háború, a' melly Szent Bernárdnak prédikállása által indíttatott - - - - - - - 136

IX. *Tzikkely.* Henricus Plantagenet. Ezen hatalmas Királynak versengései Anglia Orſzágába Becket Tamással - - - - - 146

X. *Tzikkely.* Fridericus Barbarossa Csáſzárnak uralkodása. Harmadik kereſztes Háború. Richardus, és Hatodik Henricus Csáſzár. 155

ÖTÖDIK IDŐ SZAKASZ.

Harmadik Innocentius Pápa, és Második Fridericus Csáſzár.

A' Pápák hatalma. — Vége a' kereſztes háborúknak Szent Lajos Király alatt.

I. *Tzikkely.* Harmadik Innocentius Pápának az ő Orſzáglása, az ő elö-vételei Philippus Augustus ellen. 's a' t. Negyedik kereſztes háború, és meg-vétele Konstantinápolynak. 181

II. *Tzikkely.* Az Inquisitiónak fel-állítása. Kereſztes háború az Albigenserek ellen. Orſzág nélkül való János Királynak Uralkodása. Harmadik Innocentius Pápának halála - 196

III. *Tzikkely.* Második Fridericus Csáſzár. Kilentzedik Gergelyt háborgattya. Az ő táborba való menetele a' ſzent hellyekre. Vége az Albigenserek háborújának. Kezdete Sz. Lajos Király Orſzáglásának - - 210

IV. *Tzikkely.* A' Pápáknak tovább való ellenkezéseinek okai Második Fridericussal. Sz. Lajosnak orſzáglása az ő első kereſztes háborúja előtt - - - - - - 217

V. *Tzikkely.* Gengis Chánnak az ő meg-hódoltatásai. Sz. Lajos Királynak ſzerentsétlen táborozása Ægyiptomba. Harmadik Henricus ellen történt fel-támadások Angliába 227

VI. *Tzikkely.* Az Anjou Ház Negyedik Kelemen Pápa által a' Sicíliai Trónusra ſegíttetik. Vége Lajos Király' Uralkodásának. - 243

VII. *Tzikkely.* Vége a' kereſztes háborúknak. Az Orſzáglásnak változásai Sicíliában, a' hol az Aragoniai Ház jön az Uralkodásra - 252

VIII. *Tzikkely.* Spanyol Orſzágnak állapattya a' Tizenharmadik Században - - - 260

IX. *Tzikkely.* Közönſéges meg-jegyzések az Ötödik Idő Szakaſzról - - - - - 266

HATODIK IDŐ SZAKASZ.

Szép Fülep, és Nyóltzadik Bonifácius Pápa.

Meg-erősítése a' Frantzia hatalomnak Frantzia Orſzágba.

I. *Tzikkely.* Negyedik Eduárdus Angliai Király.— Szép Fülep magáévá teſzi Gviennét. Kezdete Nyóltzadik Bonifácius Pápával való viſzſza-vonásoknak - - - - 270

II. *Tzikkely.* Nyóltzadik Bonifácius Pápának több dolgai. — Szép Fülep Király mindenekben ellent áll nékie. Bonifáciusnak halála 277

III. *Tzikkely.* Vége Szép Fülep Uralkodásának.— Ötödik Kelemen Pápának Uralkodása - 287

IV. *Tzikkely.* Meg-jegyzések Szép Fülep Királynak Uralkodásáról. Pénzek, Parlamentum, és a' Statusok Gyülése - - - 308

V. *Tzikkely.* Tizedik Lajos Királynak Uralkodáſa, és Ötödik Fülepnek Frantzia Orſzágba. Ötödik Eduárdusnak Angliai Királynak letétele - - - - - - - - 313

VI. *Tzikkely.* Huſzonkettödik János Pápának Uralkodása. — Bavariai Lajos Csáſzár általa üldöztetik - - - - - - - 319

VII. *Tzikkely.* Valoa Fülep Frantzia Orſzági Király. Az ő első háborúi Hatodik Eduárdussal Angliának Királlyával. Vége Bavariai Lajos Uralkodásának - - - 329

VIII. *Tzikkely.* Johanna Neápolisi Királyné. — Vége Hatodik Kelemen Orſzáglásának. — Hatodik Eduárdus Angliai Király, és Második János Frantzia Király - - - 337

IX. *Tzikkely.* Ötödik Károlynak uralkodása Frantzia Orſzágba. A' Caſtiliai Királynak kegyetlen

gyetlen Péter' Trónussának helyre állíttatása. Vége VI. Eduárdus uralkodásának 349
X. *Tzikkely.* Negyedik Károly Csáſzárnak Uralkodása. — És Spanyol Orſzágnak állapattya 359
XI. *Tzikkely.* Szép Mesterſégek, és Tudományok Olaſz Orſzágba, és más Orſzágokba-is - 363

HETEDIK IDŐ SZAKASZ.

A' Napkeleti nagy meg-ſzakadás. — Frantzia Orſzágnak ſzerentsétlen állapattya Hatodik Károly alatt, és azon való ſegítése Hetedik Károlynak.

I. *Tzikkely.* Az Egyházi nyúghatatlanſágoknak éſzre vétele. Viſzſza-térése a' Pápának Rómába 1378-dik eſztendőtől fogva, közepéig a' Tizenötödik Századnak - - 367
II. *Tzikkely.* A' ſzakadásnak kezdete. — Fel-támadások Neápolisba, és Magyar Orſzágba. — Nyúghatatlanſágok Frantzia, és Anglia Orſzágokba - - - - - - 371
III. *Tzikkely.* Venceslaus Csáſzárnak, és Második Richardusnak Angliai Királynak le-tételek. Az Aurelianumi, és Burgundiai Pártosok Frantzia Orſzágba. Pisai Concilium. Zsigmond Csáſzár - - - - - 393
IV. *Tzikkely.* A' Constantzi, vagy-is Costnitzi Concilium, és annak következései - - 403
V. *Tzikkely.* Hadi ſzerentséje Ötödik Henricus, Angliai Királynak Frantzia Orſzágba. Vége VI. Károly Uralkodásának - - 424
VI. *Tzikkely.* Hetedik Károly Frantzia Orſzágnak Uralkodásába bé-téſzi magát. Második Neápolisi Johannának Uralkodása. Ezen Királyſág Birodalmának változása - 429
VII. *Tzikkely.* A' Basileai Concilium, és annak következései - - - - - - - 439

Az Éjtſzaki Tartományok Históriájának tovább való le-írása.

Dánia - - - - - - - - - - 447
Norvégia - - - - - - - - - 451
Svétzia - - - - - - - - - 453
A' Calmári Egyesſég - - - - - - 456
Mosqva Orſzág - - - - - - - 458

NEGYEDIK

NEGYEDIK IDŐ SZAKASZ.

HETEDIK GERGELY PÁPA.

Az Egyházi Rendnek a' Birodalommal való Háborúja.

A' tizenegyedik Századnak közepétül fogva a' tizennegyedik Századig.

ELSŐ TZIKKELY.

A' Római Catholica Ekklézsiának állapattya, Hetedik Gergelynek Pápaſága előtt. — A' Normannusoknak Olaſz Orſzágba véghez vitt meghódoltásai. Anglia Orſzágnak Vilhelmus által történt meg-hódoltatása.

Most közelítünk azon időkhöz, a' mellyekben valamint a' Pápákkal, úgy a' Fejedelmekkel és a' Polgárokkal való háborúk ki-loobantak. Megkelletik vallani, hogy ezeknek éleſztője leg-in-

kábbVII.Gergely Pápa vala, de nem ok nélkül; mert az Anyaſzentegyházba ſok botránkozást okozó, és roſz életü emberek vóltak, ſok ollyan dolgok-is történtek, a' mellyek az Anyaſzentegyháznak törvényeivel, hagyományaival, és ſzokásaival ellenkeztek, az illyen embereket kívánta ö, mint a' konkolyt a' tiſzta búzából ki-írtani, és mindeneket igaz, és rendes folyamattyába hozni. Azt-is gondolóra kelletik itten venni, hogy azon háborúknak ſzikrái, már régen az ö Pápaſágára való válaſztása elött magok hamvaiba sínlettek, és mind azon dolgok, a' mellyek az ö Pápaſága elött történtek, jelentö postái vóltak azoknak a' háborúknak.

Tizenkilentzedik János Pápa, minek utánna a' Sz. Széken kilentz eſztendeig, és 9 napig ült vólna, meg-hala 1033-dikba 8-dik November napján. Helyette ezen eſztendöbe válaſztatott Pápának az ö unokája, Albertnek a' Tuſculanumi Grófnak az ö fia, a' ki-is kilentzedik Benedeknek neveztetett. Ezen Pápát a' Rómaiak a' Szent Székrül le-vetették, és helyette Sylvester válaſztatott. *) De Conrádus Csáſzárnak ſegitſége által Kilentzedik Benedek a' Szent Széket megint el-foglalta, de VI. Gergely mind a' kettöt, hogy neki engednék

*) Natalis ab Alexandro Tomo XIII. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Art. 4. Folio 9.

Bercastel de Beraúlt Hiſt. Eccleſiaſt. Tom. X. Lib. 31. Fol. 165.

In Hiſtoria Joannis Laurentii Berti XI. Sæculi Cap. I. Fol. 46.

nék a' Szent Széket reá beſzéllette, és bizonyos ſumma pénzel ôket ki-elégítette, melly tselekedete ámbár törvénytelen vólt, még-is az Anyaſzentegyház el-ſzenvedte, hogy ſzakadást ne ſzenvedgyen.

Harmadik Henricus Csáſzár, második Conrádusnak fia, nem ſzenvedhetvén ezen rendetlenſégeket, Rómába mene 1046-dik eſztendôbe, és ezen három Pápákat le-is-vettette. Ezeknek le-vettetése Sutri Városába történt, melly a' Potzolo vize mellett fekſzik a' Pápa tartománnyába, és deákúl a' neve Colonia Julia Sutrina.

Nem mellôzhetem én el Kilentzedik Benedek Pápának egy tselekedetét, a' mellyet nem minden Hazámfiai tudnak, és a' mellyet Natalis ab Alexandro maga Anyaſzentegyházi Históriájába Sæc. XI. Art. 4. pag. 9. így teſzki: Kilentzedik Benedek Pápa elôtt a' Lengyel Ekklézsia követek által panaſzt tett Buzetislaus a' Csehek Hertzege által el-követett Szentſég törésrôl, mivel ô a' Gnesnai Ekklézsiát kiprédálta, és a' Szentelt edényeket badi Törvénynek örve alatt magának tulajdonította, a' mellyet a' Prágai Érsek-is, Severus, helyesnek tartott lenni. Némelly Kardinálisok ajándékok által vóltak meg-veſztegetve, és ezek a' Pápát el-íjeſztették ezen Szentſég törô Latroknak meg-átkozásától, ſôt ezek, a' Csehek követtyeinek meg-ígérték a' Hertzegnek, és Püspöknek viſzſza-adattatását. Lengyel Orſzágnak dolgai ez által olly nyomorúſágosak vóltak, hogy majd kétſégbe való esést okoztak, mivel ſenki ſem vólt, a' ki a' hanyatló Lengyel Respublicát támogathatná, a' mellyért-is az Orſzágnak Rendgyei el-tökéllették ma-

gokban, hogy az Apostoli Szent Székhez követſéget küldgyenek, hogy Casimirus Hertzeget, a' ki a' Cluniumi Kalastromba Barát vala, és már fel-ſzenteltetett Diaconus-is vólt, a' ſzerzetes vótumokból fel-ſzabadítaná, és ötet Királyoknak-is kenné-fel. Reá-is állott kívánſágokra Kilentzedik Benedek Pápa, és Casimirust vótumaitól fel-óldozta, és még feleſéget-is házas társúl venni hatalmat adott nékie, de ollyan fel-tétel alatt, hogy ezen az Apostoli Szent Széktül vett engedelemnek örökös emlékezetére, a' Lengyel Nemesek a' ſzokott pénz-adót minden eſztendöbe a' Szent Széknek fizessék ſzemélyesen, fejeket pedig mint a' Barátok borotváltassák, és az Isten fiának, és az ö ſzent Annyának ünnepe napjain fejér len váſzonnal Stóla formán takarják bényakokat. Ezen dolgot Longinus-is egy nevezetes Lengyel Históricus így írja-le. Ebbül lehet ki-tanúlni, hogy a' Lengyelek mért járnak kopaſz fövel, de a' fejér len Stolát már nem viselik.

Harmadik Henricus Csáſzár, Második Conradus Csáſzárnak fia, a' ki feketének nevezteteti, nem ſzenyvedhetvén a' ſok rendetlenſégeket, Rómába mene 1046-dik eſztendöbe, és ezen három Pápákat le-is vetette. Ezeknek le-vettetése történt Sutri Városába, melly a' Potzoló vize mellett vagyon a' Pápa tartományába, és deákúl a' neve Colonia Julia Sutrina, a' mint fellyebb ſak most ki-tettem. Ezeknek helyébe, minekutánna Hatodik Gergely Pápa a' Sutrinai Zsinatba Pápaſágáról örökre le-mondott vólna, Harmadik Henricus Német Orſzágnak Királya, a' Római Clerusnak helybe-

be-hagyásával Suidgerust a' Bambergi Püspök köt a' Szent Székre fel-emelte, a' ki-is MXLVI-ban Karátson böjtyén fel-ſzenteltetett, és Máſodik Kelemennek neveztetett. Mingyárást-is ezen Pápa Henricusnak a' Csáſzári Koronát fejére tette, és Hitvesét Agnes Királynét Auguſtának nevezte. *) Ezen Pápa tsak eſztendeig ült a' Szent Széken, mert meg-hala 1047. eſztendőbe. Ezen Csáſzárnak ugyan tsak akaratjából Poppo a' Brixiai Püspök lett Pápává, Második Damasus név alatt, de meg-hala 23 napok után.

Ezen Pápáknak halála után a' Csáſzár ſzemeit Brúnóra vetette, a' ki Tullumba Püspök vólt, és a' Csáſzárnak-is Attyafia, de másképis egy jeles, és ſzent életű ember vala. Vormatziába Gyülekezet tartatott, a' mellybe-is ötet a' Csáſzár a' Szent Székre érdemesnek ítélte lennie 1048-dik eſztendőbe. A' Csáſzár válaſztására úgy állott ö, ha az egéſz Egyházi Rend, és a' Római Nép minden viſzſzavonás nélkül ezen válaſztásra reá fog állani, a' mellyért-is ő ſzarándok ruhába útazott, Róma felé és Augusta Városa mellett Angyali énekléssel meg-is örvendeztettetett. Róma Városába mezét láb bé-menvén az Egyházi Rend által, ſzintén úgy ezen Városnak népe által-is örvendetes kiáltások között fogadtatott, és máſodik Februáriusnak napján 1049-dik eſztendőbe Pápának válaſztatott, és ezen hólnapnak 12-dik napján, a' melly elsö Böjt Vasárnap vala, díſzes pompával meg-is koronáztatott,

*) Natalis ab Alexandro Hiſt. Eccl. Sæc. XI. Art. 5. pag. 12.

és Kilentzedik Leónak neveztetett. Ő Hildebrandust (a' kiről ezután sok szó lészen) magával vitte, mivel ez ámbár akkor még tsak Cluniai Barát vólt, még is a' Vormátziai Gyűlésbe jelen vólt, és ötet Rómába Cardinálisságra fel emelte. *)

A' Császár által-adta nékie Beneventumot, melly Város Neápolis Országába vagyon, hogy ezzel azon adójától meg-menekedhessen, a' mellyet Második Henricusnak uralkodásától fogva tartozott esztendönként fizetni azért, mivel a' Pápa meg-engedte, hogy Bamberget, melly Város a' Pápáé vólt, ki-fizethesse, és meg-vehesse, és így Beneventóval egyszersmind mint egy Tsere esett. Ki-tetszik ezekből, hogy magok a' Császárok adtak nagy hatalmat a' Pápáknak.

Ezen Kilentzedik Leó Pápa nagy buzgóságú, és ajtatos ember vala, azon igyekezett leg-inkább, hogy a' meg-romlott tagjait az Anyaszentegyháznak jó útra hozhassa, a' Simoniacus eretnekséget ki-írthassa, a' helytelen házasságokat el-ronthassa, föképpen a' Papokat, és öket reformálhassa, szóval, hogy az egész világot meg-jobbíthassa, és az Anyaszentegyházba a' békeséget bé-hozhassa. Hogy ezen szent szándékait véghez vihesse sok Conciliumokat tartott ő, ezekbe miket végzett, és dolgait miként folytatta, nem tárgyom le-írni, mert ezek az Anyaszentegyház Históriájához tartozandók, a' mellyet én nem írok, mellyre való nézve, ha kik talán mind azokat vóltaképpen

*) Natalis ab Alexandro eodem Tomo, & Sæculo. Art. 6. pag. 13.

képpen kívánnák tudni, útasítom ôket Natalis ab Alexandro 13-dik Tómusának olvasására, a' mellybe a' XI. Sæculumba végzett dolgait Art. 6. pag. 13. írja, és e' mellett még de Berault Bercastel által ki-adott Anyaſzentegyház Históriájának 10-dik Tómusára, és abba foglaltatott XI-dik Könyvére 192, és több lapokra.

Aztat egyedûl el-nem-hagyhatom, hogy Kilentzedik Leó Pápa 1050-dik Eſztendôbe mingyárt Húsvét után Rómába a' Lateránumi Templomba Conciliumot tartott, a' mellybe 55 Érsekek, és Püspökök leg-inkább Frantzia Orſzágból valók vóltak. A' többi dolgok között Berengariusnak hamis tanítását, és tévelygését vették elô; mivel pedig ezek kárhozatossaknak lennie meg-esmértettek, Berengarius maga kövétôivel edgyütt excomunicáltatott azon mondással, hogy ha ôk magok tévelygéseit el-nem-fogják hagyni, minden Truppok, a' mellyek az Orſzágban vagynak, az Egyházi embereknek vezérlése alatt, Papi öltözetekben, mind addig fogják ôket üldözni, míglen az Anyaſzentegyháznak tanítása alá magokat nem fogják vetni, eztet pedig nem tselekedvén meg-fognak bûntettetni.

Sok Históricusok aztat jegyzik-meg, hogy mivel Neápolis Orſzágában azon idôbe ſok Saracénusok vóltak, a' kik nagy roſzſzaſágokat vittek ottan véghez, Salerno Városát, a' melly ezen Orſzágba vagyon, Negyven Normannus nemes emberek kezeik közzûl ki-vették, a' midôn ezek mint ſzarándokok Jéruzsálembûl viſzſza-tértek. Ezen vitézſégekért meg-akartak nékiek fizetni, de ôk leg-kissebb fizetést ſem kívántak fel-venni, hanem inkább ezen

meg-hódoltatásnak, és végzett vitézségeknek hírét hazájokba kívánták magokkal vinni, hogy ez által magok attyafiait hasonló vagy még nagyobb vitézségre gerjeszthessék. Szent Márk Úr ezen történetet szembe-tűnő fundamentomokkal meg-hamisíttya, és aztat mondgya, hogy az első Normannusok mint Szarándokok Gargomó hegyét látogatták vólna-meg, és egy Longobardiabéli Vezér, kinek Meló vala neve, és a' Görögöknek ellensége vólt, arra bérlette őket, hogy Apuliába telepednének-le, a' mellyre ezen Normannusok többi Attyafiaikat reá-vettek vólna, és e' lett vólna fundamentoma az ő meg-hódoltásoknak.

Már akármint vólt a' dolog, de ezen Normannusok még-is olly bátrak, olly megrettenthetetlenek vóltak, és olly vitézek, mint az ő eleik vóltak, a' nyerességek, 's meg-hódoltatások nagy ösztönök vala, az ütközetekre-is mérészen mentek. Ők tsoportonként jöttenek-bé Olasz Országba, és azoknak szolgáltak, a' kik leg-jobban fizettek nékiek, és így majd a' Görögökkel, majd azoknak ellenségeivel tartottak. A' Neápolisi Hertzeg, mivel nékie-is a' Capuai Hertzeg ellen jó szolgálatot tettek, ezen két Városok között egy Megyét ajándékozott nékiek, a' mellyen ők 1029-dik Esztendőben Aversa Városát építették.

Ezen lak-helyek nagy történeteket okozott, mert Hautevillei Tengrédusnak, egy Normandiabéli Nemes embernek, három fiai, kik közzül egyike Vilhelmus Vas Karúnak nevezteteti, magok Familiájának részire egy új Uradalomnak fundamentomát vetették-meg. Minekutánna ők a' Katapánt (e' vala neve azon

Guber-

Gubernátornak, a' kit a' Konstantinápolyi Udvar oda helyheztetett) Apuliából ki-üzték, ők ezen Tartományt magok között, és a' többi Vezérek között fel-oſztatták, és a' Vas Karú Apuliai Grófnak maga katonái által ki-is kiáltatott. Az ő testvére Drogó követte ötet ezen tiſztſégbe 1046-dik eſztendőbe. Gviscard Róbert is 1060-dikba Olaſz Orſzágba bé-jött, és ezen Nemzetſég annakutánna kilentz Vezéreket ſzámlált, és magát naprúl napra félelmessebbé tette.

Olaſz Orſzág, a' melly mindég vért öntött mint új ellenſégeket úgy nézte őket, mert már mértékletesſégekrül meg-felejtkeztek, és már el-nyomókká, és zsákmányozókká lettek, a' mint-is Kilentzedik Leó Pápának idejében az ő erőſzak tételek, és zsarolások annyira ment, hogy a' ſzegény Calabriaibéliek inkább a' Görögök igája alatt kivántak élni, és valóſsággal ſegitſéget-is kértek tőlök. Végtére mivel ſem kérelem, ſem egyéb más mód, még az Excomunicatio ſem fogott rajtok, ezen Pápa el-tökéllette magába, ellenek egy ármádával, a' melly Németekből, és Olaſzokból állott, menni.

El-is mene ő, és jól lehet a' Pápa ármádája ſokkal erőssebb vólt, még-is a' Normanusok nem tsak meg-verték aztat, de magát-is a' Pápát egy kis Városkába, a' mellybe hátra maradott, el-fogták. A' Normánnusok mindazonáltal minden tiſztelettel bántak vele, és váltſág pénzt ſem kívántak tőle egyedül aztat, hogy az átok alól ſzabadítaná fel-őket, eztet a' Pápa meg-is tselekedte, de még-is Juniustúl fogva 1053-ba, a' midőn az ütközet történt, következett eſztendőnek Martzius hól-

napjáig tartották ötet Beneventóba, ekkor ſzabadon-is botsájtották. *)

Ezen idö közbe azon ſzomorú hírt vette a' Pápa, hogy a' Konſtantinápolyi Patriárcha, Cerularius Mihály, a' Római Anyaſzentegyház ellen nagy mérgessen fel-támadott, de mivel ezen dolog az Anyaſzentegyháznak Históriáját illeti, el-mellözöm aztat, és ezen Pápáról tsak ezeket teſzem-ki végtére, hogy ö nagyon ſzent életü ember vólt, a' ki már életébe-is ſok tsudákat tett, de a' nagy munkák által meg-gyengülvén betegſégbe esett, és a' Szent Sacramentomok fel-vétele után ki-múla bóldogúl e' világból 1054-dik eſztendöbe Aprilisnek 19. napján, 50 eſztendös Korába, a' Szent Széken pedig üle majd hat eſztendeig. A' Római Anyaſzentegyház ötet a' Szentek ſzáma között tiſzteli. **)

Midön a' Normannusokat Kilentzedik Leó Pápa az Excomunicatio alól fel-óldozta ſokra ajánlották ök magokat, de mivel ezen Szent Atya meg-halálozott, azokat nem tellyesíthették, hanem ugyan tsak 1059-dik eſztendöben, Második Miklós Pápának Uralkodása alatt, tellyesítették, mert bírtokaikat töle vett Feudumoknak lenni vallották, és még azon tartományokat-is, a' mellyeket idövel ſognak nyerni, így már Gviscard Róbert mind azokat a' jó-

*) De Berault Bercaſtel Hiſt. Eccl. Tom. X. Lib. 31. pag. 228. & 229.

**) Natalis ab Alexandro Tomo 13. Suæ Hiſt. Eccles. Sæculo XI. Fol. 18.

Item, de Berault Bercaſtel Tom. X. Lib. 31. pag. 334.

a' jószágokat, a' mellyeket ő Apuliába, és Calabriába bírt, és még azokat-is, a' mellyeket Siciliába fog nyerni, mint Feudumokat bírta, ugyan azért a' Pápának Homágiumot-is tettle. Hasonlóképpen Aversai Gróf Richardusnak-is a' Capuai Hertzegséget által adta mint Feudumot a' Pápa, jóllehet még akkor aztat nem-is bírta A' Római Politicának támaszra vólt akkor szüksége a' Császár ellen, azért-is ajándékozta azokat a' jószágokat a' Normannusoknak, mellyeknek némelly részeit még tsak meg-nyerni kelletett nékiek, valósággal sok Vasallusokat-is nyert ez által a' Pápa, a' Feudalis törvényeket-is magaévá tette, mellyek által hatalma nagyra nyőlt.

Mind ezen dolgoknak leg nagyobb elömozditója vala Hildebrand, a' ki-is kevés esztendők el folyta után Pápa lett, és Hetedik Gergelynek neveztetett, ő már régen kormányozta a' Szent Széket, az az: a' Pápáknak, Cardinálisoknak, és Püspökőknek jó tanátsokat, és talán oktatásokat-is adott. Ő Toscániába születtetett, szegény szüléktől Soana Városába, és Natalis ab Alexandro aztat teszi ki, hogy az Attyának a' neve Bonitius lett vólna, és Áts-mester ember vólt. Berti Jánosnak az Anyaszentegyházról írt Breviáriumába aztat olvasom, hogy midőn ezen Bonitius egykor fát faragott vólna, ezen Hildebrandus mint gyenge gyermek ezen Attyának lábai mellett álván az apró fa hulladékokból még akkor a' betüket sem esmérvén szent Dávidnak ezen szavait formálta-ki: *Dominabitur a mari, usque ad mare.* Már akkor-is ki-tetzett, hogy valamint tudós, úgy szintén nagy ember-is fog válni belőle.

Ő Ró-

Ő Rómába neveltetett-fel, és Cluniba Odilo nevezetű Apatúr által a' Barátok közé bévétettetett, és annakutánna megint Rómába viſzſza-küldettetett, a' hol-is Apatúr lett ſzent Pálnál, Subdiáconus, és hamar annakutánna Fő Papja a' Római Anyaſzentegyháznak, a' hol-is ő minden nehéz dolgokra, követſégekre az előtte való Pápáktól alkalmaztatott, és minekelőtte a' Sz. Székre felült vólna az Anyaſzentegyház kormányozásában leg-nagyobb tekíntetbe látzatott lenni, mivel nagyon tanúlt, bőlts, találó, és ſebes eſzű ember vólt, és már egéſz Olaſz Orſzág tudta, hogy az Anyaſzentegyháznak nagy párt-fogója vólna, és ſemmitűl ſe rettenne-meg. Kilentzedik Leó Pápának halála után a' Római Nép, és Egyházi Rend őtet Német Orſzágba küldötték tellyes hatalommal, hogy ő maga jó ítélete ſzerint Pápát válaſztana, mert ezen Leó Pápa maga jó erkőltsei által olly kedvessé tette magát, hogy megint azon nemzetbűl, tudniillik a' Német nemzetbűl, a' mellybűl való ő vala, óhajtottak Pápát. *)

Hildebrandus egy Moguntziába tartatott Gyűlésbe a' Püspökök által Aichstádiumi Gebhardust, a' ki a' Csáſzárnak közelrűl való Attyafia vólt, válaſztatta, a' ki-is Rómába érkezvén Második Victornak neveztetett, és zöld tsötörtök napján, az az: Aprilis 13. napján 1055-dik eſztendőbe fel-üle a' Szent Székre, maga Aichstádi Püspökſégét-is meg-tartván. **) Ezen Pápa Hildebrandust mingyártis

*) De Berault Bercastel Tom. X. Lib. 23. Fol. 243-244. Natalis ab Alexandro Tom. 13. Art. 7. Fol. 18.

**) Natalis ab Alexandro, & Berault Bercastel. Ibidem.

is követtyének válaſztotta, és Frantzia Orſzágba bé-küldötte, a' hová bé-érkezven mingyárt hat Simoniacus Püspököket le-vetett. A' midön pedig Tizedik István, a' ki Monte Cassioni Apatúr vala, Victort Pápaſágába követte, Hildebrandus Cardinális Archi-Diaconusſágra emeltetett, és olly tekintetbe vólt, hogy 1058-ba 10-dik Benedek Antipápát le-vetette, és Második Miklóst válaſztotta. Itten-is megkelletik állanom és ezen válaſztást meg-fejtenem, mivel egy Polyhistór aztat veti ſzemembe, hogy nem vólna igaz, hogy Második Miklós Pápát Hildebrandus válaſztotta vólna. Tsudálatos dolog az, hogy az ellen nem ſzól, hogy ő Victor Pápát-is a' Szent Székre válaſztotta, a' mint csak most fellyebb ki-tettem, de Második Miklós Pápának válaſztását nem engedi meg. Én ezen dolgot Natalis ab Alexandro után elsőben így teſzem-ki, a' ki-is Tomo 13. Art. 9. pag. 22. így ír: Anno Chriſti MLIX. menſe Januario, Gerardus Pontifex electus ab Hildebrando Cardinali, & Godefrido Florentiæ Duce Romam ductus, a Clero Populoque Romano in Sede Apoſtolica conſtitutus eſt, nomenque ſibi ſumpſit Nicolaus II., moxque Mincium Antipapam cum ejus fautoribus Anathemate confixit; az az: Ezer ötven kilentzedikben Januárius hólnapjában Gerardus Pápának válaſztatott Hildebrandus által, és Godefridus Florentziai Hertzeg által Rómába vitetett, a' Clerus és a' Római nép által az Apostoli Székben helyheztetett, és magának Második Miklós nevét vette, mingyárást-is Mincius Antipápát maga ſegítő baráttyaival meg-átkozta. — A' Mincius név Olaſz nyelven ostoba főt teſzen.

Másod-

Másodszor: de Berault Bercastelnek az Anyaszentegyházról német nyelven írott Históriájából, a' melly-is Bétsbe nem tsak helybe hagyattatott, de már kétszer ki-is nyomtattatott ezen szavait-is ki-teszem, a' mellyek Tizedik Kötetébe, 32. Könyvébe, Folio 262, és 263. imigyen állanak.

Der Papst Stephanus hatte vor seiner Abreise in Toskana in der Kirche die Bischöfe, die Geistlichkeit sammt dem römischen Volke versammelt, und ihnen befohlen, falls er in der Abwesenheit des Hildebrands, den er ins Deutschland geschickt hatte, mit Tode abgehen sollte, den heiligen Stuhl bis zur Wiederkunft dieses Legaten ledig zu lassen, und dann erst unter seiner Anführung zur Wahl zu schreiten. Als nun Hildebrand bey seiner Rückkunft in Italien die Schismatische Wahl des Benedikts erfuhr, hielt er zu Florenz stille, schrieb den Römern, welche diese Spaltung verabscheuten, und nachdem er eine unumschränkte Vollmacht erhalten hatte, ließ er in einem Concilium zu Siena den 28. Dez. 1058. den Gerard Bischof von Florenz, einen gebornen Burgunder, erwählen. Es mingyárt alább: Indessen sandten die römischen Edelleute Abgeordnete an den König in Deutschland, um ihn ihres Glaubens zu zu versicheren, den sie ihm zu verdanken hatten, und ihn zu bitten, daß er der römischen Kirche in gegenwärtiger Noth zu Hilfe kommen möchte. Der König bestätigte diese Wahl des Gerardus, und machte Godefried dem Herzoge in Lotharingen und Toscana den Auftrag, ihn nach Rom zu führen. Er wurde daselbst von dem Volke und Geistlichkeit mit größter Freude empfangen, von den Cardinälen dem Gebrauche nach auf den heiligen Stuhl gesetzt; und man verrichtete hier den 18. Jenner 1059. die Zeremonie

der

der Krönung; eine Ehre, wovon die Geſchichte bey den Päpſten, ſeinen Vorfahrern, keine Meldung machet.

Anya nyelvünkre által téſzem ezen ſorokat ſzórúl ſzóra következendőképpen.

István Pápa még maga el-útazása előtt, Toscánába egy Templomba a' Püspököket, és az Egyházi Rendet a' Római Néppel egybegyüjtötte, és meg-parantsolta nékiek, hogy ha ő ne találtán Hildebrandnak jelen nem léttébe, a' kit ő Német Orſzágba küldött meg-találna halni, a' Sz. Széket üressen engedgyék lenni, és annakutánna az ő vezérlése alatt tegyék a' válaſztást. Viſzſza-térvén Hildebrandus Olaſz Orſzágba, és Benedeknek az ő Schismatica válaſztását meg-tudván Florentzia Városába meg-állapodott, és a' Rómaiakhoz írt, a' kik ezen ſzakadást útálták, és minekutánna ő tellyes hatalmat nyert, ő egy Conciliumba, melly Sienába tartatott Decembernek 28. napján 1059-dik eſztendőbe Gerardust a' Florentziai Püspököt, a' ki Burgundiai ſzülemény vala, válaſztatta. Azomba követeket küldöttek a' Római Nemesek a' Királyhoz Német Orſzágba, hogy ők magok vallásáról ötet bizonyossá tegyék, a' mellyet nékie köſzönhettek, és hogy kérjék-is ötet, hogy a' mostani ſzükſégekbe ſegitséggel légyen hozzájok. A' Király megerősitette ezen válaſztást, és Godefridusnak a' Lotharingiai, és Toscániai Hertzegnek meghagyta, hogy ötet Rómába vigye. Ő ottan a' Néptől, és Egyházi Rendtől nagy örömmel fogadtatott, a' Cardinálisok által ſzokás ſzerint a' Szent Székre fel-ültetteteti, és itten 13. Januárius napján 1059-dikbe a' Koronázás Czeremóniáját-is véghez vitték, ez ollyan tiſztelet

volt,

vólt, a' mellyhez hasonlóról a' História, hogy ez az előtte való Pápáknak-is meg-adattatott vólna, jelentést nem tészen.

Már ezekből ki nem láthattya-ki, hogy Hildebrandnak nem lett vólna hatalma Pápát válaſztani, a' mint-is valamint Második Miklóst, úgy Victort-is válaſztotta, de azért maga egyedül ſoha egy Pápát ſem tett, mert én előttem más a' tétel, és más a' válaſztás. Különös értelmű ſzavak ezek, azért-is, a' midőn ő maga válaſztását el-tökéllette magába, kijelentette aztat a' Kardinálisoknak, Püspököknek, és az egéſz Clerusnak, a' kik-is egybegyülvén annakutánna, úgy tették azok Pápának aztat, a' kit ő válaſztott, és tanáts adásával-is javaslott. Tudni ſzükſég aztat, hogy nékie azért adattatott azon hatalom, mivel azon időbe a' Kardinálisok, Püspökök, és Clerus között nagy meg-hasonlás vólt, mert ki a' Csáſzárral, ki a' Spanyól, ki a' Frantzia Királlyal tartott, a' Pápa válaſztásban ſoha meg-nem egyeztek vólna, ſőt már, a' mint az előbb-is meg-esett, megint három Pápák-is lehettek vólna. A' botránkoztatásoknak el-távoztatáſára való nézve adattatott nékie, a' mint most fellyebb láttuk, azon nagy hatalom; mert tudták, hogy felette ſzent életű, nagy tudományú, fel-tételeiben változhatatlan és bátor ember légyen, és a' ki már a' Szent Széket régtől fogva ámbár még Pápa nem vólt, kormányozta, tartván-is tőle az egéſz Egyházi Rend, a' kit ő válaſztott, Conciliumot tartván, aztat tették a' Szent Székre, de egyedül maga egyet ſem tehetett, és nem-is tett, hanem tsak válaſztott.

A' mit

A' mit Baroniusból azon nagy Históricus elő-hoz ellenem semmit sem tészen, mert én-is aztat mondom, hogy a' Kardinálisok, és Püspökök egybe-gyültek, és ők ültették Második Miklós Pápát a' Szent Székre, minek-utánna Hildebrand magába annak válaszlását el-tökéllette vólna, és akarattyát a' Kardinálisok eleibe terjeszlette vólna, és Henricusnak-is azon válaszlásnak meg-erősítetése meg-engedtetett, mert valamint Natalis ab Alexandro Tomo 13. Art. 9. pag. 23. ki-teszi, hogy a' Szent Szék üres ne lenne, a' Kardinálisok öszve-gyüllyenek, és köz akarattal Pápát válaszszanak, a' Római Anyaszentegyháznak kebeléből, ha arra alkalmatos ember találtatna; ehez járúlván a' többi Clérusnak, és Népnek engedelme. Salvo tamen debito honore, & reverentia Henrici Germaniæ Regis, & futuri, ut sperabatur, Imperatoris; én-is ezeket nem másképpen Natalis ab Alexandro után, és de Berault Bercastel után-is, a' ki 22. Könyvébe mind ezeket így teszi-ki, írtam.

Egy Rómába tartott Conciliumba botsátotta-ki Miklós Pápa azon nevezetes Decrétumot, mellynek ereje mellett a' Kardinálisok válaszszák a' Pápát, a' többi Egyháziak pedig a' Néppel ezen válaszlást erősítsék-meg, de úgymond: Rövidlége nélkül a' mi kedves fiúnknak Negyedik Henricusnak, a' ki valóságos Király, és a' mint reményljük Császár-is fog lenni, melly tisztelet azokra-is fog jönni, a' kiket a' Szent Szék érdemesseknek ítélni fog lenni. Henricus nem tudott ezen Decrétumról ítéletet tenni, mivel még akkor gyenge ifjú vólt.

Miklós Pápának azon Conciliumnak tartása alatt Berengárius Rómába vólt, és felőle de Berault Bercastel 32-dik Könyvébe pag. 267 és 268. így ír: Ha ezen meg-átalkodott Éretnek azon tekintetbe jött oda, hogy maga bolygásait el-szórja, a' mint az ő meg-tsalásaiból úgy lehetet vélekedni, tehát Miklós Pápától látzatott ő félni. Ő tehát maga óltalmát két színűségébe vetette, a' melly terméfzetébe vólt; és a' Pápát Conciliumával edgyütt kérte, hogy azon vallást, a' mellyet nékie kellene tartani, írásba adgyák-ki. Kardinális Humbertnek megis parantsoltatott, hogy aztat tegye-ki, ezen tanúlt Prælatus olly világosan-is fel-tette aztat, hogy ezen Éretnek más értelemre nem tsafarhatta aztat. Berengárius, minekutánna bűntetést érdemlőnek lenni magát vallotta, és aztat-is, hogy a' kenyér, és bor a' meg-áldás után, nem tsak Sacramentom vólna, hanem a' Jézus Krifztusnak valóságos teste, és vére-is, és hogy ezek nem tsak szentség szerint, hanem valósággal a' Papnak keze által meg-éreztetnek, és az igazán hívőknek szájába meg-törettetnek, szóval ő aztat bizonyította fontos kifejezésel, hogy az Óltári szentségre való nézve azon hitet esméri mind szívvel, mind szájjal igaznak lenni, a' mellyet az Apostoli Sz. Szék, Miklós Pápa, és az ő Conciliumja vall. Ő arra meg-esküdött, a' Szent Háromság, és Szent Évangyéliomok nevében, és mind azokat, a' kik más hitben vólnának, azokatis, a' kik velek tartanának örökös átokra érdemeseknek mondotta lenni. Ezen hízelkedő, minekutánna ezen vallásnak formulárissát nem tsak egyszer, de többször-is olvasta vólna, nem

elége-

elégedett-meg azzal, hogy ő annak meg-tartására hitét le-tette, és nevét-is alája írta, hanem a' Concilium közepén tüzet rakattatott, és mind azon írásokat, a' mellyek az ő bolygását magokba foglalták, azon tüzbe vetette. A' Pápa, és mindnyájan a' Szent Atyák sírtak, és öröm könnyeket hullattak látván az ő megtérését, és Miklós Pápa aztat hitte, hogy szükséges vólna ezen buzgósággal tellyes példát egész Olasz, Frantzia, és Német Országoknak tudtára adni. De ezen hite-szegett Eretnek, allyig mene-ki a' Conciliumból, mingyárt régi okádására visszza-tért, és azon Cardinális ellen, a' ki azon vallásnak formulárisát fel-tette otsmány, és rágalmazó szavakat böfögött.

Miklós Pápának halála után Hildebrand, a' kit a' meg-halálozott Pápa, Fő Diaconussságra emelt, és a' ki a' Normannus Hertzegeket a' Római Anyaszentegyháznak Fæudáriussaivá tette, el-tökéllette magába, hogy Anselmus, a' Luccai Püspök, Pápa légyen, mingyárt-is a' Cardinálisoknak, és a' leg-főbb Római tanátsnak ítéletét eleikbe adta, leg-ottan aztat-is végzették, hogy a' mostani félelmes Környül való állásokban nem vólna bátorságos a' Szent Széket sokáig üressen hagyni, hanem arra egy ollyan embert kellene fel-emelni, a' melly a' Császári Udvarnak-is tetzene, és így a' most fellyeb említett Luccai Püspök, Második Sándor név alatt emeltetett-fel arra, és September 30-dik napján 1061-dikbe meg-is koronáztatott. *)

*) De Berault Bercastel Lib. 32. pag. 277.

A' Kardinálisok, hogy Második Sándort a' Szent Székre fel-emelték, a' Császári Udvarnak jóvá való hagyását bé-nem-várták, a' mellyért-is Agnes Harmadik Henricus Császárnak özvegye, a' ki akkor uralkodott, mivel még a' fia Negyedik Henricus nagyon gyenge iffiú vala, ezen válaſztásnak ellene állott, ebben a' Királyi hatalmat kívánván fenn-tartani, azért-is Cadaloust, a' Pármai Püspököt, a' Vercellei, és Piatzentziai Püspökök által, a' kik tökélletlen emberek vóltak, Második Honórius név alatt Pápává válaſztatta, és jöttek-is már Truppok, hogy ötet hivatallyába bétegyék, de a' Német Orſzági Hertzegek az Orſzáglásban hirtelen változásokat tettek, a' Koloniai Hertzeg el-vitte magával titkon az iffiú Henricust az Anya hatalma alól, és már látván, hogy minden ó talom nélkül vólna, keſergett, és el-is fogattatván tömlötzbe tétettetett. Jónak ítélem itten ki-tenni, hogy tömlötzözését csak a' Bétsbe ki-nyomtatott Milótnak Hatodik Réſzébe az elsö Tzikkelybe pagina 10. olvasom, másutt ſe hol ſem, ſöt Natalis ab Alexandro ezen Honóriusról csak ennyit ír; Hogy Gottefredus a' Toscániai Hertzeg ellene ſegítſéget hozott, és hogy a' Páviai, Florentziai, Osboriai, és Mántuai Conciliumokba meg-átkoztatott. Natalis ab Alexandro Tomo 13. Art. 10. Fol. 27.

Láttuk már Eduardust, a' ki a' Királyi Angel-Száſzok véribül való vala, a' Dánusok helyét, a' kik a' Trónust el-nyerték el-foglalni, mivel pedig ö nagyon ajtatos vala, a' házaſságnak kötelesſégétül meg-tartóztatta magát, a' mellyért-is gyermekei nem vóltak. Ö

maga

maga iffiú eſztendeit Normandiába töltötte-el, és különös hajlandóſsággal viseltetett, Vilhelmushoz, maga Attyafiához, a' mellyért-is aztat óhajtotta, hogy ezen Hertzeg üllyön hólta után a' Trónusra, de a Normannusok, a' kiket ö az Orſzágba bé-hozott, mivel elötte nagy tekíntetbe véltak meg-útáltattak, az Ánglusok pedig annyira fel-indúlva valának, hogy majd csak nem pártot ütöttek, kénſzerítették-is ötet, ezen idegeneket az Orſzágtól el-távoztatni. Az ö halála után Harald válaſztatott Királynak a' Nemzettül, egy hatalmas, és tiſzteletre vágyódó Ur, a' ki maga nagy böltsesſége által, erre már régen magának útat írtott, a' kinek eredetérül én már más hellyen-is ſzóllottam.

Haráldnak vala egy nagy ellenkezö társa, a' ki ezen Trónust kívánta, ez azon nevezetes Vilhelmus Hertzeg vólt, a' ki-is valamint nagy, és vitéz bajnok vala, ſzintén ollyan méréſz, és böltsis vólt. Ezen Normandiai Hertzeg, a' ki terméſzet ſzerint való fia vala Robertusnak, valamint elsö Henricus Frantziák Királlya ellen, úgy ſzintén maga Vasallussai ellen, a' kik ötet Trónusáról le-akarták vetni megtudta azon magát tartani, és már most, hogy Angliát meg-fogja venni, fel-tette magába, ö eztet Eduárdusnak testamontoma mellett kívánta véghez vinni, némellyek ugyan aztat mondották, hogy ezen Testamentom hamis lett vólna, és alattomba munkáltatott. Azon tekíntet, a' mellybe ö állott, és az ö Normannussai, ſok vitéz Bajnokokat vont az ö záſzlója alá, és valamint a' Csáſzárnak, úgy a' Frantzia Királynak-is hajlandóſágát meg-nyerte, holott még ezen felette iffiú Elsö Fülepnek ſem-

mi Királyi tulajdonságai nem vóltak. Alattomba még-is nagyon igyekezett ö Sándor Pápának-is hajlandóságát meg-nyerni, de tsak hamar meg-is nyerte aztat, mert a' Pápa még a' Szent Péter nyertes zászlóját-is el-küldötte nékie, minekutánna ö Haraldot mint egy Tyrannust excomunicálta.

Vilhelmus, máskép Guilelmus, Hertzeg 60000-bül álló ármádával bé-is mene Angliába, és fogadást tett, hogy ha az ütközetet meg-nyeri, annak helyén egy Kalastromot fog építtetni. Ö Hastings alatt meg-is ütközött, és diadalmas-is lett, söt Harald-is a' tsata piatzon maradott, melly tsata után az Anglusokat igája alá vetette, és a' fegyvernek hatalmával uralkodott ezen Országba. A' Pápának excomunicatziói annyira meg-rémíttették a' terméfzeteket, hogy Haráldnak az Ötse javaslotta a' Báttyának, hogy meg-ne-ütközzön, és ha ezen Király fzavát fogadta vólna fzerentsés lett vólna, mert így a' kemény tél, és az élelemnek fogyatkozása Vilhelmusnak ármádáját femmivé tette vólna.

Második Sándor Pápa, de még inkább Hildebrand, a' ki ötet igazgatta, tudta azon diadalomnak hafznát venni, a' ki mintegy az ö áldásának adattatása által lett olly fzerentsés. Anglia most nyert leg-elsöbben a' Pápától követeket, a' Pápa mindenütt jelen vólt. Azon Olafz Országi Barát Lanfrancus Anglia Országba küldettetett mint követ, és ez által, el-is nyerte a' Cantebury Érsekféget azon Országba, és a' Primásságot-is; leg-ottan azon-is igyekezett, hogy a' havasokon túl való Frantzia törvényeket bé-hozhassa Angliába.

Vilhel-

Vilhelmus bár ſzelíd embernek látzatott lenni, de még-is a' Koronának törvénnyeit nem akarta az Egyházi hatalom alá vetni, ő keménnyen azon vólt, hogy a' Synodalis törvényeknek, ſőt még a' Pápa önnön Bulláinak-is ne legyen addig erejek, míglen a' Király által megnem erősíttetnek, és akkor az Egyházi Rend nem-is ellenzette aztat.

MÁSODIK TZIKKELY.

Hetedik Gergely Pápának Uralkodása, és az ő tzivakodása Negyedik Henricus Csáſzárral.

Sándor Pápának halála után egybe-gyűlvén a' Kardinálisok az egéſz Clérusnak reá állásával, és a' Rendeknek nagy örömével Hildebrand válaſztatott Pápának azon a' napon, a' mellyen Második Sándor Pápa el-temettetett úgymint 1073-dik eſztendőbe Aprilisnek 21. napján. *) Többſzör ellenkezett ő abba, hogy Pápának ne tegyék, mivel ő nékie úgy tetzett, hogy a' Szent Székre tsak az ülhet, a' ki az ő jóvá hagyásával válaſztatik. **) Ugyan tsak kénſzerít-

*) Natalis ab Alexandro Tom. 13. Art. XI. pag. 34. De Berault Bercastel Tom. X. Lib. 33. Fol. 352. & 353.

**) De Berault Bercastel ibidem.

szeríttetett ő a' Szent Széknek fel-ülésére, a' melly meg-is esett, még pedig a' Császári udvarnak híre nélkül. Ő Henricus Királyhoz-is írt, és kérte ötet, hogy az ő válaszstását ne engedné-meg, hogy pedig ezen kérését jobban szívére köthesse, levelébe ki-tette, hogy ha ő Pápa maradna, az ő életének folytatását büntetlenül nem fogná hagyni, de a' mint most fellyebb ki-tettem az ugyan tsak meg-esett. *) És ezen hatal Fejedelem nem esmérvén sem terméſzetét, sem tehetségét, az ő válaszstását meg-erősítette, és a' Vercellei Püspököt meg-is nevezte, hogy az ő fel-szentelésén jelen légyen, a' melly 30-dik Juniusba történt-meg. Ez vala azon utólsó Pápa válaszstás, a' mellyből a' Királyoknak Decretum küldettetett Olasz Országból a' meg-erősítésre.

Ezen meg-erősítés után a' Császárhoz tartandó engedelmességet meg-kelletett Hetedik Gergely Pápának ígírni, de még-is hamar meg-mutatta ő maga hatalmát mind a' Fejedelmeknek mind a' többi földi Uralkodóknak. — Minden Udvarbéliek intették Henricust, hogy őrizkedgyen ezen Gergely Pápától, de ő illyen választ adott mindnyájoknak. *Lehetetlen aztat el-hinnem, hogy ezen Pápa maga jó tévője ellen háládatlan lenne.* Alig-is ült ő fel a' Sz. Székre leg ottan Excomunicatió alatt meg-is tíltotta, hogy az Egyházi személyek közül egy se méréſzellyen a' Laikusoktól, az az: világi emberektül valamelly hívatalt fel-venni, ezzel aztat akarta, hogy a' birodalmokba a' világi Urak semminémü Egyházi hívatalokat ki-ne-

ofzto-

*) De Berault Berçastel Tom. X. Lib. 33. Fol. 352. & 353.

oſztogathassanak. De ezzel annyira vitte dolgát, hogy majd minden Fejedelmekkel izetlenſégbe esett. Azon időbe ő Fülep ellen a' Frantziáknak Királlya ellen-is fel-állott, és Excomunicatióval-is fenyegette, ha a' Püspököket, a' kiket a' Clérus, és a' nép az ő engedelmével válaſztott az Ekklézsiának meg-nem-fogja engedni az ajándékon adatott Püspökſégekben bé-tenni, és ha azon kereskedőknek-is pénzeket viſzſza nem adattattya, a' kik Frantzia Orſzágba Vásárra menvén azoktól megfoſztattattak. *) Meg-kelletik valliani, hogy Hetedik Gergely Pápa ezen Királynak egynehány kemény leveleket írt, de látván jobbúláſát ő-is le-tsendessedett, ſőt annakutánna ſzereſte.

Tsak hamar, hogy Spanyol Orſzág-is, hogy a' Római Székhez tartozna kívánta megmutatni Hetedik Gergely Pápa, azért-is egy adót írt-ki ezen Orſzágra, a' mellyel a' Saracénusokat kívánta ezen Orſzágból ki-hajtani. Irásának e' vala foglalattya: *Tik véltaképpen tudgyátok, hogy Spanyol Orſzág mint régi örökſége ſzent Péternek, most-is ſemmi halandó emberé nem vólna, hanem egyedül az Apostoli Szent Széket illetné.* Ő meg-is tíltotta, hogy ſemminémű hódoltatást ne méréſzellyenek tenni, míglen az adót le-nem-fogják tenni, mert másképpen ő ezen Orſzágot inkább a' hitetlenek kezébe fogja hagyni, mint ſem hogy az Anyaſzentegyház maga fiaitól megbántattasson.

Hetedik Gergely Pápa a' Simonia, és Papok házaſsága ellen Excomunicatiókkal leg-in-

*) Natalis ab Alexandro Tom. 13. Art. XI. Folio 40.

kább fel vala fegyverkezve, keménnyen meg-is tíltotta ö az ollyan Papoknak, a' kik ágyaſokat tartottak ſzent Misét halgatni, és minden Egyházi hívataloknak véghez vitelétöl-is eltíltotta öket, és a' feleſégtelenſéget keményen meg-parantsolta, ezen parantsolatokért mivel azok nem vóltak ſzájoknak innyére valók Gergely Pápa ellen ſok trágár, és éſztelen beſzédeket ejtettek, a' többi között, hogy ö Szent Pálnak tanítását meg-hamisítaná, de meg-mutatta ö azon roſz életü Papoknak, hogy mind a' Kriſztus tanítása, mind az illendöſég így kívánná eztet, azért el ſem-is állott maga fel-tett tzéllyától, és mint egy nagy Bajnok gyözedelmet-is nyert rajtok. Mingyárt-is Lanfrancus Vincesterbe Egyházi gyülést tartott, és megtíltotta a' Káptalanbéli Uraknak az ágyasok tartását, és a' Plébánusoknak, a' kik falukon laktak, mivel már feleſégesek vóltak feleſégeiket meg-hagyta, és a' meddig ezek élni fognak Egyházi ſzolgálatot-is tehessenek. Ellenbe erössen meg-parantsolta, hogy ennekutánna, ſenki ſe ſzenteltettessen-fel Diaconusſágra, a' ki a' feleſégtelenſégre nem fog hitet tenni.

Semmiben ſem igyekezett Gergely Pápa jobban mint abban, hogy az Investiturát a' Fejedelmek, és Rómaiaknak kezeik közül ki-vehesse. A' Fejedelmek, mivel némelly jóſzágokat mint Feudumokat adtak némelly Egyháziaknak, és ezekbe investiálták-is öket, aztat vélték, hogy ha azok közül valamellyike nagyobb hívatalra emeltetik p.o. Püspökké léſzen, itt-is az Investitúra öket illetné. A' Kilentzedik Századtól fogva ſzokásba-is vólt, hogy ha valaki Püspökké lett, a' Fejedelem; Püspöki páltzát,

páltzát, és egy gyűrűt küldött nékie, és ezteu tartották lenni Investitúrának. Ez ellen állott-fel Gergely Pápa, mert úgy mond; más a' világi jószágokba való Investitúra, és más az Egyházi hívatalba való, más vala az Áron hívatala, más a' Moysessé, nem-is merték egymásnak hívatalába magokat bé-avatni ugyan azért Gergely Pápa a' mint Natalis ab Alexandro Tomo 13. Art. XI. pag. 46. világossan ki-teszi, hogy az MLXXX. esztendőbe Hetedik Conciliumát Rómába tartván nagy büntetés alatt meg parantsolta, hogy a' Laicusoktól senki se mérészellyen Investitúrát venni. A' Német Országi Püspökök eztet örömmel hallották, mivel örömest szabadúlni kívántak a' Császári hatalom alól, de a' más Országbéli Püspököknek-is nem kevés fortéllyokra szolgált ez, tsak hogy nagy viszsza-vonásokat vontak magok után.

Negyedik Henricus Császár, a' kinek elnyomattatásán leg-inkább igyekezett Hetedik Gergely Pápa, egy fiatal tüzes, és bátor Fejedelem vala, de sok passióival-is bírt az ifjúságnak. Ő az Egyházi jószágokkal, és jövedelmekkel leg-inkább kereskedett, a' Rebellis Saxokat meg-támadta, és velek nagy dolga vólt. Ezek olly vakmerők vóltak, hogy Henricus Császártól aztat kívánták, hogy rendellyen valakit, a' ki viaskodásra ki-állyon egyikével közülök, hogy ez által meg-tudhassák, hogy meg-maradhat-é ő Császárságába, avagy nem. Ezen polgári háború alatt Rómának részéről, sok nyúghatatlanságok támasztattak ellene, de azok eránt olly okossággal élt, hogy vagy mértékletességgel szenyvedte

azo-

azokat, ſôt arra kérte Hetedik Gergely Pápát, hogy a' Saxókat mint a' Religiónak meg-motskolóit, átkozná-meg. Meg-tudván eztet a' Saxók, a' Pápának ítélô ſzékéhez folyamodtak, és a' Csáſzárt mint Simoniacust és egyéb gonoſzſágokat tévôt bé-vádolták, de tsak hamar kénſzerítettek ezek a' Csáſzárhoz engedelmesſéggel lenni.

A' midôn a' Római Imperiumba Henricus maga háborúját folytatta velek, Hetedik Gergely Pápa két követeket küldött hozzája és nékie meg-mondatta, hogy ſok panaſzok vólnának ellene, a' többiek közûl, hogy ô Egyházi hívatalokat oſztogatot volna-ki, azért-is legottan Rómában jôjjön, hogy mindenekrûl ſzámot adhasson, másképpen az Excomunicatiót el-nem-fogja kerûlni.

Ezen követek el-is érkeztek ezen parantsolattal a' Csáſzárhoz, de tapaſztalni kelletett nékiek, hogy ô most hatalmassabb vólt mint az eléb, mivel a' Saxókon diadalmaskodott, és ezen diadalmára való ditsôſéges híre minden felé fólyt. Képzelleni-is lehet minémû kevélyſéggel fogadta ezen 28 eſztendôs Monarcha azon követſéget, nem támadott ugyan fel ellene, hanem meg-vetvén aztat, a' követeket, maga Udvaribéliek tsúfolódására ki-tette.

Már mostanában maga hatalmába, és nagy eſzébe bízott, de a' nagy eſzû emberek-is megſzoktanak botlani, és ha meg-botlanak, az ô meg-botlások ſokkal nagyobbak ſzoktanak lenni, az egyûgyû emberek meg-botlásánál, ez ebbûl-is ki-tetzik, hogy Negyedik Henricus maga mindenféle roſzſzaſágait gyakorlani meg-nem-ſzûnt, és az ô dolgai tudtára vóltak a' Pápának, de még-is a' Pápa jol gondolkodott

dott felõle, mert azt kívánta vele tenni, hogy az Ország gyülésében jelennyen-meg, hogy dolgát úgy el-végezhesse, hogy a' jobbágyaival, az Anyaszentegyházal-is meg-békeltesse, hogy így Trónusán-is meg-maradhasson, a' mellyért-is másodszor-is követeket küldött hozzája. Azomba a' mint a' követek hozzája érkeztek felette fel-indúlt, egyszersmind meg-is rettent, mert aztat vélte, hogy azon Gyülésbe Trónusáról le-fogna vettetni. Azért Vormáziába Gyülést tartatott, a' mellybe a' Pápát le-vettette, és aztat üzentette nékie, hogy egy Monarchának tsak maga az Úr Isten vólna ítélõ bírója, és semmi más vétkéért le sem-is vettethetné, hanem tsak vallásának meg-tagadásáért.

Igen nagy, és félelmes valamint mondás, úgy tselekedet-is vala ez, mert ezzel az Anyaszentegyház fejét, és benne az Anyaszentegyházat-is meg-bántotta. De már most eztet el-nem-halgathatta Hetedik Gergely Pápa, hanem ötet excomunicálta, mellynek ereje mellett valamint Német Országot, úgy Olasz Országot-is el-veszтette, mivel minden jobbágyait a' Homágium alól fel-szabadította meg-parantsolván nékiek, hogy Fejedelmeknek ne méészellyék esmérni.

Mivel pedig Negyedik Henricus nagyon botránkoztató életet élt, a' népet-is mindenképpen szorongatta, a' jószágokkal, és jövedelmekkel otsmányúl kereskedett, a' mellyért-is már a' Németek nem szenyvedhették ötet annyira, hogy még azok-is, a' kik a' Pápát le-vetették fel-támadtak ellene. Leg-ottan-is Tribur Városába gyülést tartottak, a' mellybe

be az ö el-nyomattatására leg-keményebb módok vétettenek elö. Meg-tudván ezeket Henricus; nem tsak meg-rettent, de annyira megalázta magát, hogy maga Orſzága Nagygyainak ajánlotta az orſzáglást által adni, tsak a' Királyi titulust hadgyák-meg nála, és a' Királyi ékeſſégeket engedgyék-meg nékie viselni. De a' vala felöle el-rendelve, hogy a' Pápa arra kérettettessen-meg, hogy Augusta Vindelicorum Városába jöjjön, és ottan felöle törvényes ítéletet tégyen, és ha a' Csáſzár eſztendö el-folyta alatt, az átok alól fel-nem-ſzabadíttatik, tehát a' koronától örökre megfoſztattasson, addig-is mint meg-átkoztatott Spira Városába vegye maga lakását, az Anyaſzentegyháztól-is el-zárattatott légyen, és ſemminémü Királyt illetö dolgot ne végezzen.

Negyedik Henricus a' ſzerentsétlenſégtöl le-nyomattatván kénſzeríttetett azon rebelliſſeknek, a' kik ellene már fel-támadtak törvénnye alá magát vetni, mivel pedig felette félt az el-kerülhetetlen ítéletnek következéseitöl, a' mellyek elött ki-nem-állhatott, el-tökélletette magában, hogy ſzeméllye ſzerint fogja kérni a' Pápát irgalomért. De míglen én az ö gyáſzos állapottyáról bövebben fogok ſzóllani ſzükſégesnek láttam, hogy elébb azon dolgokról ſzóllyak, a' mellyeket míglen végsö veſzedelmére nem jutott Hetedik Gergely Pápával el-követett.

HARMA-

HARMADIK TZIKKELY.

Negyedik Henricus Császár viszontagságainak következései. Azon győzedelmes Vilhelmusnak halála.

A' midőn, a' mint fellyebb ki-tettem Negyedik Henricus a' Saxókat meg-verte vólna, vér szémet kapott, és aztat vélte, hogy a' Pápát-is meg-fogja alázhatni, de ellene személlye szerint még sem mehetett, mivel Német Országba, a' kik ellene fel-támadtak elég dolgot adtak nékie, azért-is nem hogy egy Vezért küldött vólna a' Pápa ellen ármádiájának egy részével, hanem szándékának véghez vitelét egy Cencius nevezetű emberre bízta. Ezen Cencius úton álló tolvaj vala eleintén, de miképpen nem tudatik; dolgát még-is annyira vitte, hogy Róma Városának Præfectussává lett, jól lehet ollyan ember vólt, a' ki a' hívságokban úszott, és egy gyilkosság után másikat követni semminek sem tartotta, és nyilván való egy rosz és meg-tsaló ember vala. Ez a' Szent Péter hidgya mellett egy tornyott építtetett, és a' kik ezen torony mellett el-mentek, mind azoktól erővel sok pénzt zsarólt-ki. Ő Apuliába Gviscard Robertushoz, és többekhez-is el-mene, a' kik excomunicálva vóltak, és dolgát velek közlötte; tudnniillik, hogy ő a' Pápát el-akarná fogni, a' fiát pedig a' Ravennai Érsekhez küldötte Guibertushoz, mivel

ez-is

ez-is a' Pápa ellen vala, és a' Szent Székre kívánt fel-ûlni. Es minekutánna mind ezeket véghez vitte vólna tsak a' jó alkalmatosſágra várakozott gonoſz, és istentelen ſzándékának véghez vitelére.

1075-dik eſztendöbe a' Pápa Karátsony napján ſzokás ſzerént azon Templomba mene, a' melly Sancta Maria Maggiórének neveztetik, hogy abba az Isteni ſzolgálatot végezhesse, jól lehet olly nagy essö, és zúr-zavaros idö vala, hogy a' nép alig jöhetett-ki házából, és ugyan azért kevés-is vala a' Templomba. Cencius ezen alkalmatlan idöt maga haſznára fordította, és egy pántzélba öltöztetett, és fel-fegyverkezett ſereggel bé-jöve a' Templomba. A' Pápa, a' ki az elsö Misét mondotta, éppen a' népet áldoztatta, a' midön egy félelmes kiáltást hirtelen hallott. Az öſzve esküdtek a' Templomon ki-vont pallosokkal végig futottak, a' nép meg-rémülvén útat nyitott nékiek, itt mingyárt a' Pápát meg-fogták, és egyike közülök, a' ki ketté akarta a' fejét hasítani megſebesítette ötet, és ſebébül ſok vér folya, annakutánna ötet erövel ki-vontzolták haján fogva botoknak ûtései alatt a' Templomból. Ö magát éppen nem védelmezte, és halgatása alatt tsak az Egekre küldötte panaſzſzait. Hirtelenſéggel a' palástyát, Casuláját, és Tunicáját le-ſzaggatták a' testérül, és tsak Albába vitték-el. *)

Ezen bolond vakmerösségnek híre a' Városnak minden réſzeit bé-futotta, mingyárt is minden

*) De Berault Bercastel Hiſt. Eccl, Tom. X. Lib. 33. Fol. 370. & ſeq.

minden Templomokba meg-szüntettek az Isteni szolgálatok, az Oltárok le-vetkeztettek, minden harangokkal harangoztak, trombiták fúvattattak, és a' kapukra strázsák rend-líttek, hogy a' Pápát el-ne-vihessék, ha még a' Városon kívül nem vólna, mert még nem tudták mi történt vele. A' midőn csak hamar a' nép a' Capitoliumba egybe-gyűlt, némelly személyek hírül hozták, hogy a' Pápa a' Cencius tornyába fogva vólna. Mingyárt-is a' Nép ezen latornak háza felé futott a' vele tartókra és Darabantyaira kívánván ütni, de ezek mingyárt az első lármára el szaladtak, és a' toronyba bé-zárták magokat. Itten leg-ottan a' nép körül vette a' tornyot, fal törő kosokat, és mindenféle ostromló eszközöket hozott ide; az alatt pedig egy része a' népnek sok fát hurtzolt ide, és körös körül nagy tüzeket raktak a' torony körül, hogy abból azon zsiványok közül egy se szökhessen-ki. A' midőn a' Pápa abba bé-vitetett, egy igazán hívő, és nagy lelkű ember, egy nagy nemből való Aszszonyi személlyel olly bátrak valának, hogy a' Pápa után bé-mentek a' toronyba, és sebét bé-kötvén némelly bőrökkel bé-takarták őtet, hogy meg-melegedne. Cenciusnak Húga azomba motskolta őtet, és egy semmire való szolgája sok fenyegetések, és szídalmak között ki vonta pallosát a' fejét le-vágni akarván, de véletlen, és nem is tudatik miképpen egy nyil torkába lövettetett, a' melly ezen gyilkolót meg-ölte. *)

Látván

*) De Berault Bercastel. Ibidem.

Látván Cencius, hogy az ö rabló féſzkébe bizonyossan magát meg-adni fogják kénſzeríteni, a' Pápának lábaihoz borúlt, és ötet botsánatért kérte magát ajánlván, hogy pœnitentziát fog tartani. A' Pápa meg-engedvén nékie az ablakhoz mene, és azon a' karját a' nép felé ki-nyújtotta, mellyel jelt akart adni a' népnek, hogy békeſséggel légyen, a' nép ellenbe aztat vélte, hogy ſegítſéget kívánna, újra meg jobban fel-zúdúlt, lajtorjákat vetett a' Vár falainak, és azokon fel-hágván meg-is vette aztat, és a' Pápát ki-hozta, a' ki vérrel egéſzlen bé-fetskendezve vólt. Nem gondolkodott itten arról a' Pápa, hogy az ötet üldözökön boſzſzút-állyon, hanem mingyárt Szent Mária Maggióre Templomába mene, a' hol-is félbe hagyott ajtatoſſágát el-végezni akarta. Cencius ezen alkalmatoſſágot maga haſznára fordította mert el-ſzökött, melly után a' nép nem tsak az ö tornyát, de minden jóſzágát mind a' Várasban, mind azon kívül rontotta, és puſztította.

Guibertus a' Ravennai Érsek maga réſzirül nagyon támogatta ezen fel-támadást, melly a' Pápa ellen történt, és titkon öſzve-is eskiidött Majlandi Thebaldussal, és azon Lombardiai Püſpökökkel, a' kik ſemmire való emberek vóltak, kötést tett Kardinális Húgó Blankussal, vagy-is Candidussal, azon uralkodást kívánó, és Tyrannus követtel-is, a' ki maga hívatalát ezen tettével meg-motskolta, ezek mindnyájan Robert Guiscardot a' Pápa ellen ingerleték, és Negyedik Henricust-is, hogy azon mérgét, a' mellyet eddig palástolt mostan öntse-ki. A' mi ezen Fejedelmet még méréſzebbé tette az vala, hogy ö a' polgári háborút

borút éppen akkor végzette el. Henricus mingyárt-is kész vala, ugyan azért a' Pápa levelet írt nékie, és abba ki-tette, hogy ő mind eddig hozzája barátságot mutatott, de a' mostani maga viselete meg-útálást, és meg vetést mutat. Leg-inkább aztat vetette szemére, hogy ő a' Szent Széknek ellenségeivel, a' kik a' mint tudva vagyon excomunicálva vólnának tartana, meg-is parantsolta nékie, hogy azoktól válna-el, és őket pœnitentzia tartásra buzdítaná, és magát-is ahoz készítené, nem-is adna reája áldást valameddig magát meg-nem jobbítaná.

Már a' Király maga mértékletességét elveszttette, és 1076-dikba Januáriusnak 13-dik napján, el-is mene számos Püspökökkel, és Apatúrokkal Vormátziába. Kardinális Húgó, a' ki a' Simoniacusok pártfogója vala, és ugyan le is vettetett, ezen rosszaság gyülésénél jelen vólt. Ő sok hazugságokat hozott a' Pápa ellen, a' mellyeket ő gyermekségétül fogva elkövetett vólna. Kétség kívül az ő trágárkodásai nem különböztek azoktól, a' mellyek Bennónak, a' ki Guibertus Antipápával tartott, írásaiba vóltak, azokról minden kegyes olvasó ítéletet fog tehetni, ha meg-gondollya ki-lett légyen azoknak Authora. Húgó ollyan hamis leveleket-is adott elő, a' mellyekbe leg-otsmányabb dolgok állottak a' Pápa ellen, és mint ha azokat a' Kardináliscok, a' Római Tanáts, és Nép irták vólna, és mivel le-vetette Henricust, más Pápát-is kívánnának. Az egybegyült Prælátusok, úgy halgatták ezen istentelen rágalmazót, mint egy az égből le-jött Angyalt, mingyárt-is aztat mondották, hogy Hildebrand a' Pápaságra érdemetlen vólna, de

a' midön az alája való írásra jött a' dolog ſok Püspökök meg-esmérvén magokba vétkeket, tsak kíntelenſégből írták alája neveket.

A' Király egéſz Lombardiába levelet írt, és hívta öket, hogy jönnének, és a' Pápának le-vetésére állanának. A' Püspökök, a' kik azon tartományokba a' Pápával meg nem-elégedtek mindenképpen Páviába öſzve-gyültek, meg-is esküdtek, hogy ök Gergelyt többé Pápának nem fogják esmérni, és azon Püspökökhöz, a' kik el-nem-jöhettek követeket küldöttek, hogy esküdgyenek meg ök-is. Henricus még a' Római Egyházbeliekhez, és a' Néphez is írt. Elsöben azon dolgokat adta eleikbe, a' mellyekről Gergely vádoltatott, p. o. Hogy ö a' Püspökökkel tsunyáúl bánt, és beléjek-is kapott vólna, hogy ö Olaſz Orſzágot párt-ütésre kíváná vólna hozni, és végtére annyira vitte vólna dolgát, hogy a' Királynak jelentette vólna, hogy ö ötet az Orſzággal edgyütt elfogná venni, ha mingyárt életét veſzedelemre ki-tenné-is. A' Király aztat vélte, hogy így minden hív jobbágyát ellene fel-támaſztya, hogy leg jobb-is lenne ötet az Apostoli Székről levetni, és a' Püspököknek együtt értésével arra mást ültetni. A' Vormatziai Concilium írt-is a' Pápának, hogy ö a' Pápaſágról, a' mellyet az Egyházi törvény ellen tulajdonává tett mondgyon-le, és hogy ezen naptól fogva valamiket ö fog rendelni, mind azok foganatlanok fognak lenni.

Találkozott-is egy ember, a' ki olly vakmerö vólt, hogy mind ezeknek meg-jelentésére magát reá adta. Roland vala ez; egy Pármai pap, a' ki ezen levelekel meg-indúlt, és

azon

azon Conciliumba bé-mene Rómába, a' melly minden esztendőbe a' nagy héten szokot tartatni. Itten az Atyák gyülésébe a' Pápának kezébe adta a' leveleket, és szemtelenül ezeket mondotta szemébe: *A Király az én Uram, és mindnyájan mind innen, mind túl az havasokon lakó Püspökök aztat parantsollyák néked, hogy mingyárt hadd-el a' szent széket, a' mellyen te igazságtalanúl ültél*; ezen szavaihoz még ezeket tette a' Püspökökhöz fordúlván: *Ti pedig kedves bátyám tudgyátok, hogy Pünkösd táján a' Királynál kell tinéktek lennetek, hogy Pápát az ő kezébül vehessetek, mivel ez, nem Pásztor, hanem egy ragadozó farkas.* Ezen vakmerőségét mindnyájan tsudálták, és nagy álmélkodásra-is hozta őket. Minekutánna beszédgyét el-végezte fel-álla a' Portói Püspök János, és felkiálta: *Fogatasson-meg, és veretessen vasra!* A' Római Præfectus az ott való Katonákkal kivont pallosokkal mingyárt-is reája rohantak, de a' jó lelkű Pápa reája feküdött, és meg-óltalmazta őtet.

Minekutánna pedig Gergely Pápa le-tsendesítette őket, és halgatásra hozta vólna így szóllott hozzájok: Édes gyermekim tegyük a' Krisztus Jézushoz való szeretetet, a' bosszú-állás lelkének eleibe, most háborgó idők vannak és az Istennek lelke meg-jelentette, hogy szükséges vólna, hogy Eretnekek legyenek, azért-is úgy tekintsük magunkat mint juhokat a' farkasok között. A' kígyónak böltsességével szükség nékünk a' galambnak-is szelídsége, a' rosz tselekedetet útálnunk kelletik a' nélkül, hogy a' ki aztat tselekeszi meg-útállyuk, az Anyaszentegyháznak hosszú békessége vólt, az Úr kívánnya, hogy

az ő vetése a' szenteknek vérivel nedvesítessen-meg, ha mi így kéfzülünk a' Martyromság halálára, tehát meg-nem-fogjuk fértni a' szeretetnek törvénnyét, a' melly minket ahoz kött. Nékünk az Excomunicatiónak ereje kezünkbe vagyon engedgyétek, hogy meg-hallyunk ha meg-kelletik lenni, de előbb engedgyétek meg a' farkánynak fejét őfzve-törni, a' ki mindnyájatokat meg akar rontani. A' Pápa ezen fzavaival értésekre kívánta adni, hogy ő Henricust excomunicálni akarja, és Királyfágától-is meg foftani, a' mellyre az egéfz Concilium rea-állott. *)

Már itten kezdődik Negyedik Henricusnak az ő fzerentsétlenfége.

Egybe gyűlvén más nap az Szent Atyák, a' Pápa a' Királynak levelét el-olvastatta, és annakutánna az Istennek Szent Annyát a' Szent Apostolokkal bizonyfágúl hívta, hogy ő akaratya ellen ült volna fel a' Szent Székre, és azután mingyárt Henricusnak fententziáját-is el-olvastatta, és a' fzokott Excomunicátiónak igéivel, a' mellyeket Bercastelbe lehet olvasni, excomunicálta, jobbágyait a' hozzá való Homágium alól fel-fzabadította, és Olafz 's Német Orfzágoknak Uralkodásától el-tiltotta. Ezen fzomorú Decretum idő haláfztás nélkül minden Renden lévő igaz hívőkhöz el-küldtetett. Ő vala az első Monarcha, a' kivel illyetin dolog történt.

Hetedik

---

*) Valamiket én itt írok, és még fogok-is írni ezen Pápáról, és Henricusról, mind azokat de Berault Bercastel Anyaszentegyház Históriájának 9-dik Könyvéből vettem-ki, azért is a' kegyes Olvafókat a' 10-dik Kötetére útasítom.

Hetedik Gergely Pápa azon Conciliumba mind azon Prælátusokat, a' kik azon szakadásba részesek vóltak Németeket, és Lombardusokat-is excomunicálta, név szerint: Ultrajectumi Vilhelmust, Bambergi Robertust, és Maintzi Sigefridust; mivel pedig ezek a' botránkozásnak fô kezdôi vóltak hívatallyoktól-is meg-fosztotta. Jól lehet pedig mindenfelé zúrzavarok, és támadások vóltak, ô még sem rettent-meg, hanem sokféle okokból élt az Excomunicatiókal, a' mint-is Frantzia Országba a' Viennei Érseket, a' Grenoblei Püspökököt Puit, és Agdét, és több mind Egyházi, mind világi ezen Nemzetbôl való Urakat excomunicálta.

Ugyan csak Német Országba egy dühös fel-támadás lön a' Pápa ellen. Az Ultrajectumi Vilhelmus különösen szünet nélkül motskolódott, 's trágárkodott ellene, nem vólt egy ünnep-is, hogy ô prædikálván árúlónak házasság törônek, és hitszegônek nem kiáltotta vólna lenni. És a' midôn a' Király Húsvétkor Ultrajectumba vólt, ezen szabad szájú Prælátus még motskossabb szavakkal ki-kôlt ellene, de a' Király el-menetele után ezen Vilhelmus súlyos betegségben esvén, és kínos fájdalmakat érezvén más hangon beszéllett, mindnyájoknak jelen-léttébe kesergô szavakkal aztat mondotta, hogy az Úr Istennek igaz ítélete által mind az ideig való mind az örök életet elveszti, mivel ô lelke esmérete ellen, a' Királynak istentelenségeit védelmezte akkor, a' midôn Gergely Pápát motskolta, a' kit nékie szent élô embernek és az Apostolok Fejedelme Successorának kelletett vólna tartani. A' mint mond-

gyák a' Szent Sácramentumok fel-vétele nélkül-is hala-meg.

Sok tzivakodások folytak mind a' Királynak, mind a' Pápának hatalma aránt, de ugyan tsak ſokan a' Püſpökök, és Nemessek közzül lelkek esméretek által öſztönöztetvén el-állottak a' Királytól, és ſokan követeket-is küldöttek a' Pápához, és azok által pœnitentziális bünteté'st kértek, találkoztak-is ſok Prælátuſok, a' kik ugyan azért Rómába mezítláb mentek A' Pápa ezen ſzarándoskodókat ki terjeſtett karokkal fogadta; és a' többi Püſpököknek-is az ajtatoſſágra buzdító leveleket küldött. Henricus, és a' vele tartók, a' kik ezen fel indúltak, haſztalan fenyegetöztek hatalmokkal, ſöt ez által a' töle való el-pártolás még ſzaporodott, hamar-is kénſzerittetett ö magát menteni. Azon kevesek, kik még a' Királlyal tartottak aztat mondották, hogy ök a' nélkül, hogy roſzaſágok meg-bizonyíttatott vólna, vagy-is Canonice citáltattak vólna átkoztattak-meg, és hogy a' Király az Apoſtolnak mondása ſzerint azért vette vólna kezébe a' pallost, hogy a' roſzakat meg-büntethesse, és maga hatalmát fen tarthaſſa. Henricus ezen időbe erőſzakot tévén magán a' köpönyeget meg-fordította, és a' Nemeseket kénſzeríttette emberi ſzeretettel, és mértékletesſéggel kívánta meg-nyerni.

De már Henricus Királynak erőltetett jóſága el-nem-távoztathatta azon háborodást, a' melly feje felett öſzve-vonta magát. A' Sváb Orſzági Hertzegek, mind a' Bavarusok, és Karinthiusok, a' Vormátziai, és Würtzburgi Püſpökök, és néhány Nemesek Ulma Városába

öſzve-

összve-gyültek, és tanátskoztak, hogy olly módokat találhassanak, a' mellyekkel valamint az Országnak, úgy az Anyaszentegyháznak-is segedelmére lehessenek. Ők 1077-be October 16-dik napjára egy nemzetbéli gyülést rendeltek, a' mellyre minden Nemeseket magok Országából, és ezekkel a' Saxokat, Frankusokat, és Lotharingusokat-is invitálták, a' kikkel a' mindenhatónak nevében hitet tétettek-le, hogy minden különös dolgokat a' köz jóért fére fogják tenni. Szóval, ezen gyülés olly kétséggel esett, hogy a' leg-titkossabb igyekezetek-is meg-tudóttak, és azok-is, a' kik Henricus Királyhoz leg-hajlandóbbaknak látzattattak lenni el hajlottak tőle, még a' Moguntziai Püspök-is.

Az el-rendelt napon egész Német Országból el-mentek ők Tribur Városába, azon szándékkal, hogy Henricus Királyt le-vessék, és más Királyt válaszszanak helyette. Két követtyei-is a' Szent Széknek meg-jelentek itten, úgy mint Sighardus, az Aquiléai Patriárcha, és Altman a' Passaviai Püspök, ezen utólsó sok jó erköltsökkel bírt, és Apostoli szent életet élt, de még-is fegyveres kézzel ki vettette a' Király maga Diœcesisséből, ő Rómába futott, és a' Pápát mindenekről tudósította, a' mik történtek, és maga Püspökségét-is a' Pápa előtt le-tette mondván, hogy ő lelkére nem vehetné, hogy az arra való Investúrát Laicusnak kezeiből venne, de a' Pápa kötelezte őtet nem csak Püspökségének fel-vételére, de arra-is, hogy, mint Apostoli követ, térjen viszsza Németh Országba. Késírték-is őtet néhány ajtatos Laicusok, a' kik az előbb nagy Urak vóltak, és most alázatosságból magányos életre adták

magokat. A' Pápa ezeknek aztat parantsolta, hogy mondgyák-meg mindeneknek, hogy Henricus Király igaz okokra való nézve excomunicáltatott, és öket bizonyossá tegye a' Pápa ſzavairól, hogy más Király fog válaſztatni.

Ezen gyülésbe hét napok töltettek-el a' tanátskozásban, és inqvisitiókban egéſzlen lefestették Henricus Királynak életét, azon otsmány dolgait, a' mellyeket még ifjúſágában el-követett, az ö igazſágtalanſágait, a' mellyeket ö az Orſzágnak és minden különös embereknek kárával véghez vitt, hogy ö, a' Nemeseknek meg-vetésével alatson ſorsúakat a' leg-nagyobb hívatalokra emelt-fel, hogy általok a' Nemesſéget meg-ronthassa, hogy ö a' Barbarusokat, és hitetleneket békével hagyta, és maga fegyverét önnön jobbágyai ellen fordította, hogy ö az Orſzágot, a' mellyet nékie az ö Ösei ollyan virágzó állapatban hagytak gyilkoſſágokkal, és vérrel töltötte vólna-bé, hogy ö a' Templomokat, és Kalastromokat elpuſztította vólna, az Óltároknak jövedelmeit erösségeknek épitésére költötte vólna, nem pedig az Orſzágnak bátorſágára való nézve, hanem hogy a' Nemzetet Sclávussá tegye. Szóval; hogy ſemmi tekíntet ſem az Orſzágba, ſem az Anyaſzentegyházba nem vala. Ezen hathatós okokra való nézve meg-határoztatott, hogy más mód nem vólna ennyi roſzſzaknak eleit venni, hanem mennél hamarább más Királyt válaſztani, a' ki a' hanyatló Orſzágon tudna ſegíteni.

A' meddig Triburba igy tanátskoztak, a' Király Oppenheimból, mellyv Város az innetsö ſzélin a' Rajna vizének valamennyire fel-felé fekſzik,

fekſzik, gyakorta küldött követeket ſok ſzép ígé etekkel a' gyüléshez. Ö magát ajánlotta, hogy az Orſzáglást által adgya az Orſzág Nagyjainak, tsak a' Királyi titulust hadgyák-meg nála, és a' Királyi ékeſſégeket engedgyék-meg nékie viselni. Ök aztat felelték, hogy nem lehet ö benne bízni, mivel már annyiſzor megſzegte vólna hitét, és hogy a' Pápa öket már a' Homágium alól ki-vette vólna, és végtére; hogy lelkek esmérete ſzerint nem-is egyesülhetnének vele, mivel excomunicálva vónla. Mingyárt-is kéſzületeket tettek, hogy a' Rajnán által fognak menni, és a' Királyt meg-fogják támadni, de vóltak ollyanok, a' kik eztet tselekedni jónak nem tartották, és aztat üzenték nékie, hogy nagy kegyelembül az ö dolgát a' Pápának ítéletire fogják még hagyni, és a' Pápát reá-is beſzéllik, hogy a' tiſztülásnak ünnepe napjára Augspurgba jöjjön, és ottan a' Nagyok elött, ha egyſzer mind a' két réſzt meg-halgatta, ötet vagy meg-átkozza, vagyis ſzabadon botsássa, és ha ö magát eſztendönek el-folyta alatt az Excomunicátió alól fel-nem-ſzabadíttattya, az Orſzáglást örökre veſzítse-el. Azon esetbe pedig, ha mind azokat, a' mellyeket eleibe tettek meg-tartani kívánná, aztat kívánták tőle ſzavainak bíztossabb hiedelmére, hogy ö mind azokat, a' kik excomunicálva vagynak óldala mellöl botsássa-el, és azon katonákat is, a' kik Vormátzia Várasában Garnizonba vannak vonnya-ki.

Henricus, a' ki azon örvendezett, hogy így végsö romlásától meg-ſzabadúlhat azon rút pontokra reá állott, és Spira Várasába mene, a' hol-is egy ideig éle, mert így vala ez

nékie

nékie meg-hagyva. A' Nemesek nagy triumphussal haza mentek, a' Pápához küldvén réſz ſzerint azért, hogy nékie meg-üzenhessék miket végzettek, réſz ſzerint pedig, hogy ötet kérjék a' rendelt napra Augspurgba jönni. Azomba a' Király nem tartotta bátorſágosnak lenni, ollyan igaz, és kemény bírót bé-várni, a' kit a' ſok vádolók még jobban fen ingerleni fognak ellene, leg-inkább pedig attól tartott, hogy ha azon eſztendö, a' mellyet nékie kiſzabtak el-folyna nagyon roſzſzúl járna. Eltökéllette tehát magában, hogy akár mennyibe tellyen, még-is Olaſz Orſzágba fog menni a' Pápa eleibe, hogy az Excomunicatió alól ſzabadítaná fel. Kevés napok múlva meg-is indúlt ö 1076-dikba Karátsony ünnepjei elött maga Királynéjával, és fiával, a' ki még akkor kitsiny vólt, egyen kívül az egéſz Nemeſſégtöl el-hagyattatván. Sokat kelletet nékie kerülni, mivel a' Bavariai, és Corinthiai Hertzegek minden útakat a' hegyeken által strázsákkal meg-rakattak. Ö azért Burgundián által vette úttyát, a' mellybe Vilhelmus Hertzeg az ö Annyának Báttya uralkodott, onnat Sabaudiába jöve, a' hol is Amadæustól jól lelehet Sógora vala maga által menetelét egy tartománynak nékie való adásával kelletett megvenni.

A' havasokon már egyſzer által menvén ſok ſanyarúſágot ſzenyvedett mert kemény, és ſokáig tartó tél vala. A' Rhenus vize Szent Mártony napjától fogva egéſz Aprilisig bé-vala fagyva, a' nagy hó, a' melly majd el-temette ötet, és a' jéggel borított meredekek, majd tsak nem iſzonyú melyſégekbe tsúztatták

ötet,

ötet, mert ſzükſéges tudni, hogy tsak gyalog mene, ö mindeneket még-is békeſséges türéſel el-ſzenyvedett, és ſemmitöl egyébtöl nem tartott mind attól, hogy azon idö el-ne-follyon, a' mellyet az ö Vasallussai az átok alól való fel-ſzabadúlásra, az az: az Excomunicatió alól, nékie ſzabtak.

A' Lombardiai Püſpökök, és a' Nemeſség még-is bé érkezvén Lombardiába gyorsan meglátogatták, mivel ötet miólta a' Trónusra felhágott mindenkor Olaſz Orſzágba hívták. Kevés napok múlva ö már egy réſzére állot ármádát látott, a' mellyet a' Rendek állítottak-fel, mivel ollyan hír futamodott, hogy a' Király azért jött vólna-bé, hogy a' Pápán boſzſzúját tölthesse; és az excomunicált Lombardusok ezén alkalmatoſságot magok haſznokra kívánták fordítani réſz ſzerint azért, hogy Gergely Pápán boſzſzút kívántak állani, réſz ſzerint pedig azért, hogy megint azon dolgokat el-követhessék, a' mellyekért excomunicáltattak. De Henricus erönek hatalmával kívánta magát fel-óldoztatni a' meg-határoztatott eſztendö elött, mellynek közelítésétöl rettegett.

Már a' Pápa útnak indúlt vólt az Augspurgba tartandó Orſzág Gyülésére, és Mathildis Grófné késírte ötet nagy Udvarrral, és nem kevés Katonaſággal. Ez Olaſz Orſzág nagy réſzének Aſzſzonya vala, mert ö bírta egéſz Toscániát, a' Lucai Respublicát, Pármát, Regiót, és Mantuát. Godefridusnak a' Lotharingiai Hertzegnek halála után, a' ki Anversa Városába meg-ölette ett, özvegyé lett, de Henricus Királyhoz mindég hív vala, és mindenkor a' Pápa mellett tartozkodott, és ötet mint Atyát

úgy

úgy tiſztelte, de ezért a' feslett életü Papok nagyon-is ítélték ötet, mint 'ha illetlen barátſágba lett vólna a' Pápával, de ezen dologról én alább bövebben fogok ſzóllani.

Minekutánna úttyába Mathildis Grófné megtudta, hogy a' Király Olaſz Orſzágba bé-érkezett vólna, reá beſzéllette a' Pápát, hogy ö Kanossa Várába, a' melly Regióhoz közel feküdött bé-menne, melly Várat külömböztetni ſzükféges Kanossa Várasától, a' melly Neápolis Orſzágba vagyon. A' Királynak minden lépéseire vígyáztak, hogy az ö igyekezetét kitanúlhassák. Az alatt érkeztek mindenféle Német Püspökök, és Laicusok-is Kanossába, a' kiket a' Pápa excomunicált vólt, és ugyan azért a' Király öket magától el-távoztatta. Minekutánna ezek ſok veſzedelmek között a' ſtrázsákat-is el-kerülvén Lombardiába bé-jöttek, durva darótz poſztóból varrott gúnyát öltöttek mezítelen testekre, és mezítelen lábakkal-is mentek a' Pápa eleibe esedezvén, hogy az Excomunicatió alól ſzabadítaná-fel öket, kiknek aztat felelte a' Pápa, hogy ö nagy óhajtással ſemmit úgy nem kívánna, mint a' bünöknek botsánattyát de egy illyen fokáig tartott-meg átalkodás ahoz mért büntetést, és próbálást kívánna. De mivel ök valamit tsak a' Pápa velek kívánna tenni mindenekre magokat ajánlották, a' Püspököket különös ſzóbákra oſztotta, a' mellyekbe ſenkivel tsak egy ſzót ſem ſzólhattak, és tsak estve egy kevés eledellel élhettek. A' Laicusoknak-is az ö Statusokhoz, és erejekhez való képest illendö büntetéseket rendelt. Minekutánna így nehány napok el-folytak vólna, magához hívattatta öket, minden harag

nélkül

nélkül meg-pirongatta őket, és az átok alól fel-szabadította, annakutánna el-botsájtotta őket, és semmit sem ajánlott olly hathatossan nékiek, mint aztat, hogy Henricus Királlyal semmibe se avatkozzanak, és vele másról nem is beszéllyenek, hanem tsak a' pœnitentzia tartásra buzdítsák.

Henricus maga tett rendeléseket, hogy az Excomunicatió alól fel-szabadúlhasson, és minekutánna ő alkalmatosságot nyert Mathildis Grófnéval beszélleni, a' Pápához küldötte ötet ajánlásaival, és engedelmességének mindenekben való ígéreteivel; a' maga Napáját-is a' Savóiai Grófnét, fiával edgyütt a' Gróffal reá-beszéllette, kik között Cluniai Szent Húgó-is vala, arra kérte ezeket a' Király, hogy a' Pápától az ő fel-szabadítását kérjék, és hogy mondgyák még nékie, hogy ötet a' Németek ártatlanúl vádolták vólna. A' Pápa aztat felelte nékiek, hogy az Egyházi törvényekbe megvólna tiltva, mind addig valakit meg-halgatni, míglen a' vádolók jelen nem vólnának, és hogy ha a' Király magát ártatlannak tartya, tehát az Augspurgi gyülléstül nem kelletik nékie félni, a' hol a' Krisztus Jézusnak helytartója tsak az igazságnak törvénnye szerint minden személy tekíntet nélkül fog sententziát hozni. A' követek erre aztat mondották, hogy a' Király minden tétovázás nélkül a' Pápa ítéletének akármelly helyen magát alája fogja vetni, de a' dolog hoszszas időre nem terjedhett, mert az ő Excomunicatiojának esztendeje el fog-folyni, melly után a' Németek ötet nem fogják halgatni, sőt még örökre Királyságától-is megfogják fosztani. Hozzá tették azután ezen szavakat: Azért-is kérünk tégedet a' Királyt óldozd-

dozd-fel akármelly okok alatt, a' mellyek néked fognak tetzeni, ö ajánlya magát, hogy annakutánna, az ellene teendö vádakra fog felelni, ha pedig nem; koronáját veſzejtse-el.

Hetedik Gergely a' Királynak könnyen való gondolkozását tapaſztalásból esmérvén egy ideig halgatot, annakutánna eképpen felelt: Ha ö ugyan tsak töredelmessen bánnya, vétkeit küldgye koronáját, és minden Királyi ékeſſégeket kezünkhöz, és ezekre magát érdemetlennek lenni vallya. Mivel pedig ezen ki-fejezések a' közép ſorsú embereknek felette keményeknek látzattak lenni a' Pápát nagyon kérték, hogy ezen Fejedelmet ollyan félelmes lépésekre ne kénſzerítse. Végtére Gergely Pápának a' ſzíve meg-lágyúla, és aztat mondotta: Jöjjön elö, hogy maga meg-alázodásával aztat helyre hozhassa, a' mellyel ö a' Sz. Széket meg-bántotta. A' Király mingyárt el-is jöve Kanossa Várába, de azokat, a' kik ötet kéſírték a' Kapú elött hagyta.

Annakutánna tsak maga azon helyre méne, a' melly három köfallal vala körül kerítve, a' második köfal kerületébe bé-vezettetett azok által, a' kik már reá várakoztak, és leg-ottan minden öltözetébül ki-is vetkeztetett, és egy éles ſzörbül ſzövettetett vastag és hoſzſzú gúnya adattatott ingetlen testére, és így a' Pápának ablakja alá-vezettetett, a' hol három nap, és annyi éjtſzaka kelletett mezítláb nékie állani, és enni-is tsak egy kis darab kenyér adattatott nékie minden estve. Történt ez Januárius hólnapjába 1077-dik eſztendöben. Végtére a' Pápa fokaknak kérésére meg-engedett nékie, és az átok alól-is fel-ſzabadíttotta ötet, de nem hamarább, hanem tsak a' midön

aján-

ajánlotta magát, hogy a' Német Országi gyülekezet előtt meg-fog jelenni, és a' Pápa ítéletének alája fogja adni magát, ha mingyárt ez koronájától-is meg-találná fosztani, és addig az Ország dolgaiba sem fogja magát avatni. Henricus Király mindenekre reá-is állott valamit tsak tőle kívántak, mellyeknek meg-tartására hitet-is tett-le, és annakutánna a' Pápa lábait-is tsókolni nékie meg-engedte. Mellyek után a' Pápa Misét mondott, és a' megszentelt ostyát ketté törte, és felével Henricust meg-áldoztatta, minekutánna életét meg-jobbítani fogadta, és mindeneket kitül mit el vett viszsza-adni magát ajánlotta.

Ezek meg-történvén, és a' Király ki-menvén a' Templomból a' Pápa őtet ebédre hívta, és asztalánál nagy tisztelettel-is látta. Minekutánna pedig a' Pápa őtet mindenekre meg-tanította, hogy mire kelessen nékie vígyázni, embereit, a' kik váron kívül maradtak, viszsza-küldötte, és azon Udvari Tisztyeit-is, a' kik vele edgyütt excomunicálva vóltak fel-óldozta. Ezek után a' Pápa írt a' Német Országi Nemesekhez, és az egész dologról őket tudósította.

Azomba Eppó a' Czaitzi Püspök mint követ küldettetett a' Longobardusokhoz, hogy a' történt dolgokat jelentse-meg nékiek, el-beszélvén azokat leg-ottan a' Pápa ellen fel-támadtak, és őtet a' Szent Szék helytelen bírójának, Simoniacusnak nevezték, a' ki magát mindenféle rosz tselekedetek által meg-úndokította vólna, és a' ki minden Olasz Országi Püspökök által excomunicálva vólna. Még ezen rágalmazásokhoz aztat tették, hogy a' Király el törülhetetlen motsokba esett, hogy ő egy Eretneknek, a' ki Pápa ruhába vagyon, alája-

vetette magát, hogy ő őket alá való módon elhagyta, jól lehet ők mindnyájan mellette felállottak, és minekutánna ő az Anyaszentegyházat, és az Országot el árúlta vólna, ellenségeivé tette őket maga ellen. Mihent ezen trágár beszédek a' Nép között el-szórattattak, mingyárt egy közönséges fel-támadást okoztak a' Király ellen. Kevés napok múlva a' békételenség olly közönséges lett, hogy egyenlő akarattal meg-határoztatott, hogy Henricus Trónusáról le-vettettessen, és a' fia ültettessen arra, és hogy mingyárt-is ezen ifjú Hertzeget Rómába vigyék, és ottan más Pápát-is válaszszanak, a' ki ötet Császárnak meg-koronázza, és mindeneket, a' mit Hildebrand tselekedett, el-rontsa.

A' Királyt meg-rettentette ezen öszve-esküvés, mingyárást-is mindnyájokat a' maga Udvarbélieit, a' kik körülötte vóltak el-küldötte, hogy minden módon azon legyenek, hogy a' Longobardusokat más gondolatra hozzák. A' midőn ezeknek; az ő Nagygyai eleikbe tették, hogy az ő Királyok magát tsak kíntelenségből óldoztatta-fel, minekelőtte még a' fel-támadás ki-lobbant vólna Olasz Országba, ezután valamennyire le-tsendesítette a' Longobardusokat, de még-is Henricusnak egy közönséges meg-vetést kelletett szenyvedni, a' melly nékie nagyon érzékenyűl esett. A' Nemesek majd mindnyájan allattomba el-hagyták ötet, azon Városok pedig, a' mellyeken által útazott, aztat tartották, hogy nékie eleget tettek vólna, hogy a' Kapukat előtte bé-nem-zárták vólna. Végtére a' jött eszébe Henricusnak, hogy magán segíteni nem vólna jobb mód, mint ha azon Contractust, a' mellyet magáról a' Pápának

adott

adott fel-törné, tizen-négy nap múlva fel-is törte ő aztat. Mingyárt előre magához hívatta ő maga excomunicált Ministereit, és a' hozzája való hajlandókat, és szidalmakra fakadott a' Pápa ellen, reá-is beszéllette a' Longobardusokat, hogy az ő Vezérlése alatt bosszútállyanak a' közönséges meg bántásért, ezen fortély alatt meg-is nyerte őket, és tsak hamar egy nagy számú ármádája vólt.

A' Németek ellenben végső pontra akarták vinni a' dolgot. Rudolphus Guelph, és Bertholdus Hertzegek, a' Moguntziai, Würtzburgi, és Métzi Püspökökkel, és nagy számú Nemesekkel, a' többieket Franconiának Városába Forcheimba Martius 13-dik napjára időzték gyülésre, egyszersmind a' Pápának-is írtak ők, hogy Henricus fortéllyai által meg-gátolta vólna a' Tisztúlásnak Ünnepe napjára Augspurgba jönni, a' mellyért-is a' Pápa leg alább Forcheimba jöjjön az el-rendelt napra. Gergely Pápa még Kanossába vala, vagy is ehez közel egy szomszéd Várba, de el-tökéllette magába, hogy addig Rómába visszza nem mégyen, míglen a' Német Országi úttyát meg-nem-teszi. Mindazanáltal ámbár ő bizonyos hírt vett, hogy Henricus meg-változott vólna, ő még-is annakutánna arra emlékeztette őtet, hogy még ideje vólna ajánlásait tellyesíteni, és egyszersmind meg-is intette őtet, hogy Forcheimba jönne, a' hol-is az ő dolga az Anyaszentegyháznak Feje által egészlen el-fogna végeztetni. A' Király tettette magát, és aztat felelte, hogy az idő rövid vólna azon dolgokra való nézve, a' mellyeket ezen úttyába el-kelletik nékie végzeni Olasz Országba, és e' mellett arra kérte a' Pápát, hogy szokás szerint a' Lom-

bardiai koronával koronázná-meg ötet, eztet a' Pápa meg-tagadta tőle, és aztat mondotta, hogy ő tsak az Anyaszentegyháznak közönségébe vette vólna-bé, de a' Királyi tiszteletet viszsza nem adta vólna nékie, mert ehez a' Nemességnek jóvá való hagyása kívántatna.

Henricus fel-indúlt ezen, de még-is mindég ál-ortzáskodott, és a' Pápát Mathildis Grófnéval el-akarta fogni, hogy eztet könnyebben véghez vihesse aztat üzentette nékiek, hogy velek beszédgye vólna.

De ő már esméretes vólt, azért-is ezen igyekezete meg-előztetett, mert Mathildis Grófné el-vitte magával a' Pápát a' hegyeknek egy szorossába, és azóltától fogva soha sem-is látta többé Henricus sem a' Pápát, sem Mathildis Grófnét. Ez még a' Pápát négy-hólnapokig magánál tartotta, és hogy ötet meg-vígasztalhassa, mivel annyi fel-támadásokat szenvedett, a' Római Anyaszentegyháznak minden maga tartománnyait ajándékozta, hánem azoknak jövedelmét élete fogytáig magának meg-tartotta, és így a' Szent Szék Just nyert Toscánára, és Lombardiára-is, de ezen Jus kút fejelett, sok nyúghatatlanságoknak, és viszontagságoknak. Ezen ajándék meg-szaporította azon hajlandóságot, mellyel a' Rómaiak a' Pápához viseltettek, és ő ki-mondhatatlan nagy örömmel-is fogadtatott, a' midőn fel-tett szándéka ellen, mivel Német Országba nem vólt, Rómába viszsza-tére. Ugyan tsak követeket küldött ő Forcheimba, a' kik az ő személlyét képzellették, és a' kik a' Német Nemességet mindenekről valamik történtek tudósították különösen, mivel Henricus az ő úttyát hozzájok menni el-zárta, arra vígyázzanak, hogy a' jó

rend,

rend, a' mennyire lehet, a' dolgok folytatásában meg tartattasson, a' nélkül, hogy valamit meg-határozzanak mind addig, valameddig ő azon akadályokat, a' mellyek gátolták az ő hozzájok való jövetelét meg-nem-fogja győzni.

A' Forcheimi Gyülésbe azon rosszaknak el-beszéllése után, a' mellyeknek Henricus vala oka, és a' minőket még ezen hiteszeget Fejedelem tehett, az egybe-gyült Nagyok a' követeknek aztat felelték, hogy az Ország el-kerülhetetlen veszedelemre ki-fog tétetődni, ha ezen jelenvaló Ország Gyülésében más Királyt nem fognak választani. Bernard Szent Victori Apatúr Marseille Városába, egy szép erköltsű ember, és feje a' követségnek aztat mondotta a' maga Collegájának jóvá hagyásával, a' kinek-is mint nékie Bernard vala neve, és Diáconus Kardinális vala, hogy jobb lészen a' Király választást azon időre hagyni, a' mikorra a' Pápa el-fog jöhetni, ha ez veszedelem nélkül megtörténhetik, de a' hatalom kezetekbe vagyon, és jobban tudgyátok mint mi, az Országnak mi légyen leg-jobb hasznára. Ezen dolog ugyan tsak a' Pápa követtyeinek némünémű félelmével, mivel aztat régen kívánták, ment végh-ez, mivel akkor a' Német Országi Nemessek szabadoknak tartották magokat, és valamint bátorságoknak, úgy betsületeknek fen-tartására való nézve illetlennek tartották lenni, szándékoktól el-állani, azért-is Rudolphust a' Sváb Országi Hertzeget Henricusnak Sógorát választották magok Királlyának.

Tizenkét nap múlva annakutánna 1077-dik esztendőbe Martius 27-dik napján, melly Vasárnap esett, a' Moguntziai, és Magdeburgumi

Érsekek által, 's azoknak Suffragánussaival a' követeknek jelenléttébe fel-kenettetett. Rudolphus ellent állott ezen válaſztásnak, és tsak egy órát kért a' gondolkozásra, de ez néki meg-nem-engedödött, ſöt azon igyekeztek, hogy mennél elébb a' Homágiumot tegyék-le nékie. Fel-válalta már a' Királyſágot, de aztat nem akarta, hogy a' fia a' Trónusra jöjjön utánna, és nyilván meg-mondotta, hogy a' Nagyok halála után aztat válaſzſzák magok Királlyának, a' kit arra leg-érdemessebbnek ítélni ſognak. Mingyárt válaſztása után követſéget küldött ö a Pápához, hogy aztat hírül adgya, és hogy alázatoſſágát, és engedelmeſſégét is, a' Pápához meg-mutathassa.

Úgy tetſzik, hogy azon követek, a' kik kövétkezéseitül ezen ſzomorú történetnek meg-félemlettek, valóſágos ſzándékát Gergely Pápának által-látták. Ezen Pápa éppen nem mutatott örömöt Rudolphusnak válaſztásán, és egy levélbe, mellyet az egéſz Kereſztényſéghez írt ki-tette, hogy ſem az ö parantsolattyára, ſem tanátsára nem esett az, hogy Rudolphus Királynak válaſztatott. Így ſzóll tovább: Mi egy Conciliumba el-végzettük, hogy ha az Érsekek, és Püſpökök, a' kik ötet felkenték tselekedetekröl fundamentomossan nem fognak tudni ſzámolni, Püſpökſégeiket el-fogják veſzteni, és Rudolphus Trónussáról le-fog tétetni. Több leveleiböl, mellyeket a' követekhez írt, ki-tetſzik, hogy ö Rudolphnak a' koronához való jussát kétſégbe éppen nem vette, tsak aztat kívánta, hogy addig a' válaſztás meg-ne-essen, míglen ö az Egyházi Rendnek tanátsával, és az Orſzág Nagygyaival ítéletet

letet nem fog tenni, hogy mellyike érdemli a' Trónust közülök.

Henricus aztat hitte, hogy emberek az ő koronáját el-nem-vehetik, mivel ő aztat az Istentül nyerte vólna, ezen fundamentumból, és maga kéſzſége által, a' mellyet ő ſoha jobban ki-nem-tudott mutatni, mint illyen hasonló félelmes környül való állásokban, azért-is azon jobbágyait, a' kik még hozzája hívek valának egybe gyüjtötte, és úgy-is esett, hogy koronája elött erös ſántzokat vethetett. Ezen koronának vasallussai két réſzre oſzlottak, és közöttök nagy vér ontások, és ſzámtalan izetlenſégek történtek.

A' harmadik ütközetbe, a' melly Fladenheim mellett Saxoniába történt, Rudolphus által Henricus felette nagyon meg-verettetett, kéntelenittetett-is életét ſzaladással meg-menteni. A' Diadalmát mingyárt-is Rudolphus követek által Rómába tudtára adta a' Pápának, a' követek éppen akkor értek oda, a' midön böjtbe ſzokás ſzerint Concilium tartatott. Ezen Diadalom Hetedik Gergely Pápa határozatlanſágának végét vetette, mingyárt-is Német Országba Negyedik Henricust, a' ki a' Históriába ſzerentsétlenül annyiſzor említetik excomunicálta, és annakutánna egy arany koronát küldött Rudolphusnak, a' mellyen ezen Vers vólt ki-metzve:

Petra dedit Petro, Petrus Diadema Rudolpho.

az az:

A' kö-ſzikla adta a' Koronát Péternek, Péter pedig Rudolphusnak.

Valamint Hildebrand a' dolgot nagyra vitte, ſzintén úgy Henricus-is, hogy a' ő réſzire

jól ki jöijön erőltette. Mihent Henricus maga Excomunicatióját meg-tudta, leg-ottan Pünkösd napjára Moguntzia Városába 19 Püspököt öſzve gyüjtött, annakutánna harmintz Püspökök, és ſok Német, és Olaſz Nemessek-is, a' kiknek írásba hatalom adatott, Brix Városába Tirólisba mentek sietſéggel, és ottan Hetedik Gergely Pápát Pápaſágából ki-tették, és helyette Guibertust a' Ravennai Erseket emelték-fel azon nagy hívatalra, a' ki-is magát Harmadik Kelemennek neveztette. Az ö válaſztásának Decrétuma tele vagyon legnagyobb trágárſágokkal Hetedik Gergely Pápa ellen, a' melly ſzerentsétlenül némelly ſzemre való hányásokra okot adott. a' mellyeket eleibe tettek, hogy tudniillik: ö a' kereſztény birodalmokat nyúghatatlanította vólna, egyeletlenſégeket, ſzámlálhatatlan meg-ölettetéseket, botránkoztatásokat, és puſztításokat okozott vólna. Ezen válaſztás után Henricus Saxoniába méne, Guiberius pedig Olaſz Orſzágba a' Pápaſágnak tiſztes jeleivel.

Henricusnak ármádája már elöre bé-maſírozott Saxoniába, és mihelyest ahoz bé-érkezett, ö mingyárt nem meſzſze Merseburgtól az Elster vize mellett meg-támadtatott Rudolphus által, és olly nagyon meg-is verettetett, hogy az ö egéſz bagázsiája fel-prédáltatott, és a' Rudolphus Trupjai nagy, és ſok kintseket-is nyertek itten. De a' midön már ezen Truppok a' tsata piatzán hálá-adó énekeket énekelettek, Rudolphus a' hasán alól egy nyíl által halálos ſebet kapott, és ezen történettel, mind örömöknek mint diadalmok haſzna vételének vége lett. Mivel pedig ezen ſebe után még a'

jobb

jobb kezét-is el-veszтette, Isten bűntetésének tartották eztet lenni, mivel ő a' maga Fejedelmének adott hitét fel-törte vólna.

A' mit a' Pápa Guibertusnak tetteiről hallott, azokat ő meg-vetette, mint egy kétségbe esett vele tartó réfznek dolgát, a' melly azoknak betsületére sem szolgált, és azoknak el-pusztúlásokat-is meg-jövendöltette, és szemekre hányta az ő ellene tett öfzve esküvéfeiket, és aztat az Anyaszentegyház Triumphussának lenni tartotta. Ő bizonyos időt-is szabott, a' mellyben fegyveres kézzel önnön tántzaikban meg-fogja őket bűntetni, és a' Ravennai Szent Egyházat kezeikből ki-fogja venni. De meg-tudván Rudolphus Királynak halálát mindnyájan a' Rómabéliek meg-rémültek, és maga-is Gergely Pápa valamennyire bátorságából le-hagyott. Azon szoros kötés, a' mellyet ő Robertus Guiscárdal, és az Olasz Országban lévő Normannussokkal mingyárást kötött, jól lehet őket gyakran excomunicálta, őtet nem tehette egész bátorságba. Robert, a' kinek ő az Investitúrát ollyan alkú alatt adta, hogy ő esztendönként minden ekétül 12 pénzt fizetni le-kötelezte magát; arra-is ugyan lekötelezte magát, hogy őtet egész erejével óltalmazni fogja, kinek-is Olasz Országba hatalma nagy vala, mivel ő az Apuliai, Kalabriai, és Siciliai tartományokat bírta. De más részről Mathildis Grófnénak Trupjai éppen azon a' napon, a' mellyen Rudolphus Király meghala Lombardiába meg-verettettek. Így tehát meg-nyílt Henricus előtt az út Róma felé, a' kit a' Lombardusok mindnyájan óhajtottak, és a' meg-rémült Németektől keveset félhetett. Mathildis Grófnénak önnön jobbágyai-is fel-

költek ellene, és Aſzſzonyoknak a' Pápához való hajlandóſágát nyilván való ostobaſágnak mondották lenni. Látta-is a' Grófné maga baját, mert vagy a' Pápát kelletett nékie el hagyni, vagy-is minden tartománnyait el-veſzteni.

Ezen ſzomorú környûl való állásokban legtöbben aztat tanátslották a' Pápának, hogy békéllene-meg Henricussal, látzatott-is valamennyire az ô tanátsokra hajlani. Ô Altmanhoz a' Passaui Püſpökhöz írt, és maga követtyeihez-is Német Orſzágba, hogy ô intené-meg azokat, a' kik az Anyaſzentegyházhoz leg inkább buzgóſággal viseltetnek, hogy ne igen sietnének a' Király válaſztásal. Arra-is intette Altmán Püſpököt a' Pápa, hogy azokat, a kik Henricussal tartanak keresné fel, és velek úgy mint Attyaſiakkal bánna. A' mi a' Papokat, úgy, mond illeti, azon vélekedésben vagyok, hogy mivel a' tartományokban nagyok a' nyúghatatlanſágok, és a' munkások-is kevessen vagynak, hadd úgy öket a' mint vagynak, és az Egyházi törvényeket gyengítsd-meg.

Az alatt hogy ezen dolgok imigyen folytak, Henricus Király 1081-dik eſztendöbe Martius elein által jött egy ármádával a' havasokon, és Guibertus Pseudó-Pápától kísírtetvén Pünkösd Szombattyán, melly Május 22-dik napján esett, bé-jöve Rómába. A' Rómaiak bé-zárták elötte a' kapukat, és fegyveres kézzel óltalmazták magokat. Más felöl Mathildis Grófné nyúghatatlanította ötet ſzünet nélkül, és a' maga meg-gyözhetetlen váraival ſok helyeken nagy akadállyára vólt, és ezen okokra való nézve, és talán még inkább mivel ſok mozgások történtek Német Orſzágba

kéntele-

kénteleníttetett a' Király viszsza-vonni magát a' nélkül, hogy valamit tett volna.

Augustus kilentzedik napján annakutánna egybe-gyültek a' Saxók, és a' többi Németek, a' kik Henricus ellen fel-támadtak vólt egy Országg gyüllésére, és Luxenburgi Hermannust választották Királyoknak, a' ki-is Goslár Városába December 26-dik napján még azon esztendőbe a' Moguntziai Érsek által meg-is koronáztatott. Henricus, a' ki ezen dolgot meg-nem hátráltathatta, mint egy dühösséggel viszsza-tére Olasz Országba, és Rómát egész tavaszon, és majd tsak nem egész nyáron ostromlotta, míglen a' hőség nem kénszerítette őtet, azon prédát, a' mellyet már bizonyosnak tartott lenni, kezéből ki-botsátani. Ezen felül pedig híre futamodott, hogy Hermannus Király a' Pápának segítségére jönne, és valósággal-is már ezen igyekezettel Sváb Országba előre is jött. Henricus tehát viszsza-fordúla Lombardiába, minekutánna ő némelly Várakba Katonákat vetett, és azokat comandója alá-adta azon Pseudó-Pápának, a' ki is így az ő úttyát Róma felé fedezte, és az egész Országba nagy pusztításokat vitt véghez. Az alatt míglen Hermannus nagy okokra való nézve Saxoniába viszsza-hívattatott, megint fel-kerekedett Henricus és 1083 dik esztendőbe megint Rómának kőfalai alatt állott tavaszkor, de a' Rómaiak megint meg-duplázták magok bátorságokat, és most-is semmit sem tehetett.

Ezek után el-titkolta ő maga bosszúságát, és szokott fortéllyaihoz folyamodott. Abba fáradozott ő, hogy a' Cluni szent életű Apatúrt maga részire vonhassa, és jeleit adta az általa el követett dolgoknak meg-bánásáról, és aztat

ígérte,

ígérte, hogy ö a' Koronát a' Pápa kezeiből fogná el-venni. Mingyárt-is a' békeſségnek munkállásához fogtak, és abba meg-is egyeztek, hogy egy Concilium tartattasson, a' mellynek Decrétumai mind a' két réſzről meg-tartattaſſanak. Az alatt Henricus el-ámította kéz alatt a' Népnek ſokféle Rendeit réſz ſzerint ajándékokkal, réſz ſzerint pedig fenyegetésekkel, a' kik már a' nélkül-is egy ſzünet nélkül való három eſztendeig tartott ostromot meg-úntak.

Az alatt mivel Comnenus Elek Görög Orſzági Csáſzár, maga Orſzágába Robertus Guiscard által nagyon ſzorongattatott, Henricus Királynak levelet írt, és kérte ötet, hogy kénſzerítené az ö ellenſégeit magok hatalmát több réſzekre oſztani, és eztet, hogy tőle meg-nyerhesse 144000 arany pénzt, és ſzáz vég skárlát poſztót küldött nékie. Henricus ezen kintset arra fordította, hogy azzal a' Római Népet egéſzlen meg-veſztegette, a' ki-is nékie Martius 25-dik napján a' maga és a' Lateranumi Palátziumnak kapuit meg-nyitotta, a' hol-is ö azon Pseudo-Pápát Guibertust mingyárt más nap a' Pápának Trónussára fel-ültette, és Húsvét napján, melly Martius 31. napján esett, ö-is maga Pápájának kezéből a' Csáſzári Koronát el-vette. Ö mingyárt rendeléseket-is tett, hogy Hetedik Gergely Pápát ostromolhassa, a' ki magát az Angyal várba vonta, de még-is ezen Pápához a' Római Népnek nagyobb réſze olly hív maradott, hogy ſem Henricusnak ſem Guibertusnak nem engedte-meg Szent Péter Templomába tsak egy lépést-is tenni. Rómába több erös helyek-is vóltak, a' mellyek Gergellyel tartottak.

Ezek

Ezek így történvén; lehetetlen lett vólna nagy ſegítſég nélkül a' Pápának a' veſzedelemből ki-ſzabadúlni. Két eſztendőktől fogva mindenkor únſzolta ő Guiscard Robertust, a' kinek a' Görögökkel háborúja vólt, hogy jönne az ő ſegítſégére. Ezen Vitéz Normannus nem akarta maga ellenſégeit, a' kiktől ő már annyi ſokat nyert, ſzemei elől el-botsátani, de minekutánna meg-tudta ő, hogy melly nagy ſzükſégbe vólna a' Pápa, maga ajánlását híven megtartotta, hogy ő mint maga Urát úgy fogja a' Pápát tekénteni, és minden alkalmatosſágokban magát, mint a' Római Anyaſzentegyháznak fia úgy fogja mutatni, azért-is ő a' maga fiát Böemundust egy réſzével ármadiájának, hátra hagyta, hogy ő a' háborút Görög Orſzágba folytassa, és a' többi Truppokkal Olaſz Orſzágba viſzſza-jött. Ő ſzeméllyébe-is megbántattatott az által, hogy Henricus kötésbe vólt Elek Csáſzárral, és a' Lombardusok által-is, a' kik minden elő látás nélkül aztat mondották, hogy a' Normannusokat ki-fogják hajtani Olaſz Orſzágból, mihent ők azokat, a' kik a' Pápával tartanak meg-ronthattyák. De Robertus Hertzeg alíg ſzállott a' földre Otrantónál, mingyárt Róma ellen maschírozott, a' hol-is ő, Május hólnapjának elein meg-jelent 1084-dik eſztendőbe.

Henricus, a' ki látta, hogy nékie ellent nem álhatt már, Lombardia felé viſzſza-vonta magát, itten akarta ő Mathildis Grófnén boſzſzúját tőlteni, a' nélkül, hogy az Atyafiſágot tekíntette vólna, a' melly nékie még el-felejthetetlen roſzſzat okozott, de a' Német Orſzági nyúghatatlanſágok, a' meſſyek ottan támadtak, kénſzerítették ötet mingyárt úttyát oda venni.

Az

Az alatt míglen a' Lombardusoknak Mathildisſel dolgok vólt, azon Rómaiak, a' kik a' Pápa ellen fel-állottak, még jobban vóltak Robertus ellen, ellent-is állottak ök, de ö könyü fáradſággal meg-győzte öket, és az ö makatſágokkal aztat nyerték, hogy ö öket ki-prédálta meg akarván ezzel büntetni az ö árúlkodásokat. Ö a' Pápát-is ki-ſzabadította az Angyal várból, és a' Lateranumi Palátziumba bé-vezette ötet, ki-mene annakutánna Rómából, és rövid idö alatt, ſok várakat, és városokat hozott Gergely Pápa hátalma ála.

Mivel pedig még Rómába tsendes békeſſég nem vala, és ſok viſzſza-vonások forrottak, Guiscard Robertus-is ottan tovább nem maradhatott, tehát aztat javaslotta ö a' Pápának, hogy ö a' Cassinói hegyre menne-fel, a' hol ö bátorſágba, és békeſſégbe-is fog lenni. Gergely Pápa bé-vette tanátsát, és kevés idö múlva Salernóba ment, a' hol ö tavaſzkor 1085-dikbe meg-betegedett, és magába meg is esmérte, hogy nyavalyájából többé fel-nem-gyógyúlna. A' Kardinálisok, és Püspökök, a' kik körülötte vóltak, könyörgöttek elötte, hogy maga helyére ollyan Successort válaſztana, a' ki ezen ſzomorú környül való állásokba az Anyaſzententegyházat óltalmazná. Ö arra azt felelte, hogy az ö válaſztások nem hibázhatna, ha ök, vagy Cardinális Desideriust, a' ki Cassinó hegyi Apatúr vala, a' ki ugyan hellyette Pápa-is lett, vagy-is Ottót, a' ki követ, és Ostiai Püspök vólt, és a' ki-is idövel Pápa-is lett Második Orbán név alatt, avagy Húgót, a' ki-is követ és Lyoni Ersek vólt, válaſztyák.

Mivel

Mivel pedig Otto, mint követ Német Országba vólt, és Húgó Frantzia Országba, Gergely Pápa hathatóssan ajánlotta Desideriust, a' ki-is meg-halván a' Pápának betegségét eljöve, és Pápa-is lett.

Látván a' Kardinálisok, és Püspökök 's többek mások, hogy végsõ órája, közelítene mindenképpen bíztatták 's vígasztalták õtet, és a' midõn elõ számlálták vólna mennyi sok jókat tett vólna õ az Anyaszentegyháznak, és érette mennyit szenyvedett vólna, az Ég felé vetvén szemeit így szóllott hozzájok: *Kedves Atyámfiai oda fogok én fel-menni, és érettetek szünet nélkül könyörgeni, én az én véghez vitt munkálkodásaimat semminek sem tartom, egyetlen egy fundamentoma az, az én reménységemnek, hogy én az igazságot szerettem, es a' hamisságot útáltam.* Annakutánna kérdezték õtet, hogy minekelõtte õ az Istennek ítélõ széke eleibe jönne, azoknak, a' kiket õ excomunicált, meg nem kegyelmezne é, és fel-nem-áldozná é õket; erre õ így felelt: Henricuson, és Guibertuson kívûl, és azon meg-átalkodott velek tartókon kívûl, mivel ezek még mindnyájan elegendõ pœnitentziát nem tartóttak, és most-is magok rosszaságaikban, álhatatossak, mindnyájoknak a' többieknek meg engedek, és fel-áldozom õket, és mindnyájokra adom áldásomat, mivel ezen Apostoli hatalmam vagyon. Ezek után mingyárt a' halállal tusakodni kezdett, és minekutánna megint ezen szavakat mondotta vólna: *Én az igazságot szerettem, és a' hamisságot útáltam, azért-is az én nyomorúltságomba halok-meg:* tsendessen ki-adta lelkét Május 25. napján egy Vasárnapon, Salerno Városába 1085. esztendõbe, minekutánna 12 esztendeig, egy hólnapig, és

és három nap ült vólna a' Szent Széken mint egy felette buzgó Apostol.

Mint egy hatvan eſztendök múlva le-festettette ötet Negyedik Anaſtaſius Pápa a' feje körül ſúgárokat festetvén, és képe alá a' ſzent ſzót írattatván, és Szent Miklós Oratoriumába tétettette. 1577-dikbe Mark Antal Kolonna a Salernoi Érsek koporsóját meg-nyittatván egéſz testét úgy Pápai öltözetét-is minden meg-emléſztés nélkül találta. Végtére Tizenharmadik Gergely Pápa 1584-dik eſztendöbe nevét a' Szent Martyrok könyvébe bé-írattatta, méltán-is, mert a' mint Natalis ab Alexandrónak Egyházi Históriájában, tizenharmadik Tómussában, Art. XI. olvasom Fol. 48. mind éltébe, mind halála után ſok tsudákkal tündöklött.

Már fellyebb ki-tettem, hogy valamiket én Negyedik Henricusról, és Hetedik Gergely Pápáról írok, mind azokat Natalis ab Alexandróból, és de Berault Bercastelból vettem-ki, mostan-is azon meg-jegyzett helyekre útaſítom a' kegyes Olvasókat. De mivel Gergely Pápát az akkori meg romlott Világba némelly roſz életü Egyházi, és némelly hasonló ſzörü Világi emberek-is gyanúſágba vették Mathildis Grófnéval azért, mivel ez, azon ſzent életü Pápával ſokſzor vala, és barátkozott vele, mintha vétkes társalkodásba lett vólna vele rólok úgy trágárkodtak, azért-is a' mint fellyebb ajánlottam, mind kettöjöknek ártatlanſágát kitéſzem itten.

Natalis ab Alexandro Tom. 13. Art. XI. pag. 35. így ír Mathildis Grófnéról: A' Római Anyaſzentegyházat és Hetedik Gergely Pápát nagyon ſegítették némelly Hertzeg Aſſzonyok, úgy mint Agnes Henricus Királynak

az

az Annya, Beatrix Godefridus Lotharingiai, és Toscániai Hertzegnek feleſége, és ennek leánya Mathildis Grófné, a' ki tanátsával, fegyveres néppel, vagyonnyával az Ekklézsiát óltalmazta a' Schismaticusok ellen, és Liguriát Toscániával edgyütt a' Római Anyaſzentegyháznak ajándékozta, el-mellőzvén maga Attyafiát Henricust 1077-dik eſztendőbe, a' mellyért-is ezen ajándék irígyſégre hozta Henricust ezen Pápa ellen. Beatrix Hertzeg Aſzszony buzgo, és nagyon ajtátos vala, Mathildis Leányát-is Isteni félelembe nevelte-fel, és leg-inkább aztat kívánta ſzívébe bé-óltani, hogy a' Pápákhoz nagy tiſztelettel, és hajlandóſsággal légyen. Ebbe ſzavát-is fogadta az Annyának, mert Mathildis Hetedik Gergely Pápát a' Kereſztényi erköltsöknek oktatásában Mesterének fogadta, de mivel a' Pápának más ſok dolgai vóltak, ötet ſzent Anselmusra bízta, de a' Pápa ſok leveleket írt hozzája, a' mellyekbe ő leginkább buzdította ötet a' gyakorta való Kriſztus testének vételére, és a' Bóldogſágos Szűzhőz való tiſztelettre, a' 47. levele leg-ſzebb, és aztat Natalis ab Alexandróba a' meg-jegyzett helyen ki-ki olvashattya, de én hoſſzaſága miatt ki-hagytam.

El-nem-mellőzhetem itt, hogy Voltér, a' ki ſok írásival ſok tetemes roſzſzakat okozott e' Világba, melly ſzépen ír Mathildis Grófnéről, és Hetedik Gergely Pápáról, jól lehet ő a' Pápáknak nem leg-jobb baráttya vólt. Ez az ő levele: Éppen nem tsuda, hogy ennek a' Pápának ellenſégei róla, és Mathildis Grófnéről nem leg-jobban ſzóllanak, mivel majd mindenkor edgyütt vóltak. Igaz, hogy a' Pápa már hatvan két eſztendős vólt, a' Grófné

pedig ifjú, de aztat kelletik meg gondolni, hogy ő ötet mindenekbe kormányozta, és Mentora vólt. Ha ki azon Isteni félelemmel tellyes beszédeket fogja olvasni, a' mellyeket ezen Grófnéhoz írott leveleiben fel lehet találni, minden kétségeskedése meg fog szűnni. Nintsen is leg-kissebb történet, leg-kissebb jel, a' melly azon kétségeskedést valóságossá tehesse; Gergely Pápa éles, és kemény ember vólt, és tsak azért vala félelmes. Eddig Vóltér: Én utánna aztat mondom, hogy ha kemény nem lett vólna az akkori meg-romlott Világba, mennyire nem harapozott vólna, a' botránkozásnak tüze, óltotta ő eztet mindég, és mint meg-tántorithathatlan elsö oszlopa az Anyaszentegyháznak példásan, és Istenesen is élt, ugyan azért is számláltatott a' Szentek közé.

Aztat az egyet leg-inkább lehet tsudállani, hogy minémű fundamentomból kívánhatta Hetedik Gergely Pápa, hogy Frantzia, és Spanyol Országok, Anglia, Dánia, és még édes Hazánk is, sőt még Mosqua Ország is nékie adózzanak, és még Homágiumot is tegyenek; hogy Nagy Károly Császár Saxoniát a' Római Anyaszentegyháznak ajándékozta; hogy a' Németek Királlya, a' ki Rudolphus után fog választatni, köteles légyen Feudáriussa lenni, és magát Vasallussának esmérni, és nékie mindenekbe engedelmeskedni; következésképpen a' Császárság, melly már a' Német Királysággal egybe köttetve vólt Tributáriussa a' Római Széknek légyen, holott a' Császároknak hatalma vala a' Pápák választását meg-erősíteni, ha tsak aztat nem vélte, hogy így a' gonoszságokat könnyebben fogja ki-írtani.

Maga

Maga egyedül Angliának meg-hódoltatója Vilhelmus, tudta a' maga elevenségével, és a' Politicába nyert tudományával ezen Pápa előtt magát tiszteletbe meg-tartani. Hetedik Gergely Pápa ő tőle aztat kívánta, hogy nékie homágiumot tégyen, és adót-is fizessen, mert így nevezteteti azon Szent Péter garassa, a' mellyet azon jámbor Offa Király az Anyaszentegyháznak mint áldozatot esztendőnként adni magát ajánlotta. Vilhelmus meg-ígérte ugyan ezen Szent Péter garassát mint szokást fizetni, de a' homágium le-tétele helyett meg tiltotta ő maga Püspökeinek a' Római Egyházi gyülésbe való menetelt. De még-is maga Hetedik Gergely Pápa maga követtyeinek meg hagyta; ezen Királyt meg-kémélleni, és felőle így írt nékiek: *Ha mingyárt ő némelly dolgokba nem úgy viseli-is magát, a' mint mi kívánnánk, de még-is nagyobb tiszteletet érdemel ő a' többi Királyoknál, mivel ő az Egyházi hivatalokat el-nem-adgya, és magát a' szent széknek ellenségeihez nem tsatollya, sőt magát hittel kötelezte, hogy el-múlhatatlanúl fogja kénszeríteni a' Papokat feleségektől való el-választására, és a' Laicusokat a' dézsmáknak fizetésére.*

Mind ezekből ki-lehet venni, hogy Vilhelmus mint viselte magát, a' midőn az Egyházi Rend ezeket ő tőle kívánta. A' Bajöri Püspök, a' ki Annyáról testvér Ötse vólt, nagy titkossan ollyan rendelést tett, hogy nagy kintsel ő fok Uraktól késírtetvén Rómába fog menni, hogy a' Pápai Méltóságot magaévá tehesse. A' bátya a' Király tudósíttatván erről el-árultatásnak tartotta eztet lenni, meg-is parantsolta maga Nagygyainak, hogy ötet fogságba tegyek; mivel pedig ezen Prælátusra lenki kezét

nem akarta vetni, maga fogta-el. A' Püspök az Anyaſzentegyháznak Privilegiumira apellált, de Vilhelmus így felelt erre: *Én*, úgymond, *nem a' Püspököt fogom el, hanem a' Grófot;* mert ö ezen Otsét Genti Grófnak tette.

Ezen Monarcha Angliának el-nyomója vala. Ö ottan a' fegyvernek törvénnyével élt, a' melly-is fundamentoma vólt, az ö Király hatalmának. Némelly fel-támadásokkal okot adtak nékie az Anglusok magok el-nyomattatására, és talán tsak ezen egyetlen egy eſzköze vólt, hogy öket igája alá hozhassa. Ö elvette tölök jóſzágaikat, és meg-gazdagította azokkal maga ſzolgáit, és azon igyekezett, hogy ö az ö törvényeiket, ſzokásokat, és még nyelveket-is ki-írthassa. Minden írásokban, és a' Törvény Székekben-is tsak a' Frantzia nyelv gyakoroltatott, ſzóval; ö maga uralkodását útálatossa tette, de állandóvá, és az ö Politicája egy Despótnak politicája vólt.

Egyik fiai közül Robertus, a' kit rövid nadrágúnak neveztek, és leg-öregebb vala, a' Normanniai Hertzegſéget kívánta tőle, mivel eztet már az elébb nékie ígérte. Az Atty Vilhelmus így ſzóllott hozzája: Én az én öltözetemet hamarébb le-nem-vetem, hanem tsak akkor, a' midön az ágyba aludni megyek. Ezen ſzavaira azon uralkodni kívánó, és külömben is terméſzettül heves Hertzeg nagyon meg-indúlt. Az Otse egykor, a' kivel ö írígykedett, tréfából vízzel meg-öntötte, a' mellyel magát még inkább meg-ſértetnek ítélte lenni, mingyárt-is el-hagyta az Attyának udvarát, és még azon éjjel a' vele egyet értökkel el-ment Rothomagum Városába, hogy az ott való vár-

rat

rat meg-vehesse, de nem mene ki ravására. Innét annakutánna bellyebb szalada Normandiába, a' hol-is sok követõkre talált, a' kik vele tartottak, és a' mint mondgyák, még az Annyától-is pénzel segíttetett. A' nyúghatatlanságok tartottak 1076-dik esztendõtõl fogva 1079-dikig. Végtére õ az Attyától Gerberol erõsségbe ostromoltatott, a' mellyből õ ki-ütött, és viaskodásra jött a' dolog közötte, és az Attya között, a' mint pedig viaskodtak, nem esmérték meg egymást, mivel a' tártsákkal bévólt takarva az ábrázattyok. Õ az Attyát a' Királyt nagyon meg-sebesítette, le-esvén lováról tsak akkor esmért az Attyára, lábaihoz borúlt, sírva botsánatot kére mondván, hogy nem esmérte vólna meg, ugyan tsak nagy nehezen meg-botsájtotta vétkét.

Elsõ Fülep Frantzia Ország Királlya, egy tsúfolódással, mellyel Vilhelmust illette, nagy haragra indította ezen Vasallussát maga ellen, holott ez sokkal hatalmassabb vólt nálanal. És a' mint de Berault Bercastelnek 10-dik Kötetébe 33. Könyvébe Fol. 463. az õ tsúfolodása tsak abból állott, hogy Vilhelmus felette kövér lévén Fülep aztat mondotta, hogy mikor hadgya már el egyszer maga gyermek ágyát, meg-tudván Fülepnek Vilhelmus ezen mondását, így szóllott: Az Istenre esküszöm, hogy õ az én bé-avattatásomat fáklyáknak világosságánál tapasztalni fogja. Meg-is tartotta szavát, mert õ Frantzia Országba be-ütött, és mindenütt pusztított, és égetett, még a' vetéseket, és szõlõ fákat-is hamuvá tette, õ egész Mante Városáig mene, a' hol-is Bóldog Asszony Templomát, néhány Remetéknek házatskáival, a' mellyek körûlötte vóltak építve, tüzzel emész-

tette-meg. és Párissal-is így bánt vólna, ha egy ſúlyos betegſégbe nem esett vólna, a' mellybe meg-is hólt, mert Mante Városánál lovárol e-esett, és nyergének elsö kápája úgy meg-döfte a' gyomrát, hogy ezen ütés halálát okozta.

Halálos ágyában feküdvén tusakodott magában, hogy annyi emberi vérontásnak oka vólt, 's az Istennek ítélö ſzékitöl félt, azon még-is örvendett, hogy az Anyaſzentegyházat tiſztelte, és hogy Lanfrancust, Anselmust, és több ſzent életü Barátokat elsö hivatalokra felemelhette. Így ſzóllott ö; én ſoha az Egyházi hivatalokat el-nem-adtam. Az én Atyáim Normandiába kilentz Apatúrſágokat a' Barátoknak, edgyet az Apátzáknak fundáltak: Istennek hála! az én uralkodásom alatt mindenkor jobban, és jobban virágzottak, és én minden haſzon nélkül mind azon ajándékokat, a' mellyeket az én Nagygyaim adtak meg-erösítettem, mind Angliába, mind Normandiába. Mióltta én Fejedelem vagyok 17 Kalastromok férfiaknak, és hat a' Leány ſzemélyeknek állíttattak-fel, a' mellyekbe az Istennek ſzolgálnak. Ezek a' leg-nagyobb erösſégek Normandiába, a' mellyekbe leg-inkább bízhatok. Így hala ö meg 60 eſztendejének korában. Minden kintse a' Templomok, és ſzegényes között oſztatott-fel.

Második fia Vilhelmus, a' kit veres ſzakállúnak hívtak, erövel el-vette Angliát. Robertus az öregbik Normandiát és Mante Varoſát bírta, Henricus annakutánna Attyának minden birodalmát el-nyerte.

Azon

Azon nevezetes Robertus Guiscard, a' kiről fellyebb ſzóllottam, és a' ki Hetedik Gergely Pápát meg-ſzabadította; ezen Pápa után hamar meg-hala, ő nagy hírt, és nevet-is ſzerzett magának, a' mellyekre érdemes-is vala. Ő Normandiába mint egy közönſéges nemes ember ſzülettetett, nem bírt ő ſemmivel másſal, hanem tsak kardgyával, és nagy kéſzſégével, mindenek felett nagy lélek által éleſztetett. Két fiai maradtak hátra, úgy mint Rogerius, és Boemundus, a' kiknek egy virágzó Orſzágot hagyott, ő magoktól az Olaſzoktól-is nagyon magaſztaltatott, jól lehet ſok hódoltatásaira való nézve írígykedtek ellene. Ő a' Saracénusoknak oſtora vólt, és a' Napkeleti Orſzágoknak végső ſzélein-is magát félelmeſſé tette.

NEGYEDIK TZIKKELY.

Második Orbán Pápának Uralkodása, ő az Investitúra dolgát nagyon folytattya, és tsak a' Normannuſokat kémélli.

Hetedik Gergely Pápa az utánna következett Pápákban-is látzatott uralkodni. A' Monte Cassinói Apatúr, a' kit ő halálos ágyában maga követőjének rendelt, és IIIdik Victor név alatt a' Sz. Székre fel-is ûle, mingyárt megújította Gergely Pápának az Investitúrától hozott

zott Decrétumát, és minden Császárt, Királyt, Grófot, és többeket le-vetett, valakik ezen rendelés ellen vóltak. Mindnyájokat azokat, a' kik Simoniacusok vóltak, Eretnekeknek lenni ki-hírdettetett, ez annyit tett, hogy azon Fejedelmeket, a' kik Investitúrákat ósztogattak, és azokat-is, a' kik Egyházi Præbendákat birtak, vagy-is ezeket az ő kezeikből vették. Ezen, de tsak vélt eretnekség a' pörlekedéseket tsak szaporította. Ezen Harmadik Victor Pápa 1087-dikbe meg-hala azon Concilium alatt, a' melly alatt ezen Decrétumát ki-adta. Más egy Barát, a' ki születésére nézve Frantzia vólt, és a' ki az Ostiai Püspökségre felemeltetett, e' mellett Hetedik Gergely Pápától szintén úgy mint Victor Pápa érdemesnek ítéltetett lenni a' Szent Székre, ezen nagy Méltóságot el-nyerte, és Második Orbánnak nevezteték. Ő mingyárást minden részire a' Keresztény Világnak ki-írt, hogy ő mindenekbe Hetedik Gergely Pápát követni fogja, a' mellyért-is nem lehetett mást reményleni, tsak új viszszavonásoknak ki-ütését.

Ezek közül-első vólt az, a' mellyet Első Fülep okozott maga feleségétül Bertha Királynétól botránkoztató el-válásával, a' kivel már több gyermekei vóltak, úgy mint kettő, az első vólt Constantia Hertzeg Aszszony, a' második pedig Lajos Hertzeg, a' ki idővel Frantzia Királlyá lett. Jól lehet Bertha Királyné még tsak húsz esztendős vólt, még-is tőle el-vált, a' közel való Atyafiságot adván okúl, és eztet nékie annál inkább könnyebb vólt végbe vinni mivel akkor a' házasságok az Attyafiak között, hetedízig meg-vóltak tiltva, ivónak

nak a' Chartrei Püspöknek ellenvetései semmit sem használtak, és tsak még is el-vált Berthájától, hanem el-válása után Montreuilli várát nékie ajándékozta, a' hol-is két esztendõ múlva meg-hala. El-válása után mingyárt Rogeriusnak a' Siciliai Grófnak Emma nevezetû Leányát kérette-meg. Ezen nagy nemû Kis-Asszony útnak-is indúlt pompás készülettel, de még sem lett Királynévá, mivel az alatt Fülep Bertradéval egy értelembe vólt, és mivel ezen tiszteletre vágyódó, fortélyos, de másképpen igen szép Hertzeg Asszony nem szenyvedhette maga podágrás, erõtlen és maga akaratú öreg Grófját, nem kívánta maga ifjú esztendeit vele hervasztani, azért írt Fülep Királynak, hogy titkon ragadná-el õtet. Fülep nem tsak meg-tselekedte aztat, de el-is vette.

Ezen illetlen dolgot által nem nézhette Második Orbán Pápa, mingyárt-is Húgót a' Lugdunumi Érseket követtyének választotta, a' ki-is Frantzia Országba Conciliumot tartott, és Fülepet a' Frantziák Királlyát excomunicálta azért, hogy maga feleségét el-hagyta, és mást vett helyette. Ezen Concilium Augustodunumba frantzia nyelven Autun tartattatott. *) Ezen Conciliumba Negyedik Henricus Császár-is, és azon Guibertus Anti-Pápa-is excomunicáltattattak. Fülep engedelmeskedett ugyan az Excomunicatiónak, de még-sem akarta magát Bertradától el-választatni, de a' Pápa el-akarta ezen dolgot végzeni.

A' Pápa a' keresztes háborúkba, mellyekrõl alább fogok szóllani fáradozott, és Frantzia

*) Natalis ab Alexandro Tom. 13. Art. XIII. Folio 574

tzia Orſzágba mene, hogy a' Frantziákat azokra fel-ébreſzſze, a' kik az illyen elö vételekre a' nélkül-is hajlandók voltak. Ö azon háborúk iránt Clermontba Egyházi Gyülést tartott, és abba excomunicálta megint Fülep Királyt, minekutánna ö minden Fejedelmeknek, az Investitúrák ki-oſztását, és minden Püspököknek, 's egyébb Egyházi embereknek a' homágiumot az Orſzáglóknak le-tenni meg-tíltotta. Eztet bizonyíttya Natalis ab Alexandro Tom. XIII. Art. XIII. Fol. 59. A' Királynak engedelme nélkül, holott Orbán Pápa jobbágya vala, az Orſzágba parantsolatit ki-adta, és katonákat-is verbuált, és a' melly tartományokon ö kereſztül útazott, mindenütt az Úr Istennek nevébe a ſzent háborút prédikállotta, Püspökököt vetette le, a' Barátokat pedig Privilegiumokkal gazdagította meg, mert Hetedik Gergely Pápa, és az ö követöi-is a' Barátok fel-emeltetésében vetették minden reményſégeket, mivel ök a Római Udvarnak ſokat-is haſználtak. Azon Conciliumba, a' mellyet a' Pápa Nanceum városába tartott, Angyaloknak nevezte a' Barátokat, azokat pedig bolondoknak, a' kik nem hinnék, hogy öket az Anyaſzentegyháznak ſzolgálattya, és a' Sácramentomokkal való bánás nem illetné. Igaz dolog ugyan, hogy az ö Régulájok, a' magányos életre kötelezik öket, de kereſztényi ſzeretetből mint egy kötelesek azokat meg-tenni, a' mostani Világba pedig ök nagyon ſzükſégesek.

Hetedik Gergely Pápának, és Második Orbán Pápának idejébe-is nagy vólt nem tsak a Barátoknak, de minden fel-ſzentelt Egyházi embereknek-is az ö hatalmok, de eztet tsak

az

az Egyházi dolgokban való hatalmokról kell érteni, mert nékiek adatott hatalom által aztat tehették; és még ma is tehetik, a' mellyet nem hogy a' Fejedelmek, de még az Angyalok sem tselekedhetik, tudniillik: ők az Istennek fiát a' Krisztust, mint egy az égből, a' midőn consecrálnak, le-vonnyák, és az emberi Nemzetnek üdvözségekért az ő szent testét az Attyának be-mutattyák. Annyira ment azon időbe a' Barátoknak hatalma, hogy mivel ők hajokat nyirták, egy Rothomagum Városába tartatott Conciliumba az végzettetett, hogy minden keresztény ember maga haját nyirja-el. Anselmus Barát, a' ki Lanfrancust a' Canteburi Püspökségbe követte, és a' ki az Angliai Királyokkal való tziv kodása miatt nevezetes lett, mivel nékiek a' Homágiumot le-tenni nem akarta, minden Laicusoknak meg-parantsolta, hogy hajokat el-nyirják olyan formán, hogy a' fülök kilátszatasson, mellyre maga-is első Henricus maga haját így meg-nyirattatta.

Anselmusnak Henricussal való pörlekedése egészlen Rómába jött, és azzal végződöttel, hogy Henricus Király az Investituráról lemondott, de aztat még-is meg-nyerte, hogy az Egyházi Rendnek a' homágiumot nékie lekelletett tenni, a' midőn nékiek Feudumokat adott. Már az előtt a' veres szakállú Vilhelmus jószágának viszsza-vételével meg-büntette Anselmust, és annyira ment közöttök a' dolog, hogy kéntelenítteteti Rómába viszsza-menni.

Ezekből ki-tetszik, hogy az Egyházi dolgokban bár sokkal nagyobb hatalma vagyon az Egyházi Rendnek, mint a' Fejedelmeknek, még-is a' Világi dolgokban azokat nem tehetik, a' mit a' Fejedelmek véghez vihetnek, mert

már

már a' mint más helyen-is ki-tettem, külömbb hatalmat adott az Ur Isten Áronnak-is, külömbet Moysesnek, és így illendö dolog, hogy egy Egyházi ember maga Fejedelmének, a kinek Orſzágába lakik, és talán abba jóſzágokat, vagy is Királlyától adattatott Feudumot-is bír, hogy nékie homágiumot tégyen, mert azért, hogy a' Püspökök, és Barátok aztat tartyák, hogy a' midön a' Püspöki páltza, és gyürü nékiek adattatik, a' páltza az Egyházi eröt jelentené, a' gyürü pedig, hogy a' Prælátus öſzve-adattatik maga Sentegyházával, mint maga Menyaſzſzonyával, de ezen külsö jelek még ſem adnak ollyan eröt nékiek, hogy a' Világi dolgokban, a' Király hatalma alól kivenné öket, mivel ez különbözö hatalom az Egyházi hatalomtól.

Ezekröl leg-igazabban ſzóllott Ivó a' Chartrei Püspök, a' ki egy jó erköltsü, és a' dolgokban mélyen bé-látó Prælátus vala, ö ezeket mondotta: A' Fejedelmek az Investitúra által ſemminémü Egyházi dolgot adni nem kívántak, mivel azok öket mint világiakat nem-is illették, ök az által csak a' meg-esett válaſztást kívánták meg-erösíteni, vagy-is a' Választottaknak, azon jóſzágokat adták által, a mellyekkel a' Fejedelmek az Anyaſzentegyháznak adakoztak, következésképpen nem kell azon ſokat épiteni akár miképpen mennyen ezen Czeremónia véghez, bár ſzóval, bár fö meg-hajtás által, vagy-is Püspöki páltza által.

Aztat ſzükſég leg-inkább a' Pápákról tudni, hogy ök a' Normannusok Fejedelmeiknek dolgaival mint bántak, a' kiknek hatalma napról napra nyölt. Guiscard Robert a' maga leá-

nyát

nyát a' Napkeleti Csáſzár fiának Ducas Mihálynak adta férjhez, minekutánna ö mind azon jóſzágoktól, a' mellyeket Olaſz Orſzágba bírt magát meg-foſztotta, ö annakutánna Görög Orſzággal vólt háborúba, és Comnenus Eleket nagyon-is nyomta, de 1085-dik eſztendöbe Corcyra Szigetébe meg-hala. Fel éledett az ö Talentoma, és vitézſége az ö fiába Bohemundusba, a' ki a' kereſztes vitézek között egy a' leg-nagyobb vitézek közül való vólt. Már most a' Normannusokké vólt Sicilia, a' mellyet Roger, a' ki familiájokba leg-ifjabb vala, és Frantzia Orſzágnak leg-végsöbb határiból kijövén olly ſzándékkal, hogy Olaſz Orſzágba egy Birodalmat állítson el-nyerte. Ezen Corcyra Szigetébe lakozó Saracénusok, és Görögök, mivel az ö törvényeiket, Religiójokkal meg-hagyta, örömmel hódoltak nékie. Guiscard Robert, a' ki ezen Expeditióban fö Vezér vólt, Rogeriust ezen Szigettel mint Feudummal, és Grófi titulussal meg-ajándékozta.

Jól lehet a' Normannusi Hertzegek a' Sz. Szék Feudatáriussainak magokat meg-esmérték lenni, de még-is mint valamelly más; olly alá való Sclávussai nem vóltak a' Római Udvarnak. Második Orbán Pápa valamint minden más Orſzágokban, ſzintén úgy Siciliába-is, egy Legátust a latere kívánt bé-hozni, a' ki az ö nevébe azon tartományokba parantsollyon. Elsö Miklós Pápának idejétöl fogvást mindenüvé küldöztek a' Pápák illyen követeket, hogy ezek a' Királyoknak törvényt ſzabjanak, ezen követek ſok Papokat-is lenyomtak, ítéleteket tettek, parantsoltak, és tetſzések ſzerint bűntettek. Hildebrandus ezen igát még meg-nehezítette, és Róma-is ezen

időbe

időbe úgy uralkodott, mint hajdan fegyver által uralkodott, de még-is a' mennyit egy Frantzia Király szenyvedett, annyit egy Normannus Nemes ember nem akart türni. Orbán Pápa már maga követtyét bé-küldötte Siciliába, de Rogerius nem engedte, hogy maga követségbéli hatalmát gyakorollya, olly bátor-is volt ő, hogy a' Pápa által látta, hogy ötet nékie meg-kelletik kémélleni, a' mint-is magának a' Grófnak, és az ő maradékinak által adta a' követség hivatalát, az az: az Egyházi törvény széket, mellyre egy Bullát-is adott.

A' Pápának azon Bullájába, a' mellyet egy akkori Geofron de Malter nevezetű Históricus Barát meg-tartott, ez áll: *Mi nem kívánunk a' ti engedelmetek nélkül Országotokba követet küldeni, hanem aztat akarjuk, hogy mindeneket, a' mellyeket mi, a' mi követünk által kívánunk tselekedni, a' ti szolgálatotok által essen-meg úgy, mintha ti a' mi Kardinális követünk volnátok.* Ezen különös törvényes engedelem, a' melly Siciliai Monarchiának neveztetik álandoúl megtartatott, jól lehet annakutánna a' Római Udvar, annak meg-rontásában igyekezett, ez által nem-is mást engedett a' Pápa Rogeriusnak, hanem tsak azon hatalmat, a' mellyel Nagy Károly Császár a' Politicumi dolgokban élt. *)

Ezen dolgok a' Római Conciliumba végzettettek, mellyek után tsak hamar Második Orbán Pápa Julius 29. napján 1099-dikbe ditsőséges pálya futását el-végzette, kinek Pápasága, mint egy tizenegy, és fél esztendeig tartott,

*) De Berault Bercastel Tom. X. Lib. 34. Fol. 115.

tott, melly félelmes idõ alatt valamint nagy bõltsesſégét, ſzintén úgy hasonló tehetſégét, és nagy lelkûſégét-is meg-mutatta. Mivel õ azon idõ alatt egy hatalmas Antipápa ellen, egy Schismaticus, és Religió nélkül való Csáſzár ellen, és ollyan Királyok ellen-is, a' kik erköltstelenek vóltak, és az Anyaſzentegyházhoz ſemmi tiſztelettel ſem viseltettek, ſõt õnnön maga Papjai ellen is, a' kik magokat a' Simonia, és házaſság által meg-motskolták viaskodott, ellent állott õ annyi külömbbféle ellenſégeknek-is olly nagy buzgóſsággal, hogy azokat meg-gátolta a' Napkeletben lakozó kereſztényekre való bé-ütéstõl.

Második Paschális Kluni Városába Barát vólt, és õtet Hetedik Gergely Pápa emelte-fel Kardinálisſágra, õ mindenekre ſzintén ollyan alkalmatos vólt, mint maga Gergely Pápa, és azon idõbe illyen Pápára-is vala ſzükſég. A' midõn Vilhelmus a' veres ſzakállú Angliai Király meg-hallotta, hogy õ Anselmushoz vólna, hasonló ezeket mondá: *Tehát ſemmire való, de akár minõ légyen az õ Pápai hatalma, az még ſem fog én reám terjedni.* Ezen erõſzak tévõ Monarcha, nem kéméllette ſem a' Világi Papokat, ſem a' Barátokat, és azért roſz Characterünek-is tartatott, és valóban ótsárlást-is érdemlett.

Paschális Pápa követeket küldött Fülep Királyhoz azon intésel, hogy üzze-el magától Bertráda ágyassát, de mivel aztat tselekedni nem akarta, tehát ezen követek Poitier Városába egy Conciliumot rendeltek, a' mellybe a' Király újra megint Bertradéval edgyütt excomunicáltatott; jól lehet Kilentzedik Vilhelmus, a' ki Pictáviumi Gróf, és Aquitániai Hertzeg vala,

vala, de még feslettebb életü a' Királynál, minden tehetſégével kívánta aztat meg-gátolni. Ezen Gróf némelly Prælátusokat meg-is akart veſztegetni, de mivel Bernárd Poitirbe Szent Cypriánusi Apatúr, és az idvezült Abrissel Robertus jelen vóltak ellent állottak nékie. Végtére némellyek, a' kik a' Gróffal tartottak a Chórusról a' Conciliumba ülö Atyákra kövekkel fürüen hagyigáltak, és egy Papnak a' követ óldala mellett, a' fejét bé-is törték, és némellyek a' fejekrül az Infulákat-is le-ragadták, hogy fejeket jobban érhessék a' kövekkel, de mivel látták, hogy az Atyák álhatatossak vólnának a' fel-támadtak magokba ſzállottak, és az nyúghatatlanſág-is le-tsillapítatott, és tsendesſég leve.

Fülep Király, és Bertráda ellen hozatott Excomunicatió olly indúlatott okozot bennek, hogy a' Király ezen maga ágyassával Senonum Városába ment, de ott minden Templomok bé-vóltak zárva. Ö itten 14 nap maradott de Misét nem halgathatott, Bertráda azomba, a' ki Fülepnél nyúghatatlanabb vólt, egy Templomnak bé-törette ajtaját, és Káplányának meg-parantsolta, hogy jelen léttébe mondgyon Szent Misét. Fülepbe a' hívſágok még ſem fojtották-meg a' Religiót azért-is fel-tette magába, hogy Rómába fog menni, és ottan magát az átok alól fel-fogja ſzabadítatni, de ezen gyenge Fejedelem egy ideig vétkeibe megmaradott, és tsak a' Párisi Conciliumba ment bé 1104-dik Eſztendöbe Decembernek 5-dik napján, a' hol-is fel-óldoztatott az Excomunicatió alól Lambertus Arrassi Püspök által. Annakutánna az ö példás meg-alázása, és érzékenyſéget okozó töredelmeſſégének meg-

mu-

mutatása, minden kétséget el-hárított, hogy ő ajánlását valósággal, és áll ortza nélkül tellyesítette. Jól lehet pedig komor, és hideg vala az idő, még-is mezítláb ment ő be a' Conciliumba, és a' Szent Széknek követ:yei előtt meg-ígérte, hogy Bertrádával nem csak tilalmas társalkodása nem léfzen, de még vele befzélleni fem fogna, hanem csak gyanútalan emberek előtt. Még ugyan reménylette, hogy dispensatiót fog nyerni, de a' Pápától megnem-nyerhette eztet azért, hogy nagy botránkozást tett vólna azzal, hogy Berthával illetlen bánása halálát okozta vólna.

Fülep minden kivétel nélkül alája vetette magát minden vele való bánásnak, és arról gondolkodott, hogy bűneiről pœnitentziát tarthasson, főt Baráttá akart lenni, hogy az Isten haragját könnyebben meg-enyhíthesse, a' melly azon levélből tudattatik, a' mellyet Kluniai Sz. Húgó írt ezen Fejedelemnek, hogy ebbe megerősítse, de ezen fzándéka nem tellyesíttetett, az Ur Isten ötet ez által csak bóldog halálhoz kívánta el-kéfzíteni, a' mellyhez már közel vólt. Mind ezeket így tefzi-ki de Berault Bercastel az Egyházi Históriáról írt Könyvének II-dik Köttetének, 34-dik Könyvébe, a' 127, 128 lapokon. Ellenbe Milótnak Bétsbe nyomtatott Universalis Históriájának hatodik Köttetébe, Negyedik Tzikkelyének végén Fol. 42, aztat olvasom, hogy végtére a' Pápának fzíve meg-lágyúlt vólna, minekutánna Fülep mezítláb ment vólna-bé a' Párisi Conciliumba, és valamint ő, úgy fzintén Bertráda-is hitet tettek-le, hogy azon házasfági hitet, a' mellyet magok között tettek el-rontyák, mivel törvény ellen való vólt; és annakutánna

egy Pápai Legátus által fel-óldoztattak, és öszve-adattattak, edgyütt-is éltek, és gyermekeik-is a' Trónusra érdemesseknek lenni kihírdettettek. Azért is ollyan vélekedés vagyon ő felőlök, hogy az ő házasságok helyes, és igazságos lett vólna, aztat-is lehetne gondolni, hogy Paschális Pápa, úgy tettette magát, mintha azon házasságról semmit sem tudott vólna, mivel nagyobb dolgokban foglalatoskodott. Első Fülep Király meg-hala 1108-dik esztendőbe Melün Városába, és Bertradéval nemzett két Hertzeget, és két Hertzeg Kis-Aszszonyt. Bertrade pedig nyerte a' felső Brujéri tartományt maga élelmére, a' hol-is egy Priorátust fundált, és annakutánna mint Apátza meg-hala.

ÖTÖDIK TZIKKELY.

A' Pápáknak új elővételeik Negyedik Henricus Császár ellen. Az ő szerentsétlen vége. Ama Trónus rabló Ötödik Henricus az ő példáját követi. Vége az Investitúráról való kotzódásnak.

Valamiket ezen Tzikkelynek elein írok, mind azokat de Berault Bercastelnek az Anya-szentegyházról írt Históriájának tizenegyedik Kötetébűl, és 34-dik Könyvébűl, a' mint a' 134-dik lapon kezdődik vettem-ki, és azok eképpen folynak.

Nem

Nem vala már messze azon idő, a' melly Henricus Császár ki-rúgásainak véget vete. Hogy ő érzékenyebbül meg-büntettessen, eszközül erre az Ég az ő második fiát, a' ki az ő nevére vólt kereszteltetve, Henricust vette. Conrádus az ő első szülött fia, a' ki már 14. Esztendők előtt ellene fel-támadott, nem vihette őtet jobb gondolatokra. (Itten tudni szükséges, hogy Milót Bétsben nyomatott Universális Históriájába Tom. 6. Cap. 5. Fol. 43. aztat írja, hogy Második Orbán Pápa, és Mathildis Grófné Conrádust az Attya ellen való fel-támadásra vitték vólna.) De ezen első szülött fia 1101-dikbe meg-hala, és ennek halála után igyekezett vólna az Attya (de haszontalan) Paschális Pápának ellenébe más Pápát tenni. Ő 1102-dikba maga második fiát Henricust Királynak koronáztatta, és aztat ígérte nékie, hogy egész birodalmát nékie fogja engedni, mivel a' szent földre kívánna menni. El-múla két esztendő, és ezen ígéretét még sem tellyesítette, ez idő alatt nagy részét jobbágyainak magához hódította.

Az ő fia Ötödik Henricus bosszonkodott azon, hogy ő maga ígéretét olly hosszas időre halasztotta, azért-is a' párt-ütésnek zászlóját a' Császár ellen fel-emelte. Mivel ő nem kevessebbet mint az Attya értett a' két színűséghez, tehát ő külső-képpen nagy tisztelettel vala a' Religióhoz, és annak szolgáihoz, és sok gyülekezetekbe magát eképpen mutatta, és könyves szemekkel az Úr Istent bizonyságúl hívta, hogy ő semmi tiszteletre való vágyódásból nem venné-fel az uralkodást, csak hogy azon már majd negyven esztendeig tartott szakadásnak, melly által a' fel-háborítatott birodalom,

dalom, majd tsak nem a' régi Pogányſágba viſzſza-esett, végét vethesse. Ö nem kívánná az ö Urának, és Áttyának Trónusáról való levettetetését, ö tsak az ö hitetlenſégének, és Schismaticus meg-átalkodásának akarna ellent állani, ha ö magát az Apostolok Fejedelmének, és követöinek alája nem fogja vetni. Ezen fiatal Királynak palástolt ki-fejezései, a' népet, ſöt a' nagyokat-is ſeregekként ámították az ö záſzlója alá.

Az ö Attya Henricus, a' ki ezen nyúgha-tatlanſágoknak eleit akarta venni, igen alázatos levelet írt Paschális Pápához, és abba ki-tette, hogy ö az Anyaſzentegyházal kívánna meg-békélleni. De Rómába ezen Fejedelemnek keveset hittek, mivel maga hitét annyiſzor meg-ſzegte, az ö fia pedig az ifjú Henricus a' dolgot annyira vitte, hogy minden közben vetés haſzontalanná lett. Ö egy erös ármádát gyüjtött egybe, a' mellyel egyenessen az Attya ellen masírozott, a' kinek még alkalmas erös ſerege vala. Ezen két ármádák egymással ſzembe jöttek Ratisbona mellett, a' hol-is három nap egymás ellen állottak, és tsak a' Regen folyó vize vólt közöttök, a' melly ottan a' Dunába ſzakad. Ezen feküvésben kívánta az ifjú Henricus, a' ki a' veſzedelmet éſzre vette, azon nevezetes Vezért, és nagy Bajnokot a' Cseh Orſzági Hertzeget, és Leopoldus Mark-Grófot, a' kik az Attyának ármádiájánál ſzolgáltak, maga réſzire hódítani, végh-ez-is vitte aztat. — A' midön már az ütközetnek elkezdödni kelletett vólna, viſzſza-vonták ezek magokat, és az el-hagyattatott Csáſzár kénteleníttetett igen kevés ötet követökkel titkon elſzökni.

Az

Az ifjú Henricus nem tartotta mind addig magát bátorságba lenni, a' meddig az ő Attya szabad lészen, azért-is kérte ötet, hogy Moguntziába egy Gyülésbe jönne, hogy ottan minden viszsza-vonások el-végeztetnének. Minekutánna pedig a' Császár az ő Attya erre reá-állott vólna, ezen hitetlen fia sietett hozzája menni, és hozzája érkezvén lábaihoz borúlt, és kérte ötet, hogy engedne-meg nékie könnyeinek hullasztásával. Annakutánna mind a' ketten Moguntziába mentek, és annakutánna ezen fiatal Király az Attyát reá befzéllette, hogy tovább Bingen várába mennének, hogy ottan meg-nyugodhassanak; mihent-is oda érkeztek, mingyárt maga Attyát lántzra verettette, és maga rabjává tette, kevés napok után pedig Ingelheimba vitettetett, a' hol-is arra kénszerittetett, hogy ő magát vétkesnek mondotta lenni, és Országlásáról le-mondott, sőt aztat bizonyította, hogy az ő szabad akarattyából esett vólna az ő Országlásáról való le-mondása, és már ő másról nem-is gondolkodna, tsak maga lelki idvességéről. Az ő fia Ötödik Henricus két bíztossai által minden Császári ékességekből ki-is vetkeztette, és ez, helyette minden Egyháziak által, és Világi Fejedelmek által, az egész Birodalomnak fejévé esmértetett lenni. Moguntzia Városába 1106-dik esztendőbe a' Krisztus meg-jelenése napján olly számos Gyülés tartatott, a' mellyhez hasonló már régen nem láttatott. A' Pápának követtyei megerősítették ezen választást kezeiknek reája való tételeivel. De ez, ha igazságossan, vagy igazságtalanúl esett é, Freisingeni Otto (a' mint Bercastel írja) aztat mondgya, mi nem akarjuk bizonyítani.

Negyedik Henricus Csáſzár meg-bánta aztat, a' mit ö tselekedett, azért-is Coloniába futott, és onnat Leodiumba, és maga Csáſzári ékesſégeit megint fel-vette. Annakutána a' Frantzia Királynak írt egy hoſzſzú, és érzékeny levelet hogy ö ezen dologba, a' melly minden Monarcháknak dolga vólna, réſzt venne. Irt ö a' Cluni ſzent Apatúrnak maga Kereſzt-Attyának-is, és meg-igérte nékie, hogy mind a' Religio, mind az Orſzág dolgaiban-is az ö tanátsát fogja követni. Azomba látván az ifjú Henricus, hogy az ö Attya megint Csáſzár akarna lenni, ö egéſz erejével ellene mene, és meg-jelentette nékie, hogy ö meg-ütközni kívánna vele, ha ö nyóltz napok alatt Aquisgranumba egy conferentziára meg nem fog jelenni. A' Csáſzár azon kevés néppel, a' mellynek az ö ſzerentsétlenſégével ſzíve meg-illetödvén hozzája állott, meg-nem-ütközhetett maga fiával, így egy írás által felelt, a' melly az Orſzág Hertzegeihez, és Prælátusokhoz vala útasítva; ö abba minden jeles embereket, kiváltképpen a' Kereſztényeket, és az embereknek nem léttébe hívta ö az Ur Istent, a' Boldogſágos Szüzet, és Szent Pétert, a' kit ö az ö követöibe annyiſzor meg-bántott ſegítſégül. Még eztet teſzi hozzá: Mi a' Pápa ki-mondására, és a' Római Anyaſzentegyházra apellálunk, és most már harmadſzor.

Ezen ſzerentsétlen Fejedelem meg-hala Leodiumba 1106-dik eſztendöbe Augustus 7-dik napján, 57. eſztendös korába, és 49-dik eſztendejében uralkodásának. Mivel pedig még Otbertus Püspök a' Schismaticus réſzel tartott, a' ki ötet erre hozta, elöſzör ſzent Lambertus

Templo-

Templomába temettette ötet. Ezen Prælátus az Anyaszentegyház közönségébe megint bévétettetett, mihent Henricus testét ki-ásattatta, a' melly-is azután Spirába vitettetett, és egy kő temetőbe a' Templomon kívül tétettetett. Némelly Históricusok aztat írják, hogy minekelőtte azon igyekezett, hogy megint a' Trónusra jöhessen, ollyan alá való sorsra jutott, hogy a' Spirai Püspököt arra kérte vólna, hogy éle m - re adna nékie valamelly Præbendát, mivel másképpen nem élhetne. E' vala azon szerentsétlen eset, a' mellybe a' Religiónak meg vetése, és különössen az Egyházi Præbendákkal való otsmány kereskedés egy Fejedelmet vetette, a' ki másképpen a' maga nagy és találó elméje által, a' maga vitézsége által, a' mint-is hatvan ütközetekben nyertes vala, végtére az ő Méltóságos tekíntete, és testének nagysága által, és Bajnoki tulajdonsága által, mindég a' Császárságot meg érdemlette. Eddig de Berault Bercastel.

Minekutánna ezen szerentsétlen Henricus Császár Trónusáról le-vettetett, leg-ottan a' vele tartó Schismaticusok ellen mentek, sok Püspökök ki-hajtattak magok Diœcesiseikből, és helyekre Római Catholicus Püspökök tétettek, és mind azon Papoknak, a' kik Schismaticus Prælátusok által szenteltettek-fel, megtiltatott Isteni szolgálatot tenni. Sőt némelly Buzgólkodók annyira mentek, hogy azon Püspököknek testeit, a' kik nem a' Római Anyaszentegyháznak kebelébe haltak-meg, ki-ásattatták, és azokat a' Templomokból ki-vettették, a' többiek között azon Pseudo-Pápának Guibertusnak testét is, a' melly már öt esztendőktől fogvást a' Ravennai Cathedrális Templomba feküdött.

A' Német, és Olaſz Orſzági új Király Ötödik Henricus ſzínlett nagy buzgóſággal, mind ezekben ſegítſégül vólt, és maga Otsmány tselekedeteit a' ſzent Religióval kívánta palástolni, mivel ö maga Attyát mint Csáſzárt megbántotta. De ö hamar ki-mutatta, hogy a jobbágyoknak fel-támadása magok Monarchájok ellen, és egy fiúnak kegyetlenſége az Attya ellen ſoha az Anyaſzentegyház valóſágos ſzeretetének fundamentomát nem foglallya magába. Mihent ö Attyának halála után határozatlan Úrrá leve, mingyárt viſzſza-kívánta ö azon Investitúrákat, a' mellyek az ö párt-ütéſének okai valának. A' Pápa, a' kit azért hívtak, hogy ſzemélye ſzerint a' Német Orſzági Anyaſzentegyházba a'gyökeres hibákat ki-írtsa, már Lombardiába vólt, a' midön ö némelly æquivocum, az az: két értelmü beſzédekből, a' mellyek füleibe jöttek, ki-tanúlta ezen új Csáſzárnak igazſágtalan fel-tételeit, azért-is imigyen ſzóllott: *Nem, nem, Német Orſzágnak kapuja Szent Péter követöi elött nintsen még felnyitva.* Mingyárt-is el-tökéllette magába, hogy Frantzia Orſzághoz fog folyamodni, hogy ezen nem leg-jobb környülvaló állásokról azon igazán meg-tért Fülep Királlyal; és ennek fiával Lajossal, a' ki vastagnak nevezteték, és már Királynak-is, tanátskozhasson. *)

Hozzájok érkezvén mingyárt ezen két Fejedélmek hozzája való kéſzſégeket meg-mutatták, mert ök lábaihoz borúltak, és Birodalmoknak egéſz erejét nékie ajánlották. Ök megígérték

*) De Berault Bercastel Hiſt. Eccl. Tom. II. Lib. 44. Fol. 140. & 144.

ígérték nékie Nagy Károly Császár példája szerint, és annyi Frantzia Monarcháknak-is hogy személyek szerint fel fogják magokat áldozni a' Római Anyaszentegyháznak óltalmára. Mihent ezek meg-tudták, hogy a' Király Német Országba a' Pápához követeket küldött vólna, hogy azok azon tsiklandos Investitúráknak dolgaiban alkudozzanak, mingyárt a' Pápának bátorságára rendeléseket tettek, és a' Marne vize mellett fekvő Chalon Városába, a' hol a' beszédeknek kelletett vólna meg-esni, népet küldöttek, és az Apostoli Szent Szék betsülete fen-tartására, kísérésére sok Apatúrokat, Püspököket, és Érsekeket adtak melléje. Mind ezen rendelések nem vóltak elegendők a' Német Ministerek vakmerősége ellen, kik között leg főbb vólt Hertzeg Velf, a' ki már magát Gigási Nagyságával, és Oroszlány forma orditású nagy hangjával félelmessé tette, és mindenütt ki-vont pallost hordoztatott maga előtt. Mindnyájan ezek; inkább azért láttzattak el-jönni, hogy félelmet, és rettegést okozzanak, mint sem hogy valami jót végezzenek. Mivel pedig a' Pápa réfziről a' tétetett eleikbe, hogy méltatlan dolog vólna, hogy az Istennek Fia által meg-szabadíttatott Anyaszentegyház, a' Világi Fejedelmeknek szolgálattya alá-vettettetnék, tehát haragra gerjedtek, és ezeket mondották: *Nem hívságos beszéd által, hanem Róma közepén fegyveres kézzel fog el-végeztetni ezen kérdés.* *)

*) De Berault Bercastel Tom. 11. Lib. 34. Fol. 141. & 142.

Mivel pedig a' Pápát Frantzia Országba Ötödik Henricusnak követtyei meg-íjesztették, ő Olasz Országba minden felé fordúlt, hogy az Anyaszentegyháznak igazságát fent tarthassa. Ő Rómát el-hagyta, és Apuliába ment, hogy a' Normannusi Hertzegek által óltalmaztathasson. Mindnyájan meg-is esküdtek, hogy az Anyaszentegyházat a' Német Királynak minden erőszak tételei ellen óltalmazni fogják. Ezen ajánlások után mingyárt Rómába viszszajöve, a' hol-is minden nagyoktól hasonló ígéreteket tétetett magának. Az ő félelmének vólt-is fundamentoma, és a' veszedelem-is közel vala. Augustus hólnapjának táján ezer száz és tizedik esztendőbe, által jött Henricus a' havasokon egy nagy, és félelmes ármádával, hogy a' mint ő mondotta Császárnak, meg-koronáztassa magát, ő sok túdósokat-is hozott magával, hogy ne tsak kardal, de pennával-is maga kívánságait óltalmazhassa. Ő egész Longobardián keresztül masírozott a' nélkül, hogy tsak egyetlen egy Helység is által menetelét ellenzette vólna, ki-vévén Novárát, de eztet-is hamar meg-vette. Florentziából, a' hol-is Karátsony ünnepeit tartotta, követeket küldött Rómába, hogy a' Pápával alkura léphessen, nagy vólt ezen Városba a' rettegés, de még-is a' Császártól ezen ígéretek tétettettek, hogy ő a' Koronázásnál az Investitúrákról le-fog mondani, és hogy ő sem a' Pápa életének el-vételén, sem az ő hív vele tartóinak nem fog igyekezni, sem pedig Pápaságát el-nem fogja venni, ezek mellett a' Rómaiak ezeket ígérték nékie, hogy a' Pápa, a' Püspökök, és Apatúrok, a' Regáliákra, az az: a' Hertzegségek-

ségekre, Grófságokra, Markgráfságokra, Városokra, Várakra, a' pénz, és Markok igazságára, a' mellyek minden kétség kívül a' Koronához tartoznak, számot tartani nem fognak. Ezen Articulusokra hitt tétetődött, és egymásnak zálogos embereket adtak, mellyek után Ötödik Henricus ollyan nagy pompával ménebé Rómába, a' mellynek mind eddig mását nem látták.

A' Pápa várta ötet Szent Péter Templomának garadítsán, a' mellybe már a' Koronázáshoz való minden kéfzületek meg-tétettettek. A' Király térdeire esett a' Pápa előtt, és meg-tsókolta lábait, és annakutánna háromszor meg-ölelték egymást. A' mint már a' templomba vóltak, Paschális Pápa aztat kívánta tőle, hogy a' mint már meg egyeztek, az Investitúrákról írás által tégyen-le. Erre Henricus a' Sekrestyébe vifzfza-mene, hogy azon Püspökökkel, és Consiliáriussaival, a' kik vele jöttek, tanátskozhasson. Ezek gondolkozásba estek azon alkú felől, és aztat felelték, hogy aztat az Évangyélium szerint jóvá nem hagyhatnák, a' melly aztat parantsollya, hogy a' Csáfzárnak, a' mi a' Csáfzáré meg-kelletik adni. A' Római Püspökök erre, mingyárt-is vifzfza-vették az ő nevekbe a' Regáliáknak vifzfza-adásáról írattatott ígéretet. Mind a' két részről nagy vólt a' pörlekedés. De egy a' Királlyal tartók közül, minden színeskedés nélkül így fzóllott: Mire való annyi fok fzóval való vefzekedés? Nem tudgyátok é! hogy a' Csáfzár a' mi Urunk, a' Koronát kívánnya elvenni fzintén úgy, mint Károly Csáfzár, Lajostól el-vette. Mihent a' Pápa meg-mondotta, hogy erre reá nem álhat, mingyárást Henricus

ricus több Kardinálisokkal meg-fogattatta, és ötet nagy indúlattal egy közel lévő házba vitettette, és azzal fenyegette ötet, hogy ha az Investitúrákról le-nem fog mondani, mind a' két ſzemeit ki-fogja tolatni, és életét-is el-fogja vétetni. A' Németek leg-ottan prédálni kezdették a' ſzönyegeket, és azon drágaſágokat, a' mellyek a' jövetel díſzeſſégére ki voltak függeſztve, az Egyháziakat, úgy a' Laicuſokat-is mérgessen ütötték verték, meg-ölték, és meg-ſebessítették ſzámtalan ſzemélyeket, minden rendbűl valókat, ſőt azon Gyermekek közűl-is ſokakat, a' kik a' Fejedelem előtt, a' midőn mene, pálma fa ágakkal, és virágokkal mendegéltek. Egy ſzempillantás alatt a' Szent Péter Temploma vérrel, és hólt emberekkel meg-tőlt.

Ezeket meg-tudván a' Római nép, mingyárt fegyverhez kapott, és a' Németekre ütöttek, és ezek közűl, a' kik kezeikre akadtak, nem leg-jobban bántak velek, és a' Csáſzárt-is kénſzerítették sietſéggel maga táborába, a' melly a' kapú előtt állott, viſzſza-menni. Ő a' Pápát magával el-vitte, a' kiről ő a' Pápai ékeſſégeket le-is vonta, és mint egy Gonoſztévőt meg-is kötöztette. Azomba a' Tusculumi Püspők fel-buzdította a' Rómaiakat, hogy életek fel-áldozásával-is ezen vakmerő tételt boſzúlyák meg, a' melly el-ſzenyvedhetetlen vólt. Ezen Püspök így fel-is kiálta: Mint lehet nagyobb ſzerentsétlenſéget képzelleni! A' Jézus Kriſztusnak Helytartója békóba ſohajtozik az istentelenek keze között. Egy ſetét felyhő fogja körűl a' ti Anyátokat az Anyaſenteyházat, a' ki magát mostan tsak maga könnyeivel él-

teti,

teti, a' meddig ennek kútforrása ki-nem-szárittatik, ki álhat ellenetek vitéz Rómaiak? ezen alávaló Barbarusok tsak akkor bátrak, a' midőn nékiek valaki enged, de mingyárt szaladni fognak, mihelyest ti az ő meg-büntetésekre el-fogtok jönni. De ha még a' ti vitézségeteknek őszlönére több kívántatik, tehát vessétek reménységteket az Úr Isten igazságában, és Szent Péter, és Pál Apostoloknak erejében. Mi az ő nevekben hírdetünk tinéktek büneiteknek egész botsánattyát, főképpen azoknak, a' kik illyen szép tselekedetért véreket fogják ki-ontani. A' Rómaiak mingyárt egy ijóztató hit által le-is kötelezték magokat, hogy soha Henricus Király kívánságainak nem fognak engedelmeskedni.

A' Rómaiak valósággal is Paschális Pápához hívek maradtak, jól lehet a' Király az ő megyéjeket kegyetlenül pusztította, és őket egyízersmind mindenféle ajánlásokkal, 's fortéllyokkal maga részére akarta vonni. Végtére mivel hozzája nem állottak, és velek fegyverrel nem mérészlett próbálni, tehát el-tökéllette magában, hogy a' Pápát két hólnapig tartott fogsága után szabadon fogja botsátani, ha néki az Investitúrákat egyedül által fogja adni, és aztat bizonyította, hogy ő ez által, sem az Egyházi hatalmat, sem annak tételeit nem fogja kívánni, sőt a' Regáliákat, az az: azon jószágokat, és egyébb a' koronától függő fortéllyokat-is viszsza-adni igyekezne. Paschális Pápának könnyekbe lábadtak szemei, és mind azokat fel áldozta a' szerentsétlen időknek, a' szakadásnak közelítése miatt, valamiket ő inkább maga vérével kívánt vólna meg-váltani. Erre egy Contractus tétetett-fel, a' melly alá

16 Kardinálisok írták neveiket, és mind a' két réſzrûl az el-múltak el-felejtettek.

Öt nap múlva annakutánna, az az: Április 8-dik napján, a' Király Szent Péter Templomába nagy pompával Csáſzárnak meg-koronáztatott. A' Pápa az énekes Misét mondotta, és a' midön már abba; a' meg-ſzentelt Ostya törésre jött, a' fél ſzent Ostyával magá áldozott, a' felét pedig a' Csáſzárnak adta ezeket mondván: *Valamint ezen réſze az eleven testnek az egéſztöl el-válaſztatott, úgy légyen az-is el-válaſztva a' Jézus Kriſztus orſzágától, a' ki ezen kötést fel-töri.* A' Czeremoniák után a Csáſzár maga táborába viſzſza-tére. A' Pápa pedig, és a' Kardinálisok nagy öröm kiáltáſok között viſzſza-mentek a' Városba: a' Népnek ſokaſága olly nagy vólt, hogy tsak délután mehettek-bé a' Pápának Palátziumába. A' Csáſzár a' Pápának, a' Kardinálisoknak, és a' többi Egyháziaknak gazdag ajándékokat oſztogattatott-ki, és annakutánna Német Orſzágba mene. Ö azon engedelmet-is meg-nyerte, hogy Negyedik Henricusnak végsö tiſzteletét meg-adhatta, mivel több Püspökök bizonyították, hogy ö pœnitentziát tartott vólna. A' midön Spira Városába érkezett, a' hol már az ö teste öt eſztendeig feküdött, de minden Egyházi ſzent ſzokásoktól, és imádſágoktól megfoſztva, néhány Püspököket, és Hertzegeket egybe hívattatott, és ollyan pompás temetést tartatott nékie, hogy illyen egy elötte valónak ſem tartattatott.

Úgy látſzattatott, mintha Német Orſzág között, és a' Szent Szék között az egyet értés helyre állott vólna, de Róma közepén tsak

hamar

hamar még ſzomorúbb nyúghatatlanſágoktól lehetett félni, mint azok vóltak, a' mellyek letsendesítettek vólt. Azon Kardinálisok, a' kik a' Pápának fogſága alatt Rómába maradtak, a' Tusculumi Püspök, a' ki a' Rómabélieket a' Tyranismus ellen annyira tüzesítette. A' Segni Püspök Brúnó, a' ki egyſzersmint Cassinó hegyi Apatúr-is vólt, és a' ki ſzületésére való nézve, és tudományára, követſégeire, fóképpen jó erkölcseire való nézve-is nevezetes vala, a' mint-is ö idövel a' ſzentek közé ſzámláltatott, egybe-gyültek több más Prælátusokkal, a' midön a' Pápa Román kívül vala, és egy Decrétumot munkáltak, ſzintén úgy ellene, mint az Investitúráknak meg-engedése ellen. Azok közül-is ſokan, a' kik akkor a' Pápával tartottak, midön ö azon egyezö Contractust kiadta, a' mostani erös Bírókhoz adták magokat, a' Pápa akkor Terracinába vólt, a' hol-is meghalván ezen változásokat meg-rettent, és egy pirongató levelet botsátott hozzájok, de abban magát-is ajánlotta mindazokat meg-jobbítani, a' mellyek alá ö magát azért írta, hogy a' nagyobb roſzſzaknak eleit vehesse. Aztat ugyan el-nem-mellözhette, hogy a' Segni Püspökkel, a' ki azon buzgólkodók között leg-nagyobb vala, maga kedvetlenſégét meg-ne-éreſztesse, a' mint-is azon ok alatt, hogy egy Apatúrnak kötelesſége, és egy Püspöknek meg-nem egyezhetnek, a' mellyröl Brúnó-is bizonyſágokat, de haſzontalanúl tett, a' mellyért-is más Apatúrt helyheztetett az ö Apatúrſágába, ötet pedig maga Parochiájára küldötte.

Mindazonáltal ezzel a' nyúghatatlanſág lenem tsendesíttetett. Hogy az Anyaſzentegyházat fenyegetö ſzakadás meg-gátoltattasson, egy

Conci-

Conciliumot tartott Paschális Pápa 1112-dik eſztendöbe Martius 18. napján, a' mellybe ſzáz Püspökök, nagy ſzámmal Apatúrok, felette ſok Papok, és Laicusok vóltak. A' Pápa érzékeny ſzavakkal el-beſzéllette, miként bánt vele a Csáſzár, és ötet miként kénſzerítette maga kívánſágainak tellyesítésére.

Én meg-vallom, így ſzóllott ö nagy alázatosſággal, el-követett hibáimat, hogy én magamat erőltetni meg-engedtem tanátsok nélkül az én Atyámfiainak, és hogy ſe az Anyaſzentegyháznak, ſe az én Lelkemnek kára ne légyen, tehát aztat kívánom, hogy én itten bal lépéseimet helyre hozhassam, ezen dolog pedig mint végezödgyön, én aztat ezen Sz. Gyülekezetre bízom. Mindazonáltal mivel én megesküttem, hogy a' Királyt többé nyúghatatlanítani nem fogom, én tehát már ötet ſoha ſem fogom excomunicálni, ámbár ö maga hitét megſzegte. Az Úr Isten ítéllye-meg ezen Monarchát maga vele tartóival edgyütt. Viterbo Godefridus, a' ki akkor Titoknokja vólt a' Csáſzárnak, aztat tette e' mellé, hogy a' Pápa maga ſzent hívatallyáról le akarna mondani, és az ö koronáját mingyárt le-is vette fejéről, de a' ſzent Atyák, hogy tegye-fel, aztat mondották nékie. De még-is aztat végzették, hogy a' leg-tanúltabbak, és a' leg-gyakorlattabbak közülök, ezen kérdést fundamentomossan vizsgállyák-meg, hogy más nap feleletet hozhaſſanak. Az alatt a' Kardinálisok Robertus, és Gergely, Leó az Ostiai Püspök, Gergely a Terracinai Püspök, és két Frantzia Prælátuſok, a' kik a' havasokon túl valók közül tsak magok vóltak a' Conciliumba, úgy Gerárd az Angoulemi, a' ki Aquitániai követ vólt, és Leóni

Galon

Galon ez megint Bretagniai követ, ezek közül Geráldusnak egy Decrétumot a' Gyülésnek közepén kelletett el-olvasni. Illyen szavakból állott ez. Mi mindnyájan, a' kik ezen szent Conciliumba egyesülve vagyunk, meg-átkozzuk Paschális Pápának Henricus Király erőszak tétele által kénszerítetett Privilegiumát, mint a' Szent Lélek súgárlásával, és a' Canonicum rendelések ellen valót, és aztat haszontalannak jelentyük, és az Excomunicatió átka alatt legkissebb haszon vehetőnek hirdettyük. Minden Atyák ennek jóvá hagyását bizonyították ezen szóval. Ámen. *)

Mivel a' Pápa ellen sok panaszok vóltak, meg-bánta ezen egyezést, és minden módokat keresett annak fel-bontására, ki-is adta magát, hogy ő Hetedik Gergely, és Második Orbán Pápáknak rendeléseit meg-fogja tartani.

Némellyek, a' kik a' Phanatismusnak maszlagától meg-részegedtek fel-támadtak a' Császár ellen, és ő Vienne Városába, a' melly a' Delphinátusba vagyon, és a' Császárnak Uradalmaihoz tartozott excomunicáltatott-is. Conon a' Pápának követe, még Jéruzsálembe-is excomunicálta őtet, és Conciliumokat-is tartott Görög Országba, Magyar Országba, Saxoniába, Lotharingiába, és Franconiába, hogy új Excomunicatiók szálhassanak a' fejére.

Egy

*) Valamiket az' ez előtt való Astericusnak meg-jegyzésétől fogva ezen Astericusig írtam, mind azokat de Berault Bercastel Anyaszentegyházról írt Históriájából, a' melly nagyon aprobáltatott, és Bétsbe már kétszer ki-nyomtattatott, vettem-ki.

Egy Barát, a' ki Apatúr vala Vendomébe, annyira buzgólkodott, hogy ő a' Pápának aztat vetette szemére, hogy maga hívatallyának folytatásába hitetlen lett vólna, és egy levélbe, a' mellyet ő ezen alkalmatossággal írt a' Pápának, ki-tette, hogy az Investitúra a' szent Atyák Traditiója szerint Eretnekség vólna, és aztat bizonyította, hogy ha ez meg-engedtetik, az által a' Hit, a' tiszta élet, és az Anyaszentegyháznak szabadsága semmivé tétettetik. A' Lugdunumi Ersek Josceram, a' ki a' Pápához hasonló hevességgel írt, aztat vallotta, hogy az Investitúra igazat szólván nem vólna eretnekség, de ezeket tette hozzája, hogy bizonyossan a' fogna lenni, ha azt törvény szerint valónak kívánnák tartani! Ezek után új feltámadások, új Polgári háborúk, és új vérontások támadtak. Paschális Pápa azon törekedett, hogy hit-szegőnek teszi magát, ha önnön maga excomunicálni fogja a' Császárt, de az ő követei, és a' Conciliumok eleget tettek helyette e' részbe, és a' Saxok-is, és sok más Rebellisek-is mellette állottak.

Azon időbe, a' mellybe Német Ország nagy tűzbe vala, meg-hala azon nevezetes Mathildis Grófné, a' ki Hetedik Gergely Pápának idejébe, ollyan nagy jól tévője, és istápja vala a' Római Udvarnak. Ő Toscánát, Pármát, Piatzentziát, Spoletót, és majd egész Lombardiát bírta, és több Tartományokat-is. Ő maga Attyának egyetlen egy örököse vólt, szintén úgy Hertzeg, és Markgróf Bonifáciusnak-is, mint maga Annyának Beatrixnek-is, a' ki Nagy Károly Császárnak vérségéből való vólt. Első férje Buchlichten Lotharingiai Hertzeg vólt,

vólt, ez meg-halván Bavariai Velf Hertzeghez ment férjhez, de ettől el-válaſztatott. Ő maga Tartományait a' Sz. Széknek ajándékozta, és mivel ezen ajándékát, még éltébe megújította, ezen tételének új nyúghatatlanſágokat kelletett okozni, mivel leg-több Tartományai Feudumok vóltak, a' mellyek a' Birodalomhoz tartoztak, következésképpen azokat el-nem idegeníthette, de nem lehet tsudállani, hogy Hetedik Gergely Pápa azokat úgy tartotta, mint általa nyerettetett jóſzágokat, mivel azokról nyilván való levelei vóltak; mindazonáltal a' Csáſzár igyekezett azokat viſzſza-venni.

Ő Rómába jött, a' honnan már Paschális Pápa el-mene, hogy magát a' Normannusok óltalma alá adnassa. Ő magát Bourdin Maurítius által, a' ki a' Pápa követtyei közül hozzája leg-hajlandóbb vala, másodſzor meg-koronáztatta. Paschális Pápa ezen követet excomunicálta, és azután meg-hala Rómába 1118. eſztendőbe Decemberbe, minekutánna a' ſzent Széken tizennyóltz eſztendeig, 5 hólnapig, és 7. napokig ült vala.

Második Gelásius, a' ki Cassinói Barát vólt, ült az ő helyére, mivel pedig a' Csáſzár őtet arra nem vehette, hogy az Investitúrákat nékie engedné, Bourdint tette ellenére Pápának. Látván Gelásius, hogy a' Normannusok elégtelenek vólnának óltalmára, kéntelen vólt Frantzia Orſzágba menni, a' hol-is meg-hala a' Cluny Kalastromba 1119-dik eſztendőbe, Januáriusnak 29-dik napján, a' ki-is tsak eſztendeig, és négy nap uralkodott.

Helyette a' Sz. Székre emeltetett-fel Második Calixtus, a' ki Ötödik Henricusnak Attyaſia vólt, ezen Pápa ugyan azért azon vólt,

hogy minden pöröket ſzép ſzerivel el-végezhesse, de úgy, hogy az előtte való Pápáknak Systémái meg-maradgyanak. A' midőn ő Remibe Conciliumot tartott, el-érkeze Henricus közel ezen Városhoz, hogy vele Mouzon mellett beſzélhessen, de mivel meg-nem-egyezhettek, minden beſzédnek, és alkudozásnak vége lett. Már most újjabb excomunicatiók ſzállottak a' Csáſzárra, és új Decrétumok kéſzíttettek, hogy a' jobbágyok a' Homágium alól fel-óldoztassanak, a' hit le-tételeknek nem-is vólt álandóſága akkor, mivel azokat a' Pápa egy ſzóval fel-bonthatta. A' Pápa leg-inkább azon igyekezett, hogy Bourdin Pseudó-Pápát, a' ki Olaſz Orſzágba uralkodott el-űzhesse, a Normannusi Hertzegek ſegítették-is őtet ebbe. Sutri Városába ostromlotta Burdint a' Pápa, a' Városbéliek kezébe-is adták őtet, és ezen ſzerentsétlen emberrel otsmányúl-is bántak, mert egy Tevére háttal a' feje felé fel-ültették, és így vitték-bé Rómába, és ki-tették a' Népnek tsúfságára, és annakutánna kemény fogſágba vetették. *)

Végtére a' Csáſzár-is kéntelen vólt engedelmeskedni, mert a' mindenkor párt-ütő Saxok egy káros frigy tételre kénſzerítették őtet. A' Monguntziai Érseknek egy ármádiája ellene lábon állott, és az Excomunicatiók Trónusának fel-forgatásával fenyegették. Henricus tehát maga ſzerentséjet a' békeſségben keresté, a' melly Vormátzia Városába meg-is-lett, ő nem tsak le-mondott a' Püspök páltza, és gyűrű

által

*) Milot Editio Viennenſis Tom. 6. Cap. 5. Fol. 52.

által teendõ Investitúráról, hanem a' Feudumoknak ki-osztásáról-is, és azon Regáliákról-is, a' mellyek a' Szent Széké vóltak, és Szent Péter Patrimoniumának mondattattak. Ellenbe a' Pápa-is meg-engedte nékie, hogy a' Püspökök, és Apatúrok általa szabadon választhassanak, és azok általa a' Sceptrummal investiáltassanak.

Az által, hogy a' Püspöki páltza, és gyûrû helyett, a' Sceptrum tétetõdött, azon útálatos pörlekedésnek vége szakadott, a' melly annyi vérontásoknak vala oka, mert ha az Investiáltatás a' Püspök páltza, és gyûrû által eretnekség vala, nem adattathatik helyes oka, mért nem eretnekség, ha az a' Sceptrum által végzõdik. De talán ezen Christiáni Urnak Enthimemájára könyû a' felelet: mert a' Püspöki páltza, és gyûrû, meg-szenteltetett eszközök vóltak, a' mellyek a' Szent Czeremóniáknak véghez vitelére alkalmaztattak, ellenbe a' Sceptrum világi eszköz, és soha másra nem alkalmaztatott, hanem csak arra, hogy aztat a' Király jobb kezébe tartsa jelûl, hogy õ Király vólna.

Ötödik Henricus Császár megint arról gondolkodott, hogy miképpen állíthatná helyre maga hatalmát, és bosszúját is mint tölthetné ki maga ellenségein. Õ VI. Lajos Frantzia Királynak, a' ki vastagnak neveztetett, és a' ki Elsõ Fülep után ûlt a' Trónusra, meg-nem-engedhette aztat, hogy õ a' Pápát kedvébe vette, és mindenekbe segítette, õ nékie tulajdonította, hogy a' Remi Conciliumba olly díszteleníil bántak vele; õ Frantzia Országot megakarta alázni, és annakutánna a' Német Hertzegeket, a' kik magokat függetlenné tették,

meg-zabolázni. Egyesítette-is magát az Angliai Királlyal Elsö Henricussal, a' ki az ő Ipája vólt, és akkor Lajos Királlyal némelly Városokért Normandiába háborúba vala, és egy nagy ármádiával el-is mene. De a' Frantziáknak buzgólága ezen alkalmatosságga nagy ditsöséggel ki mutatta magát, mert a' Vasallusok, bár ök kevés engedelmességgel viseltettek-is a' Koronához, még-is fel-fegyverestették magokat a' külsö ellenségek ellen, és olly nagy számmal jöttek, hogy Lajosnak hamar 200000-bül álló ármádája vala. Ezen hadi készületnek alkalmatosságával hozattatott ki leg-elöször azon híres, és fö zászlója a Frantzia Nemzetnek, mellynek neve *Oriflamma* vala, a' melly egy darab láng színü tafotából állott, és meg-aranyozott rúdon függött, alól pedig három hegyes farkain zöld selyem rajtok tsüggöttek. Ezen Oriflamma másképpen Szent Dienes Apatúrságba lévö Templomnak zászlója vólt, a' mellyet akkor vitték némelly apró háborúkba, a' midön ezen Templomnak jószágait kelletett óltalmazni, de most ki-hozták. Más részrül pedig a' midön ezen Császár Champagnia felé ment, egy új párt-ütésrül hírt vett. Azért is a' Rhénus vizén megint viszsza felé által jött, a' nélkül, hogy leg-kissebbet-is tett vólna. Azon kérdés tétetödhetne itten, hogy Lajos illyen nagy ármádiával, mért nem ütött-bé Normandiába? Ennek a vala oka, hogy az ö Vasallussai, készek vóltak ugyan ötet óltalmazni, de arra nem, hogy az ö hatalmát nevellyék. Jól által lehetett azt látni, hogy az Angliai Király, mint Normanniai Hertzeg, a' Frantzia Királyra való

nézve

nézve félelmes Vasallus vólna, és hogy közöttök gyakorta véres, és gyilkos új-vonásoknak kelletik támadni, hogy ezek más Vasallusoknak fortéllyára szolgállyanak, hogy magokat függetlenségbe meg-tarthassák, és ezen okokra való nézve javára magok Feudomi Urainak az Egyenlő mértéket nem kelletett nékiek megrontani. És e' vala fundamentoma a' Feudális Politicának.

HATODIK TZIKKELY.

Anacletus Pápának el-szakadása. A' Szent Széken való Uralkodása, Második Inocentius Pápának, és Sz. Bernárd.

Minekutánna Ötödik Henricus Császár 1125-dik esztendőbe minden férfi magzat nélkül meghala, uralkodván 19 esztendeig, az Attya pedig Negyedik Henricus 49-tzig, ezen Attyának Unokái mingyárt egymással, tudniillik: a' Sváb, és Franconiai Hertzegek a' Császári Korona miatt kotzódni kezdettek. A' külső Hertzegek közül leg-többen voksoltak Conrádusra a' Franconiai Hertzegre, de a' Mogontziai Érsek fortéllyosan az alatsonyabb sorsú nemességet maga részire vonta, és Lotháriust a' Suplinburki Grófot választatta, és ki-is kiáltatta, ámbár a' Hertzegeknek leg-nagyobb ré-

ſze eztet ellenzette. Conrádus Olaſz Orſzágba mene, és elsôben magát Montzába, annak-utánna Majlandba meg-koronáztatta. Itten tudnia kelletik, hogy Fridericus Sváb Orſzágnak Hertzege unokája vala Negyedik Henricus Csáſzárnak, mert ôtet az ô Leánya Agnes ſzülte, Fridericusnak Testvére Conrádus, a' midôn a Csáſzári válaſztás vólt, még viſzſza nem jött vólt a' Szent Földrôl, a' hová ô 1124-dik eſztendôbe a' kereſztes haddal mene. A' Maintzi Érseknek kérdésére, a' mellyet tett a' Koronára vágyodókhoz, mert Henricuson kívül vóltak még Austriai Leopoldus-is, a' ki Negyedik Henricusnak Özvegyét el-vette, és Fridericusnak, Conrádusnak-is mostoha Attyává lett, velek pedig Lothárius-is a' Suplinburki Gróf, és Saxoniai Hertzeg, a' kik mindnyájan a' Csáſzári Koronára vágytak, mivel néminémüképpen jussok-is vólt ahoz, azért a' mint tsak most fellyebb ki-tettem, kérdést tett a' Moguntziai Érsek, a' melly ebbôl állott, hogy mindenike egymásnak alája fogja é vetni magát? ezen kérdésre Fridericus mingyárt el-távozott, de mingyárt-is annyira vitte ezen Moguntziai Albert Érsek a' dolgot, hogy Lothárius válaſztatott Csáſzárnak, és Aquisgránumba meg-is koronáztatott. Ez így történvén hamar ellenkezés tá nadott Lothárius, és Fridericus között. Fridericus mellett állott Conrádus az ô Testvére, a' ki a' Sz. Földrôl haza érkeze, és 1127. eſztendôbe a' Királyi titulust fel-is vette. II. Honórius Pápa, és nagyobb réſze Olaſz Orſzágnak ellenére vóltak Conrádusnak. Lothárius Németet Orſzágba-is meg-tartotta maga hatalmát, minekutánna ô kevély Henricusnak, a' ki

ki Bavariai Hertzeg vólt, Leányát el-vette, és az ő Ipája Saxoniát-is nékie adta. A' háború a' Sváb, és Franconiai Hertzegek között 1135. eſztendőbe végeződött-el meg-békéllésel.

Második Honórius Pápa Calixtus után a' Szent Széken ült, kinek-is Lothárius egy követſég által tudtára adta a' Csáſzárſágra, megesett maga válaſztását. Ezen tudtára való adást annakutánna meg-kívánták a' Pápák, mint egy tartozást a' Csáſzároktól, a' midőn ők válaſztattak.

Olaſz Orſzágba a' háború, hamar ki-ütötte magát, mingyárt-is Honórius Pápa azon Csáſzárt, a' melly Lotháriusnak ellenébe tétettetett, excomunicálta. De még nagyobb roſz történt a' ſzakadás által, a' mellyet a' Pápának 1130-dik eſztendőbe történt halála okozott, és egéſz Európát egy tüzbe ejtette. A' Kardináliſoknak kevesebb réſze egy allattomba tartatott Gyülésbe válaſztotta Gergely Kardinálist Innocentius név alatt Pápának, a' többi Kardinálisok pedig egybe-gyültek azon a' napon a' ſzokott órára, és Leon Pétert válaſztották egy kereſztelt Zsidónak unokáját, kinek Familiája gazdagſága miatt nagy tekéntetbe vólt, ő annak előtte Cluni Barát vólt, és mint Pápát Anacletusnak nevezték. Huſzon hét Kardináliſok, a' Római Anyaſzentegyháznak Sufragánusai, az Exorcisták, és ſok Apatúrok, írtak Lotharius Csáſzárhoz, hogy Anacletus tsak maga válaſztatott vólna Canonice, a' másika ellenbe tsak a' Simoniával vádoltatott emberek által. Azon Kardinálisok, a' kik Anaclétust válaſztották, így írtak azon Kardinálisoknak, a' kik Innocentiust válaſztották: *Szabad é! egy*

szuglyába, setétségbe, allattomba, a' nélkül, hogy minket oda hívtatok vólna, Pápát választani?

Én ezeket Bétsbe ki-nyomtatott Milótnak Hatodik Kötetébűl vettem-ki, a' mellyek a' Hatodik Tzikkelybe, az 58-dik, és 59-dik lapokon szórúl szóra Német nyelven kivánnak téve. Ellenbe de Berault Bercastelnek Tizenegyedik Köttetének, 36-dik Könyvébe, 319. lapon ezen szavak álnak; a' mellyeket a' Német nyelvből anyai nyelvünkre fordítottam: Ezen Conciliumba, tudniillik, a' melly Remibe tartatott, és a' melly 1131-dik esztendőbe October 19 dik napján kezdődött 13 Érsekek, 263 Püspökök, szám nélkül való Apatúrok, más Egyházi emberek-is, és Frantzia, Német, Spanyol, Anglia Országokból-is Barátok. A' legnezetesebb Prælátus, jól lehet tsak második rangú, vala az Anyaszentegyház kormányozásában, kétség kívül Szent Bernárd vólt, a' kit a' Pápa több Kardinálisokkal egyetembe a' nyilván való tanátskozásokba bé-vett, és többé óldala mellől el sem botsátotta. Innocentiusnak választása egyenlő akarattal meg-erősíttetett, és Leon Péter, az az Anacletus excomunicáltatott. Eddig Bercastel: de már ekkor, mind feslett élete, mind tolvajlásai, és több roszszaságai-is nyilván vóltak az egész világ előtt Anaclétusnak.

Ezen kotzódás véres háborúkat jövendölt, Anaclétus a' Normannusok segítségébe bízott, a' kik Olasz Országba magokat félelmessé tették. Második Rogernek, a' ki Apuliának, és Calabriának Hertzege vólt, Siciliának Királyi Titulussát adta, és a' Capuai fő-Uraságot-is, és Neápolist-is, a' Homágiumnak, és szokott adónak

adónak le-tételével. Honórius ezen Hertzeget mivel engedelme nélkül mindég nagyobb, és nagyobb hatalomba tette magát, excomunicálta. A' Pápáknak a' Normannusokhoz való viselete, és azoknak a' Pápákhoz; mindég a' környül való állásoktól függött.

Innocentius Pápának, a' mint most tsak fellyebb ki-tettem, óldala mellett vólt Szent Bernárd, a' kinek ollyan kéfzfége vólt, hogy ötet minden ellenfégein győzedelmessé tette. Ő Clervői Apatúr vala, és Barát az akkor újonnan fel-álíttatott Cistertziensisek Rendébe, az az: fzerzetébe. Ez egy nagy lelkű, buzgófággal tellyes, kemény, és meg-győzhetetlen bátorfágú vala, mert az ő nagy efze, az ő ékesfen való fzóllása, a' mellyért-is mézzel folyó Szent Bernárdnak neveztetik, és az ő Szent életének híre mindenek előtt olly kedvessé tette, hogy ő a' leg-nehezebb dolgokban-is ítéletet tehetett, és azokat el-is tudta végezni, és néminémüképpen, a' Püspököknek, Pápáknak, és Királyoknak-is vezérlője vala. Ezen ritka tulajdonfágokkal fel-ruháztatott ember, a' ki maga Talentoma által, és fzent élete által-is el-híresedett, egéfz Európát mozgásra hozta, mert valahol tsak lehetett, ő az egyesféget, békesféget kívánta bé-hozni, és tellyes tehetfégével azon vólt, hogy minden tartományokba a' jó erköltsöket-is bé-hozza, mellyek által minden rofzfzafág el-nyomattattasson, és az igazfág 's Isteni félelem gyarapodgyon.

Frantzia Orfzágba kétségeskedtek, hogy a' két Pápák közül, mellyike tétessen igaz Pápának. Vastag Lajos, a' ki Anaclétushoz vólt hajlandó, e' dolognak el-végzésére Conciliumot tartott. Ezen Anyafzentegyházi Gyülés

Szent

Szent Bernárdnak ítéletére bízta a' meg-nevezést, és ö Innocentiust nevezte-meg, a' ki-is öröm kiáltások között Pápának ki-hírdettetett. Angeolumi Gerárd, a' ki Honórius Pápának követtye vala, ezen tiſztes hivatalt magának kívánta meg-tartani, Anaclétust mint helytelen bíróját a' Pápai hatalomnak, és mint egy erköltstelen embert úgy írta-le. Szent Bernárd kétſég kívül hitelt adott nékie, de Gerárd hamar ellene mondott maga bizonyſága tételének, mert mivel ö a' követſég hivatalát, a' melly után léleſzkedett el-nem-nyerhette, tehát Anaclétushoz ſzegödött, és egy ſzakadást indított a' Birodalomba.

Innocentius Rómából ki-üzettetvén Pisa Városába vette magát, és onnat sietſéggel Frantzia Orſzágba mene, a' hol-is nagy tiſztelettel fogadtatott, és ezen nemzetnek bö adakozásából kintset-is gyüjtött. Az Angliai Király ellene vólt, mivel ö, az ö válaſztásának igazſágát kétſégesnek tartotta. Szent Bernárd sietett, hogy az ö Lelke-esméretének kétſégeskedéseit el-háríthassa. — Mért félſz te! így ſzóllott Henricushoz tartsál tsak töredelmet a' te többi büneidért, én eztet magamra vállalom. — Henricus nem-is kétſégeskedett többé, és Második Innocentiusnak mind azokat meg-tette, a' mellyeket egy Pápának megtenni illett. Lotharius Leodiumba tartózkodott, és Innocentius ide jöve, a' Csáſzár nagy tiſztelettel-is fogadta ötet, mert kísírvén ötet, lovának zaboláját fogta, de ezen alkalmatoſſággal az Investitúra hatalmát kívánta meg-nyerni. A' Pápa ezért nagy nyúghatatlanſágba esett, de Szent Bernárd, a' ki az ötet kíséröi között vólt, ellene mondott a' Csáſzár kívánſágá-

ſágának, és maga bátor és mézes beſzédgyé-vel annyira diadalmaskodott rajta, hogy kén-ſzerítette a' Császárt kívánſágától el-állani. Szent Bernárd úgy látzatott, mintha ékes ſzóllásával még a' Királyok ſzívén-is erôt tudna venni.

Az ô levelei mint egy emlékezetre való feſtett képek, az akkori erköltsökre, és történetekre való nézve; kemény ki-fejezésekkel, és példákkal vannak tele, a' mint azon leveléből, a' mellyet Anacletushoz írt, ki-is tetſzik, mert abba ezen ſzavakkal él. *Azon állat a' titkos látásban, a' mellynek meg-engedtetett a' ſzenteket káromolni, és háborúval meggyôzni, a' ſzent ſzéket magához ſzakaſztotta, mint egy dühös oroſzlány, a' ki kéſz maga prédáját lenyelni. Még egy más állat vagyon nálad, a' melly titkossan ſuttog, amaz ugyan fenébb, de ez álnokabb.* Hasonló levelet írt ô Godefridus Loronnak-is, a' ki annakutánna Érseké lett Burdóba. A' két vadak vóltak azon Pseudó-Pápa Anacletus, és az ô követtye az Angulemi Püspök. Ezen Anecdotumok fontossaknak látſzattatnak lenni, a' mellyek minékünk azon idôbéli gondolkodásnak módgyáról tanúſágot mutatnak az akkori erköltsösſég, és erköltstelenſégrôl.

Azon idôbe Lothárius, a' midön a' Siciliai Király Apuliába egy fel-támadást el-nyomott, egy kis ármádával Második Innocentiust Rómának bírtokába bé-tette. A' Császár el-is nyerte tôle a' Koronát, és azon jóſzágoknak jövedelmét, a' mellyeket Mathildis Grófnétúl nyert, de ollyan véggel, hogy ezen jövedelmekért, a' Szent Széknek Homágiumot tégyen. Ezek után egy eſztendô múlva Rómába egy kép kéſzítetett-el, a' mellyen a' Koronázás va-

la

la le-festve, és alól ezen Deák Versek állottak.

Rex venit ante fores jurans prius Urbis honores,
Poſt homo fit Papæ ſummit quo dante Coronam.

Ezen Versekbe foglaltatott négy ſzavakat: *Poſt homo fit Papæ*, korán ſem kelletik úgy venni, mintha a' Csáſzár a' Pápának jobbágyává, vagy éppen Vasallussává tétetett vólna, hanem úgy; hogy meg-békélvén a' Pápával, jó Barátlya lett nékie. Azon idöbe oda ajándékozta a' Pápa Corsicát-is a' Genuai Respublicának, és Sárdiniát a' Pisabélieknek olly fel-tétel alatt, hogy ök a' Saracénusokat onnat ki-üzzék.

Ezek így történvén Innocentius Pápa kénſzeritetett Rómát megint el-hagyni, ö Pisába mene, és ottan mingyárt Egyházi Gyülést tartott, hogy Anacletust, és aztat, a' ki ötet felemelte, excomunicálhassa. Ezen Gyülekezetnek-is Szent Bernárd vólt a' lelke, és a' Pápa aztat-is nékie köſzönhette, hogy a' Majlandbéliek magokat alája vetették, és hogy az ö réſzire állottak. Szent Bernárd nem válalta-fel ſem a' Majlandi Érsekſéget, ſem más Püspökſégeket, mivel meg-vetett minden külsö tiſztelteleteket, és tsak Barát Kalastromba, és alázatosſágba kívánt élni.

A' ſzerentsétlen ſzakadás még ſok vér ontásokat okozott. A' Siciliai Király ugyan gyözedelmessé tette Anacletust Olaſz Orſzágba. A Csáſzár el-érkezett maga ármádájával, hogy Innocentiust megint elébbi hatalmába bé-tehesse, a' Siciliai Királytól el-is vette Apuliát, és nem akarta aztat Gróf Rainulpusnak mint

Feudu-

Feudumot által adni a' Pápa akarattya ellen, a' ki erre ſzámot tartott. Ugyan csak úgy békéltek ök meg azon, hogy ök a' Czeréménia alkalmatosſágával, mind a' ketten kezeket az Apuliai záſzlóra tették. Egy fel-támadás, a' melly Német Orſzágba történt, határt vetett Lothárius minden gyözedelmeinek, és Robertus Király hamar viſzſza-vette kevés fáradſággal, minden maga el-veſztett tartománnyait. Végtére Anaclétusnak halála postája lett a' ſzakadás el-végzésének. Egy Második Gergely nevezetü ellenkező Pápa, két hólnapok múlva Szent Bernárd munkálkodása által megalázta magát, a' kit-is Szent Bernárd Innocentiusnak lábaihoz vezetett, és ö alája-is vetette magát nékie, azon nagyon örvendett Sz. Bernárd, hogy eztet véghez vihette.

Egy Lateránumi közönſéges Gyülésbe, a' melly következett eſztendöbe tartatott, Innocentius így ſzóllott, kinek ſzavait egy akkorbéli Author teſzi-ki: *Ti tudgyátok, hogy Róma Fö Városa a' Világnak, hogy az Anyaſzentegyháznak fö hivatalai, az az: jójzágai a' Pápának engedelmével mint Feudumok oſztatnak-ki, és hogy ezeket az ö engedelme nélkül törvényessen nem lehet bírni*, 's a't. Ez bizonyſága annak, hogy az Investitúráknak minémü sinor mértéke légyen. A' hatodik Canonba e' vagyon ki-téve: Mi nem ellenzük a' Királyoknak, és Hertzegeknek a' Püspököknek tudtával az igazſágot fen-tartani. Meg-tíltatott a' vadakkal való viadal, az egy bölts meg-tíltás vala, a' melly gyakran, de haſztalan meg-újíttatott, meg-tíltatott, azon gyilkos, és meg-útaltatott kar vas-is, és a' nyillal való lövödezés-is, a' melly a' hitetlenek ellen gyakoroltatott. El-kellett vólna tíltani a' Kereſztények

tények között való háborúkat-is. És mi nem lett vólna, ha akkor a' mostani tüzellö fegyver ſzokásba lett vólna.

Alig végzödött-el a' Lateranumi Concilium, a' mellybe Rogerius Király excommunicáltatott, ö mingyárt Siciliából Apuliába által jött, és a' Városokat ſzintén ollyan hamarſággal viſzſza vette, melly hamarſággal töle elvétettek. A' Pápa sietſéggel minden Truppokat, a' mellyeket tsak lehetett, egybe-gyüjtött, hogy az ö elöbbre való menetelének ellent álhasson, és azokkal a' Kassinói hegyig mene. Azomba békeſségröl gondolkodtak, és ezen dologra való nézve, mind a' két réſzröl követek küldettettek. De ezen idö alatt bé-tsúſzott az ifjú Hertzeg a' Királynak fia 1000 Lovaſſággal Siciliába a' Hegyek megé, és a' Pápának hátára ütött, el-is fogta ötet, és a' Királyhoz az Attyához vezette. Ha a' Pápa ezen nyilván való meg-bántásáról a' hüſégnek, panaſzolkodhatott, tehát ö néki-is egy mértékletlen keményſég ſzemére vethetett, hogy ö elsö maga ſzavát meg-nem-tartotta vólna, mivel ö Pisai Pétert, a' kit Szent Bernárd olly nagy buzgóſsággal az egyeſségnek kebelébe viſzſza-hozott, a' meg-átalkodott Schismaticusokkal egy ſorba tette, holott, hogy ö ötet maga hivatalába meg-tartani fogja, ígérte. De jól lehet Rogerius maga mostani Triumphussával meg-elégedett, ö még-is meg-alázta magát a maga foglya elött, és térdre esve botsánatot, és békeſséget kére. A' Pápa mindenekre örömest reá álla, és úgy látſzatott, hogy ö maga ſzerentsétlenſégébe, még-is olly ſzerentsés lett, hogy maga roſz tételét, vagy-is Isten akaratyát meg-esmérhette. Ezen békeſség köttetet

25. Julius hólnapjába Szent Jakab napján. A' Pápa erre mingyárt egy Bullát kéfzíttetett, a' nélkül, hogy ö abba tsak egy fzót tétetett vólna-bé Anaclétusnak reá állásáról. A' Pápa Rogeriusnak a' Siciliai Királyfágot, egyikének az ö Hertzegei közül az Apuliai Hertzegfséget, a' másikának pedig a' Calabriai Hertzegfséget engedte, de ollyan fel-tétel alatt, hogy a' Sz. Széknek a' Feudumot, egy eftendeig való 100 Skyfatéból álló adót adgyanak. *)

Az-is meg-jegyzésre méltó dolog, hogy azon idökbe a' Világiak a' tudományokba nem igen vándorlottak vóltak, mert ezek tsak az Egyháziak között virágzottak, különössen pedig a' Kalastromokba, és így ha valamelly homályos, vagy-is fzövevényes dolog adta elö magát a' Világiak között, hogy mingyárt vér ne ontattasson, a' Papokat ön magok kérték azoknak el-végzésére, és meg-határozására.

Mivel pedig mindeneket tellyesféggel reájok nem bízták, a' vólt oka azon nagy Zenebonának-is, a' melly magát Frantzia Orfzágba ki-ütötte. Hetedik Lajos, a' kit ifjabbnak neveztek, 1137-dik eftendöbe az Attyának Vastag Lajosnak helyét halála után el-foglalta, ö jámbor és jó ember-is vólt, és a' dolgokban túnyafág nélkül való, de ezen tulajdonfágok mellett, eleven, és tüzes, maga betsületére, és igazfágára nagyon vígyázó-is vala. A' Bourgesi káptalan egy Érseket válafztott, a' kit az Udvar útált, a' mellyért-is az Udvar aztat parancs-

*) De Berault Bercastel Tom. XI. Lib. 34. pag. 365. & 366.

rantsolta, hogy új válaſztás tartattasson, de úgy, hogy a' válaſztandók közül; ezen már ki-választatott egyedül maga ki-rekeſztessen. Ez pedig, a' kit Második Innocentius Pápa maga óltalma alá vett, hamar Rómába termett. A Pápa fel-is ſzentelte ötet, és a' Királyról úgy ſzóllott, mint egy ifjú emberről, a' kit még tanítani, és fenyiték alatt kellene tartani, mert tsak egy embert a' válaſztandók közül ki-zárni annyit tenne, így ſzólt a' Pápa, mint a' válaſztásnak ſzabadſágát ſemmivé tenni. Lajos újra meg-tíltotta azon Érseknek bé fogadását. Mingyárt-is a' Pápa, és azon Prælátus a' Királylára Interdictumot küldöttek, meg-is ſzünt tek az Egyházi foglalatosſágok, és nagy félelem, és zürzavar okoztatott ez által.

Theobaldus, a' ki Champágniai Gróf vólt, egy nyúghatatlan, hízelkedö, és tiſzteletre vágyódó ember, a' Barátoknak nagy baráttya, és Szent Bernárdal-is nagy esméretſégbe vólt, magát azon Érsek pártfogójának tette, és Polgári háborút-is indított. A' Clervói Apatúr akkor Rómába vólt, mint jó baráttya ezen Grófnak, és mint Vasallussa a' Római Udvarnak, ezen dologba magát bé-keverte, és a' Királyhoz így bátorkodott írni: *Te fel-bontod a' tiſzteletnek, és böltsesſégnek minden fundamentomát, úgy annyira, hogy ſemmi Regulája, és fundamentoma annak te nálad nem fog maradni, a' te kirúgásaid engemet rettentenek. Kezdem már ſajnállani, hogy én magamat a' te ifjúſágodnak feláldoztam, ha én nékem valamelly hatalmam vólna, aztat egéſzen az igazſágnak védelmezésére fordítanam.* Ö a' Királyi Ministerekhez-is írt, úgy mint Joscelinhez, a' Soissoni Püspökhez, és

Suger-

Sugerhez a' Szent Diénesi Apatúrhoz eképpen. *Mint méréſzlitek ti az illyen dologra magatokat adni, ti néktek fog az tulajdoníttatni, a' mit a' ti ifjú Királyotok tselekeſzik.* Nagy bátorſág vala ez, ezen Ministereknek így írni, a' kik kétſég kívül, nem tudatlan, és alá való emberek vóltak, de a' midőn a' factiók uralkodnak, a' buzgóſág gyakran roſzſzat ſzokott okozni.

De aztat még ſem lehet el-mellőzni, hogy ezen ifjú Lajos Királynak némelly heves tselekedete helyes okot adott az ellene való panaſzra. A' többek közül való ez-is, hogy ő Vitri Városát, a' melly Champaniába vagyon, meg-vévén, annak Lakossai egy Templomba ſzaladtak, és abba méréſzlették magokat védelmezni, ő azon nagyon meg-indúlt, és haragjában aztat parantsolta Katonáinak, hogy a' Templomot gyújtsák-fel, eztet meg-tselekedvén azok, tizenhárom ſzáz emberek, a' lángnak prédájává-is lettek. Ezen dolog a' Királynak lelke esméretét nyúghatatlanította, és maga magának tett ſzemre való hányást, bánatnak-is ereſztette magát, melly bánat aztat okozta, hogy a' kereſztes háborúba fog el-menni el-tökéllette magába, el-is ment, a' mint alább ki-fogom tenni.

Azon időbe, a' mellybe a' Pápák hatalma minden Országokba olly erősnek lenni mutatta magát, a' közép pontyán a' Pápák tartományába alá kezdett ſzállani. Bresciai Arnold, a' ki Barát vólt, de nyúghatatlan terméſzetű ember, a' köz-népet azon hatalom ellen, a' mellyel az Egyházi emberek a' Világi dolgokban bírtak, fel-indította, ő aztat bizonyította, hogy az Egyházi emberek ſemminémű tartományokat, vagy-is Uraſágokat nem bírhatnak,

hanem a' szabados adakozásokból kelletik nékiek élni, azért-is a' Fejedelmek tőlök a' jószágokat vegyék-el, és aztat a' Birodalomnak hasznára fordítsák. Az Egyháziaknak pompája, és a' szegényeknek nyomorúsága ezen beszédnek nagy hathatóságot adott. Arnold kiűzettetett Olasz Országból, de Német Országba-is folytatta ezen prédikállását. Nintsen semminémű dolog mirígyesebb az ollyan beszédnél, mint a' melly a' köz-nép innyére való, mert ha valótalan-is, még-is mint a' darás úgy fel indúl arra. Itt-is az Egyházi Rend mingyárt meg-útáltatott, a' zabolátlanságnak lelke fel-éledett, és annak erejét a' Pápák érzették-is.

A' Rómabélieket, és Tivoli lakosokat egymástól el-választotta egy szakadás. Második Innocentius Pápa ezen Tivolibélieket excomunicálta, és személlye szerint ostromlotta az ő Városokat, meg-is vette aztat, de Trupjainak meg-nem-engedte, hogy aztat semmivé tegyék. Ez a' Romaiakat fel-támadásra hozta, és a' háborút meg-újította, és a' Senátust-is helyre állíttották. Innocentius meg-szomorítatván ennyi viszontagságok által meg-hala. A ki őtet követte Második Cælestinus-is, öt hónapokig tartott Uralkodása után meg hala. Második Lucius üle utánna a' Szent Székre, látván, hogy a' Rómaiak Bresciai Arnoldusnak tanátsa után a' Régi Respublicát kivánnák hallottaiból fel-támasztani, a' Senátorok ellen mene, és őket akarta a' Capitóliomról le-űzni, de valaki egy kövel úgy meg-hagyította, hogy mingyárt meg-hala. *)

*) Natalis ab Alexand. Tom. 13. Cap. 2. Art. 6. pag. 88. De Berault Bercastel Tom. 11. Lib. 36. pag. 381.

Harmadik Eugeniussal, a' ki annakelőtte Barát volt, Clára Vallisbe, majd tsak nem így bántak a' Rómaiak, ők a' Nemeseket kénszerítték, hogy tsak egy Patriciusnak esküdgyenek hűségére. A' Pápa tartván a' veszedelemtől el-távozott Rómától, némelly Olasz Országi Városokon keresztül menvén, Frantzia Országba érkezett ollyan Pápáknak menedék helyére, a' kik Rómába meg nem-maradhattak. Szent Bernárdot Eugenius Pápánál jobban szerették, a' ki-is már el-végzette, hogy a' szent háború el-kezdődgyön, a' mint-is ő egész Európát nagy mozgásra hozta.

Én mingyárt most alább ezen háborúnak le-írásához hozzá-is fogok, de elébb egy Históricusnak a' Pápákról való vélekedését kívánom szorúl szóra ki-tenni, a' mint-is így ír ő. Az akkori világban úgy gondolkodtak, és a' mostaniban-is talán még sokan úgy vélekednek, hogy a' Pápák abba munkálkodtak vólna, hogy minden Császárokat, és Királyokat elnyomhassanak, minden tartományokat magokévá tegyenek, hogy így tsak magok uralkodhassanak az egész világon. De nagyon hibáznak ezek; és tudnia szükséges, hogy minden Fejedelmek a' Pápákat Atya névvel illették, nagy tisztelettel, és szeretettel viseltettek hozzájok, szintén úgy a' Hertzegek, Grófok, és alább való sorsú Urak-is, a' mellyért-is sokan nagy jószágokat adtak nékiek, de nem a' Pápáknak, hanem a' Szent Széknek, úgy mint: Szép Fülep, Constantinus Császár, Nagy Károly Császár, Mathildis Grófné, és többek mások. Ezen jószágoknak tsak Sáfári vóltak ők. Azomba mivel a' Fejedelmek gyakran egymással pöröltek, és háborúskodtak-is, sőt gyakran Országaiknak

gaiknak népe-is, mivel erköltseik meg-vóltak romlva, pártot ütött, belső háborúkat indított, és ritkán szűnt-meg a' vérontás. Azért-is illyen veszedelmes sorsokban a' Fejedelmek, mint Attyokhoz a' Pápákhoz folyamodtak, hogy egyeztessék-meg őket, vagy-is pőrököt intézzék-el, és őket tsendes békességre hozzák. Természet szerint, a' mellynek ügyét igazságosnak látták lenni, azoknak fogták pártyát; a' makatskodókat ha jóval meg-nem-engesztelhették, mivel más fegyverek nem vóltak, excomunicálták, és ezen fegyverrel óltalmazták a' Szent Szék jószágait-is a' helytelen megtámadók ellen. Igaz ugyan, hogy némelly jó lelkű Fejedelmek fegyveres néppel-is segítették őket, nem vóltak tehát okai annyi sok véres háborúknak, soha sem is kivánták ők a' Fejedelmeket le-tapodni, tsak a' Szent Széknek ellenségei költötték eztet. Eddig azon Históricus.

HETEDIK TZIKKELY.

Kezdete a' szent, vagy-is keresztes Háborúnak.

Mint egy ötven esztendőket magába foglaló időre térek itten viszsza ezen Közönséges Világi Históriámba, hogy eleitől fogva ki-tehessem azon háborúkat, a' mellyek tárgyokra való nézve Szentnek neveztetnek, jól lehet valamint a' Religiónak, úgy szintén az Európai tarto-

tartományoknak-is ártalmasak vóltak, ki-vévén a' kereskedést, és a' tudományokat, de a' kereskedés-is tsak kevés tartományoknak haſznált. Itten az elsõ táborozásról fogok ſzóllani, a' melly terméſzetes rendel fog a' többiekre-is vezetni.

Hetedik Gergely Pápa azon nagy Systémát formálta, hogy Palæstina meg-vétettessen, melly által a' Pogányok kezébõl mind azon helyek ki-vétettessenek, a' hol az emberi nemzetet az Istennek fia az örök kárhozattól meg-mentette, ſzent vérével meg-váltotta, különösen Jéruzsálem Városa. Palæstina minden Asiai Tartományok között, a' mellyekbe emberek laknak, termékenyſégére való nézve, leg-alább való tartomány, a' hoſzſza mint egy 45 mért földeket foglal magában, ſzélesſége pedig harmintz, avagy leg fellyebb 35. Ezen kis Tartomány egéſzen kõſziklákból áll, a' mellyeken tsak egy marok fû sintsen. Ha ezen kitsiny tartományba ſzántani, és vetni lehetne, tehát Helvétziához lehetne aztat hasonlítani. A' Jordán vize, a' hol leg-ſzélessebb, hasonlíttathatik Helvétzián kereſztül folyó Aár vizéhez. A' Tiberiás nevezetû nagy tó pedig a' Genfertavához. De még-is azon útazók, a' kik valamint Palæstinát ſzintén úgy Helvetziát-is jól megvizsgálták, Helvétziát Palæstina eleibe teſzik, mivel Helvétzia valamennyire még-is termékeny. Mivel pedig valamint Jéruzsálem Városa, úgy a' több ſzent helyek is Palæstinába vannak, Hetedik Gergely Pápa majd minden Országokba ki-hírdettette, hogy a' Kereſztényſégnek illõ vólna, Palæstinát meg-venni, mingyárt-is majd egéſz Európa kéſzült.

A' midőn a' dolgok eképpen folytak, történt, hogy egy Remete, a' ki bútsút mene járni Jéruzsálembe, onnat viſzſza-is tére. Ez Frantzia Orſzágba Picárdia tartománnyának Ammiens nevű Városába jött e' világra, és az ő valóſágos neve Kuku Péter vala, a' mint eztet Comnéna Anna, Comnénus Görög Csáſzárnak leánya maga Históriájába írja, aztat-is bizonyíttya, hogy ötet Konſtantinápoly Városába ſzemélyesen látta vólna.

De mivel minden Históricusok tsak Péter Remetének írják, én-is tsak úgy fogom nevezni. Már akár mint légyen a' dolog, ezen Péter Remete mint Frantzia; maga Nemzetének büſzkeſégét meg-tartotta, mivel pedig ő Jéruzsálembe valakik által meg-bántatott, eztet felette ſajnálván, a' midőn Rómába érkezett, nagy ótsárlással beſzéllette, hogy melly roſz nép lakna Jéruzsálembe, és mint ſanyargattatnának, az ott lakos kereſztények, és mondáſát olly hathatósan tudta alkalmaztatni, hogy Második Orbán Pápa ötet fel-tett ſzándékának véghez vitelére, tudniillik: hogy a' Kereſztényſég fegyvert fogjon, alkalmatosnak találta lenni. El-is küldötte ötet ſok tartományokba, hogy ő maga ékes ſzóllásával a' népeket fel-buzdíttsa, és tüzesíttse ezen ſzent dologra. Ő jól lehet teként tetére való nézve otsmány vala, de még is ſzavainak úgy hittek, mint egy Próféta ſzavainak.

Második Orbán Pápa tsak hamar Piatzentzia Városához közel, tsak a' mezőn Egyházi Gyülést tartott, a' mellybe közel 200 Püspökökök, 4000 más Egyházi emberek, és több mint 30000 Világiak vóltak. Comnénus Elek Csáſzár,

Császár, a' ki édes Attya vólt Anna Comnénak, egy tanúlt, és bölts Hertzeg Kis-Aſzſzonynak, a' mint-is ez a' Görög Császárok Históriáját le-is írta, ezen gyülésbe követeket küldött, és ſegedelmet kért a' Muselmánok ellen; de ſem a' Pápától, ſem az Olaſzoktól meg-nem-nyerhette. A' Normannusok el-vették akkor a' Görögöktöl Neápolist, és Siciliát, és a' Pápa, a' ki ezen Orſzágoknak mint tőle adattatott Feudumoknak magát Urának tartotta lenni, és a' nélkül-is a' Görög Ekklézsiának-is barátya nem vólt, ſem a' Görög Császároknak, így tehát ellenſége lévén, valamint a' Németeknek-is titkon a' vala, nem hogy ſegítſéget kívánt vólna nékie adni, ſőt inkább az egéſz napkeletet kívánta a' kereſztes vitézek által meg-hódítani.

Ezen vitézekben minden reményſégét vetvén Orbán Pápa még azon eſztendőbe Clermont mellett az Uvergnei megyébe más Conciliumot is tartott, a' mellybe minden fáradſág nélkül a' Frantziákat maga réſzire hajlatta. Azon Excommunicatió, a' melly Fülep Királyt érte vólt, a' Frantzia Nemzetet nem hátrálta, hogy a' Pápának ſzándékát, vagy-is inkább parantsolattyát ne tellyesítenék. Ő prédikáltatta-is a' ſzent háborút, mint bizonyos dolgot a' bűnök botsányattyára; ő mind azokat, a' kik fegyvert fognak kezekbe venni, az Anyaſzentegyház óltalma alá vette, és az Úr Istennek nevébe győzedelmet ígért a' Muselmánokon, és azoknak kintsei-is, hogy prédájok léſzen. Mindenütt tsak ezen kiáltás hallatott: *Az Isten akarja!* Gyült a' ſok nép minden felől, és a' Pápának, vagy-is Püspökének kezeiből egy kereſztet, a' melly veres Ki-

tára vólt varva nyertek, a' mellyet gúnyájokra, vagy fel-függeſztették, vagy-is fel-varták, és ugyan azon kereſztről neveztettek kereſztes Vitézeknek, és hogy ezen Kereſzt által ezen ſzent háborút-is más háborúktól meg-külömböztethessék. Valakik azon Kereſztet fel-vették, minden Egyházi büntetés alól felóldoztattak. A' kik már aztat viselték, már nem excommunicáltathattak.

Jól lehet gondatlanúl vólt ezen Systéma meg-határozva, de még-is azon idöbéli Elö ítéletek minden vizsgálás nélkül aztat helyesnek tartották lenni. Már régi idöktöl fogva a' Jéruzsálemi bútsú járás ſzokásba vólt, és úgy tartatott, mint az idvesſégnek leg-bizonyosabb jele. Útálták azon Saracénusokat, a kik Mahometnek követöi vóltak. Azoknak Európába végzett tselekedetei, és Ásiába a népeken el-követett nyomorgattatásai, nagyon fel-éleſztették a' Religiói buzgóſágot, a' melly gyakran háborút-is okozott, mert akkor valaki Pogány, vagy Eretnek vala, hogy az emberi Nem közül kiírtattasson, méltónak tartatott. Flöri Históricus imigyen böltselkedik. Azon idöbe aztat gondolták a' Kereſztények, hogy nem vólna ſemmi kedvessebb az Ur Isten elött, mint az ö ſzent temetö helyét a' Hitetlenektöl el-nyerni, és ámbár a' Kereſztények, az Óltári Szentſégbe bizonyossan jelen lévö Meg-váltójokat minden nap imádhatták, még-is inkább kivánták Palæstinába az ö nyomait, a hol járt, és azon helyeket a' hol ſzületett, ſzenyvedett, meg-hólt, és el-temettetett, látogatni. De ök aztat-is jól tselekedték, mert Palæstinába-is imádhatták ök az Óltári Szentſégben

ö ſzent

ô ſzent Felſégét, de e' mellett elmélkedhettek jobban az ô nagy kínnyairól látván ſzemekkel azon ſzent helyeket, a' mellyek bizonyossan nagyobb buzgóſágra gerjeſztették az ô ſzíveket, az oda haza való képzelôdésnél, vagy-is elmélkedésnél, mert a' látás ſokkal nagyobb indúlatot okoz minden emberbe a' hallásnál.

Meg-engedem én aztat, hogy ſokan az ajtatoſság ſzíne alatt, tsak azért mentek oda, hogy nagy hírt, és nevet nyerjenek, ezek mellett Orſzágokat-is, mert ha kevés ſzámmal a' Normannusok Olaſz Orſzágba Hertzegſégeket álíthattak-fel, azt gondolták, hogy ezen ſzámtalan kereſztes Vitézek, a' kik a' ſzent kereſzt záſzlója alá gyûltek, még nagyobb dolgokat fognak tenni. Aztat is gondolhatták, hogy azon embereknek, a' kik oda haza az adóſságoknak terhe alatt nyögtek, és azért ſanyargattattak, vagy-is magok ellenſégeinek erôſzak tételeire ki-váltak téve, jóſzágaikat az Anyaſzentegyháznak hatalmas óltalma alá fogják vethetni. Az-is igaz, hogy ſok ſemmire való emberek-is fel-vették a' ſzent Kereſztet, és ruhájokra varrották, ollyanok tudniillik: a' kik excomunicálva vóltak, örvendeztek ezek, hogy illy könyû móddal az Anyaſzentegyháznak kebelébe viſzſza-térhetnek, azok pedig, a' kik zsiványok vóltak, azon örûltek, hogy majd mesterſégeket gyakorolhattyák, és az illyenek tsak háborút kivántak. Gondolhatták az illyen emberek, hogy ha ezen háborúba bóldogúlnak, úgy már e' Világon magok ſzerentséjeket meg-tették, ha pedig meg-ölettetnek, a' Mártyrok koronáját el-fogják nyerni. Az ajtatoſság, az elô ítélet, a' paſſiók, és ſzokások, egy tárgyért munkáltak, és ennyi egye-

ſült

ſült okoknak, nagy ereje vagyon, és meg-győzhetetlen erösſége. De mindazonáltal igen ſokan vóltak, a' kik nem ezen okokra való nézve, hanem igaz kereſztényi buzgóſágból, és a' Fiú Istennek ſok ſzenyvedéseire való nézve, hogy azon ſzent helyek, a' Kereſztényſég kezeire juthassanak, vették magokra a' ſzent Kereſztnek jelét.

Húgó, Fülep Királynak testvér Öttse, Robert Normandiának Hertzege, Godefridus Bouilloni alsó Lotharingiának, és Brabantziának Hertzege, Eustachius, és Balduinus az ö két Testvérei, Rajmundus Tolosi Gróf, és Robertus Flandriai Gróf, mindnyájan a' kereſztes vitézek ſzámába vóltak, Püspökök, más Papok, Barátok, Aſzſzonyok, és gyermekek-is, ezen ſzent ſeregbe ſzolgálatot vettek. Örökös jóſzágok el-adattattak, hogy a' táborozásban elegendö hadi költſégek légyen, és nem vígyáztak arra, hogy drágán vagy óltsón adták é el. A' Templomok, és Kalastromok gazdagodtak-meg ezeknek meg-vevésével. A' Normandiai Hertzeg zálogba vetette maga Hertzegſégét az Angliai Királynak, Veres ſzakállú Vilhelmusnak. Tulosi Gróf által-adta maga Tartománnyait egy maga házából való terméſzetbéli fiának. Godefridus el-adta Bouillont a' Leodumi Káptalannak. Ezek éppen nem kételkedtek azon, hogy az Ásiai nyereſég ezen el-veſztést mindnyájának ſzáz annyival ki-nem pótolná.

Azon idöbéli Synchronus Authorok, az elſö kereſztes Vitézeknek ſzámát többre teſzik hat millió lelkeknél, a' leg-jobb Históricusok tizenhárom ſzáz ezerre teſzik azok ſzámát, ez talán

talán jobb calculatió-is az elsônél, de még-is egy Király ſem vólt még akkor közöttök, és jól lehet annyi ſzámtalan jobbágyok ki-mentek, még-is azoknak ki-menetelek fortéllyokra ſzolgált a' Királyoknak, mivel az ô Feudáriussai, a' kiktöl leg-inkább tartottak, kint vóltak, és a' Feudumok jövedelmét egéſzlen tsendesſéggel magok vették.

Több mind nyóltzvan ezeren adták magokat Péter Remete comandója alá, de mindnyájan tsötselékek vóltak, ezekkel indúlt ô elöre, mint Avantgvárda a' többi Seregek elött Konſtantinápoly felé, mivel ezen Várost rendelték Rendezvous, az az: öſzve-jövetelek helyének. Péter Remete ezen Serege elött Tzókóba (a' melly Calepodia) durva fekete ruháját kötéllel által övedzvén ment, mellyére a' veres kereſztet varta, kezébe pedig egy réf hoſſzaſſágú feſzületet tartott, bal óldalára pedig egy ſzéles hüvely nélkül való pallost kötött.

Elsô bajnoki próbája a' vala Péter Remetének, hogy ô Magyar Orſzágba érkezvén egy várost, a' mellybe Kereſztények laktak, és a' Históricusok Mala Villának nevezik, ostromlotta, és eztet azért tselekedte, mivel az ô Katonáinak, a' kik másként mint úton álló tolvajok úgy viselték magokat, élelemre valót nem adták, meg-is vette ô ostrom futással ezen várost, és ki-is raboltatta, és még népét-is egy lábig kardra hányattatta. Ezen vitézſége után már maga ſzent Katonáit zabolába nem tarthatta; valamérre mentek, Kereſztényt, Pogányt, Zsidót, egy aránt vágták, ölték, és kirabolták. Péter Remete ſemmit ſem-is vitt magával, mert talán aztat gondolta, hogy az

Úr

Úr Isten ötet-is úgy fogja táplálni Seregével edgyütt, mint Moysest az Izraelitákkal Mannával táplálta. Egy az ö Seregéből való, kinek neve *Pénz nélkül való Valther* vala, és a' ki Seregének felét comandírozta, Bulgáriába hasonló rablásokat tett, de itten a' föld népe öſzve-futott, és ezen zsiványokat, úgy le-kaſzabolták, hogy Péter Remete tsak 20000 Katonáival nagy nehezen futhatott-bé Konstantinápolyba, és ezek-is éhen halók vóltak. Egy Német Orſzági Pap, kinek neve Gotschald vala, *) tizenöt ezerrel illyen Kereſztesekkel, ſzintén eztet akarta tenni, de valamint Valthernek Katonái meg-ölettettek, illy pórúl jártak ezek-is. Illyen más rabló Sereg-is, a' melly több mint 200000-ből állott, Papokat, Aſzſzonyokat, és paraſztokat ide ſzámlálván, kiknek fel-tételek a' vala, hogy ök a' Kristusért kívánnának hartzolni, és így a' Zsidókat, hogy valahol érni fogják, ki-írtyák. Már pedig Frantzia Orſzágnak határ ſzélein ſok Zsidók laktak, mivel akkor magok vóltak, a' kik a' kereskedést üzték. Ezen ſzegény emberek általok majd mind meg-is ölettettek, mert azt vélték azon kereſztesek, hogy a' Kristusért boſzſzút állanának. Illyen vérontást nem ſzenvedett a' Zsidó nemzet Hadriánus idejétöl fogvást, ök Verdünbe, Spirába, Vormátziába, Coloniába, és Moguntziába mindnyájan felmeſzárlattattak. Sokan feleſégeik hasokat ön magok fel-vágták, hogy ſe méheik, ſe magok ezen Barbarusoknak kezeire ne juthassanak, ezen ármáda-is le-vágattatott Magyar Házánkba.

Annak-

*) Milot Editio Viennenſis Tom. 6. Cap. 7. Fol. 75.

Annakutánna Péter Remete talált Konstantinápolyba némelly Olaſzokból, és más Orſzági Kereſztényekből álló kereſztes Katonákra, de ezek is olly rablók vóltak mint a' többiek, mert az egéſz ott való vidéket puſztították, és rablották. Az Uralkodó Comnénus Csáſzár eleintén ſzívessen látta őket, ſőt mivel a' Törökökkel háborúja vólt, ſegítſégül kívánta őket, de reájok esmérvén azon igyekezett, hogy ezen hívattatlan Vendégektől meg-ſzabadúlhasson, azért is hajókat rendeltetett, hogy a' Bosphoruson által mehessenek, a' mint-is Péter Remete által menvén velek, már a' Törökökkel viaskodhatott. Solimannus a' Nicæai Sultán maga vitéz Törökeivel ſzembe-is akadott ezen ſzent Sereggel, meg-is támadta őket, és azon Pénz nélkül való Valther (Németül *Ungeld*) elveſztette mingyárt életét ſok ſzegény Nemeſekkel edgyütt. Péter viſzſza-mene Konstantinápolyba, a' hol-is tsak egy kóborlónak tartatott, a' ki ſok eſztelen embereket maga mellé gyüjtvén, azokkal tsak prédált, és rablott.

Mindazonáltal nem minden Vezérei ezen ſzent Hadnak viselték így magokat, mert vóltak néhányan közöttök, a' kik nem illyen Enthusiaſták vóltak, és a' kik a' hadi Tudományt-is jobban értették, és gyakorlottabb népet-is vezérlettek. El-is érkeztek a' Frantzia Hertzegek magok Seregeivel, Bohemundus, a' ki fia vólt Guiscárd Robertnek, egyesítette magát velek olly reményſégben lévén, hogy ő-is olly könnyen fog Ásiába egy Birodalmat felállítani, mint az ő Attya, és Ősei állítottak-fel. Comnénus Elek Csáſzár, a' kivel ő ſokáig háborúskodott, tartott-is az ő Vitézſégétől, és tiſzteletre való vágyódásától, és méltán-is reteghe-

teghetett, ezen nagy ſokaſágtól, és kevélyſégektöl-is, és azon példáiktól, a' mellyeket az elſök már rablásaikkal véghez vittek. Anna Comnéna, ezen Csáſzárnak Leánya, maga Históriájába aztat írja, hogy egy Frantzia Úr olyan vakmerö vólt, hogy a' Trónusra a' Csáſzár mellé fel-ült, és annyira gorombáskodott, hogy ezeket mondotta vólna: *Ezen Görög miſlatſágos paraſzt legény, a' ki jelen létünkbe le-ülni méréſzel!* Sok versengések, és ſzakadások támadtak közöttök. Ademár a' Pui Püspök, a' ki a' Pápának követtye vala, egyſzersmind a' ſzent Ármádánál Generális-is vólt, aztat vítatta, hogy Konſtantinápoly Városát kelletik ostromolni, de még-is által látták, hogy melly illetlen vólna ezen ſzent hadat azzal meg-úndokítani, hogy az a' Kereſztények ellen viaskodgyon.

A' leg-bölcsebb mindnyájok között Boamundus vólt, mivel az egéſz Normandiai Familia, a' melly Olaſz Orſzágba bé-jött, azon igyekezett, hogy nagy légyen, a' melly meg-is történt réſz ſzerint a' Pápák költſégével, réſz ſzerint pedig a' Görög Csáſzárnak hanyatlása által. Maga ezen Boamundus csak kevés ideig háborúskodott Comnénus Elek Csáſzárral Epirusba, és Görög Orſzágba, és mivel azon Tarentomi kis Hertzegſégnél többet nem bírt, tehát az Európai Enthusiasmust maga haſznára kívánta fordítani, azért-is kereſztes Vitézeket kezdett verbuálni, kapott-is 10000 nehéz lovasokat, és gyalogokat-is maga zászlója alá, a kikkel, vagy a' Kereſztényeknek, vagy a' Mahometánusok Orſzágait kívánta el-foglalni.

Aztat

Aztat írja Anna Comnéna, hogy az ő Atſya nagy félelembe esett, látván annyi ſzámtalan Népnek Birodalmába való bé-jövetelét, és úgy tetſzett, mint ha egéſz Európa maga fundamentomából ki-fordúlt vólna, hogy Ásiát ſemmivé tehesse; mi lett vólna még, ha azon 300000 emberek, a' kik réſz ſzerint Péter Remetét, réſz ſzerint pedig Godschald Papot követték, el-nem-olvadtak vólna.

A' Pápa, és ezen ſzent háborúba bé-keveredett Fejedelmi rangban lévő Hertzegek, ezen nagy kéſzületek eránt, ſokféle gondolatokkal fáraſztották elméjeket, de Konstantinápolyba mindnyájan félelmeſseknek tartattak, mert a' Latinusok itten közönſégessen meg útáltatva vóltak, és még ezen felül Eretnekeknek, és Barbarusoknak tartattak. Senkitől ſem-is féltek a' Görögök inkább mint Boamundustól, és az ő Neápolitánussaitól; igazán-is gondolkodtak ők ezen dologról, mert valóſsággal ellenſégei-is vóltak a' Birodalomnak. De tegyük-fel, hogy ha ez mind úgy-is lett vólna, még-is aztat lehet itten kérdezni, hogy a' többi Hertzegeknek minémű igazſágok lett vólna, hogy ők azon tartományokat, a' mellyeket a' Törökök a' Görögöktől el-nyertek, magokévá tegyék.

Most tsak fellyebb ki-tettem, hogy Comnénus Csáſzár ezen Vendégektől tartott, a' mellyért-is elegendő hajókat, és élelemre valót-is adott nékiek, hogy Ásiába által mehesſenek, meg-is ajándékozta őket böven, minekelőtte a' vitorlákat ſzélnek ereſztették vólna; de Boamundushoz, a' kitől ő félt, leg ditsőſégessebben mutatta magát, mert a' midőn ezen Hertzeg Konstantinápolyba mene azért, hogy

a' Feudális jóſzágot tőle által vehesse, a' maga Palátziumának ritkaſágait meg-mutogattatta nékie, és meg-parantsolta Alexis Csáſzárnak, hogy nékie egy kis ſzobát drága eſzközökkel, arany, és ezüst edényekkel, és mindenféle drága kövekkel rakatasson-meg, és ezen ſzoba ajtaját nyitva hagyatassa. Boamundus a' mint ezen ſzoba mellett által mene, látván ezen nagy kintseket, nagy tsudálkozással ezeket mondotta: *Lehet é az? hogy mind ezen drágaſágokat nem betsülik, ha mind ezen kints az enyim vólna, az egéſz Világon leg gazdagabbnak tartanam magamat!* Mert tudni ſzükſéges, hogy azon ritkaſágok minden rend nélkül rakattattak azon ſzobába. A' Csáſzár még azon nap estve mind azokat nékie küldötte. Így ír arról Anna Comnéna az ő Leánya, a' ki ſzemeivel mindeneket látott. Eztet tette azon Fejedelem, a' mellyet minden ember nagy lelkűſégnek méltán mondhat, jól lehet azon Históricusok, a' kik a' kereſztes háborúról írtak, ezen tettét ótsárollyák, de tsak azért, hogy ő ezen félelmes Seregnek mint Sclávus úgy alázta-meg magát illy tetemes kárt tévén magának.

Minekutánna ezen Csáſzár öket maga nyakáról le-rázta, és mindnyájan már Ásiába által takarodtak, Nicæa Városa mellett Mustrát tartottak, és még akkor-is 100000 lovasokból, és 600000 gyalogokból állottak, ha ezen ſzám, mot az első kereſztes Vitézek ſzámához, a kik Péter Remete, és más Vezérek alatt el-estek, és ki-hóltak, teſſzük, tehát ki-jön a' tizenhárom ſzázból álló ſzám. Ezen felette való nagy ſzámból ki-tetſzik, hogy a' mit azon hadi Seregekről írnak a' Históricusok, a' mellyekkel

kel a' Persiai Királyok Görög Orſzágot el-bo-rították, és annyi ſzámtalan Barbarusok egy Orſzágból más Orſzágba vándorlottak, igaznak lehet tartani. A' Frantziák különössen Toulosi Rajmundus mostan mind azon helyekre jöttek, a' hol az Ejtſzaki Gallierek 1300 eſztendők előtt vóltak, a' midőn kis Asiába mentek, aztat ki-puſztították, és Galatziának nevezték.

Belső zürzavarok által Mahometnek biro-dalma nagyon alá ſzállott. Egy Sultán ural-kodott Nicæa Városába Bythinia tartománnyá-ba, a' másika Persiába, a' harmadika Antio-chiába, és a' negyedike Damascusba. Asia va-lamint Európa, ſok apró tartományokból ál-lott, a' mellyeket igazſágtalan hatalom állítot-fel, vagy-is a' Nagyoknak ragadozása által mint préda nyerettetett-el. Ezen ellenſégei a' Kereſztényſégnek látták, hogy 700000 embe-rek által támadtattak-meg, a' kik Vitéz Feje-delmek által vezéreltettek. Illyen nagy ármá-da rettenetes meg-hódoltatásokat tehetett vól-na, de abba vólt fogyatkozások, a' melly a' győzedelmet bizonyossá teſzi: az egyeſſégbe, a' Vezéreknek bőltseſſégébe, és a' hadi gya-korlásba.

Mindazonáltal Nicæa Városa Kilingde Ars-lan nevezetű Sultántól el-vétettetett. Balduin Godefrédusnak testvére bé-tört Mesopotamiá-ba, és Edessa Városát meg-vette, és ottan egy Hertzegſéget állított-fel. Annakutánna An-tiochia ostromoltatott, Bohemundus, a' ki leg-ſzerentséssebb vólt a' kereſztes Vitézek közőtt, örökének kívánta tenni ezen Várost, de a' Tou-losi Gróf ellent állott ebbe. Az egymást nem értés gátolta fegyvereiknek elő-menetelét, e' mellett az ármáda, az éhſég, és betegſég ál-

tal meg-rontatott. Végtére meg-nyerte Boamundus, a' mit kívánt, és a' Város hoſzſzas ostrom után meg-vétettetett.

De a' Kereſztények itten Antiochiába hamar ostromoltattak 200000 emberek által, hogy pedig bátorſágokat fel-éleſzſzék, egy Pap aztat bizonyította, hogy az Isteni jelentés által meg-jegyeztetett vólna azon hely, a' hol azon hegyes tör el-temetve vólna, a' mellyel Kristus Urunknak óldala fel-nyittattatott, és ezen helly meg-mutattatott vólna nékie. Hittek nékie, és azon a' hellyen, a' hová mutatott, ásni-is kezdettek, és valóſsággal-is találtak egy dárdára, mingyárt fel-is kiáltottak: *Tsuda!* el-is tökéllették magokba, hogy meg-fognának ütközni. A' dárdát a' Pápa követtye Pui vitte elöttök, mikor ütközetnek indúltak, és a' Törökök meg-is verettettek.

Tsak hamar meg-hala annakutánna a' Pápa követtye Ademár Pui; ezen nagy Vezér, a' ki az Egyházi embereknek akkori roſz maga viseleteit fenyiték alatt tudta tartani. A' többi Vezérek írtak a' Pápának, és ötet kérték és hívták-is, hogy lenne Fö Vezére az ármádának, leveleknek foglalattya e' vala: *Mi a' Törököket, és Pogányokat meg-gyöztük, jöj-el te, az Eretnekeknek, Görögöknek, Ürményeknek, Syrusoknak, és Jacobiták meg-gyözésére, és az egéſz világot a' te hatalmad alá hozni.* E' bizonyſága vólt annak, hogy a' kereſztes Vitézek elöbb, vagy utóbb a' Görögököt megfogják támadni. De Második Orbán Pápa nem vólt olly méréſz, mint Hetedik Gergely Pápa vólt, mert megint tsak egy követet küldött, a' mellynek neve Daibert vala, és Pisai Érsek vólt,

vólt, a' ki a' Római Udvarnak dolgai mellett nagyon állott, és mindenek felett azon igyekezett, hogy a' Világnak napkeleti réſzin a' Pápának hatalma mennél jobban lehet el-terjedgyen.

Minekutánna a' kereſztes Vitézek Antiochiát meg-vették, elébbre indúltak Jéruzsálem felé, ſok Históricusoknak bizonyſága ſzerint már az ö ármádájok 20000 gyalogſágig, és 15000 lovasſágig el-olvadott, Jéruzsálembe pedig 40000 katonaſág vala, a' melly hihetetlennek látſzattatik lenni. Ót heteknek el-folyáſa alatt 1099-be ostrom futással meg-vétetödött a' Város, minden lélek le-vágattatott benne, és minekutánna a' Gyözedelmessek ſzándékokat bé-töltötték, ajtatos ſzarándokokká változtak, nagy buzgóſággal mezít láb futottak a' ſzent koporsóhoz, és ſok könnyeknek hullaſztásai között buzgólkodtak.

Godefridus Jéruzsálem Királlyává válaſztatott, jól lehet az Egyházi Rend, tsak egy Patriárchát kívánt ide bé-helyheztetni, a' követ ugyan Patriárcha-is lett itten, de a' Királytól függött, ö ugyan tsak aztat bizonyította, hogy Godefridus ezen el-nyert Várost ſzent megyéivel edgyütt az Istennek ajándékozta vólna, és így az Anyaſzentegyház öröke vólna. Ezen ajtatos, és könnyen hivö Hertzeg mindeneket által-is adott nékie, és magának, tsak két, vagy-is három Városoknak jövedelmét tartotta-meg, azon fel-tétel alatt, hogy ha ö maradék nélkül találna meg-halni, minden a' Patriárchára ſzállyon.

Egy Angliai Históricus ollyan kis Királyſágnak tette-ki aztat, hogy ſzégyenleni kelletik. Európába nagyobbították ſokkal ezen elsö

ſzent háborút. Húgó testvér Öttse a' Frantzia Királynak új Truppokat gyüjtött, és sír halomba ſzállott Napkeleten. A' Velentzések ſegítették Bertrandust, a' ki fia vólt a' Toulosi Grófnak, hogy ö egy kis Hertzegſéget Tripolisba Syria Országának réſzibe álíthatott-fel, a' honnan ök-is a' haſzonnak fele réſzit vehették. Velentze eleint nem akart a' kereſztes Vitézeknek ſemminémü élelményt vitetni. Voltér aztat mondgya, a' mint a' Bétsbe ki-nyomtatott Milótnak 6-dik Kötetébe, a' 7-dik Tzikkelybe, a' 80-dik ſzámmal jegyzett lapon olvasom: Velentze mostan meg-gazdagodott ſokkal jobban mint másſzor a' Muselmánok kereskedése által, és még-is félt, hogy maga Privilegiumát el-ne-veſzítse. A' Genuabéliek, és Pisanerek a' Görögökkel edgyütt hajókat kéſzítettek, és azokkal körül hajózták kis Ásiának rév partyait, és el-adták azon élelményeket, a' mellyekkel meg-rakva vóltak a' kereſztes Vitézek réſzire. A' Genuaiak gazdagſága azólta ſzemlátomást nött, és tsudálták, hogy Genua olly hatalmaſságra ollyan hamar felemelödött. Minekelötte a' Genuaiak magokat a' kereſztes Vitézek közé adták vólna arra vigyáztak, hogy abból léſzen é haſznok, mert a' kereskedö Városok mindenkor tsak a' haſznot vizsgállyák, és ök tsak magok vóltak, a' kik Európának gondatlan elö vételeiböl haſznot hajtottak magoknak, és ezen idötöl vagyon az ö el-terjedett kereskedéseknek Epochája, a' mellynek az erköltsökbe, és a' Birodalmokba, tudományokba-is nagy bé-folyása vala.

A' Szarándokoknak, és Remetéknek óltalmazására, a' kik a' Törököktöl ſokat ſzenvedtek,

vedtek, három Barát formájú Rendek állíttattak-fel, úgy mint a' Jerosolimitánusok, és az nyelvünkön úgy mondattatni ſzokott veres Barátok, és a' Német kereſztes Urak Rendi. Azokból, a' kik Kereſztelõ Szent János Ispitállyába vóltak, állottak-fel a' Johanniták, vagy-is a' Sz. Jánosi Vitéz Rend, és ezek azon Jerosolimitánusok, a' kikrõl tsak most fellyebb emlékeztem, ez 1099-dik eſztendõbe már állott. Ezeknek elsõ kötelesſégek a' vólt, hogy azon Ispitályba lévõ betegeket, és ſzegényeket ápolygassák, és nékiek ſzolgállyanak. A' második Vitézi Rend, a' mellynek Fõ mestere Rajmundus de Pui vólt, 1120-dik eſztendõbe egy házba közel a' Salamon Templomához azon Rendet állította-fel, melly azon Templomról Templáristának nevezteték, anyai nyelvünkön veres Barátoknak, azon veres kereſztrõl, a' mellyeket magokon viseltek, másképpen az õ gúnyájok fejér vólt. Ezeknek a' vala kötelesſégek, hogy azon kereſztényeket, a' kik a' ſzent helyeknek látogatására Jéruzsálembe jönnek, útyokba a' Törökök ellen védelmezzék, és a' ſzegényeket Jéruzsálembe tehetſégek ſzerint táplállyák. Ezek-is meg-nyerték 1128-ba magok meg-erõsítését Trójes Városába tartatott Conciliumba. Ezen két Rendek a' Kereſztényeknek bõ adakozása által hamar meg-ſzaporodtak, és fegyvert-is ſzabad vólt nékiek viselni. A' Bóldog Aſzſzony Rendgye, az az: a' Német Rend, a' harmadik kereſztes háborúba állott fel 1190-dik eſztendõbe, és Harmadik Cælestinus Pápa által meg-is erõsíttetett, és Régulák alá-is hozattatott, ez tsak a' Német nemes ſzületésû embereket illette, a' kik a' hitetlenek ellen való táborozásokban mago-

kat meg-külömböztették, ollyanok vétettek-bé ezen Rendbe, de ezek-is kötelesek vóltak a' betegeknek, és ſebesseknek ſzolgálni. Elöſzör csak öltözetet, kenyeret, és vizet nyertek, és fegyvert, de annakutánna nagy jövedelmü jóſzágokat-is, a' mellyek Comenderiáknak neveztettek.

Ezeken felül úgy folytak a' dolgok Ásiába valamint Európába, minden jóſzágos Úr, a' kinek ſzíve vala, függettetlenné akarta magát tenni. A' Hertzegſégek Feudumokká lettek. A' viſzſza-vonás uralkodott mindenütt, és a' Törökök mindeneket magokévá tehettek vólna, ha közöttök-is viſzſza-vonás nem lett vólna. Az új Fejedelmek nem akartak Elek Csáſzárnak homágiumot tenni, és ez okot adott az új háborúkra. Azon Kereſztények, a' kik Ásiába le-telepedtek, magokat ſem a' Religió, ſem a' böltsesſég által nem vezéreltették, és ezen épületek romlásra mutattak.

NYÓLTZADIK TZIKKELY.

A' második kereſztes Háború, a' melly Szent Bernárdnak predikállása által indíttatott.

A' negyedik Századtól fogva harmad réſzin a' föld golyóbissának mindenkor a' Népeknek vándorlása vala. A' Hunnusok Tatár Országból ki-jövén a' Duna vizének partyán le-telepedt-

lepedtek, és harmadik ki-jövetelek után Almussal, meg-is maradtak Pannoniába. A' Herulerek, és Gothusok Rómát meg-vették. A' Vandalusok a' Balticum tenger mellől jöttek ki, és meg-hódoltatták Spanyol Orſzágot, és Africát. A' Burgunderek egy réſzit Galliának el-foglalták, és a' több réſze jutott a' Francusoknak. A' ſzeretsenyek a' Vandalusokat, a' kik Spanyol Orſzágba uralkodtak, magok hatalma alá hozták azon idő alatt, melly alatt más Arabusok magok meg-hódoltatásaikat Persiába, Kis-Asiába, Syriába, és Ægyiptusba tették. A' Törökök a' Caspium tengernek partyairól ki-indúltak, és fel-oſztották magok között az Arabusok által nyert Orſzágokat. Az Európai kereſztes Vitézek elborították Syriát ſokkal nagyobb ſzámmal, mint mind azon Népek, ha mingyárt öſzveſéggel-is veſzük azokat, és ezen idő alatt meghódoltatta Gengis Tatár Chán Felső Ásiát, és még-is kevés időnek el-folyta után, valamiket a' kereſztes Vitézek meg-hódoltak, még csak nyoma ſem maradott. Ellenbe ſzintén úgy Gengis, és az Arabusok, a' Törökök, és más Nemzetek-is magok hazájoktól meſzſze telepedtek-le, és nagy Birodalmokat állíttottak-fel. Könyű léſzen talán a' kereſztes Vitézek dolgaiknak roſz következéseiket ki-tenni.

Hasonló környűl való állásoknak, hasonló következései ſzoktanak lenni. Láttuk fellyebb, hogy Mahomet követői minekutánna ſok tartományokat meg-hódítottak vólna, egyenetlenſég miatt egymástól el-ſzakadtak, a' kereſztes Vitézeket-is hasonló Fátum érte. Ők úgyan annyi Tartományokat éppen nem nyertek, és még-is hamarébb el-ſzakaſztattak egy-

mástól. Már három kereſztény Uradalmak vóltak, úgy mint: Antiochiai, Jéruzsálemi, és az Edessai, a' mellyek hirtelen fel-állíttattak. Néhány eſztendök múlva a' negyedik-is fel-állíttatott, tudniillik: a' Tripolisi Syriába, a' mellyet az ifjú Bertrandus a' Toulosi Grófnak fia nyert-el. De a' midön Tripolit fel-állították, a' Velentzésekhez kelletett hajókért folyamodni, ök-is réſzt vettek ezen ſzent háborúba, és egy réſzit ezen meg-hódoltatásnak magokévá tették.

Ezen új Fejedelmek, mivel annyit nyertek, meg-ígérték a' Görög Csáſzárnak, hogy Feudatáriusi leſznek, de egyike ſem tartotta meg közülök paroláját, és egymás ellen írígykedtek, kevés idö múlva ezen Birodalmak fel-is oſztattak, és ſok kezekre kerültek, és valamint Frantzia Orſzágba kis Hertzegek vóltak, úgy ezekböl is Joppai Grófok, Galilæai Mark-Grófok, Sidoni Aerei, és Cæsareai Hertzegek lettek. Soliman ugyan el-veſztette Antiochiát, és Nicæát, de tsak a' Városokat, a' Tartományokat pedig mint az elött meg-tartotta, és Muselmannus paraſztok-is lakták azokat. Solimannus alatt, és az ötet követöik alatt találtattak kereſztények Ásiába, Törökök, és Arabusok-is, de mindenkor egymással háborúba vóltak. Egy Török Vár mellett más kereſztény Vár-is állott; ſzintén úgy mint most Németet Orſzágba a' Protestansok Tartománnyai a' Catholicusoké mellett mint egy öſzve keverve állanak.

Az elsö kereſztes Vitézek közül, jól lehet egy milliónál többen vóltak, de már most kevesen lévén, mihent azoknak diadalmai meg-tudót-

tudóttak, és ſzokás ſzerint nagyobb vólt a' fűstye, megint napnyúgotton új Enthusiaſták támadtak. A' mint már említettem Húgó elsö Fülepnek testvére, megint új kereſztes Vitézeket gyüjtött, a' kik úttyokban Olaſzok, és Németek által meg-ſzaporodtak, és mindnyájan 300000-ren vóltak, de ha mingyárt egy harmad réſzel kevesebben-is vóltak, még-is 200000-ren maradtak, a' kikkel a' kereſztényſégnek ſzáma fogyott, mert ezek-is úgy jártak Konſtantinápoly mellett, valamint Péter Remetének meg-maradott Vitézei jártak, és azok, a' kik Ásiába bé-hajóztak Soliman által el-óltattak. Maga Húgó Hertzeg-is mindenektöl elhagyattván Ásiába hólt-meg.

Melly tsekély vala a' Jéruzsálemi Hertzegſég, abból-is ki-tetſzik, hogy az tsak azon Papok által, a' kikröl fellyebb emlékeztem állíttatott-fel, és most azokra jutott. Nem ſzóllok már többet rólok, mert már elégé ſzóllottam, tsak aztat az egyet teſzem még ki, hogy a' Templáriſták, vagy veres Barátok, nem vifeltek veres ruhát, hanem tiſzta fejéret, és tsak bal vállokra függeſztettek egy veres matériából varratott kereſztet, és errül neveztettek veres Barátoknak. A' Német Rendnek-is Ordo Teutonicus vólt a' neve. Utóllyára a' kereſztények dolga olly gyáſzos vala, hogy maga Balduinus-is, a' ki Jéruzsálembe elsö Király vólt, egy Török Basa által ezen Város alatt el-fogattatott.

A' kereſztényeknek ſzerentséje napról napra alább ſzállott. Az elsö Hódolók már nem vóltak, és a' kik azokat követték nem vóltak Vitézek. Már 1140-dik eſztendöbe Edessa Városa a' Töröktöl meg-vétetett; Jéruzsálemet-is

fenye-

fenyegedték. A' Császárok által látták, hogy az Antiochiai Hertzegek tsak ollyan emberek vólnának, a' kik ollyan tartományokat vettek-el, a' mellyekhez semmi közök sem vólt, azért-is háborút kezdettek velek, nem-is ok nélkül, mivel pedig az Ásiai Kereszténység már szorongattattak minden felől, hogy egészlen el-ne nyomattattassanak Európaba segítségért írtak.

Frantzia Országhoz járúltak ők a' segedelemért, és meg-is nyerték aztat, a' melly-is második háborúja vólt a' kereszтes Vitézeknek. III. Eugenius Pápa jól meg-gondolva válaszotta maga Mesterét elzközének ezen dologba.

E' pedig Sz. Bernárd vólt, a' ki a' Clara Vallesi Apatúrságot állította-fel, és a' kinek oskoláját a' Pápa nem régen hagyta-el. Soha egy Egyházi ember sem tudta a' Világi nyúghatatlanságokat hívatalához illőbb alázatossággal el-intézni, mint ő. Senki sem tudott ollyan személy szerént való tiszteletet magának adatni, és tulajdonává tenni, mint ő, a' melly többet tett mint azon erő, és hatalom, a' mellyet ő magának szerzett. Sugerius Apatúr, a' ki vele egy időbe élt, leg-főbb hívatalba vólt Frantzia Országba, a' Pápa az ő tanítványa vólt, de Szent Bernárd jól lehet tsak Clara Vallisi Apatúr vólt, még-is Európának Orátsuluma vala.

Veseliumba egy magas állás építtetett deszkákból, e' történt Burgundia tartományába. Meg-jelent azon Szent Bernárd, és Frantzia Országnak Királlya-is az ifjabbik Lajos, Szent Bernárd előbb szóllott, és annakutánna a' Király. Mindnyájan mingyárt, a' kik jelen vóltak, fel-is vették a' veres kereszтet, de az első a' Ki-

a' Király vala. Sugeriusnak nem tetſzett az, hogy Orſzágának dolgait hátra teſzi, és bizonytalanſágokra való nézve Magyar Orſzágba kívánna menni, de Szent Bernárdnak az ô ékesſen való ſzóllása, és azon idônek környûl való állásai erôt vettek Sugerius állatásain.

Úgy írattatik-le azon ifjú Lajos, mint egy ollyan Úr, a' kinek jó erkôltsei nem lettek vólna, de lelki esméretében nagyon érzékeny, vagy úgy mondhatni, ſcrupuloſus lett vólna. Írtam fellyebb arról, hogy az ô Serege Frantzia Orſzágba Vitri Városába egy Templomot, a' mellybe a' nép maga óltalmazására abba mene, a' néppel edgyütt meg-égettette. Már mostan az mondattatott, hogy a' Király ezen vétkének botsánattyát könyebben el-nem-nyerheti, mintha Palæstinába fog menni, és ottan pœnitentziát fog tartani. Ô minden nehézſég nélkûl reá beſzéltette magát, jól lehet Frantzia Orſzágba-is eztet meg-tehette vólna, és vétkének botsánattyát-is meg-nyerhette vólna. Az ô fiatal Feleſége-is Gviennei Eleonóra erôvel el-akart vele menni, talán tsak az akkori Világ ſzokását kívánta meg-tartani, mivel akkor az Aſzſzonyſágok magok férjeit a' háborúkba követték.

Szent Bernárd olly nagy bizodalomba ejtette magát, hogy ô egy Gyûlésbe, a' melly Cornutum Városába tartatott, a' kereſzteseknek Vezérévé válaſztatott, mivel az Enthusiasticus nép aztat vélte, hogy nékie gyôzedelmeskedni kelletik, de Szent Bernárd eztet fel-nem vállalta, talán Péter Remetének története rémítette meg ôtet, de inkább az ô nagy alázatoſſága, és ſzentebb dolgoknak el-végzése,

és

és a' lelkeknek meg-térítése, és pásztori hívatala tett nékie ebbe gátlást.

Frantzia Országból Német Országba sietett ő menni. Itten ő egy Baráira akadott, a' ki predikátzióival a' népet hasonlóképpen a' Sz. Háborúra ösztönözte, ennek mingyárt meg-parantsolta, hogy halgasson, mivel ötet a' Pápa Missionáriusnak nem tette vólna. Annakutánna maga adta Harmadik Conrádusnak a' Keresztet, és világossan ezen Császárnak diadalmat-is ígért az Istennek nevében. Tsak hamar annakutánna Frantzia Országba egy az ő Tanítványai közül az ő tsuda tételeit le-írta, ennek neve Fülep vala. Ő ugyan halottaiból senkit sem támasztott-fel, de ennek a' Fülepnek mondása szerint, vakokat látókká, bénákat egyenesen járókká tett, betegeket meg-gyógyított, és a' melly Országba járt, azon nemzetnek nyelvén prédikállott.

Ezen Conrádus a' Saxoniai Lothárius után lett Császárrá 1138-dik esztendőbe, mivel pedig nem Rómába koronáztatott-meg, magát tsak így neveztette Rex Romanorum. Egy bizonytalan reménysége a' diadalomnak annyira vitte a' Németeket, és Frantziákat, hogy ők a' Császárt, és Frantzia Királyt vaktába követték, minden ármáda e' két ármáda közül 70000 nehéz lovasokból állott, a' könyü lovasok még többen vóltak, a' gyalogok számát nem-is tudták, de még-is ezen második vándorlást sem lehet többre vetni 300000-nél, ha ezek azon fellyebb ki-tett tizenhárom száz ezerhez számláltatnak, így az Ország ezen idönek pontyáig tizenhat száz ezer embert veszteti vólna-el.

A' Né-

A' Németek elöl indúltak-ki, annakutánna a' Frantziák. Terméſzet ſzerint való dolog, hogy annyi ſok ezer népek közül, a' kik idegen Clima alá jöttek, a' beteglég által ſokan elóltattak, föképpen Conrádus ármádájában. A' mértékletlenſég közöttök nagy kárt okozott, a' mellyért Konstantinápoly táján ſokan hóltakmeg. Azért lett napkeleten azon beſzéd, hogy a' Görögök a' forrásokat, és kútakat meg-mérgesítették vólna. Valamint az elsö kereſztes Vitézek roſzſzúl viselték magokat, úgy ezekis, és a' Csáſzár Emanuel Comnénus ſzintén úgy nyúghatatlaníttatott általok, mint Comnénus Elek, a' ki elótte Csáſzár vólt.

Minekutánna Conrádus a' Bosphoruson által mene, olly gondatlanúl tselekedett ö, valamint a' többiek-is tselekedtek. Még az Antiochiai Hertzegſég kezénél vala, tehát a' Syriai Kereſztényekkel kelletett vólna nékie egyeſülni, és a' Frantzia Királyt bé-kelletett vólna várni, így talán a' temérdek ſokaſág gyözedelmes lett vólna. De a' Német Csáſzár az Antiochiai Hertzegnek, és a' Frantzia Királynak nem akarta ezen ditsöſéget engedni, és nagyon mélyen bátorkodott kis Asiába bé-menni. Egy Iconiai Sultánnak Paramum nevezetü Vezére, a' ki a' hadi mesterſéghez jobban értett, bé-tsalta az ö nehéz lovaſſágát, igen nehéz útakon által a' köſziklák közzé, a' melly nagyon fáradt lévén, minden bátorſágát elvelſztette, és ollyan ſzük helyeken lévén ſemmit ſem-is tehetett, a' Törökök kevés fáradſággal rakásra-is vágták ſzegényeket. A' Csáſzár ſebbe esett, és mellette kevés ember maradott, a' kikkel Antiochiába mene, de már nem mint Csáſzár, hanem mint Szarándok.

Veres

Veres ſzakállú Fridericus az Öttsének ſia, a' ki utánna a' Csáſzári Trónusra jött, követte ezen úttyába ötet, és a' Törökötöl bátorſágot tanúlhatott vólna, de nem ſokáig mulatott Jéruzsálembe, hanem Német Orſzágba viſzſzatért. Lajos Frantzia Királynak-is így történt dolga, mivel az ö népe-is olly gondatlanúl, mint a' Németek viselte magát. Ö-is Szarándok ruhába méne-be Jéruzsálembe, onnat alig ére Thrátziába, mingyárt egy Püspök írt nékie Langresből, hogy venné-meg Konstantinápolyt, de ö ezen tréfát nem akarta érteni, mivel a' Törökök meg-vetették íjedtyét, azért Conrádust nyomba követte, és tsak Frantzia Orſzágból tekíntett viſzſza.

Senki ſem vette talán éſzre, hogy ezen rettenetes nagy ármádák éppen ottan, és azon Orſzágba háborúskodtak, a' hol Nagy Sándor mindenkor kevesebb ſzámú néppel, ſokkal pedig hatalmasabb ellenſéggél, mint a' Törökök, és Arabusok vóltak, diadalmaskodott, nem lehet tehát más oka, hanem azon kereſztel meg-jegyeztetett Hertzegeknek ármádájoknál vólt a hiba. Ezen hiba kétſég kívül abból állott, hogy egyike a' másikát nem akarta halgatni, és hogy ollyan emberek vóltak, a' kik a' hadi tudományt nem értették. ennek megint az Európába bé-hozattatott Feudumoknak Uralkodása vólt az oka. A' Vezérek ſoha ſemmit ſem próbáltak, és tudatlan embereket vezérlettek esméretlen Orſzágokba. A' Frantziák Királlya ſzint' úgy, mint a' Csáſzár a' Ladiaceai köſziklák között, minden éſzre vétel nélkül meg-támadtatott, és ſzintén úgy mint a' Csáſzár meg-is verettetett.

Mind

Mind a' ketten Conrádus Csáſzár, és Lajos Király minden ditsőſég nélkül, és majd minden nép nélkül tértek viſzſza magok Országaikba, a' nélkül, hogy ſzerentsétlenſégek másoknak példájára lett vólna. Ők 1148-ba Damascus Városát ostromlották, azon Kereſztények, a' kik Palæstinába laktak, el-árúlták őket, és a' Várost-is meg-mentették. Mivel a' Kereſztények egymást útálták, és egymásnak ellenſégei is vóltak, és mindenféle gonoſzſágok által erkőltsők-is meg-rontatott, nem lehet tsudállani az ő ſzerentsétlenſégeket. Suger Apatúr egy bőlts Frantzia Minister általlátta azokat előre, és ő ezen haſzontalan elővételeiknek mindenkor ellenére vólt, Sz. Bernárd-is aztat előre által láthatta vólna, mivel az ő elő vételik az ő erkőltsöktől függöttek, és ezeknek meg-romlása, tsak ſzerentsétlenſégeket jövendőltek, és ha maga nem javaslotta vólna, annyi ſzemre való hányásokat nem ſzenyvedett vólna.

Az alatt, hogy annyi Vitézek a' harmadik táborozásban el-veſztek, Frantzia Orſzág békeſségben vólt Suger Ministernek kormányozása alatt. Ő ſzelíd ember vólt, és minden dolgokat nem külsőképpen, és a' meg-tsalható ſzín ſzerint ítélt, hanem belsőképpen, és úgy, hogy a' következések kárt ne okozzanak, és ha mingyárt ő némelly elő ítéletekkel bírtis, de még-is mindég aztat vitte véghez, a' melly az okos éſzel nem ellenkedett. Szent Bernárd, a' ki nagy buzgóſágával némellykor az igaznak tetſző dolgokért fel-indúlt, mint az Aberáldal való Versengésbe, Guiberthus Porével, a' ki Pűspök vólt Pictaviumba, és Bernhardus Péterrel a' Cluni Apatúrral, ollykor Su-

gerrel-is, mivel ennek erköltsei világiaknak látzattattak lenni elötte, ollykor a lárma harangot meg-vonta. Ezeket Milótba így olvasom, de ellenbe ezeket téfzem ki Szent Bernárdról, hogy ö egy fzelíd alázatos, és fzent életü ember vólt. Suger Apatúr ugyan ditséretessen fo'ytatta Frantzia Orfzágnak dolgait, de ha Szent Bernárd némelly világi do gokat tapalztalt benne, ki tsudálhattya, ha ö ellene fel-indúlt, és talán meg-is dorgálta, mivel az Egyházi emberhez éppen nem illenek a' világi erköltsök, az ö indulattyát inkább buzgofágnak kelletik tartani, és valakiket ö megtámadott, nem haraggal, vagy-is fzitkokkal történt a' meg, hanem jóra való intéssel föt gyakran kérelemmel-is, mivel foha fem-is vólt nékie más fzándéka, hanem tsak az, hogy minden embereket az idvezfég útyára hozhasson.

'KILENTZEDIK TZIKKELY.

Henricus Plantagenet. Ezen hatalmas Királynak versengései Anglia Orfzágába Becket Tamással.

Suger Ministernek halála után, egy maga Systémáját Lajos Király véghez vitte, melly Systéma ellen vólt azon bölts Suger Minister. Eleonóra Királyné, a' ki az Aqvitaniai, és Patáviumi tartományoknak örököse vólt, az Antio-

tiochiai Hertzeggel, és egy ifjú Törökkel kétséges esméretségbe vala. Ő a' maga Férjét nem szenyvedhette, mivel a' mint ő mondotta, inkább Barát vólt, mint sem Király. A' Király ezen Felességét még jobban útálta, mivel másokkal való titkos barátsága szívét mérgesítette, utollyára el-is vált tőle a' közel való atyafiságnak oka alatt. Ő hamar-is férjhez mene Plantagenét Henricushoz, a' ki Normandiának Hertzege vala, a' ki maga Attyától mint örökséget az Andegaviumi, és Maine Hertzegségeket nyerte, Eleonóra-is nékie mint móringot két nagy Országokat hozott, a' mellyektől az el-válás által meg-fosztatott. Csak hamar ezen Henricus az Angliai Trónusra felült, és így maga szerentséjének leg-magassabb póltzára fel-hágott. De miként jutott ő arra, meg-érdemli, hogy ezen dolgát közelebbről meg vizsgállyuk.

Az ő annya Mathildis Ötödik Henricus Királynak özvegye vólt, a' ki másodszor az Andegaviumi Grófhoz mene férjhez; ez Godefridus Plantagenet vólt. Ő Plantagenétnek azért neveztetett, mivel Plantagó nevezetű füvet viselt a' kalapján, mellyért-is ezen Familiából való Angliai Királyok mind így neveztettek. Mathildis egyetlen egy Leánya vólt Első Henricus Királynak, a' ki 1135-dikbe hala-meg, következésképpen örököse-is vólt. István, a' ki Boulognei Gróf vólt, és annyáról unokája vala az úgy neveztetett Meg-hódító Vihelmusnak Anglia Királynak meg-koronáztatta magát. Ő elsőben a' Nemességet maga részire vonta, de félelmes meg-kegyelmezések alatt, és az Egyháziakat maga ellen fel-indította, mivel azoknak várait el-akarta venni. Az

Egyháziak Mathildis réfzire állottak, meg-is koronázták, de megint el-árúlták. Az ifjú Henricus, a' kit ö Normandiai Hertzegnek tett; ezen Theátrumra olly bátorfággal állott-fel, hogy István 1153-dik eftendöbe kénfzerítteteti, maga kárával Successorának a' Birodalomba a fiát meg-esmérni. Következett eftendöbe meghala István, és a' Plantagenet házra fzállott a Trónus, a' melly nagy hatalmasfágra nöt, annyival-is inkább, mivel Második Henricus maga fok orfzágaihoz önnön fzép tulajdonfágait-is kaptsolta. Ö mind Normandiának, Andegaviumnak, Mainénck, Saintomeniának, Turroniumnak, Aqvisgránumnak, Engoulemnek Limocensis tartománnyának, annakutánna Britanniának-is Ura volt, ezen utólsót fiának házasfágával nyerte, mivel a' Menye örökőse vólt ezen tartománynak, és így elég ereje vólt a' Frantzia Király ellen.

Már érzette Anglia egy bölts Uralkodásnak hafznát, a' törvényeknek ereje vólt, és a' rofzfzak ki-írtattak, el-tüntek azon erösfégek, a' mellyek Istvánnak gondatlanfága által, a Tyrannusoknak lakó-helyei vóltak, és azon zsóldos katonák fem vóltak már, a' kiket István az ö meg-gyözésére fogadott, és a' kik valófággal csak a' rablásokat fzaporítani fegítették. Második Honórius Pápa, még más rofzfzafágok ki-gyomlálásán-is igyekezett, tudnillik, a' Papok ki-rúgó hatalmának meg-rontásán. Azon büntetni való fzabadfág, a' melly nékiek mint Privilegium adattatott, és azon határozatlan ítélö fzék, a' mellyen minden elöfordúlható dolgokról ítéletet tenni méréfzletek, mivel ök azokat a' Szentegyházat,.. és a lelki-

lelki-esméretet illetõ dolgoknak mondották lenni. E' vala azon ſzirt, a' mellyen Henricusnak nyúgodalma, és betsülete hajó törést ſzenyvedett, és ellenkezõ dolgokat vont a' nyakára, a' mellyeknek terhét más Fejedelem el ſe viſelhette vólna.

Meg-tsalta õ magát, mivel aztat gondolta, hogy Becket Tamással, a' ki az õ Cancellárriussa vólt, ezen dolgot leg-jobban el-fogja végzeni. Ezen Tamás Egyházi ember vólt, a' ki felette nagy Talentummal, és bátorſággal-is bírt, e' mellett az Udvari Politicához, és a' hadi tudományhoz-is értett, és ezen ſzép tulajdonſágaiért, a' Királynak-is nagy kedvébe vólt, ugyan azért a' Király a' Canteburi Érsekſéget nékie adta, a' mellyel az Orſzágnak Primássa-is lett, és ollyan Pair-is, a' kinek majd tsak nem határozatlan hatalma vagyon, mert a' Primás Elsõ Pair. Mihent nékie ezen nagy hatalom adatott, mingyárt másképpen viselte magát. Õ ollyan Püſpök vala, a' ki mindenkor ajtatoskodott, az Udvarnál ritkán mutatta magát, mert lármáját nem ſzerette, õ egyedûl a' Pœnitentzia tartásba buzgólkodott. Látván a' nép eztet, nagyon hajlandó lett hozzája, és már éltébe-is ſzentnek tartotta, a' mint-is halála után canonizáltatott-is. Õ Boloniába tanúlt, és minden tudományokban nagy elõ-menetelt tett, különössen az Egyházi törvényekbe, a' mellyet meg-is mutatott.

Második Henricusnak Uralkodása alatt Anglia Orſzágába nagy békeſség, és tsendeſség uralkodott, haſznos-is lett vólna az, ha tartó lett vólna, de ritkán ſzokott ez álandó lenni, és hamar fel-bomol; Henricusnak orſzáglása

alatt-is álandóſága nem vólt, a' mellynek kezdete zürzavar, és viſzſza-vonás vala.

Becket Tamás, a' ki minden nagy hivatallya mellett még a' Római Pápának követtye-is vala, akarta az Angliába lévö Egyházi Rendet kötelesſégéhez ſzorossan tartani, és a példás életre-is fel-buzditani. Történt azomba, hogy egy Pap gyilkoſságot követett-el, és még talán ſzánt-ſzándékkal. Ezen nagy vétkéért az Orſzág Primása tsak azzal akarta megbüntetni, hogy ö minden jövedelmétöl megfoſztattasson, de a' Királynak ezen büntetés gyengének látzattatott lenni, mivel az ö tette valóban keményebb büntettetést-is érdemlett, és aztat mondotta, hogy mivel a' Laicusokat, az az: világiakat az illyen gonoſzſágokért halállal ſzokták büntetni, tehát ezen Pap-is illyen büntetést érdemlene, mert ha tsak így fog büntettetni, leſznek ollyan Papok, a' kik ezen példát tsak nevetni fogják, és még nagyobb roſzſzaſágokat fognak el-követni.

Erre reá nem állott ezen Érsek, és aztat mondotta, hogy egy Papot nem lehetne megölni, és mingyárt-is maga Cancelláriusi Diplómáját a' Királynak viſzſza-küldötte. A' Király leg-ottan egy Parlamentumba, a' melly Claredoniumba tartatott, illyen parantsolatot adott ki, hogy egy Püſpök ſe mennyen Rómába, és egy jobbágy ſe méréſzellyen a' Pápához apellálni, egy Vasallus, az az: a' korona ſzolgálattyába lévö Tiſzt ne excommunicáltaſſon, ſem pedig hivatallyát el-ne-veſzítse. Végtére, hogy minden el követett vétkeik az Egyházbéliek-nek a' rendes Birák által ítéltessenek meg. Minden világi Pairek, és az Egyházi

béliek-

béliek-is reá állottak ezekre. Becktet Tamás meg-vetette eleinten ezen Edictumot, de annakutánna alája írta maga nevét, mint Törvény alá. De ezért hamar magát a' Pápánál bé-vádolta, hogy ő az Anyaſzentegyháznak jussát, a' Világi Törvény-Széknek által adta, fogadta-is, hogy eztet többé nem tselekſzi, hanem mind eddig igaz híve marad. Hogy Becket Tamás ſzavait vifzſzavonta, Harmadik Sándor Pápa vitte ötet arra.

Ezek után a' Pairek ötet bé vádolták, hogy ő maga Cancellárius hívatallyát híven nem folytatta vólna, ő ezen vádra felelni fem akart azon okra való nézve, mivel ő Érsek vólna, nem tartozna nékiek ſzámot adni, a' mellyért-is valamint a' Világi Pairektől úgy ſzintén az Egyháziaktól-is, mint békeſség rontó ſzámkivetésre ítéltetett. Meg-halván ő eztet azonnal Frantzia Orſzágba mene az ifjú Lajos Királyhoz, a' ki halálos ellenſége vólt Második Henricusnak Anglia Királlyának. Henricus, hogy tartozó ſzó fogadóſágra hozhassa ötet, ifjabbik Lajosnak, mint maga Feudáriusſának levelet írt, és arra kérte, hogy vigye Becket Tamást annyira, hogy vele meg-békéllyen. Levelébe ezen ſzavak állottak: *Én többet nem kívánok, hanem tsak annyit, hogy hozzám olly hajlandóſsággal légyen az Érsek, mint a' leg ſzentebb előtte való Pápák váltak a' leg-kisſebb enyimek közül valóhoz.* Lajos Király ajtatos Fejedelem lévén annyira vitte ezen dolgot, hogy Becket Tamás nem tsak meg-békéllett Henricussal, hanem még vifzſza-is tére Angliába de békéllésébe eztet bé-tette, hogy úgy békéllene meg, ha a' békéllés, az Ur Isten tiſzteletének, és az Anyaſzentegyház ſzabad-

ſágának ártalmára nem léſzen, azért-is nem tellyes békeſség vólt ez, mivel mihent Anglia Orſzágba érkezett, mingyárt a' Yorki Érseket excommunicálta azért, mivel ö Henricusnak nagyobbik fiát Becketnek jelen létte nélkül, mint Attyával Uralkodót meg-koronázta. Meg-tudván eztet Henricus nagyon fel-indúlt, és mérgébe ezeket mondotta: *Tehát egy ſem léſzen az én ſzolgáim közül, a' ki én érettem ezen a' Papon boſzſzút állana.* Ezen gondatlanúl ejtet ſzavai a' Királynak ollyak vóltak, a' mellyek gyilkoló fegyvert adtak az ö híveinek kezeikbe. Mivel törvény ſzerint kelletett vólna ezen Canteburi Érseket conveniálni, de aztat gondolván, hogy kedves dolgot fognak a' Királynak tselekedni, ha ötet meg-ölik. El-mentek tehát négyen az ö Nemes ſzolgái közül valók Canteburiba, és éppen a' midön estve a' Vesperát papjaival végezné, a' maga Templomába vas-tag kótisokkal agyon verték ötet. Így nyerte-el a' Mártyromſágnak koronáját, ezen gyilkoſ-ſágnak pedig ſzennye a' Királyon maradott. A' Históricusok ki-nem-teſzik, hogy ezen négy Gyilkosok miként bűntettek-meg, úgy tetſzik, hogy a' Király tsak maga bűntettetett-meg.

Ha Henricus mint bölts Fejedelem magát a' Pápa ítélete alá nem vetette vólna, és vele meg-nem békéllett vólna, talán excommunicáltatott vólna-is, melly által a' Koronáját-is el-veſzthette vólna, mert a' népe el-idegenedett vólna tőle, és okának tartatott vólna ezen gyilkoſſágnak-is, mert már-is a' nép, és az Orſzág Nagygyai tsoportosan látogatták éjjel nappal az ö ſirját. Henricus meg-esküdött, hogy ö azon gyilkoſſágnak nem vólna oka, meg-is

ígérte,

ígérte, hogy ô azon új ſzokásokat, a' mellyek az Anyaſzentegyház ellen vóltak, gyakorlásba nem fogja hozattatni, és a' ſzent ſzékhez való apellatiót ſem fogja meg-tíltani, ſöt azoknak elégſéges bátorſágot adni, a' kik Orſzágából ki-fognak menni. Hogy pedig minden bal ítéleteket magáról el-háríthasson, el-mene ô 1173 dik eſztendôbe mezítláb Szent Tamásnak koporsójához, és annál a' Kanonok néhány veſzôknek könyû tsapásával meg-illették ôtet. Sok vólt az, hogy illy könnyen bajaitól ſzabadúlhatott, és mivel a' Pápával meg-békélt, meg-ſzabadúlt azon elô ítéletektôl-is, a' mellyekkel az ô jobbágyai aránta vóltak.

Negyedik Adriánus Pápa Bullájának ereje mellett, a' ki Harmadik Sándor Pápa elött ûlt a' ſzent ſzéken, azon tiſzteletre vágyódó Monárcha Irlandiát el-vette, és már most Vilhelmust a' Scótiai Királyt-is kénſzerítette magát Vasallussának vallani, de ha mingyárt jó Atya vólt-is még ſem tudta ô három háládatlan fiait, a' kik mindég a' párt-ütésre hajlandók vóltak, köteles engedelmeſségre hozni. Második Henricusnak az ô belsô ſzorongattatásait, leg-inkább okozta a' már annyiſzor meg-neveztetett Feleſége Eleonora. Rosimunda Elifdorf, a' ki ſô vólt a' Henricus ágyassai között, és ô indította-fel a' Királynét a' leg-nagyobb ellenkedésre, a' ki maga-is míglen Lajosnak hites társa vólt hasonlóképpen tselekedett. Ô megtudta Rosimundának az ô titkos lakását, hozzája mene, és egy hegyes tört mellyének vetvén kénſzerítette ôtet méreg ivásra, még ezzel ſem elégíthette-ki maga boſzſzúját, hanem még Henricusnak fiait-is fel-indította attyok ellen.

Az ifjabb Lajos Király 1173-dik esztendőbe mellettek állott. Henricus egy ármádát tsupán úton álló zsiványokból, a' kik Brabontzónoknak, Ruptarieknek, és Cotteróknak nevezettek, állított-fel, ezek mindeneknek, a' kik tsak őket kéfzek vóltak fizetni, fzolgáltak, és ő azon három Hertzegeket engedelmesfége alá is hozta. Lajosnak halála után megint fel-támadtak, és az új Frantzia Király Augustus Fülep Politica okokra való nézve őket támogatta-is. Második Henricus meg-hala bofzfzúfágába, mivel ő maga meg-aláztatását el-érte úgy, a' mint aztat a' Frantzia Király kívánta, a' melly-is fortéllyára fzolgált az ő rebellis fiának Richardusnak, a' ki is ötet a' Trónuson követte, hogy ő békesféget köthessen. Azon békesfégnek leg-főbb pontyai, a' mellyek olyan Characterű Királynak, mint Henricus vala, méltán nehezen eshettek, ezek vóltak: hogy még Attyának éltébe Richardus koronáztatasfon-meg Angliai Királynak, Henricus pedig köteles légyen a' Frantzia Királynak a' hadi költfégekért 20000 márkot le-tenni, és mind azon Feudáriusok, a' kik Richardussal tartottak meg-ne-büntetessenek, főt tifzteltetessenek.

Henricusnak bofzfzúfága annyira ment, hogy a' midőn fzámát azoknak kezeibe adattatta, a' kiknek nékie meg-kelletett kegyelmezni, és ezen Rebellisek között János fiának, a' kit különössen fzeretett, a' ki Orfzág nélkül valónak neveztetett, olvasván nevét, mint egy kétfégbe esett ezen fzavakat kiáltotta: *Átkozott azon nap, a' mellyen e' Világra fzülettettem! átkozottak legyenek az én háládatlan gyermekeim!* Ezek után egy meg-emésztő hidegleléshe esett, a' melly-is hamar az ő napjait meg-rövidítette.

Most

Most megint fogjuk látni miképpen Augustus Fülep, Richardus, és a' Csáſzár Fridericus Barbarossa egy kereſztes új háborúba, a' melly egéſz Európát mozgásra hozta, bé-kevertettek. Ezen utólsónak tudniillik a' Csáſzárnak, Olaſz Orſzágba ſok tzivakodásai voltak, a' mellyek most elõ fognak adattatni.

TIZEDIK TZIKKELY.

Fridericus Barbarossa Csáſzárnak uralkodása. Harmadik kereſztes Háború. Richardus, és Hatodik Henricus Csáſzár.

Elsõ Fridericus, a' ki Barbarossának, az az: Veres Szakállúnak neveztetett, Harmadik Conrádus Csáſzár után 1152-dik eſztendõbe Csáſzárnak válaſztatott, a' kire-is nem tsak a' Német Orſzági Hertzegek, de még a' Longobardusok-is voksoltak. Fridericus ollyan fejedelem vólt, a' ki Nagy Ottóhoz, és Nagy Károlyhoz-is hasonlíttathatott. Az Olaſz Orſzági Népek, kiváltképpen a' Mediolánumbéliek, függettetlenekké akarták magokat tenni, és mindenütt a' ſzabadſághoz való ſzeretet éledett. Ezen Csáſzár 1154-dikbe Olaſz Orſzágba mene, és meg-büntette a' rebellis városokat, annakutánna Rómába mene, hogy onnat ki-hozhassa a' Csáſzári Koronát. A' Pápák

ezt

eztet ki-ſzokták vólt adni, de nem igen jó ſzívvel, mivel ök örömest koronáztak ugyan, de Urat magok felett még ſem ſzerettek, ezen kettös tettetés, a' mellyel a' Pápák éltek, a' Csáſzárokba, Rómaiakba, és a' leg-fôbb Városbeliekbe aztat okozta, hogy majd minden koronázásánál a' Csáſzároknak Római vér öntetett.

Szokásba-is vala, hogy a' midön a' választatott Csáſzár maga meg-koronáztatása végett Rómához közelített, a' Pápa magát védelmezö karba tette, a' nép öſzve-ſereglett, és egéſz Olaſz Orſzág fegyverbe vólt. A' Csáſzár meg-ígérte, hogy ſem a' Pápának ſzemélye ellen, ſem az ö Kardinálissai ellen leg-kisſebbett ſe fogna tselekedni, és ennek nagyobb bizonyſágára egy Vitéz, egéſz Vitézi öltözetbe, az az: fötöl talpig vas pantzélokkal beboríttatva, jobb kezét egy Feſzületre tévén megesküdött. Mingyárt-is a' Pápa egynéhány mértföldekre eleibe ment, és azon haſztalan ſzokás ſzerint, a' mellyröl már fellyebb írtam, a' Csáſzár magát elötte földig meg-alázta, és lábait meg-tsókolta, és annakutánna ſzürke lovát, kilentz Római lépésre zaboláját fogván vezette. Melly Csáſzár ezen Czeremóniát véghez nem vitte, a' Pápa ſe tsókolta-meg ötet a' békeſſégnek tsókjával. Mihent Fridericus mind ezeket meg-tette, mingyárt meg-is koronázta ötet a' Pápa Rómába a' nélkül, hogy ezen koronázásról a' Rómaiakkal tanátskozott vólna. De a' Rómabéliek mingyárt-is öſzve-futottak, és fegyverhez nyúltak, és ezen fel-támadás tsak ſok vérontás után tsillapodott-le, és Olaſz Orſzág mindég fel-támadásokra, és véres háborúkra mutatott.

A' Csá-

A' Csáſzár maga Beátrixel való házaſsága által, a' ki Successora vólt Burgundiai Gróf Rajnaldusnak, az Arelatumi Királyſágot-is elnyerte, mivel Elsö Friderichnek kétſzeres igazſága vólt a' Burgundiai tartományokhoz, mint Német Királynak pedig jussa vólt, az egéſz Burgundiai Királyſághoz, vagy-is az Arelatumi Királyſághoz, a' melly Burgundiát mind innen, mind túl a' Jura hegyén magába foglalta, mint férjének Beátrixnek Rajnaldus örökössének, azon tartományokra, és uradalmakra vólt jussa, a' mellyeket ezen Gróf Czeringeni Conrádus Hertzegtöl, és annak fiától Czeringeni Berthóldtól el-nyert vala. Adriánus Pápa jól lehet ezek által a' Csáſzár hatalma nagyon nevekedett, még ſem rettent-meg nékie Feudatáriusi parantsolatokat adni, mert ö aztat mondotta, hogy ö a' Birodalmat úgy, mint Beneficiumot engedte vólna a' Csáſzárnak. Ezen ſzó Beneficium közönſégessen Feudumot jelentett akkor, nem-is lehet kételkedni, hogy a' Pápa nem ezen értelembe vette vólna. Az ö követtye Besontium Városába így ſzóllott ſzabadon: *Kitöl vette tehát a' Csáſzár a' Birodalmat ha nem a' Pápától.* Ezen ſzavaiért egy Gróf a' Pfaltzi Palatinusſágból kardot rántott ezen követ ellen, de a' Csáſzár le-tsillapította ezen zenebonát, és olly mértékletessen viselte magát, hogy a' Német Rendek mellette állottak, a' mellyet látván Adriánus Pápa 1158-ba aztat mondotta, hogy ö ezen ſzón Beneficium! Jó véteményt, és nem Feudumot értett vólna, megis ígérte, hogy azon képet, mellyen Lothárius koronázása vólt le-festve, és a' melly alatt ezen ſzavak állottak: *Poſt homo fit Papæ* le-törletteti, jól lehet azon ſzavak által tsak

az

az értettetett, hogy a' Császár meg-békélvén a' Pápával, jó Baráttya lett.

Hogy még akkor-is Hetedik Gergely Pápa rendeléseinek ereje vólt, az akkori Pápának mondásából ki-lehet venni, mivel Adriánus Pápa így szóllott: *Nem lehet abba kétség, hogy Hybernia, és mind azon Szigetek, a' mellyek a keresztény vallást bé-vették, a' szent Széké ne vólnának.* A' mint-is ő annakutánna azon okra való nézve, kívánta azon Tartományoktól Sz. Péter garassát.

Ezen Császárnak sok viszontagságai vóltak, mivel Lombardiába mindenkor párt-ütéseket kelletett nékie el-nyomni. Ő 1162-dik esztendőbe Mediolánum Városát meg-vette, és eztet úgy meg-rontatta, és el-hányattatta, hogy sem minémű épület meg-nem-maradott, azon földet pedig, a' mellyen a' Város állott, felszántatta, és annakutánna sóval bé-hintette, Brescia, és Piacentzia Városoknak falait-is lerontatta. De mennel jobban ezen maga szabadságát szerető népet nehéz adókkal, és más terhekkel sanyargattatta, annál inkább nem szenyvedhették ezen igákat. A' Mediolánumi lakosok magok Városának kő-falait megint felépíttették, és a' Császárnak bosszúságára, Harmadik Sándor Pápának pedig tiszteletére Alexandria Városát is fel-építették, melly Város tsúfságból szalma Alexandriának nevezteték, mivel nagy része hirtelenségből, és a' Matariáléknak fogyatkozása miatt tsak szalmával vólt bé-fedve. *)

Fride-

*) Valamiket ezen Tizedik Tzikkelynek kezdetétől fogva itten ki-tettem, mind azokat a' Bétsbe nyomtatott Milótból vettem-ki.

Fridericus Csáfzárnak Harmadik Sándor Pápával-is fok ellenkezö dolga vala, ö ellene más Pápát állított, a' kit-is a' Csáfzárral tartó Püspökök Negyedik Victornak neveztek, Sándor Pápa ezért excommunicálta, és Trónussáról-is le-vetette ötet, Velentze Városa pedig, mivel egéfzlen ezen Pápa alá vetette magát, fok Egyházi kegyelmeket nyert tőle, és az Adriai tengernek-is Úrává tette, a' mint-is ezen időre tefzik azon Czeremóniát, hogy minden efztendőbe Velentzébe egy arany gyűrű a' tengerbe vettettetik, mellyel a' Doge a' Tengerrel öfzve-fzövetkezik. De ezen Pseudó-Pápájával-is Fridericus Csáfzár nem fokat fegíthetett magán, mert a' Lombardusok kötést tettek 1168-dikba ellene, melly kötésbe foglaltattak, Mantua, Brescia, Pergamo, Navarra, Vercelli, Cremona, Asti, Como, Lodi, Bologniа, Ferrára, Tortona, Modena, Parma, Piacentzia, és Alexandria. Verona különös kötést tett, fok Városok el-váltak egymástól, és magok között úgy tettek kötéseket, a' mint a' környül való állások kívánták, melly kötéfeknek a' Német Orfzági fel-támadások nagy haſznokra fzolgáltak.

Sándor Pápa ezen zavaros viſzſza-vonásokban, és háborúſágokban miólta a' fzent fzékre fel-emeltetett, majd mindenkor idegen Orfzágokba kénteleníttetett vándorlani, de mégis maga hívatallyát olly buzgóan, és minden únalom nélkül folytatta, mintha a' leg-békesſégessebb időbe a' maga Lateranumi Palátziumába lett volna. Az ö öregſége, és azon reményſégeknek, a' mellyekkel többfzör ötet kétségették vízzé vállása, békesſéges életet vele nem remélhettettek. Fridericust egy fzent éle-

tű

tü Carthusiánus Barát rég idötül fogva mindég intette, hogy az Anyaſzentegyházzal békéllyen-meg, mivel pedig ö mostan nagy károkat vallott, úgy tettette ugyan magát, mintha a' Szent Székkel meg-békélleni kívánna, de mihent ö eröhöz jött, már ſemmit ſem akart felöle tudni. Ö meg-esmérte a' Strumi Apatúrt Jánost, a' kit a' Schismaticusok meg-hálálozott Paſchális Pseudo-Pápa helyet, Harmadik Calistus név alatt válaſztottak az Anyaſzentegyház fejének lenni. De három Pseudo-Pápáknak uralkodása fel-nyitotta azoknak ſzemeit, a' kik a' hasadással tartottak ugyan azért a' Csáſzártól-is, a' vele tartók közül ſokan el-állottak, és ekkor-is úgy tétette magát, mintha az Anyaſzentegyházzal meg-kívánna békélni. Ö el-is küldötte a' Bambergi Püspököt, a' ki hozzája mindég hajlandó volt, a' Pápához ollyan üzenettel, hogy ö a' Pápával nem kívánna másképpen tractálni, hanem csak ſzemélyessen, de úgy hogy a' Lombardiai Urak ki-zárattatassanak a' tractálásból. Ez ki-tanúlt mesterſég volt, mert ezzel a' kétſégeskedésnek, és az ellenkezésnek magva el-hintetett vólna a' Pápa, és a' vele tartók között. De a' Pápa elöre látó lévén, el-is kerülte ezen nékie vettetett lest.

Végtére közelített azon az Egektöl meghatároztatott idö, mellyben az Anyaſzentegyháznak a' régtöl fogva óhajtott békeſség ajándékoztasson. A' Csáſzár, a' ki még leg-ellenſégessebb gondolatokkal volt az Anyaſzentegyház ellen, egy félelmes Armádát gyüjtött Németet Orſzágba, és egyſzerre bé-ütött a' Majlandi megyébe, ö aztat gondolta, hogy véletlen fel-fogja verni öket, de a' Majlenderek jó

vígyá-

vígyázással vóltak, és ellene jó rendel, és minden félelem nélkül mentek, és Comó Várossa alatt 1176-dik eſztendöben olly nagy diadalmat nyertek, a' melly a' havasokon túl lévö Német erôt ſemmivé tette, és ez Epochája-is lett a' Lombardiai Városok ſzabadſágának. A' Csáſzár, kinek lova alatta agyon lövettetett, ſok idökig nem láttatott, és meg-ölettetnek-is tartattatott.

Ha mingyárt az el-veſztett ütközet, és azon veſzedelem, a' mellybe magát látta lenni, a' Csáſzárt meg-nem-tanították vólna a' meg-békéllésrôl hathatósan gondolkodni, tehát azon Urak, a' kik vele valának, és a' kiket ezen ſzerentsétlen ütközet még jobban meg-rettentett, kénſzeríttették ötet annak tellyesítésére, leg-ottan-is valamint az Egyházi, úgy a' Világi Urak-is fenyegették ötet, hogy el-fogják hagyni, ha ö az Anyaſzentegyházzal meg nem fog békélleni.

Eztet látván mingyárt el-tökéllette magába, hogy a' valóſágos Pápával meg-fog békélleni, és idö halaſztás nélkül követeket is küldött hozzája, hogy az ö békeſségre való kéſzſégét meg-jelentsék nékie. Az elsö beſzélgetés Agnani Városába esett-meg, a' hol-is Sándor Pápa jelen vólt, a' ki-is mingyárt eleintén mind azokat, a' mellyeket mindenkor kívánt, most-is kívánta, tudniillik: hogy mind azok, a' kik vele egy kötésbe vóltak, és ötet óltalmazták, a' békeſség kötésbe nevek ſzerint béjöjjenek, úgy mint a' Siciliai Király, a' Lombardiai Statusok, az az: Rendek, és a' mi különös dolog vólt, még a' Konſtantinápolyi Csáſzár-is. Sok idö múlt el míglen ezen alkudozás óhajtott véget ért, mert csak a' következö

zendö eſztendöbe jött tökélletesſégre Velentze városába, melly város minden Réſzektöl egyenlö akarattal válaſztatott öſzve-jövetel helyének. Minekelötte pedig Fridericusnak követtyei Anagni városát el-hagyták vólna, minden hallogatás nélkül az ö nevébe meg-ígérték, hogy ö a' Római Anyaſzentegyházzal meg fog békélleni. Sándort valóſágos Pápának esmérni, és ötet a' Római Birodalomba viſzſza-helyheztetni, ezek mellett Mathildis Grófnénak jóſzágait-is a' Szent Széknek viſzſza fogja adni, a' mellyet leg-inkább lehetett tsudállani. *)

Valamint de Berault Bercastel ezekröl ír, hasonlóképpen ír Natalis ab Alexandro-is Tomo 13. Art. 9. Fol. 102. és ezeket teſzi-ki ſzórúl ſzóra: Végtére a' jó, és nagy Ur Isten, kinek kezébe a' Királynak ſzíve vagyon, Fridericusnak ſzívét a' békeſſégre, és törvény ſzerint való igazſágos Pápának engedelmeſſégére hajlatta. Öſzve-jött ö Harmadik Sándorral Velentzébe, és a' hittel petsételtetett békeſség után, és Szent Péter jóſzágainak viſzſza-adattatása után, ö, és a' Német Hertzegek az Excommunicatió alól fel-óldoztattak, és ötet mint Csáſzárt úgy tiſztelte Sándor Pápa, valamint ö-is Sándort mint törvényes, és igazſágos Pápát úgy tiſztelte. Ezen békeſség 1177-be lett-meg, a' midön már Sándor 18 eſztendeig vólt Pápa. Azon békeſség tételekor Fridericus Csáſzár, mind

*) Valamiket én ezen fellyebb írt ſortúl fogva: Fridericus Csáſzárnak Harmadik Sándor Pápával 's a' t. ki-tettem, mind azokat de Berault Bercastelnek 12-dik Kötetéből, melly dolgok a' 145, 146, 147. ſzámokkal jegyzett leveleken állanak.

mind azon Czeremóniákat meg-tette Harmadik Sándor Pápának, a' melyeket az előtte vólt Császárok meg-szoktak vólt tenni a' Pápáknak, de az nem igaz, hogy a' midőn ezen Császár Sándor Pápa előtt le-térdepelett vólna, a' Pápa egy lábát vállaira tette vólna, és a' Zsóltárból ezen igéket mondotta vólna, *super Aspidem, et Basiliscum ambulabis.* Hogy ez egy hazug és büdös Fabula Natalis ab Alexandro, a' tsak mostan fellyebb általam citáltatott helyen világosan bizonyíttya.

Még két Pápákkal, úgy mint Harmadik Luciussal, és Harmadik Orbán Pápával jött Pörlekedésbe Fridericus Császár, ők az ő fiától meg-tagadták a' koronázást, és aztat kívánták tőle, hogy a' Saxoniai, és Bavariai Hertzegnek, a' kiket ő fel-támadásokért meg-büntetett, Országaikat adgya viszsza. És még, hogy ő az Egyházbélieket minden Feudális tartozás alól ki-vegye, és hogy a' dézsmák-is nékiek viszsza-adattassanak. úgy valamint a' Lateranumi Conciliumba 1179-dikbe meg erősíttetett. Ezen Conciliumba az-is meg-határoztatott, hogy a' Pápának válaszsztására a' jelen való Kardinálisoknak harmad rész voksolása elég légyen. A' Versengés nagy vala, de rosz hírek érkezvén napkeletről, a' mellyek új kerelztes háborút okoztak. Kút forrása-is lett ez sok insségeknek, azért-is ezen pörlekedésnek el-igazítása továbbra halasztatott.

Mahometnek Religiója nagy Fejedelmek által, de tsak napkeletiek által óltalmaztatott, kiknek erköltseit az Orientális Históricusok ditsérik. Nureddin az Aleppoi Sultán, a' ki 1173-dikba meg-hala, remeke vala az emberi ízeretetnek, az igazságnak, böltsességnek, és a' vi-

tézſégnek. Saladin, kinek valóſágos neve Salaheddin vala, és a' ki Persiai ſzülemény vólt, a' Kurdenek kis tartománnyából való, melly nemzet mindenkor ſzabad, és vitéz nemzet vala, felül-múlta ötet a' nagy lelkülégben. Az Ægyiptusi Califának halála után a' Trónuson hatalmat vett, és aztat magáévá tette, és akkor aztat tette, hogy a' Bagdadi Califa igaz Fö Papnak esmértetett lenni, ez által határt vetett a' ſok ſzakadozásoknak, és meg-erösítette azon vég nélkül való hatalmat, melly a' Religió pörlekedései által gyakran ſzenyvedett.

Mihelyest Nureddin meg-hala, valamint a' febes ár-víz mindeneket ront, olly febesſéggel ereje által meg-bövítette ö meg-hódoltatásai által maga Országait. Urává tette magát Syriának, Arábiának, Mesopotámiának, és Persiának, és hamar rettegésre hozta Jéruzsálemet-is, a' melly a' kereſztes háborúktól fogvást, ſokkal ſzerentsétlenebb vólt mint az elött.

Lusignani Gvidó, a' ki ugyan meg-koronáztatott, de ezen koronájáért mindenkor háborúskodni kénſzeríttetett, Galilæába a' Kereſztényeket egybe-gyüjtötte, a' kik mind eddig egymással mindenkor ellenkeztek, de a' mostani veſzedelembe egymással tartottak, és ezekkel mene Saladin ellen, a' Ptolomæi Püspök is a' maga kápáját pántzéllyára vonván, és egy kereſztet tartván kezébe, úgy mene a' Truppok elött, de fájdalom! mindnyájan a' Kereſztények itten vagy meg-ölettettek, vagy el-fogattattak, maga-is a' Király el-fogattatott, a' ki-is halálánál egyebet nem remélhetett. De Saladin nem tsak meg-kegyelmezett nékie, de még mindenképpen olly nagy lelkülséggel viseltetett hozzája, hogy maga-is tsudálta.

Saladin

Saladin maga kezével nyújtott Lusignanynak egy poharat, a' melly meg-vólt töltve egy jég között meg-hült itallal. A' Király minekutánna ivott vólna belőle, által akarta adni Chatillon Rajnaldusnak, egynek a' maga Fő Tiſztyei közül valónak, mivel pedig a' Muselmánok között az a' ſzokás vala, és a' mai napig is némelly Arabusoknál meg-tartatik, hogy ők azon el-fogattattakat, a' kiknek enni, vagy innya adnak, meg-nem-ölik, éztet tették ők a' Királlyal-is, de Rajnaldusnak nem engedte Saladin, hogy a' Király után igyék, mivel ő ſokſzor maga ígéretét meg-nem-tartotta, azért boſzſzúſágát kívánta rajta ki-tölteni, a' mint is ki-rántván kardját le ütötte a' fejét. Itten tudnia ſzükſéges, hogy Gvidó Lusignán Jéruzsálemi Király vala, Saladin pedig maga ſzerentsés ütközete után ezen Városnak kapuja eleibe érkezett, a' melly magát nem óltalmazhatta, és így a' Királlyal, és annak feleſégével olly alkura lépett, a' mellyet magok ſem reménylettek. Elsőben meg-esküttette Gvidó Lusignant, hogy ſoha ellene nem fog fegyvert fogni, annakutánna által vévén a' Várost megmondotta nékie, hogy ſzabadon el-mehett valahová tetſzik, maga Királynéjával edgyütt.

A' midőn Saladin Jéruzsálembe bé-mene, ſok Aſzſzonyok jöttek eleibe, a' kik lábaihoz borúlván esedeztek réſz ſzerint Férjeikért, réſz ſzerint gyermekeikért, réſz ſzerint pedig Attyokért, Annyokért, 's más rokonyſágokért, a' kik nála rabſágba vóltak. Mindnyájokat ſzabadon-is botsátotta. Ez ollyan nagy lelkűſég vólt, a' mellyet azon réſzibe a' világnak nem lehetett reményleni. Nem bántak így a' Kereſztények a' Hitetlenekkel, mikor ezen vá-

rost meg-vették, mert őket kíméllettenül ölték, vágták, és kínozták. Saladin mind ezek után azon Moschét, a' mellyet a' kereſztények Templomra fordítottak, a' Kereſztények által Rózsa vizzel meg-mosattatta, ő egy pompás prædikálló ſzéket-is állíttatott beléje, a' mellyen maga az Aleppói Sultán Nuredin dolgozott, és az ajtóra ezen ſzavakat metzettette-ki: *Saladin Király Istennek ſzolgája, tétette ide ezen írást, minekutánna az ő keze által Jéruzsálemet az Isten megint viſſza-vette.*

Azon idő alatt, a' melly alatt Kis Ásia a' vérontásnak piatza vala, a' mellyen annyi ſok kereſztes Vitezek réſz ſzerint ajtatos, réſz ſzerint nevezetes, de réſz ſzerint otsmány, és ſzerentsétlen Scénákat-is jádzottak, ezen ſzent buzgóſág másut-is el-terjedett, és a' kereſztény vallás, a' világi éjtſzaki réſzének közepére-is bé-hatott.

Most tsak nem rég láttuk Nagy Károly Csáſzárt az Ejtſzaki Német Orſzágot vitézſégével, 's fegyverével meg-téríteni. Az után hallottuk, hogy a' Pogány Dánusok egéſz Európát félelemre hozták, és hogy Normandiát-is meg-hódoltatták, de még ſem hallottuk, hogy magok Bálványnyainak imádását, valamelly általok meg-vett orſzágba bé-hozták vólna. Egy kis Parenthesist teſzek ide (ez ellen az Istennek lelke dolgozott) Alíg vert gyökeret a' kereſztény vallás Dániába, Saxoniába, és Scandináviába, mingyárt a' kereſztes háború prædikáltatott az éjtſzaki réſzen lakó Pogányok ellen, a' kik Sclávusoknak neveztettek, és ezektől vette Sclavónia tartománnya-is nevének eredetét. Az egéſz kereſztényſég Bré-

má-

mától fogva egész Scandináviának közepéig fegyvert fogott ellenek. Több mint száz ezer Keresztények pusztították rablották ezeknek tartománnyait, a' népek ölettettek, és még-is kevesen tértek-meg, így tehát Európának kellett veszteni, azon már tizenhat száz ezreken felül megint száz ezer embert, a' mellyet az Enthusiasmus okozott.

A' keresztények Ásiába még sem bírtak többet, hanem tsak Antiochiát, Tripolist, Joppát, és Tyrus városát, a' többit mind Saladin bírta, a' mellyet rész szerint maga vett-el, rész szerint pedig a' veje, a' ki Iconiumba, vagy-is Cogniba Sultán vala, szerzette nékie.

Saladinnak sok meg-hódoltatása egész Európát békételeníttette, és Európába nem beszéllettek másról, hanem tsak Jéruzsálemről, és egy el-kezdéndő új keresztes háborúról, hogy a' Szent Helyeket el-nyerhessék, a' mellyért-is Harmadik Kelemen Pápa mindeneket mozgásra hozott. Majd minden Tartományokba Missionáriusok jártak, a' kik tsak arról prædikállottak. Ekkor Gvidó Lusignán-is fel-törte maga hitét, a' mellyet Saladinnak le-tett.

Nem mellőzhetem-el mint igaz Hazafi, (mivel azon Historicusok, a' kik írásaiból ezen munkámat szedegetem, Hazánknak érdemes nagy Királlyáról Második Andrásról semmit sem szóllanak) hogy én-is ne szóllyak. Szóllok tehát, de még sem hoszassan, mivel az érdemes Olvasók az ő életét a' Magyar Kronikákból a' nélkül-is fogják tudni.

Második András Király, Harmadik Béla Királynak vala fia, ezen Béla Király el-tökéllette magába, hogy Jéruzsálemnek, és a' többi Szent Helyeknek, a' hitetlenek kezek kö-

zûl való ki-ſzabadítására egy kereſztes haddal el-fogna menni; hogy pedig ſzándékát tellyeſíthesse, nagy kintset-is gyûjtött, de éppen a midön már indúló félbe vala az írígy halál az élök ſzámából ki-törlötte. Ugyan tsak közelítvén életének végsö órájához, Testamentomába meg-hagyta, hogy András fia azon akarattyát töltse-bé, és azon kintset-is egyedûl tsak arra fordítsa. Meg-koronáztatván Második András, Attyának akarattyát véghez vinni kívánta éppen akkor, a' mldön több Fejedelmek-is azon nyertes Saladin ellen kéſzûltek, a' Római Pápa pedig nagyon öſztönözte Attya meg hagyásának véghez vitelére.

Minekelötte el-indúlt vólna, Jolanthát Antisidóriai Péternek Leányát feleſégûl el-vette, hogy ez Gertrudis halála után, a' kit Bank Bán meg-ölt, maradott öt gyermekeire gondot viſelne. Maga elsö Béla fiát meg-koronáztatta Királynak, az Orſzág kormányozását pedig Jánosra az Eſztergomi Érsekre bízta. Ezen rendeléseit meg-tévén, és tíz ezer Magyar lovasokat maga mellé vévén, meg-indúla 1217-dik eſztendöbe Augustus 23-dik napján Dalmátzia felé, és Spalatum városába bé-is mene maga Magyarival, a' hol már ſzámtalan kereſztes Vitézek várakoztak reája, és ötet egyenlö akarattal mindnyájan Fö Vezérekké válaſztották. De ebbe-is a' Kajánſág nagy zavarodást tett, a' mint alább meg-fogjuk látni. Spalatumnál mindnyájan hajókra ültek, és Cyprus Szigetébe eveztek, a' hol megint ſok kereſztes Seregek várták ötet, a' kiket-is a' többiekhez kaptsolván Ptolomaisba evezett mindnyájokkal, a' hol-is ki-ſzálla velek a' ſzárazra

No-

November harmadik napján, és egy rostokót tévén itten velek, által-mene a' Gelbóe hegyein Betzaida felé, a' hol Conradinus Szefadin ſzeretsen Királynak fia táborba vala, megis akara Második András Király vele ütközni, de Conradinus látván nagy erejét, annyira megrettent, hogy ſehol ſem merte bé-várni ötet, mindég retirált elötte, és maga után ſok városokat, és falukat hagyván, mind ezeket a' kereſztes Vitézek el-foglalták. Ezen ſzaladó ellenſéget mindenütt üldözvén, végtére hatalmas ármádájával András Király a' Jordán vizéhez ére, itten ebbe mindnyájan meg-förödtek, ſzemek elött tartván aztat, hogy Szent János ezen vízbe kereſztelte-meg a' Világ idvezítöjét.

Innét-is el-sietvén a' Tábor hegyéhez érkezett, a' mellyen egy hetvenhét tornyokkal meg-erösítetett Vár állott, mellynek örizetére Conradinus 2000 ſzeretsenyeket vetett-bé. Ezen Várat Második András Király ostromlani-is akarta, bizonnyal meg-is vette vólna aztat, és a' Kereſztényeknek kezére-is került vólna, ha János a' Jéruzsálemi Király nem írígylette vólna András Királynak ſzerentséjét, a' mint-is meg-parantsolta maga Katonáinak, hogy hadgyák-el András Királynak táborát, és jöjjenek hozzája. Látván András a' Jéruzsálemi Királynak álnokſágát el-állott a' Várnak ostromlásától, más gondolat ötölvén fejébe, és már tsak immel-ámmal látott a' dologhoz. Látván eztet a' többi Vezérek, valamellyike közülök úgy fel-indúlt ellene, hogy nékie mérget adott-bé, de még-is olly Kereſztényſéggel bírt, hogy gyengén adta-bé nékie. András Király az ellene agyarkodó írígyſéget nem ſzenyvedhetvén, és a' méregnek munkállását-

is meg-érezvén, hogy több veszedelmekre ki ne tegye magát, viszsza-tért Magyar Országba. A' többi Történetei meg-vagynak Hazánk Históriáiban, azért-is a' kegyes Olvasókat oda útasítom.

Azon időbe, a' midőn Második András Hazánk Királlya Attyának kívánságát, vagy-is inkább Testamentombéli hagyását tellyesítette, és a' kereszstes Vitézekkel Ásiába bé-mene, a Római Pápa Frantzia Országot, Német Országot, és Angliát-is arra hozta, hogy ezen új háborúra magokat ajánlották, nem csak a' köz népek, de önnön magok-is a' Királyok, és az Országoknak Nagygyai. Mingyárt-is az öreg II. Henricus Angliai Király, és Philippus Augustus Frantzia Ország Királlya, az egymás között való viszsza-vonásokat fére tették, hogy az Ásiai Keresztényeknek, és az ottan lévő kevés számú kereszstes Vitézeknek segítségekre lehessenek, és ezen két Királyok szintén tusakodtak egymással, hogy melyike lehessen első. Mindenike maga Országában ollyan parantsolatot adott-ki, hogy mind azok, a' kik ezen szent táborozásban jelen nem leszsnek, magok jószágainak jövedelméből, és ingó jószágaikból-is a' tizedik részét ezen háborúnak folytatására tartozni fognak adni, és ezen adó Saladinus Dézsmájának-is neveztetett, a' melly-is Saladinusnak nem kis ditsőségére szolgált. Az Egyházi Rend ki akarta ezen adó alól magát venni, holott ez a' vallást illető háború vólt, de csak ugyan végtére ők-is a' rovásra metzettettek.

Azon sokszor említetett nevezetes Császár Fridericus Barbarossa, ő-is azon időbe szállott a' ke-

a' kereſztes Vitézekkel táborba. Minden kétſég kívûl a' kereſztények között ollyan vólt ô, mint a' Törökök között Saladinus vala, nagy Politicus, vitéz katona, és ollyan Úr, a' ki mind jót, mind roſzſzat ſokat próbált, és a' ki illyetén esetekbôl ſokat tanúlt. Ô 50000-bûl álló ſereget vezetett, és ollyan elô-látással is élt meg-parantsolván, hogy ſenki az ô ſeregébe ne találtasson, a' kinél leg-alább-is 150 Frantzia forintok ne legyenek, hogy ſzükſegeknek idején ſenki közûlök nyomorúſágot ne ſzenyvedgyen, és olly rettenetes éhſéget mint az elôttök való kereſztes Vitézek, ne ſzenyvedgyenek, kik leg inkább éhſég által veſztek-el.

Elsô ellenkezése a' Görögökkel vólt. A' Konſtantinápolyi Udvar el-únta vólt már a' kereſztes Vitézeknek gyakorta való látogatásokat, a' mellyért-is Saladinnel kötést tett, és ezen kötés egéſz Európába roſznak tartatott, de a' valóſág ki-mutatta magát, hogy ez ſzükſéges vala.

A' mai Világba a' mi kötéseink a' Törökökkel talán nem olly ſzükſégesek, de még-is ſzokásba vagyon, és még ez a' Frantzia Udvarral örökös ſzokott lenni. Fridericus Barbarossa végtére kézzel nyitott útat magának Thráziába, jól lehet a' Csáſzár Isák Angelus eztet nékie nem akarta meg-engedni. Ez elôtt való Görög Csáſzár Második Comnénus Elek vólt, a' kit Andronicus Comnénus az ô Tutora gyilkossan meg-fojtatott, és testét egy ón ládába zárattatván a' tengerbe vettette, de hamar megadta az árát gyilkoſſágának, mert egy fel-támadásban ô el-fogattatván a' ſzeme ki-ſzúrattatott, keze-is el-vágattatott, végtére egy rühes

hes Tevére tétetvén a' Város útzáin körül hordattatott, utóllyára lábon fogva fel-akaſztatott.

A' mostan említtetett Isák Angelust Fridericus meg-győzte, meg-vervén az ö Görögeit, annakutánna a' Cogni Sultánt-is kétſzer verte-meg, és a' mint némelly Históricusok írják nagy izzadtan a' Czidnus vizébe (a' mellybe Nagy Sándor-is meg-förödvén meg-halá) ö-is förödött, és ſzintén úgy meg-is hala. Én ezen Históricusoknak elö-adásokat meg-nem engedhetem, mivel azon víz, a' mellybe Fridericus förödött, nem a' Czidnus vize vólt, mert ez Tharsus mellett foly, a' hová-is az ö ármádája tsak halála után érkeze, a' Sváb Hertzegnek, a' ki az ö fia vólt, vezérlése alatt. Ezen Monarchának tábora, a' midön meg-förödött, Cilicia tartománnyába állott, a' melly ma Caramaniának neveztetik, és hogy azon víz a' Calicadmus vala, bizonyíttyák nem tsak a' régi pénzek, de még mint a' régi, úgy az új Históricusok-is.

Fridericus halálával az ö ditsöſégének-is vége lett, a' mellyet ſok ſzerentsés ütközetivel ſzerzett; de ezek igen drágák vóltak, mivel az ö fia a' Sváb Hertzeg az elsö 150000ből nem többet, hanem tsak 8000-ret vihetett-bé Antiochiába, és egyesitette magát Lusignán Gvidónak meg-maradott kereſztes vitézivel, a' ki-is, a' mint már fellyebb ki-tettem, Saladinnak le-tett hitét fel-törte, holott most-is kevés népével az ö nagy hatalmának ellent nem állhatott.

Sok ütközetek után, a' mellyek ſemmit ſem határoztak-meg, életét veſztette Barbarossának fia Ptolomais mellett. Kis Ásia vala azon

azon mély barlang, a' mellybe Európa magát ſzánt-ſzándékkal ejtette. Nem tsak ſzám nélkül való ármádája veſzett Fridericus Csáſzárnak, de már minekelőtte Augustus Fülep, és az úgy neveztetett Oroſzlány ſzívű Richardus, Anglus, Frantzia, Olaſz, és Német Flották is új kereſztes Vitézekkel el-érkeztek, mint annyi fel-áldozandó emberekkel azok-is oda lettek.

Végtére el-jöttek a' Frantzia, és az Angliai Király Ptolomais alá Syria tartománnyába. Ezen Városnak ostromlására egybe-gyűltek valamennyi Kereſztények vóltak napkeleten. Saladin az Euphrates vize mellett egy polgári háborúba vala bé-keverve, és a' napkeleti Kereſztényeknek ſzáma, minekutánna ezen két Királyok magokat velek egyesítették 300000-bűl állott.

Ptolomais ugyan meg-vétettetetett, de az lehetetlen vólt, hogy ezen két Királyok Fülep, és Richardus, mivel mind a' ketten ditsőſégre vágyódók, és nyereſéget kívánók vóltak, megalkudhattak vólna, és azoknak egyenetlenſégeik miatt, több ment veſzendőbe, mint a' mennyit azon 300000 emberek nyertek. Fülep ki nem álhatván tovább a' ſzűnet nélkül való viſzſza-vonásokat, annyival-is inkább, mivel Vasallusa vala, és mindenekbe elsőſéget kívánt, haza mene maga Orſzágába, a' mellyet ſoha ſem-is kellett vólna nékie el-hagyni, de mivel már egyſzer meg-esett, nagyobb ditsőſéggel kelletett vólna nékie haza menni. Richardus tehát meg-tartotta a' ditsőſéget, de nem vala olly tehetős, hogy azon nagy ſzámú kereſztes Vitézeket zabolába tudta vólna tartani, és hatalmát rajtok meg-mutatni, mivel magok

magok között még inkább nem egyeztek. Richardus ugyan itten egy Bajnoki bátorſágot mutatott, de illyen környül való állásokban aztat nem haſználhatta. Saladin mint győzedelmes úgy jött viſzſza Mesopotámiából, és Cæsarea mellett meg-ütközött a' kereſztes Vitézekkel. Richardusé lett itt a' ditsöſég, mert ö Saladint fegyverétül meg-foſztotta, és e' vala az egéſz fortély, mellyet ezen táborozásába ſok tsaták után nyere Richardus.

A' ſok fáradtſágok, tsaták, betegſégek, és veſzekedések után-is végtére azon nagy Hadi Sereg egéſzlen ſemmivé lett, és Richardus elmene végtére haza, egy kevessé nagyobb betsülettel, mint Philippus Augustus, de több vigyázásal-is, mint ö. Ö egyetlen egy hajóval indúlt-el, és a' mint ezen hajó a' Velentzei tengernek partyai mellett törést ſzenyvedett, útjtyát még-is követte, de meg-változtatott öltözetbe, és ö nyomorúlt kísérökkel fél Németh Orſzágon kereſztül ment. Mivel pedig Syriába maga fel-fúvalkodása, és mord viselete által, egy bizonyos Austriai Hertzeget megbántott, ſöt ellenſégévé-is tett, még-is olly maga gondatlan volt, hogy ö ennek tartományán kereſztül útazott. Ezen Hertzeg meg-is fogattatta ötet, és békóba verettette, annak-utánna pedig által adta ötet azon barbarus Csáſzárnak Hatodik Henricusnak, a' ki-is ötet, mint egy hadi foglyot úgy tartotta, és öríztette, és a' mint a' hír az egéſz Világot által futotta 100000 Mark ezüstel váltotta-ki magát.

Saladin Richardussal alkura lépet, a' melly mellett ö a' Kereſztényeknek Tyrus tengernek partyait egéſz Joppenig által adta, híven meg-is

is tartotta maga ſzavát. Annakutánna harmadik eſztendőbe meg-hala Damascus városába, a' ki még a' Kereſztényektől-is mint nagy ember úgy tsudáltatott. És mivel az ő házának ajtaja előtt, mindenkor egy záſzló állott, és a' maga koporsójának takaróját-is ki-tette, azon ember, a' ki azon halottas záſzlót kezébe tartotta, nagy hangal aztat kiáltotta: *Lássátok! mind az ez, a' mit Saladin napkeletnek meg-győzője, a' maga meg-hódoltatásai által nyert.* Az mondattatik felőle, hogy ő Testamentoma által mindenét a' ſzegény Mahometánusoknak, Zsidóknak, és Kereſztényeknek hagyta vólna egy arányú alamisnálkodáſſal, aztat mondván: Hogy mindnyájan az emberek Attyafiasak vólnának, és ha azokat akarjuk ſegíteni, nem kellene kérdezni, hogy melly vallásba vólna, hanem mit ſzenyvedne. De még-is közelébb vagyon az ümög a' testhez a' dolmánynál.

A' kereſztes háborúnak tüze még végképpen el-nem-óltatott, és nem tekíntvén azon háborúra, a' mellyet Fridericus Augustus Angliával, és Német Orſzággal folytatott, újra megint ſok Feudális Hertzegek, de mindnyájan Frantziák, a' Kereſztet magok ruhájokra varratták. Ezen Vándorlásnak kezdője a' Flandriai Gróf Balduinus vala, és így földije Godefridus Bouillonnak, a' ki az első Kereſztesek-nek Péter Remete után Vezére vala. Ezen jelen való kereſztes háború, a' mellyet ötödiknek lehet méltán mondani, 40000 lovasokból, és 50000 lovász mesterekből, és 200000 gyalogságból állott. Velentze napról napra gazdagabb lett, és félelmessebb-is, és maga kereskedését a' háborúk által ſokra tudta vinni, és minden

Euró-

Európai Hatalmasságoknak ezen Respublicához kelletett folyamodni, ollyan karba tette magát, hogy már Flottákat állíthatott-ki, mellyet a' Frantzia, Német Országi, és Angliai Királyok nem tehettek. Ezen ſerény Respublicánusok, ezen háborúk alatt, valamint pénzt, úgy Országokat-is nyertek, elsöben-is 85000 ezüst markot tsak azért fizettettek magoknak, hogy ök az ármádákat a' tenger ſzorossán által-tették, és annakutánna egy ármádát megerösítettek ötven gályákkal, és azokkal első meg-hódoltatásokat Dalmátziába tették, a' melly nagy haſznokra vált.

Harmadik Innocentius Pápa bizonyos okból excommunicálta öket, de erre nem hajtván a' kereſztes Vitézek, el-foglalták Zára Városát egéſz megyéjével edgyütt, és ez által a' Velentzések ereje nagyon nevekedett. Ezen Kereſztes háborúnál egy dolog történt, a' melly még egynél ſem esett-meg, tudniillik: Konstantinápolyba most egyenetlenſég uralkodott, és az elöbbeni Csáſzárok magok jobbágyaikban bízhattak. A' Velentzések, a' Flandriai Gróf, és a' Monferáti Mark-Gróf, a' ki magát hozzájok kaptsolta, ſzóval: a' leg fôbb ſzemélyek, a' kik ha láttyák, hogy a' köz nép zürzavarba vagyon, a' Politicát tanátsúl tudgyák venni, által-látták, hogy az idönek azon pontya jelen vólna, a' mellybe magok régen fel-tett ſzándékjokat véghez vihetnék, és a' Görög birodalmat ſemmivé tehetnék.

De ezekröl többet nem írok, mivel a' következendö idö ſzakaſzba vóltok képpen ki-tekſzem ezen dolgokat, azért-is még a' kereſztes háborúkra viſzſza-térek, és az el-maradott dolgokról fogok ſzóllani, és azokat bé-fejezni.

A' mel-

A' mellyet Ptolomaisnak nevezek, Rómainevezet az, a' Bibliába Acó a' neve, és a' Görögöknél Ake, a' kereſztes háborúba közönſégessen Acre, vagy Acrának neveztetett, azértis valahol ezen nevet Ptolomais írom, Acre városát kelletik érteni. NB. Ez azon város, a' melly alatt a' mostani Franczia háborúba Bonaparte olly nagyon meg-verettetett.

A' midőn Augustus Philippus, és Richardus Angliai Király Jéruzsálemet meg-akarták venni, egéſz háborújoknak tsak az a' vége lett, hogy Jéruzsálem helyett Ptolomais jutott kezekre. A' Kereſztények itten barbariest követtek-el nagyot, mert, hogy a' városok lakossai meg-ne-ölettessenek, Saladinnak ſok pénzt kelletett fizetni. Ő örömest tselekedte eztet, de az elsö fizetéskor ô zálogba embereket kívánt, hogy a' fogſágban lévö városbélieknek életek iránt bizonyos légyen, és ajánlotta magát, hogy annakutánna, míglen az egéſz Summa le-nem-tevödik, maga fogna lenni a' ſartz pénz helyett zálog. Richardus eztet, mint egy bizodalomtalanſágnak, és gyalázatnak tartotta lenni, azért-is 5000 Városi foglyokat kardra hányattatott. Saladin ezeket hallotta, de még is a' nála fogſágba lévö Kereſztényeket meg-nem ölettette, hanem a' mellyekre a' békeſségnél magát kötelezte, mind azokat ſzentül meg-tartotta, és még Tyrus, Joppénak-is birodalmába, a' mint már fellyebb kitettem, meg-hagyta.

Az alatt pedig, hogy Angliába egy Pápa követtye az Orſzágot a' Királynak jelen nem léttébe kormányozta, és azon nemzetet Despotismusſágával fel-indította, akkor Philippus Augustus, a' Richardus Királynak jelen nem léttét maga haſznára kívánta fordítani, ezen

ſzerentsétlen Király, hajó törése után fel-öltözött ſzarándok gúnyába, és vándorlott a' mint már ki-tettem Német Orſzágba, a' hol az Auſtriai Hertzeg által, a' kit ö Acre Városának ostromlásánál meg-bántott, el-fogattatott, és Hatodik Henricus Csáſzárnak által-is adattatott. Ez Siciliának örökössével házaſságra-is lépett, Tancredus terméſzet ſzerint való fia az utólsó Harmadik Roger Királynak, a' Királyſágot magaévá tette, Richardus pedig kötésbe vólt Tancredussal, következés képpen ellenſége vólt a' Csáſzárnak. Henricus, a' ki a' Frantzia Királlyal ſzoros barátſágba vólt, nem ſzégyenlette ötet tizenöt hólnapig fogſágba tartani, és ötet az Orſzág gyülésénél mint gyilkost bé-vádolni, és akkor váltotta-ki magát a' már fellyebb ki-tett Summával, és ö, a' ki a' kereſztes Vitézek között nagy Bajnok vala, mint egy Korſzár, az az: tengeri tolvaj, úgy tekíntetett.

Már Philippus Augustus, János Hertzeget az Angliai Királynak Ötsét fel-támadásra indította, és ötet a' Frantzia tartományoknak Feudáriussává tette, ellenbe Normandiának nagy réſzit Philippusnak által kelletett nékie adni. Richardus látta, hogy nem olly hamar fogna ſzabadſágba lenni, azért-is meg-átalkodva lévén fogſágából ki-ſzökött, és annak-utánna ſok ideig háborúskodtak ezen két Királyok egymással, látzattattak-is apró tsaták, ostromok, és kemény ütközetek-is, de még-is mind ezekbül ſemmi ſem jött-ki, és tsak két történetek tették ezen véres háborút nevezetessé.

Egy tsatánál, a' melly Frevaldnál történt, az egéſz Frantzia Koronának Archivuma az

Anglu-

Anglusok kezébe esett, Richardus pedig a' Bellovácumi Püspököt, a' ki pántzélba fel-öltözve maga Feudáriussait, vezérlette el-fogta. Harmadik Cælestinus Pápa ezen Püspöknek viſzſzaadattatását kívánta, és így írt ezen Királynak: *Botsásd-el az én fiamat!* A' Király az ö véres pántzéllyát küldötte a' Pápának, és Ægyiptusi Józſefnek Históriájából ezen ſzavakkal felelt nékie: *Lássad! ha a' te fiadnak ruhája é ez?* Verekedések vóltak, és gyakran megint alkudni kezdettek, de megint fegyverhez nyúltak. Richardus meg-hala 1199-dik eſztendöbe, minekutánna ö Limosin tartománnyába egy várat, a' mellybe ſok kintsre akadni reménylett ostromlott, és alatta egy nyillal által lövettetvén ki-adta lelkét. Az ö vitézſége terméſzetének hevesſégéből állott, a' mellyet valamig élt tsendesſégre nem tudott hozni.

Hatodik Henricus, a' ki vele olly illetlenül bánt, azon pénzt, a' mellyet váltſágáért néki adott, Siciliának meg-vételére fordította. Ezen Csáſzárnak Constantzia Hertzeg Aſzſzonnyal való házaſsága, a' ki örököſe vala a' Normanniai Hertzegſégnek, okozta, hogy ezen Orſzághoz fegyver által juthatott. Tancrédusnak halála után, a' kit a' Szent Szék, és a' nép a' Trónusra emelt, el-mene ö egy nagy ármádával Olaſz Orſzágba, és azon ostoba vélekedés alatt, hogy a' keménykedés az ö hatalmát meg-fogná erösíteni, Tancrédusnak testét sír halmából ki-ásattatta, az ifjú Vilhelmusnak Tancrédus harmadik fiának ſzemeit kivájattatta, és azokat, a' kik vele tartottak, megölettette.

Ez által a' Sváb Ház bé-helyheztette magát azon tartományokba, a' mellyeket a' Nor-

manniai Nemesek a' Görögöktöl, és a' Saracénusoktól el-nyertek. Erröl Voltér Úr így ſzóll, és úgymond: *Húſz Tartományok jutottak egy Monarchának uralkodása alá, a' mellyeket a' terméſzet* 300 *mért-földek meſzſzeſégére helyheztetett az ö lakásától.* Ez mindenkor okot adott a' pörlekedésre, de bizonyſága-is vólt ollyan törvény jóſágának, mint a' Salisi törvény vala, a' melly egy kis birodalomhoz jobban illett mint egy nagyhoz, de aztat-is hozzá kelletik tenni, ha egy kis Birodalom óltalmazhattya é úgy magát, mint a' nagy? mert a' népnek javára nem vígyáznak.

Az mondattatik, hogy a' Csáſzár maga kegyetlenſégéért önnön feleſége által a' Királyne által büntettetett-meg, a' ki után ö bóldogúlt. Ezen Fejedelem Aſzſzony mérget adott-bé nékie, és tsak maga Nemzetéért állott rajta boſzſzút. Ö a' Német Hertzegekkel megalkudott, hogy a' Csáſzárſág az ö Háza mellett örökre meg-maradgyon, és Sicilia-is a' Birodalommal egyesítessen, és a' Feudumok-is örökös jóſzágok legyenek. Több mint 50 Hertzegek, és más ſzeméllyei a' Statusnak, a' kik a' Csáſzárt válaſztották, minden nehézſég nélkül erre reá állottak.

ÖTÖDIK

ÖTÖDIK IDŐ SZAKASZ.

HARMADIK INNOCENTIUS PÁPA, ÉS MÁSODIK FRIDERICUS CSÁSZÁR.

A' Pápák hatalma. — Vége a' kereſztes háborúknak Szent Lajos Király alatt.

Kezdetétől fogva a' Tizenharmadik Századnak egéſz végéig ezen Századnak.

ELSŐ TZIKKELY.

Harmadik Innocentius Pápának az ő Orſzáglása, az ő elő-vételei Philippus Augustus ellen. 's a' t. Negyedik kereſztes háború, és megvétele Konstantinápolynak.

Harmadik Innocentius Pápa, nagy bőltseſségű, egyſzersmind bátor, és minden elő-vételekre alkalmatos ember vólt, azért meg-is érdemli, hogy ezen Századnak eleire tegyük; mivel azon Pápák közűl, a' kik mind eddig a' Szent Széken ültek, kevesen vóltak hozzája hasonlók, és még magát-is Hetedik Gergely Pá-

pát az elö-vételekbe, és ſzerentsébe elözte. Ö 1198-dikba válaſztatott Pápának, jól lehet még 40 eſztendös nem vala, és mingyárt maga uralkodását néminémü hatalommal kezdette, a' mellyel félelmet-is okozott. Ö magát Anconának, Spoletumnak, és több Városoknak-is birodalmába bé-tette, és a' leg-fóbb Városaival Toscániának a' birodalom ellen kötésre lépett. Ö a Siciliai követſégnek hívatalát korlátok közé ſzorította azzal, hogy ö az ifjú Fridericus Királynak, Hatodik Henricus, és Constantia Királyné fiának az Investitúrát meg-engedte, és magára válalta ezen Fejedelemnek Tútorſágát, a' még akkor gyermek vala, de nem azért, hogy ötet óltalmazza, hanem inkább, hogy hatalma alatt tarthassa.

Második Fridericusnak igaz jussa vala, a' Csáſzári Koronához, mivel ö még gyenge gyermek korába Római Királynak meg-nevezte-tett. Az ö Attya testvérének Fülepnek, a' ki Sváb Orſzági Hertzeg vólt, és Franconiának-is, egyſzersmind Toscániának-is Mark-Gróf-ja vala, a' Tutorſágos Uralkodás ajánltatott, de Innocentius Pápa útálta ötet, annyival-is inkább, mivel látta ötet azon Excommunicatiót, a' mellyet Cælestinus Pápa reája mondott, meg-vetni. Innocentius Pápa tehát közlötte maga gondolatit a' Colóniai Érsekkel, és aztat vitte véghez, hogy Bertoldt, a' ki halálos ellenſége vólt a' Sváb Háznak, Csáſzárnak válaſztatott.

De Fülep a' Sváb Orſzági Hertzeg reá vette ötet, hogy tizenegy ezer Mark ezüstöt ajándékozván nékie el-állott válaſztásától, ezen felül ſzemeik eleibe adta a' Statusoknak, hogy Fridericusnak gyermeki állapattya a' Római

Udvar-

Udvarnak, melly nagy elõ-mozdítására esnék. Végtére a' Statusokat annyira-is hozta, hogy akár tiſzteletre való vágyásból, vagy-is, hogy a' Korona mindenkor Familiájánál meg-maradgyon, õtet Csáſzárnak válaſztották.

De õ mástól, a' ki a' Trónusra ſzámot tartott, békéleteníttetett. A' Coloniai Érsek, a' ki a' Pápa parantsolattyainak tellyesítõje vala, fel-támadást indított, és egy kis Orſzág Gyûlést-is tartott. A' voksok ezen gyûlésbe Braunsveigi Ottóra ſzállottak, a' ki Richardusnak Angliai Királynak Unokája, és Henricusnak, a' kit Oroſzlánynak neveztek, harmadik fia vala, ki egyſzersmind Pictaviumi Gróf-is vólt. Henricus az õ Attya Bavariai Hertzeg vólt, a' kit-is gyakorta való fel-támadásáért Fridericus Barbarossa megbüntetett. Ottó maga válaſztását Richardus pénzének köſzönhette. Ez meg-hala, és az õ követõje János, a' ki Orſzág nélkül valónak neveztetett, ſegítſéggel nem támogatta. A' midõn ez Fülep-tõl, és ennek Aliátussától a' Frantzia Királytól meg-verettetett, egéſz Német Orſzág a' gyõzedelmes mellé állott. Innocentius, a' ki õtet excommunicálta vólt, meg békéllett vele, mivel aztat reménylette, hogy ezen Fejedelemnek egyik leányát Unokájának feleſégül elfogja nyerni. De a' Csáſzár maga ſzerentséjének nem ſokáig örült, mivel 1208-dik eſztendõbe Mittlbachról neveztetett Palatinusi Gróf által Ottó által, éppen a' midõn eret akart vágatni magán, ſzobájában Bamberg Városába meg-ölettetett. Ezen eset után Negyedik Ottó, a' ki akkor nagy ſzorúltſágba vólt, az Orſzág Gyûlésében egyenlõ akarattal, Csáſzárnak meg-neveztetett.

Még nagyobb, és tsudálatossabb ſcénák nyiltak-fel Frantzia, és Anglus Orſzágokba, a' hol Harmadik Innocentius Pápa maga Bullái, Excommunicatziói, és követtyei által, nagy mozdúlásokat okozott. Philippus Augustus maga feleſégétül Ingelburgától, a' ki a Dániai Királynak leánya vólt, el-vált. Ezen el-válás úgy bünteltetett-meg, hogy az egéſz Orſzágra Interdictum küldettetett, jól lehet két követtyei Harmadik Cælestinus Pápának ezen házaſſágát Fülepnek Ingelburgával a' közöttök való közel Atyafiſágért helytelennek lenni vélték. Ezen alkalmatoſſágnál meg-mutatta Fülep maga Characterének erejét. Ö meg-büntette azokat, a' kik a' Pápa parantsolattyára a' Birodalmat nyúghatatlanították. De mint bölts Fejedelem engedett végtére, és 1213. eſztendöbe maga Ingelburgájának nem tsak a' Királyi Titulust meg-adta, de feleſégének-is lenni megesmérte, de annakutánna még-is egy Kalastromba bé-vitte. Ö maga egéſz ſzorgalmatoſſágát Anglia Orſzágára forditotta, a' mellybe erös párt-ütések vóltak, a' mellyeket ö még jobban gyullaſztani kívánta.

Richardusnak halála után, az ö testvéreJános lett Angliai Királlyá, a' ki-is, mivel ötet második Henricus a' maga örökös tartományaiból ki-zárta, Orſzág nélkül való Jánosnak neveztetett. De az iſjú Arthur Britanniai Hertzeg just tartott a' Koronához a' ſzületés elsöſége ſzerint, a' mint deákúl mondattatik Jure Primo genituræ, mivel ö a' János Báttyának öregebbik fia vólt. Frantzia Orſzágba, a' hol a' Feudális jus többet ért mint Angliába, azért-is oltan Philippus Arthurnak hatalmát meg-is akar-

ta gyengíteni, de Andegavium, Maine, és Turain Arthur mellett fogtak. Egy rövid alkut nyilván való háború követtet, mihent Fülep megſzünt Innocentius Pápának öldözéseitöl félni. A' Frantzia ármáda diadalmat nyert, a' Britanniai Hertzeg el-veſztette az ütközetet, és a' Britanniai Hertzeg Jánosnak kezébe-is esett, a' ki ötet embertelenül meg-is ölettette.

A' Britanniai Statusok a' Frantzia Királyhoz folyamodtak, és kérték ötet, úgy mint azon gyilkosnak Feudális Urát, hogy ezen erőſzakért igazſágot ſzolgáltasson. János úgy mint Vasallus a' Peirek eleibe-is idöztetett, de meg-nem-jelent, a' melyért-is valamit bírt Frantzia Orſzágba, mind el-vétetett töle. Bizonyos az, hogy ö mint Vasallus a' Királynak ítélö-ſzéke alatt állott, és ö nékie az ö Péirjei elött, a' kik egyenesen a' Király bírái voltak, ezek által hozatandó ítéletének hallására meg-kelletett vólna nékie jelenni. Már akár igazſágos vólt annyi Tartományoknak töle való el-vétele akár-nem; még-is Jánost, a' mint Mabli Apatúr Úr bizonyíttya másképpen nem lehetett vólna meg-büntetni, a' Feudális törvény ſzerint, egyedül Britanniának el-vételével, a' melly Normandia alatt állott. Következésképpen az ollyan ítéletnek, melly reája hozattatott, tsak fegyver által kelletett erejének lenni. Fülep haſznát tudta venni az Angliai Király ostoba félénkſégének, a' ki tsendesſéggel nézte, hogy töle el-vette Normandiát, Andegaviumot, Mainét, Turonumot, Pictaviumot, és tsak Gvinéát hagyta-meg nála. Ezekbül ki lehet tanúlni characztereket mind a' két Királyoknak.

Innocentius Pápa, a' kit az Anglusok kértek, hogy óltalma alá vegye ôket, magát a' háborúskodó Hatalmaſságok között közben vetette, és intette parantsolta-is nékiek, hogy ezen háborút végeznék-el, mert ö, úgymond, nem fogná a' Feudumokat meg-ítélni, hanem a' vétkeket. Fülepet a' Pápának fenyegetései meg-nem-rettentették, és aztat üzentette nékie, hogy a' Királyok között való ellenkezéſek az Anyaſzentegyházat éppen nem illetnék.

Ezen nagy változásai között az Orſzágoknak, Innocentius Pápa fel-éleſztette a' kereſztes háborúnak tüzét, mellynek tárgya Konstantinápoly vala. Meg-állapodok itten, és a' kegyes Olvasóknak ítéletire terjeſztem, hogy Milótba, a' mellyet Cristiáni Úr helytelen német nyelvre fordított, ezen ſzavakat Tomo VI. Folio 176. találom: hogy ezen kereſztes háborúra Fulco nevezetü Nevilli Plébánus, egy tudatlan, és bolygó eſzü ember kit-kit éleſztett vólna. Ezen Fulco nevezetü Nevilli Plébánus egy tanúlt, bölts, és Istentfélö ember vólt, hogy igazat írok útasítom minden olvasót de Berault Bercastelnek Egyházi Históriájának olvasására, a' ki-is a' 12-dik Kötetébe, 38-dik Könyvébe, Foliis 271, 272, 273, 274, 275, és 276. miként ír Fulcórúl, ki ki fogja olvashatni, és által-is láthatni, hogy Christiáni mért fordította hamissan Milótot, ha munkájának Tzimjét föképpen fogja tekínteni.

Fulco, és többen mások-is prédikálták a' ſzent háborút, és annyira fel-buzdították a' Kereſztényeket, hogy ſzámtalanok a' kereſztet magokra akaſztatták, különössen a' Frantziák. Mivel pedig az elöbbeni kereſztes Vi-

tézek

tézek a' földön menvén ſzerentsétlenek vóltak, ezen mostani kereſztes Vitézek meg-íjedtek a' ſzárazon való meneteltől, a' mellyért-is el-tökéllették magokban, hogy a' tengeren fognak menni, és minekutánna Frantzia Orſzágnak közép pontyán öſzve-ſeregleltek vólna, ez lévén leg-inkább hazájok, a' Velentzei Társaſággal meg is alkudtak 85000 Mark ezüstbe, hogy ezen Summáért adgyanak nékiek elegendő hajókat, és azokon vigyék őket által a' tengeren. A' Champaniai Gróf vala meg-nevezve Fő Vezéreknek, de ez meg-hala 25 eſztendős korába. Ennek hívatalával meg-kinálták a' Burgundiai Hertzeget, és a' Bári Grófot, de ezek meg-köſzönvén fel-nem-válalták aztat, végtére által adatott ez a' Monferáti Grófnak Máſodik Bonifáciusnak. Ő Soisonba-is érkezett, a' hol-is a' kereſztet Fulcónak kezébül fel-vette, a' ki a' kereſztes háborúnak mindég lelke vala, de a' kereſztes Vitézeknek nagy bánattyára néhány hólnapok után maga Nevilli Parochiájában meg-hala. A' Monferáti Gróf maga tartománnyába viſzſza-tére, hogy rendelést tehessen útazására, melly után megint Frantzia Orſzágba mene, és az ármádát által vette, a' mellyel-is Pünkösd napján 1202-dik eſztendőbe Velentzébe érkezett. Ők úttyokba más nagy ſzámú kereſztes Vitézekre találtak, a' kik nagy örömmel hozzájok adták magokat, hogy edgyütt ülhessenek hajókra, és egyenesen Ægyiptusba evezhessenek, hogy a' fegyver nyúgovást fel-ne törjék, a' mellyet a' Kereſztények Palæstinába a' Syriai Hitetlenekkel kötöltek.

De ezen hoſzſzas idő alatt, Nele János által kormányoztatott Flotta a' Gibraltári ſzo-

roson

roson által jött, a' mellyen fok más kereſztes Vitézek, Frantziák, és Flamenderek, az ö ígéretek ellen, nem a' Velentzeit, hanem más útat vettek, és ugyan azért azok, a' kik Velentzével alkudást tettek, azon lehetetlenſégbe tétetödtek, hogy a' Velentzésekkel meg-alkudott ſummát le-nem-tehették. Ök ugyan a' reájok esett réſzt meg-fizették, minekutánna a' Monferáti Mark-Gróf, a' Flandriai Gróf, a' több más Hertzegek, magok arany, és ezüſt edénnyeiket, és valamennyit tsak költsönözhettek, oda adták, de még-is a' meg-ígértetett Summának 30000 ezüſt Mark vólt híjja. Dandoló Henricus egy tiſzteletre méltó öreg, a' ki kilentz eſztendötöl fogvást a' Velentzei Respublicának igazgató feje vala, aztat projectálta nékiek, hogy a' felül való adóſágot lefizethessék, hogy a' Velentzéseket ſegitsék Czára Városát Dalmátziában meg-venni, a' mellyet tölök a' Magyar Orſzági Király el-vett, és még ajánlotta magát, jól lehet vak, és 80 eſztendös vala, hogy 50 gályákkal fogja öket kísírni, hogy a' ſzent koporsót el-nyerhessék. A' kereſztes Vitézek nem akarták magok fegyvereit, a' mellyeket a' Kereſztényſégnek ellenſégei ellen fel-kötöttek, egy olly kereſztény Fejedelem ellen fordítani, a' ki maga-is kereſztes Vitéz vólt, annyival-is inkább, mivel a' Pápa nyilván meg-parantsolta, és az ö követtyé Excommunicatzióval-is fenyegette, ha kik eztet tselekednék, de a' meg-tett adóſágok kénſzerítették még-is öket azon projectumot bé-venni. Ugyan tsak a' Monferáti Mark-Gróf el-távozott (mivel a' Pápa ſzóval megintette öket) az ármádától, és a' város ostromlásá-

lásánál nem vólt. Monfort Simon óltalma alá vette Beaux Sernai Apatúrt, de ez életének nagy veſzedelmébe jött, mivel ő az Uraknak a' Pápának tilalmazását ki-hírdette. Ő el-is hagyta maga Báttyával Gvidóval, és több Vezérekkel az ármádát, és mindnyájan a' Magyar Orſzági Királyhoz által mentek, melly után ő a' ſzent földre mene. De mindazonáltal a' Város még-is ostromoltatott, és ötöd napra meg-is vevődött.

A' Télnek közelítése kénſzerítette az ármádát Dalmátziába engedelmessebb időt várni, hogy Ægyiptomban alkalmatossan evezhessen. Azon közbe Alexius, a' ki fia vólt, a' Trónusról le-vettetett Isacius Angelusnak, azoknál a' Hertzegeknél, a' kik a' kereſztes Vitézek között vóltak, ſegítſégért esedezett. Ezen Alexiust hét eſztendőktől fogva más egy Alexius, a' ki az Attyát nem tsak le-vetette a' Trónusról, de még ſzemeit-is ki-tolatta, kemény fogſágba tartotta, és enni-is tsak úgy adattatott nékie, mintha a' földön leg-alább való ember lett vólna. Isaaciusnak mostoha fia Testvér Ötse vala a' válaſztatott Római Királynak Fülepnek, a' ki Sváb vólt. Ő ehez folyamodott, hogy ennek közbe vetése által, annál könnyebben megnyerhesse hajlandóſágokat a' Deák, az az: a' napnyúgotti Hertzegeknek. Fülep leg-ottan követeket küldött ezen dologba hozzájok. Rövid idő múlva maga-is Alexius el-mene utánnok, és mind azon dolgokat, a' mellyeket tőle kívántak meg-erősítette, tudniillik: hogy ő mindenek előtt a' Konstantinápolyi birodalmat megint a' Szent Szék alá fogja vetni, hogy ő 200000 Mark ezüstöt, a' jelen való kereſztes háborúra, és eledelbéli ſzereket a' Truppoknak

fog

fog adni, és személlye szerint fogja azokat követni, avagy-is, ha nékiek jobban fogna tetszeni 10000 katonákat maga költségén egy esztendőre fogna küldeni, és hogy míg élni fog 500 Vitézeket fog tartani a' szent földnek óltalmára.

A' Pápa meg tíltotta a' keresztes Vitézeknek valamint Konstantinápolyt, úgy Zárát-is meg-támadni, mivel mindenkor keresztény vér öntetődne, és tzéllyához a' szent háborúnak nem jutnának. Ők pedig aztat mondották, hogy egy ollyan Császárnak, a' ki hozzájok hajlando, helyre tétele után, könyű lészen magok ellenségeit valamint Syriában, úgy Ægyiptusban-is meg-gyözni. Ők aztat-is képzelleték, hogy a' Pápa semmit jobbat nem kívánhatna, mint aztat, hogy az ő hatalmok ha lehetséges Konstantinápolyban helyre álhasson, és hogy jó kimenetele ezen dolognak, az ő engedelmetlenségeknek botsánattyát könnyen végbez vihetné. De az ezekhez köttetett nehézségek, és veszedelmek nagyon félelmesek vóltak. Az ő ármádájok miólta Monfort Simon, és több más Urak, a' kik engedelmeskedni kívántak, el-hagyták őket, 40000-nél nem vólt erössebb, ezekkel kelletett vólna egy olly várost meg-támadni, a' melly felette erős vala, és a' mellybe 200000 fegyvert fogható férfiak vóltak. Igaz ugyan, hogy némelly külső Országi Truppokon kívül, a' kiket a' Görög Császárok fizettek, a' többiek nem igen vóltak a fegyverbe gyakorlottak, de ezeken kívül-is számot tartottak a' Városbéliekre, a' kik a Tartománnyal edgyütt sohajtották az ifjú Alexiusnak el-érkezését.

Azon Tyrannus, a' ki Attyának Testvére vólt, eleintén nagy bátorságot, és maga el-

szá-

ſzánást mutatott. Ö kevély hangal ſzóllott, a' melly tsak kérkedés vala, nem pedig, hogy valamelly Vitézſéget foglalt vólna magában, mert a' midön ö a' Latinusokhoz mint egy Heroldot, egy Olaſz ſzületésü embert küldött vólt, így kelletett ennek az ö nevébe ſzóllani: Mért jelentek ti meg az én megyémbe, a' kik valamint én kereſztények vagytok, és velem egyenlö kívánſágba vagytok a' ſzent földnek megnyerésében? ha néktek élelem valókra, és pénzre ſzükſégetek vagyon, én örömest fogok ſzolgálni azokkal, ha tik az én megyémböl ki fogtok menni, és a' ti ſzelíd fel-tételeteket követni fogjátok, mert én nem kívánok valamelly roſzſzat ti néktek tenni, jól lehet tehetnék, mert ha mingyárt húſzſzor-is erösebbek vólnátok-is mint a' mint vagytok, de még-is ha én az én egéſz erömet ellenetek fordítom, vagy meg-kelletik halnotok, vagy-is el-ſzéllyeſztelek benneteket.

Bethunéból való Conon fel-állott itten, és a' Hertzegeknek, 's nagy Uraknak nevében imigyen felelt ezen negédes ſzóllásra: Azon Megye, a' mellybe mi bé-jöttünk, nem Tyrannus Eleknek Megyéje, mivel az Orſzág nem illeti ötet. Minden a' mit mi nékie ígérhetünk abból áll, hogy ha ö a' Koronát igaz Urának, a' ki most nálunk vagyon, viſzſza adgya, mi azon fiatal Fejedelmet kérni fogjuk, hogy az ö vétkét botsása-meg, mert egy igazſágtalanúl Trónuson ülönek elegendö, ha mint egy különös ember nyúgodalmas, és illendö életben élhet, erre pedig az ö Unokája a' Vérſégnek tiſzteletét tekíntvén, az ö nagy lelkűſégéböl reá fogja ſegíteni. Ezek után egy félelmes tekíntetet vetvén Conon ezen követre, így ſzól-

lott

lott hozzája: Mingyárt menj! és vidd ezen feleletet annak, a' ki tégedet küldött, és ne méréfzelly vifzfza-jönni, hanem ha te nékünk az elégtételről bizonyfágot fogfz hozni, a' mellyet a' te Urad hamar nem is adhatt.

Mivel a' kereſztes Vitézek ſemmi követet viſzſza-térni nem láttak, közelítettek a' Városhoz, el-ſzakaſztották azon lántzot, a' mellyel a' tengernek Réve bé-vala zárva, és annyira nyomúltak már előre, hogy már csak egy nyíl lövésnyire vóltak a' tengernek töltéseitől, és a' bástyáktól, a' mellyeken a' mint Ville Harduin mondgya, nem mást hanem a' ragyogó fegyvereknek ſzám nélkül való ſorait látták. Ők végtére ezen Tyrannusnak ármádáját meg-támadták, jól lehet az, hatſzor-is erössebb vala, és kénſzerítették aztat a' belső Városba magát bé-venni. Alexius álmélkodott a' Latinusoknak méréſzſégén, és aztat hitte, hogy jól lehet két köfalak kerítése között 200000 emberek által óltalmaztatna, még is bátorſágba nem vólna, azért-is mint egy meg-tébolyodva egy hajóra ült, és Thrácia felé repüle. Mingyárt-is a' Tanátsbéli Urak, és fő Polgárok Iſáacius Csáſzárt a' tömlötzből ki-vették, a' kapukat a' kereſztes Vitézeknek meg-nyitották, a' kik-is az ifjú Alexiussal nagy öröm kiáltások között a' Városba bé-mentek. Iſáacius meg-erősítette azon alkut, a' mellyet ők az ő fiával tettek. Ezen ifjú Hertzeg minekutánna ő ezen 1203-dik eſztendőbe Augustus első napján meg-koronáztatott, a' Pápához mint az egéſz Kereſztényſég fejéhez írt, és megígérte nékie, hogy minden jobbágyainak megfogja parantsolni, hogy a' ſzakadásról mondgyanak-le, és attól el-állyanak.

Ez

Ez vólt azon tsalóka étel, a' mellyel a' Görögök mindég éltek, valamikor a' napnyúgottiakra ſzükſégek vólt. Elek el-felejtette maga ígéreteit, mihent aztat hitte, hogy az ő jóltévőire nem vólna ſzükſége, ő magát tőlök lassan-lassan el is vonta, és magát egeſzlen egy attyafiának kormányozására bízta, a' ki-is mint ő Elek nevet viselt, de inkább ezen név alatt Murtzuphilus, esméretessebb vólt, mivel bajúſza torzon borz vala, és ſzemöldöke-is. A' Latinus Hertzegek követeket küldöttek az ifjú Királyhoz, hogy nála a' fel-törött hitért panaſzolkodgyanak. Azon ékessen ſzólló, és bátor Colon, elsö vólt a' követek között, ő olly fel-fúvalkodással ſzóllott, hogy kevésbe múlt, hogy a' Görögök, a' kik mindenkor nagyra tartók vóltak, a' midőn félelem nélkül vóltak, hogy mind a' követeket le nem vagdalták, a' mint-is őket útálatos fenyegetésekkel el-igazították. Az alku törés már nyilván vólt, és a' háborúhoz rendelések tétettek, azomba míg ezen dolgok így folytak, Isáacius Csáſzár meg hala.

Murtzuphilus aztat gondolta annakutánna, hogy magát fogja Csáſzárnak tenni. Az ifjú Alexius maga erőſzakos zsarolásai által nagyon meg útáltatta magát, mivel ő már még a' Templomokat-is minden ékeſſégektől, és ezüst, 's arany edényektől-is meg-foſzrotta azon ſzín alatt, hogy nékie a' Latinusok adóſságait ki kellene fizetni. Mivel pedig a' terhes adókhoz a' háborúnak rendetlenſégei, a' mellyet ő a' Latinusokkal folytatott, és több illyen hibák járúltak, a' mellyeket ezen Murtzuphilus árúló, ſzánt-ſzándékkal véghez vinni ezen gyenge Csáſzárnak, a' kivel ő kedve ſzerint

bánhatott, meg-engedte, tehát a' közönséges meg-útálás a' Császár ellen annyira ment, hogy fellyebb nem mehetett. A' párt-ütés egyszerre ki-lobbant a' nélkül, hogy ezen gondatlan Alexius tsak leg-kissebb gyanúsággal bírt vólna. Martzuphilus már sokszor próbálta, hogy ötet méreggel el-veszthesse, de mivel eztet véghez nem vihette, azért-is könnyebb módot keresett gonosz szándékának véghez vitelére, és maga kezeivel meg-fojtotta ötet Februárius 8-dik napján 1204-dik esztendöben, éppen hat hólnapok, és nyóltz napok el-folyások után koronázásának. Ezen gyilkos mingyárt-is Császárnak ki-kiáltatta magát, és a' kereszteseknek háborút üzent.

Mindazonáltal a' környül való állások olyak vóltak, a' mellyek a' keresztes Vitézeknek bátorságát élesztették, és bennek azon vélekedést okozták, hogy az ö első ütközetek, a' mellyet ök tsudának tartottak, nem más vólna, hanem bizonyos jele, hogy amazok szerentsétlenek lesznek. Valósággal-is, olly hamar meg-vették a' Várost most-is, mint elöször; mert egy napi ostrommal aztat magokévá tették. Martzuphilus, a' ki egy hegyen több mint 100000 emberrel táborozott, el-szalada az az után való éjtszaka. Más nap az egész Város esedezett kegyelemért. Életeket ugyan meg-engedték, de a' zsákmányozásra szabadságot adtak olly parantsolattal, hogy a szép nemet magok tisztességébe hadgyák-meg. Ki mondhatatlan nagy kintset találtak ottan, jól lehet a' Görögöknek idejek vólt nagyobb részit el-ásni, a' mellyet békességben megint meg-találták. Aztat mondgya Bille Harduin,

hogy

hogy ſoha ſenki ſem tett olly nagy nyereſéget ezüſtbe, aranyba, és drága kövekbe. A' Frantziák 400000 Mark ezüſtöt nyertek, és a' Velentzések ſzintén annyit, ide nem ſzámlálván, a' mennyit ki-ki különösen nyert, mert ollyan rendelést tettek, hogy mind egy helyre hordgyák réſz ſzerint, hogy egy aránt oſztattasson-fel a' nyereſég, réſz ſzerint pedig, hogy az egéſz ſummának negyed réſze annak adattasſon, a' ki a' Hertzegek közûl Csáſzárnak fog válaſztatni.

Még ſok Szent Ereklyéket-is nyertek ök, a' mellyeket a' Görög Csáſzárok az új Rómába bé-vittek, és onnat a' napnyúgotti Tartományokban mindenüvé hozattak, de mivel a' valótalanok a' valóſágossokkal öſzve-kevertettek, még ma-is nehéz az igazat a' valótalantól meg-külömböztetni.

Ezek után kívántak valakit Csáſzárnak tenni, meg-is neveztek ök válaſztó Hertzegeknek tizenkét ſzemélyt, kik közûl hatan Frantzia Egyháziak, hatan pedig Világi Velentzei emberek vóltak. A' válaſztás esett a' Flandriai, és Henegaui Grófra Balduinusra, a' ki jól lehet csak 32 eſztendös vala, de még-is minden Csáſzárhoz illö tulajdonſágokkal bírt. Ö második Vasárnap Húsvét után válaſztatott, és következett Vasárnapon, úgy mint Május 17-dik napján 1204-dik eſztendöben Szent Sophia Templomában nagy pompával meg-koronáztatott. Mivel pedig egyenlö akarattal el-végzettetett, hogy ha Frantzia válaſztatna Csaſzárnak, tehát egy Velentzeinek adattasson a' Patriarchátus, azért-is Morosini Tamás ſzületett Velentzei válaſztatott Patriarchának. Hogy pedig a' Monferáti Mark-Gróf is, a' ki fö Ve-

zére vala a' kereſztes Vitézeknek, meg-jutalmaztasson, mivel a' Flandriai Grófot eleibe tették, a' kihez ö mind a' vitézſégben, böltsesſégben, és a' Trónushoz illö tulajdonſágokban hasonló vólt, tehát ötet Thessalonicai Királyſágra emelték. Mind ezek után ſemmit el-nem múlattak, hogy a' Latinusok Orſzágláſát Konstantinápolyba erös lábra ne tegyék. De ugyan tsak Fátum vólt, hogy egyetlen egy elö vétele-is a' Napnyúgotbélieknek ſzerentsés nem lehetett a' Napkeletiek ellen. Látni-is fogjuk, hogy ezen fel-fegyverkezett ſzarándokok éppen azon ſzomorú ſorſra jutottak Görög Orſzágba, a' minöt ök Palæſtinába tapaſztaltak. *)

MÁSODIK TZIKKELY.

Az Inquisitiónak fel-állítása. Kereſztes háború az Albigenserek ellen. Orſzág nélkül való János Királynak Uralkodása. Harmadik Innocentius Pápának halála.

Minekutánna illyen elö-vételnek vége lett, több illyen ſzerentséseket lehetett várni, mert a' példák öſztönt adnak ſok elö-vételekre. Hogy ha

*) Valamiket én itten a' kereſztes háborúról ki-tettem, mind azokat de Berault Bercastelnek Anyaſzentegyházi Históriájának 12-dik Kötetébül, 38. Könyvébül vettem-ki, és mind ezek a' 296-dik Számmal jegyzett levéltül fogva, a' 307. Számmal jegyzett levél végéig ki vagynak téve.

ha az Albingeserek ellen való háború mint elszakadtattak, és Schismaticusok ellen való háború szentnek mondattathatott, tehát az Eretnekek ellen valók, a' kik napról napra szaporodtak még inkább annak mondathattak, mert azoknak tanítása az Egyháziaknak hatalmát, és az Anyaszentegyháznak igaz tanítását kívánták egyenesen meg-rontani.

Az emberi kevélység, a' Tudományokban való maga meg-hitség, a' mély tudományokban való vakoskodás, a' nagy és bölts szent Atyáknak, valamint más Túdósoknak-is megvetése, és a' minden igaz ok nélkül való Reformátióknak kívánása, a' melly még félelmesebb vólt mint az igaz tanításokban való kétségeskedés, az elme futtatások. gyakran a' dolgoknak-is nem értése, és azoknak hamis magyarázattya, okai annyi sok a' világon el-terjedett Eretnekségeknek; mert az emberek nyúghatatlanok, a' melly dolog egynek tetszik, már az másnak nem tetszik, egyike okossabb akar lenni a' másikánál. és ha valamelly új tanitást ád-ki, ha mingyárt az kárhozatos lészen-is, el hiteti magával, hogy bölcsnek fog tartattatni, és örvend, ha Authornak, vagy-is Reformátornak neveztetik. Ha fejeket, és elméjeket csak a' világi dolgokban törnék, aztat lehetne mondani: hadd vizsgállyák, és világosítsák a' Természet' dolgait! de ők tovább mennek, és az Úr Istennek mélységes titkait, a' mellyek Mysteriumoknak mondattatnak, szent Tanításával edgyütt, a' mellyeket réfz szerint maga adott ki. réfz szerint szent Apostolai által hírdettetett-ki, és annyi sok szent Atyák, s Bölcsek által meg-magyaráztattak, vakmerően nem csak critizálni merik, de meg-is vet-

ni, és meg-tagadni. Mivel az emberi elme határozott, a' Mysteriumokat meg-nem-foghatya, meg-nem-foghatván, nem-is hiszi, hanem maga ítélete szerint új vallást kohol, a' mellyet meg-értvén aztat hiszi, jól lehet az Istennek tanításával nem egyez.

A' tizenkettödik Század vala azon idönek pontja, a' mellybe sokan az igaz vallásnak határait mérészlették által-hágni. Ezek mind ollyan emberek vóltak, a' kik a' vad szabadságot és a' zabolátlan életet, a' haszontalan elme futtatással szerették. Bruis Péter, a' ki Delfinátusból való vólt, aztat vítatta, hogy a' gyermekek keresztelése, a' szent Mise, a' halottakért való imádság, a' szent keresztnek tiszteletе, mind hasztalan, és kárhozatos tanítások vólnának. Ezen tanításáért ö Normandiába megis égettetett, igaz ugyan, hogy az ö halála valamint Bresciai Arnoldusé fel-támadást okozott, de ez hamar el-nyomattatott. Frantzia, és Olasz Országba felette sok Eretnekek vóltak, úgy mint Katharerek, Patarénusok, Lugdunumba a' Valdensisek, és Albigenserek, ezeket azon idöbe mindnyájokat Manichæusoknak nevezték, de hibásan, mivel azoknak mindnyájoknak egymás között külömbözö Sektájok vólt, és a' Manichæusokétöl nagyon külömböztek; majd mindnyájan úgy gondolkoztak a' Keresztényekröl, valamint a' Bálványozók hajdan a' Keresztényeket vádolták, hogy ök gyermekeket áldoznának-fel, és éjtszakának idején, sok gonosztságokat követnének-el. Ezek mindnyájan ostoba Enthusiásták vóltak, a kik a' Szent Irást betü szerint vették, és nagyon hibás képzelödések szerint magyarázták aztat.

Egy

Egy Rómába 1184-dik eſztendőbe tartatott Egyházi Gyülésbe meg parantsolta Harmadik Lucius Pápa a' Püspőköknek, hogy mind azokat, valakik az Eretnekſégben gyanúsak vólnának tsupa vádoltatásra-is, hogy fel-kerestettessenek, és azok, a' kik annak találtatnának lenni, az Anyaſzentegyház bűntetését ki-álván, a' Világi hatalomnak adattassanak által. Az Inquisitiónak magva már ezen Bullába mint egy bé-zárva vólt, de hamar ki is tsirázott. 1198-dik eſztendőbe Harmadik Innocentius Pápa az Eretnekek űldözésére két Cistercita Barátokat küldött Frantzia Orſzágnak Déli Tartománnyaiba. Ő a' Hertzegeknek, és más nagy Uraknak meg-is parantsolta, hogy ha ollyanok excommunicáltatni fognak, a' kik az Eretnekſégben gyanúsok találnak lenni, jóſzágaiknak el-foglalásával, vagy ſzámkivetésel, és még keményebben-is meg-büntessék, és ő tellyes hatalmat-is adott ezen két Barátoknak, hogy ha a' Hertzegek, és nagy Urak ezeket tenni nem akarnák, Excommunicatziókkal, Interdictumokkal őket azoknak véghez vitelére kénſzeríthessék.

Hatodik Rajmundus Toulosi Gróf, maradéka azon Rajmundusnak, a' ki az első kereſztes vitézeknek Vezére vólt, pártyát fogta azon ſzerentsétlen Albigensereknek, mivel az ő jobbágyai vóltak, annyira-is ment pedig már a' dolog, hogy őket egéſzlen ki-akarták írtani. Harmadik Innocentius Pápa excommunicálta-is őtet mint Eretnekek Pártfogóját. Azon követek, a' mellyeket a' Pápa az Eretnekek megterítésének dolgába ki-küldött, és igen pompással és költſégessen éltek, melly is nagy zúgolódást okozott, ſem beſzédeikben, ſem

tetteik által nem igen sajnállották azon Hertzeget.

Ezen Tolosanusi Rajmundus Gróf, mivel az Eretnekeknek nagy pártfogója vala, többször mint egyszer excommunicáltatott, és ellene mivel hatalmas vala, kereszstes háború-is indíttatott. és a' kereszstes vitézeknek Vezérévé Gróf Monforti Simon egyenlő akarattal választatott. Mennyi sok győzedelmeket nyert ezen nagy Bajnok, mennyi sok Városokat és Várakat vett, olvashatni lehet Natalis ab Alexandrónak Anyaszentegyházi Históriájában Tomo XV. Paragraphó 4-to. De sacra militia adversus Albigenses Fol. 134. De el-nem-mellőzhetem aztat, hogy a' midőn sok diadalmai után már másodszor Tolósa Városát vítta vólna, szent Misét halgatván egy követ érkeze hozzája, a' ki hírül hozta, hogy az ellenség az erősségből ki-jövén a' kereszstes vitézekre ütött vólna, azért-is siettetné jövetelét, és lenne segítségül, mellyre-is aztat felelte: *Nem megyek-ki, ha tsak előbb nem fogom látni az én Meg-váltómat.* Midőn pedig a' Pap már az Ostyát, és Bort meg szentelte, és fel-is mutatta vólna. Simeonnak énekéből deák nyelven ezen igéket mondotta: *Nunc dimittis servum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum*; és ezek után még ezeket mondotta: *Mennyünk, és ha szükség lészen, hallyunk-meg azért, a' ki mi érettünk meg-halni méltóztatott.* Ő ugyan tsak ezen Tolósána második vivásában egy kőnek hagyítása által meg-ölettetett. Az ő nagy dítséreteit lehet olvasni, a' most tsak fellyebb általam citált helyeken Natalis ab Alexandróba.

ba. Tolosa Városának ostromlása az ö halálával meg-is szünt.

Rajmundus Tolosanus-is ezen idö tájba, az az: 1222-dik esztendöbe hírtelen halállal meg-hala, a' ki jól lehet töredelmességének némelly jeleit mutatta, de mivel gyengék vóltak, és két értelmüek, az Excommunicatziótól fel-nem-öldoztatott, és a' szent szokás szerint való temetéstöl-is meg-foszlatott.

Azon háború alatt, melly az Albigenserek ellen folytattatott, Harmadik Innocentius Pápa nagyon meg-különböztette magát azon dolgai által, a' mellyeket elö vett az Angliai Korona iránt. Richardus Királynak halála után, melly a' múlt Századnak vége felé történt, ezen Angliai Országhoz, és ahoz tartozandó tartományokhoz való jutásáért nagy pörlekedés támadott János Moretoni Gróf között, a' ki Testvére vólt Richardusnak, és Arthurus Britanniai Gróf között ennek unokája között. Az Andegaviumi, Ceinomaniai, és Turóniai tartományok Fö Rendei Arthurussal tartottak, Jánost pedig a' Normandiabéliek Hertzegjeknek lenni esmértek, Anglia pedig mint önnön Királlyát úgy tiszteltte, a' ki-is a' Canteburi Érsek által Hubertus által London Városába meg-is koronáztatott, meg-esküdvén arra, hogy ö a' Római Anyaszentegyházat, és ehez rendeltetteket szeretni fogja, és aztat minden reá ütések ellen óltalmazni fogja, a' kárhozatos törvényeket el-fogja rontani, és igazságossokat fog bé-hozni, és Angliába tsak az igazságos Törvényeket fogja gyakorlattatni.

Arthurusnak igazságát Philippus Augustus a' leg-kereszténvebb Frantzia Király óltalmazta, és nékie Hadi Seregeket-is adott, hogy

azoknak segítségével Pictáviumot hatalma alá vetné. Arthurus azon Tartományba bé-mene, és Mirabellum Várát meg-szállotta, a' mellyben Eleonóra Királyné, Jánosnak az annya kevés katona örizettel vala. Annyának veszedelmérôl túdósíttatván János nagy sietséggel Mirabellum alá érkezett, és aztat a' meg-szállás alól fel-szabadította, az ellenséget el-üzte alóla, Arthurust maga Unokáját el-fogta, és sokakkal másokkal ôtet Rothomagum Városába bévitte, itten ö az új Várba bé-is zárattatott, a' hol-is János által meg-ölettetett. Eztet bizonyos történetnek lenni több Authorok bizonyítyák. Különössen Henricus de Knygton Leicesteri Kanonok Lib. 2-do de Eventibus Angliæ így ír: *Joannes male venit ad Regnum. Nam Arthurum de Britannia, filium Godefridi fratris sui dolose occidit, qui jure hæreditario debuit habuisse Coronam Regni Angliæ post mortem Richardi Avunculi sui.* Ugyan ezen okra való nézve igazságos háborút kezdett János ellen, Philippus Augustus.

Ezek után János Király között, és Harmadik Innocentius Pápa között nagy viszsza-vonás támadott, erre alkalmatosságot adott István a' Kantuariai Érsek, mert a' Király ôtet bé-fogadni nem akarta, és az ô választásának is keménnyen ellent állott, a' mellyért-is a' Pápa meg-tíltotta Angliába a' Szentségeknek ki-szolgáltatását. János Király ezért minden Egyházi jövedelmekre erôszakossan reá tette kezeit. Innocentius Pápa ezen bosszúságért excommunicálta ôtet, és még a' leg-kereszténybb Franczia Királyt-is meg-intette, hogy ezen Anyaszentegyháznak méltatlanságát fegyverrel bosz-

szúl-

ſzúllaná meg, és ezen Anglusok Királlyát az Orſzág Tronussáról le-üzvén, ö, és az ö Maradéki örökös jussal bírják Angliát. A' Frantzia háborúnak kéſzületétöl meg-rettenvén, és Pandulphus Apostoli követnek javallására-is, meg-ígérte János Király, hogy az Anyaſzentegyháznak eleget fog tenni, a' mint-is a' Cantuariai Érseknek, Püspököknek, és Barátoknak békét hagyott. A' békeſségnek Formuláját Párisi Máténál lehet olvasni 1213. eſztendöbe ki-adott írásában a' 163-dik levelén. Maga Orſzágait-is, úgy mint Angliát, és Hybernyiát, a' Római Anyaſzentegyháznak, Harmadik Innocentius Pápának, és ötet követöinek által adta, és erröl a' Doverbe a' katonák háza mellett álló Templomba adott levelet; a' mellyeet, ugyan azon Parisius le-írt, és a' Homágiumnak formuláját-is, a' mellyet ezen Király Innocentius Pápa követtyének kezeibe le-tett. Még ehez aztat teſzi, hogy Pandulphus követ azon pénzt, a' mellyet ezen Király adott alá vettetésének jeléül öſzve-tapodta vólna, jól lehet a' Dublini Érsek ellene ſzóllott, és ſajnállotta. Ezek után a' Püspökök Angliába viſzſza-hívattatván, és egéſzlen helyre tétettetvén a' Király az Excommunicatzió alól fel-óldoztatott.

Két eſztendök múltával az Angliai Bárók öſzve-esküdtek, és azon Törvényeknek, és Szabadſágoknak meg-erösítését, a' mellyeket nékiek Eduardus Király adott, fegyveres kézzel kívánták. A' Király helyesnek látván a' ſzükſégnek és idönek engedni, kérésekre reá állott. De hamar meg-bánván eztet, a' Római Pápához írt, és meg-is nyerte töle, hogy azon tselekedete sikeretlennek lenni mondattatott. Harmadik

madik Innocentiusnak Diplómáját, intö, és fenyegetö levelét-is, a' mellyet a' Bárókhoz írt, lehet olvasni Parisius Máténál pag. 184, és 185. Annakutánna az öfzve-esküdött Országgyait a' híveknek közönségétöl el-tiltotta, elsöben tsak közönségessen, de annakutánna nevek szerint azon okból, hogy az Országot, a' melly az Anyaszentegyházat illetné, háborgatnák. Ezen büntetésnek értelmét-is ki-teszi Parisius Máté pag. 187, és 192. Még London Városait, és a' Bárónak minden Megyéit Egyházi Interdictum alá vetette. Mellyek után ök Lajost a' Frantzia Hertzeget hívták, hogy az Angliai Koronát vegye-fel, és hogy azon Tyrannust hajtsa ki, esedeztek. Hogy nékiek segítségül lehessen, bé-is méne Anglia Országába 1216. esztendöbe De meg-hala Ország nélkül való János Szent Lukáts napja elött való napon 1216-dikba fel-vévén az Ekklézsiai Szent Sácramentomokat, és lelke a' Krisztusnak ajánltatott, ha ugyan tsak ö benne igazán hitt. *)

Harmadik Innocentius Pápa meg-hala Perusium Városába Juliusnak 16-dik napján 1216-dik esztendöbe, minekutánna az Anyaszentegyházat 18 esztendeig, hat hólnapokig, és kilentz napokig kórmányozta vólna. Leg-több Históricusok különös ditséretekkel magasztallyák ötet, a' mint-is Characterének le-festésére majd tsak

*) Mind ezeket, és még több alávalóságait-is ezen Királynak olvashattya ki-ki Natalis ab Alexandrónak 15-dik Tómussának, 12. Részébe, és annak első Articulussába. De Joanne Rege sine terra az 539-dik, és 540-dik számmal jegyzett levelekben.

tsak az-is elég, hogy ő mindenekben ama ditsőséges, és nagy nevezetű Hetedik Gergely Pápához hasonló vólt, ehez még ezen ditséreteiis járúlnak, hogy Rómából nem egyszer sok Pápáknak ki-kelletett menni, de ötet a' ki-ménetelre soha senki sem tudta kénszeríteni. Ő Rómába határozatlan hatalmú Úr vala, és Sz. Péternek Patrimoniumát meg tudta tartani, a' mellyek Romániából, Umbriából, Vitterbóból többekből másokból állottak, melly szép Uradalmak leg-inkább Mathildis Grófné birtokai vóltak, a' mellyeket ő nagy buzgóságából a' Szent Széknek ajándékozott. Senki az előtte való Pápák közzül nem vala sem mint Fejedelem nálánál hatalmassabb, sem mint Pápa félelmessebb, mert tudta ő mind maga tiszteletét fen-tartani, mint a' Szent Széknek Jussait-is óltalmazni, pedig nem más fegyverrel, hanem tsak eszével, és Excommunicatziókkal. Ő engedte-meg leg-több alamisnából élő szerzeteseknek, a' kik az Úr Istent éjjel nappal ditsérik, fel-állításokat, és az Inquisitionak, a' mellyről most hamar fogok szóllani, fel-állítását-is elő-mozdította.

De igaz az-is, hogy Innocentius Pápa Német Országba néminémű nyúghatatlanlágokat okozott, a' többi között, a' midőn a' tizenkettődik század következett, a' Svétziai Hertzeg Fülep között, a' ki Negyedik Henricusnak fia vólt, és a' Saxoniai Ottó Hertzeg között a' Birodalom miatt nagy Villongás támadott. Fülepnek a' Frantzia Király, Ottónak pedig Richardus az Angliai Király fogták pártjokat, és ehez Harmadik Innocentius Pápa-is hajlott. Erfordba a' Hertzegeknek nagyobb része Romai Királynak első Fülepet valasztották. Más

Her-

Hertzegektöl pedig Ottó a' néhai Saxoniai Hertzegnek Henricusnak fia válaſztatott, a' ki-is hadi ſeregével sietſéggel érkezvén Aqvisgránum Városát, jól lehet Fülepnek katonái vóltak abba, fel-adásra kénſzerítette, melly Városba a' Coloniai Adolphus Érsek által meg-is koronáztatott. Meg-fontoltatván mind a' választtaknak, mind a' választóknak érdemei, a' ſzentſéges Pápa Ottónak a' Római Imperiumra választását meg-erösítette. Mind a' ketten annakutánna fegyverrel óltalmazták magok igazſágokat, és hol egyikének, hol másikának ſzolgált a' ſzerentse mind addig, a' meddig a' Sz. Széknek követtyei Fülepet fel-óldozván az Excommunicatzió alól velek, 1207-dikbe Frigyet köttettek. Következett eſztendöbe valamelly Elector által Fülep hamissan el árúltatván meg-ölettetett, kinek ſzép tulajdonſágait az Uspergensisi Apatúr maga Kronikájában, és Lubecensis Arnoldus-is, és többek mások-is nagyon ditsérik. Aztat az egyet tulajdonítyák nékie vétkül, hogy nem lévén pénze a' katonáknak fizetésére, nem tsak Nemes ſzabad jóſzágokat, de még Templomokat-is zálogba vetett.

Mivel pedig már Ottónak vetélkedö társa meg-hala, és annak Leányát Beátrixt el-is vette, és hitet-is tett arra a' Szent Szék előtt, hogy az Anyaſzentegyháznak jussait óltalmazni fogja Harmadik, Innocentius által Rómába meg-koronáztatott. De mivel tsak hamar letett hitét meg-ſzegte, és a' Római Anyaſzentegyháznak jussait, és Tartománnyait-is megtámadta, ugyan ezen Pápa által a' híveknek közönſégétöl el-válaſztatott, és az ö jobbágyai

hoz-

hozzája tartozó hiteles kötelesſégektől fel-óldoztattak. Ő Fülep Augustustúl Frantzia Királytúl meg-verettetett, és általa Alsó Német Orſzágnak el-vétele által meg-is büntettetett, lassanként mindenektől el-is hagyattatván meghala 1218-dik eſztendőbe, de pœnitentziát tartott, a' mint eztet ſokan bizonyíttyák. *)

Mihent Fridericus uralkodni kezdett, mingyárt kénſzerité a' Nemeseket egy hitnek letételekkel ígéreteknek tellyesítésére, a' melly ebből állott, hogy ők a' hamis pénzeknek verettetésétől, és az Orſzág úttyain való rablóktól tartóztatni fogják magokat. Ez nagyonis ſzokásba vólt Német Orſzágba. A' Francofurtumi Orſzág gyűlésében, a' melly 1220-ba tartatott, a' hol a' Csáſzár maga fiát Henricust Római Királynak válaſztatta a' Statusok által, ugyan azon Statusoktól aztat-is meg-nyerte, hogy Koronázására Rómába el-mehett, a' mellyért-is ezen törvényekről le-mondott, hogy az Egyháziaknak jószágaira dézsmák ne vettetessenek, Várak ne építtessenek, és hogy az Orſzágba idegen pénz ne jöjjön-bé.

Tsak most fellyebb ki-tettem, hogy még az Inquisitióról fogok ſzóllani, tehát imigyen ſzóllok arról.

Több Pápák már azon vóltak, hogy az Inquisitió állíttatasson-fel, de ugyan tsak vóltaképpen való fel-állittatásának leg-nagyobb elő-mozdítója vala Harmadik Innocentius Pápa, a' mi-

*) Natalis ab Alexandro Tomo 15. Cap. 9. Art. 2. De Friderico II., Henrico Landgravio Turingiæ, & Guilielmo Holandiæ Comite. Pag. 459, & 460.

a' midön az Albigenserek ellen folya a' háború, és eztet nem annyira a' Püspökökre, mint Szent Domonkos, és Seraphicus Szent Ferentz ſzerzetesseire bízta. Az elsö Inquisitoroknak hatalmok vólt minden Pogányt, és Eretneket magok eleibe hívattatni, ki-tanúlni belölök, ha azok vólnának é, és ha azoknak vallották lenni magokat, öket térésre hozni, és ha meg-nem tértek, a' világi hatalom által tüzre-is ítéltetni. Mivel ez rettenetes dolog vala, ſok ſzabadon gondolkodó Orſzágokba bé-nem-vétetödött. Leg-tsudálatossabb dolog az vala, hogy Második Fridericus Csáſzár, a' ki a' Pápától egy engedetlennek neveztetett, még-is elsö vólt, a' ki az Inquisitiót óltalma alá vette, ſöt 1244-be Pávia Városába egy Edictumot adott-ki, a' mellybe ö a' Világi Bíráknak meg-parantsolta, hogy mind azokat, a' kiket az Inquisitorok mint Eretnekeket nékiek meg-fognak jelenteni, fogassák-meg, és meg-ítélvén azokat, és annak találtatván, ha meg-nem térnek, meg-is égetessék, a' kik pedig meg-fognak esmértetni, hogy meg-bánták vólna Eretnekſégeket, és pœnitentziát kívánnának tartani, az ollyanokat bizonyos büntetéssel illessék.

1255-dik eſztendöbe Negyedik Sándor Pápa bé-hozta az Inquisitiót Franzia Orſzágba is, Szent Lajos Király Uralkodása alatt. A' Párisi Szürke Barátok Gvardiánnya, és a' Dominicánusok Provinciálissa vólnak a' fö Inquisitorok, ezeknek meg-parantsolta a' Pápa egy Bullája által, hogy a' Püspököknek tanátsával éllyenek.

1289-dik eſztendöbe Velentze Városa bévette az Inquisitiót, és jól lehet ez mindenütt

a' Pá-

a' Pápától függött, de Velentzébe a' Senátus alá vólt vetve. Ezek még is véghez vitték aztat, hogy nem a' Senátus, hanem ök tettek ítéleteket, de ugyan tsak még is három Senátorok vóltak jelen. Azomba látván a' Senátus, hogy ez által hatalma fértetödne, egéfzlen ellene mondott az Inquisitiónak, vége-is lett ennek a' Velentzei Respublicában.

Az Inquisitió Siciliába-is bé-hozattatott, de méginkább mint fem Castiliába a' Koronának jussa alatt vala, nem-is vólt Római Tribunális Szék, mivel Siciliába felette nagy vólt a' Királynak hatalma. Aragoniába már régen bé-hozattatott, de ottan nagyon álmossan folya, valamint Frantzia Orfzágba-is, nem vólt femmi rendtartása, és utóljára feledékenyfégbe-is esett. Végtére 1478-dik Eftendöbe Ferdinandus, és Isabella bé-hozták az Inquisitiót Spanyol Orfzágba, ennek leg-nagyobb ereje ottan vala. Még Spanyol Orfzágon kívül Portugaliába-is bé-hozattatott 1557-dik eftendöbe, és a' fö Itélö Szék itten Lisabonnába, valamint Spanyol Orfzágba Madritba helyheztetett. Az Inquisitió ezen két Orfzágokba egyenlö kemény féggel folyt.

A' midön a' Spanyolok Americába némelly Tartományokba bé-féfzkelték magokat, azokba az Inquisitiót-is bé-vitték különössen Goa tartománnyába, fzintén úgy a' Portugallusok-is Napnyúgotti Indiába, de már ezen Világnak minden réfzein meg-fzünt. Spanyol Orfzágban, és Portugalliában meg-vagyon ugyan még, de úgy lehet mondani, hogy tsak név fzerint, mert már az eretnekektül ezen Orfzágok tifzták, és a' Tudományok nagyra mentek, és már most más módokkal bánnak az illyenekkel.

Sokan tsudállani fogják, hogy az Inquisitió némelly tartományokba a' Kereſztények által, a' kiknek ſzelídséggel, és Felebaráti ſzeretettel kelletett vólna viseltetni más emberekhez, bé-hozattatott. De talán ſzükséges vólt ez, fóképpen Spanyol Orſzágba, mert ez tele vala Saracénusokkal, és Zsidókkal, a' kik a' Kriſztusban nem hittek, ſót azokat, a' kik az ö Szent Tanítását hitték, ſokkal dühössebb kínokkal kínozták az égettetésnél, ſót a' midön az Inquisitió bé-hozattatott, annyira ment már ſok Orſzágokban a' dolog, hogy a' bálványozás majd tsak újra fel-nem-támadott.

HARMADIK TZIKKELY.

Második Fridericus Csáſzár. Kilentzedik Gergelyt háborgattya. Az ö táborba való menetele a' ſzent helyekre. Vége az Albigenserek háborújának. Kezdete Szent Lajos Király Orſzáglásának.

Fridericus, a' ki Harmadik Honórius Pápától meg-koronáztatott, nem tsak maga ígéretét meg-tartotta, hogy viſzſza-fogja adni Mathildis Grófnénak örökſégét a' Szent Széknek, de még maga fiának-is által adta, mind a' két Siciliát azon ki-nyilatkoztatással, hogy ezen Királyſág mindenkor el-válaſztva maradgyon a' Csá-

a' Csáſzárſágtól. De még-is a' fiát 1220-dik eſztendőbe Római Királynak válaſztatta, mivel így a' Csáſzárſágra ſzámot tarthatott. A' Római Udvar attól tartott, hogy ha Sicilia a' Római Uradalommal egyesíttetni találtatik maga Feudumát el veſzti. A' Sváb Háznak hatalma nagy nyúghatatlanſágot okozott a' Pápának, és egy ollyan Csáſzártól, a' ki Lombardiai, Neápolisi, és Siciliai Király-is vala, és maga tartománnyaival a' Pápának egéſz birodalmát körül vette, méltán-is félhetett, azért-is, hogy a' Római Udvar magát békeſségbe tehesse, vala melly módot kelletett nékie elő venni.

Olaſz Orſzágnak kelemetesſége tetſzett Fridericus Csáſzárnak, a' mellyhez gyermekſégétől fogva hozzája vala ſzoktatva. Olaſz Orſzág akkor a' Velfek, és Gibellinusok mozgáſa által nagyon ſzaggattatott, ezen mozgások kezdőttek már ſzáz eſztendőktől fogva az Egyháziak, és a' birodalom között, és ezen viſzſza-vonások Német Orſzágba történtek, a' mellyekben ſokan a' Pápákkal, ſokan pedig a' Csáſzárral tartottak. A' melly réſz a' Pápával tartott, az Velfeknek neveztetett, a' Csáſzárral tartó réſz pedig Gibellinusoknak. Ezek mind a' ketten nevelték a' viſzſza-vonásokat, ſzintén úgy a' Városok között, mint a' Familiák között, más nem-is látſzattatott, hanem tsak meg-útálás, erőſzak, és prédálás. Egy Városnak lakossai, más Városbélieket meg-támadták, minekutánna már ſzomſzédgyaikat kirablották, különössen Lombardia vala piattza minden pörpatvarkodásoknak, és viſzſza-vonásoknak.

Ezen Longobardusok háborújában nem jutott az emberiſég feledékenyſégbe, mivel a' ki

pardont kért, aztat meg-is nyerte, nem-is kerestek magok ditsöſégét a' meg-ölettetésben, hanem az el-fogattatásban, de ezen mértékletesſég mellett még is nagyon éreztetett a' háború ſúlya, és az igy el-vált Longobardusok mindég azon igyekeztek, hogy magokat függetlenné tehessék. Mediolánum leg-több Városokat fel-indított a' Pápa ellen, hogy kötési tegyenek. Fridericus kéſzült az ö egyesülléssek mellé, de a' Római Udvar olly ſzerentsés vólt, hogy Olaſz Orſzágot el-hagyni kénſzerítette úgy, hogy távúl légyen.

Néhány eſztendökkel ezek elött egy ármáda, a' melly Frantziákból, Németekből, Olaſzokból, Anglusokból, és Magyarokból állott Napkelet felé indúlt, a' kikkel Második András Magyar Király vala, hogy Brienne Jánost, a' ki a' Champániai házból ſzülettetett, a' Jéruzsálemi Királyſágra fel-emelhessék, ök Damiette Városát meg-is vették, de a' ki a' Pápának ezen kereſztes háborúba követtye vólt, Pelágius, egy Spanyol Orſzági Barát egyſzersmind Cardinális, aztat mondotta, hogy a' fö Vezérſég a' Pápáé vólna, mivel pedig ö meg-nem jelenhetne reája bízta vólna aztat mint követtyére, írtak-is ez iránt a' Pápához, a' ki-is úgy felelt, hogy a' Kardinális helyessen mondotta eztet. Ezen új hadi Vezér annakutánna olly jól forgatta magát, hogy egy táborozásnak végével minden el vólt veſztve. Ezen kereſztes háborúnak az a' haſzna vala, hogy megint mást ſzült. A' környül való állások tehát jónak tették, a' Csáſzár távol léttét.

Második Fridericus Csáſzár még Harmadik Innocentius Pápának ajánlotta, hogy a' hi-

tetle-

tetlenek ellen a' kereſztes Vitézekkel el-fog menni háborúba, hogy erre ő még hajlandóbnak tétessen, feleſégül adták nékie Jolanthát Brienne Jánosnak Leányát, a' ki a' Jeruzsálemi Királynak Titulusát viselte. Ő mindazonáltal maga menetelét halaſztotta, mivel nagyobb gondgyának kelletett nékie lenni az Európai dolgokra, mint ſem Palæstinára. Ő ugyan a' kereſztet, hogy Jéruzsálembe a' több illyetén Vitézekkel háborúskodni fog menni Hugolinus Hostiai Kardinálisnak kezébűl fel-vette, és meg-esküdött, hogy a' melly nap a' Pápa fogja parantsolni, azon a' napon el-is fogna menni. El-is ment ő, de harmad napi betegſége után Drindizből viſzſza-tért. Második eſztendőbe Fridericus megint hajóra ült, és Napkeleten az ő dolgai jobban folytak, mint minnyájóké, a' kik előtte ottan vóltak, mert egy alku mellett által adta nékie Almelek az Ægyiptusi Sultán, Jéruzsálemet, Bethlehemet, Nazarethet, és Sidont, és ő ezen Sultánnal egy tíz eſztendeig tartó Fegyver nyúgovást kötött, a' melly mind-kettőjöknek nagy fortéllyára ſzólgált, mivel ezen Muselmannus, a' kinek belső háborúja vólt, a' kereſztény ármádát ezzel magától el-távoztatta, Fridericus pedig már most mint Ura Jéruzsálemnek el-mehetett maga Országainak ſegedelmére, a' mellyek meg-támadtattak.

Illyen alkut kötvén az Ægyiptusi Sultánnal, és viſzſza-térvén, nem hogy a' Pápával meg-békéllett vólna, de még az Anyaſzentegyháznak tartománnyaiba bé-ütött, a' Kardinálisokat, Püspőköket, Apatúrokat, a' kik azon Pápától a' Rómába tartandó Conciliumba menni parantsolatot vettek, mint Rabokat

meg-tartóztatta, az Anyaſzentegyháznak ſzabadſágát el-nyomta, az Egyházi embereket vexálta, háborúkkal, és factiókkal Olaſz Országot bé-töltötte, a' Saracénusokat Apuliába bé-hozta, és Nuceriába helyheztette, és a' Kereſztényeknek ellenſégével leg-otsmányabb frigyet kötött, mind ezekért Negyedik Innocentius Pápa által, a' ki kilentzedik Gergely Pápa után következett, a' Lugdunumi elsö Conciliumba excommunicáltatott, és Csáſzári hatalmától-is meg-foſztatott. *)

Negyedik Innocentius Pápa némelly válaſztó Hertzegeket, a' kik tudniillik Fridericus mellöl el-állottak arra intette, hogy új Csáſzárt válaſzſzanak, és azokat annyira vitte, hogy ök Henricust a' Hassiai, és Thuringiai Landgrafot válaſztották. Ezen új Csáſzárnak a' Pápa azon háborúra, a' melly Fridericus ellen indíttatott, költſéget az Ekklézsiának kints tárából adott, mivel pedig a' népnek fel-buzdítáſára a' Religió leg-nagyobb eſzköz, Henricust és az ö Hadi Seregét kereſztel jegyzette-meg. Ezek után pedig Fridericusra mint az Ekklézsia ellenſégére, és az ö minden ſegítöire tzeremóniás ſzokás ſzerint átkokat hírdettetett mindenütt, és minden alatta való Országaiban a ſzentſégektöl el-tíltotta. Végtére követet küldött Német Országba, a' ki a' Püſpökököt, és az Ország Nagygyait, és a' népeket Henricus hüſégére Ekklézsia Censúrák alatt kénſzeríttsék. Ütközetek Francofurtum mellett történtek, Conrádus

*) Natalis ab Alexandro Cap. 9. Art. 2. De Friderico II., Henrico Landgravio Thuringiæ &c. Tomo 15. pag. 459.

rádus meg-győzettetvén el-szaladott, mivel pedig a' Siciliaibéliek el-állottak Fridericustól az ő ereje meg-gyengûlt, de bátorságok megújúlt, meg-halván Henricus Landgráviusnak halálát, melly 1227-dik esztendőbe történt.

Henricusnak helyébe, a' választó Hertzegek Guilielmust Hollandiai Grófot választották Császárnak éppen Szent Mihály Archangyal napján. Azomba Fridericus Innocentius Pápának le-nyomására Lugdunum felé igyekezett, de a' Longobardiai fel-támadások, és Quintianum, 's Pármának el-vesztése miatt, viszsza-hívattatott. Ő Pármát körûl vette, és feltette magába, hogy eztet mivel tőle el-állott, több Városoknak meg-rettentésére fundamentomából ki-fogja rontani, ugyan ezen reménységtől táplálttatván maga táborának helyén egy új várost építtetett, mellyet Victória városnak nevezett, a' mellybe Szent Victorinus Mártyr tiszteletire egy nagy Basilicát szenteltetett-fel, és hogy ezen Városba verettetett pénzeket Victorinusoknak nevezzék akarta. Pármának meg-szállása hét hólnapokig tartott már, melly idő alatt Fridericus nem tartván semmit-is a' meg-szállottattaktól, bûja életre, és tobzodásra adta magát, a' Pármabéliek mivel zárva valának, nagy inséget szenyvedtek, azért-is kitőttek, és Victória városát hírtelen meg-támadták, az őrzőket el-nyomták, és erőssen meg-futamtatták, és a' Várost meg-vették, a' mellybe sok prédára találtak, és Fridericusnak minden kintsét el-nyerték. Friderici Thadæus meg-ölettetett, és számtalanok szaladásra kényszerittettek, és a' Victorok, az az: Győzedelmesek által Victória városa hamuvá tétette-

tett, Fridericus pedig alig ſzaladhatott-el a' Cremónai megyébe. *)

Batáviai Vilhelmus máskép Guilielmus az új Császár, Aquisgránumot meg-vette, és a' több Császároktól a' Római Ekklézsiának adattatott Privilegiumokat meg-is erösítette. Két eſztendök el-folyása után, úgy mint 1250-dik eſztendöbe Apúlia tartománnyába Firentzola városába Fridericus meg-hala Szüz Szent Lucia napján. Nékie két feleſége vólt, az elsö Mária az Aragoniai Királynak Leánya, a' melly nékie két fiakat ſzült, úgy mint Henricust, és Conrádust, ennek halála után Jólanthát vette-el a' Jéruzsálemi Királynak leányát, mellytöl maradéka nem vólt.

Philippus Augustus, a' ki a' Királyi hatalomnak elsö fel állítója vólt, és a' ki elsö-is zsóldos katonákat, és békeſségben álló ármádát tartott 1223-dikba meg-hala, az ö fia nyóltzadik Lajos kevés ideig uralkodott, ö magát egy kereſztes háborúra az Albigenserek ellen ajánlotta, és ki-is rablotta az ifjú Rajmundust Tolosanumi Grófot, a' ki Harmadik Honórius Pápának követtye által mint Eretnek excommunicáltatott. Ezen Nyóltzadik Lajos haza térvén ezen kereſztes háborúból meg-hala. Némellyek aztat mondgyák, hogy Ötödik Theobaldus Champániai Gróf étette vólna-meg.

Harmadik Henricus Angliának Királlya, egy gyenge, könnyen gondolkodó, és elöre nem látó Fejedelem vala, kinek Uralkodása ſzünet nélkül való nyúghatatlanſágokkal, és párt-ütéssekkel folya, és az által, hogy nye-

reſég-

*) Natalis ab Alexandró loco paulo ante citato.

reſégre vágyódó vólt, és a' Pictaviumbéliek-nek minden hatalmat meg-engedett, maga jobbágyai előtt magát útálatossá tette. Azon reménység alatt, hogy ő Normandiát, és több Frantzia Orſzágba el-veſztett tartományait, viſzſza fogja nyerni, Britanniai Gróf Henricussal alkura lépett, és a' háborúhoz megint hozzá fogott, de aztat ſem vitézen, ſem pedig ſzerentséssen nem folytatta, ſőt aztat ſem gátolhatta-meg, hogy Kilentzedik Lajosnak hatalma ne nyőlt vólna.

NEGYEDIK TZIKKELY.

A' Pápáknak tovább való ellenkezéſeinek okai II. Fridericussal. Szent Lajosnak orſzáglása az ő elsö kereſztes háborúja előtt.

Kilentzedik Gergely Pápa Frantzia Orſzágba levelet írt, és mindeneknek tudtára adta, hogy Fridericust excommunicálta vólna, és hogy ő, az ő Birodalmát Artois Grófnak, a' ki Szent Lajosnak testvér Öttse vólt, által a'-ta vólna. Ezen Fejedelem meg-vetette a' Pápának ezen ajándékát, mivel ez hatalmába nem-is állott, és még aztat mondotta, hogy ezen ajánlása a' Pápának nem egyébb vólna, hanem nyilván való haragja a' Pápának, a' Cſászár ellen, de eztet nagyon hibásan mondotta ezen Fejedelem, mert ha mingyárt a' Pápának nem vólt

hatalmában birodalmát másnak adni, de még is hatalmába állott az Eretnekekkel való tartásáért, és ſok más vétkeiért, a' mellyeket fellyebb ki-tettem, excommunicálni, a' mellyekből ki-tetſzik, hogy reája nem haragudott, ſőt ſokſzor írt leveleket hozzája, a' mellyekben kegyes ſzavakkal kérte, hogy az Eretnekeknek ne fogja pártokat, és életét-is jobbíttsa meg. Az Albigenserek ellen végzet háború után, és az Inquisitiónak fel-állíttása után, már nem-is lehetett kételkedni, hogy az akkori időbe az Eretnekek ellen nem lehetne fegyvert fogni. Már az-is ſok vólt, hogy Sz. Lajos igaz okait a' Csáſzár vádolásának által látta.

Mindazonáltal a' Pápa, és Csáſzár között való háború folyton folyt, és hogy még keményebben folytathasson, a' Pápa követtye minden felé nagy ſzorgalommal pénzeket kereſett, Anglia ez által nagyon ſzorongattatott, Frantzia Orſzág-is éppen nem kéméltetett. Gergely Pápa azon ſzándékaira, a' mellyeket a' Csáſzár ellen végre hajtani akart, mivel írásba vétette azokat, petsétyét akarta üttetni, és hogy ezeket tellyesíthesse a' Frantzia Püſpökököt egybe gyüjtötte, a' kik-is a' nélkül, hogy a' Király ebbe ellent állott vólna, engedelmeskedtek. Azomba Fridericus Róma felé az útakat fegyveres kézzel rakattatta-meg, a' Prælátuſok Rómába menni akarván mindnyájan el-is fogattattak, de a' Pápa-is éppen akkor meghala.

Kilentzedik Gergely Pápa mivel nagyon buzgó vala a' Muselmánusok meg-térítésében ſzintén úgy fáradozott, valamint Fridericusnak jó életre való hozásában. Ő ſok Muselmannus

Na-

Nagyoknak hoſzſzú leveleket írt, hogy a' kereſztény vallást vennék-fel, és azzal-is fenyegette őket, hogy ha ők magok vakſágába megfognak maradni, minden Kereſztényeket felfogja ellenek indítani, de ezen fenyegetéssek halála után sikeretlenek maradtak. Azon időbe történt az-is, hogy Assysiumi Szeraficus Sz. Ferentz az Ægyiptumi Sultánnak éppen a' midőn Damietta Városa ostromoltatott, a' tűznek azon próbáját adta eleibe, hogy tudniillik: rakattasson egy nagy tűz, a' mellyen ő, és a' Sultán lassú lépésekkel mennyenek által, és a' mellyike közülök a' tűz által meg-nem-fog emészteni, annak a' vallása léſzen igaz. Nem tetſzett a' Sultánnak ezen ſétálás, a' mellyért-is ezen tűzi próba el-múlt.

Kilentzedik Gergely Pápának halála után Negyedik Cælestinus válaſztatott Pápának, de hamar meg-hala, és a' Szent Szék egy eſztendeig, nyóltz hólnapokig, és tizenöt nap üresſen állott, de nem azért, hogy a' Kardinálisok nem egyeztek vólna-meg egymással azon okból, hogy mindenike Pápa kívánt vólna lenni, hanem azért, hogy nem akartak mind addig a' válaſztáshoz fogni, míglen azon Kardináliſok, a' kiket Fridericus Csáſzár az Amalphitanus tömlöczbe zárattatott ſzabad lábra nem tétetnek. Mihent azok ki-botsáttattak leg-ottan meg-is lett a' válaſztás, és a' Szent Székre fel-emeltetett Fridericus Csáſzárnak kedves embere Fiesco Kardinális Negyedik Innocentius név alatt, a' kihez is követeket küldött a' Csáſzár, hogy nevével üdvözöllyék ötet, a' kik által-is ajánlotta magát, hogy a' Szent Székhez tiſztelettel fog lenni, nem-is kívánt a' Pápa egyebet tsak aztat, hogy a' Szent Szék a'

Biro-

Birodalommal egyesſégbe légyen. Azért a' Pápa-is követeket küldött hozzája, úgymint a' Rothomagumi Érseket, Vilhelmust, a' Modenai Püspököt, és Spanyol Orſzági Sz. Facundusi Apatúrt, meg-is tanította öket, hogy minémü dologról ſzóllyanak vele. Fridericus Csáſzár néhány panaſzokat tett elöttök a' Pápa ellen, de a' Pápa meg-felelt azokra azon levelébe, a' mellyet követeinek kezébe adott. *)

A' Csáſzár újra követeket küldött a' Pápához, ezek Petrus de Vinea, és Thadeus de Suessa az ö ítélö Bírái vóltak, meg-hagyta ö ezeknek, hogy a' békesſég dolgában alkudoznának. Ezen követek a' Kardinálisok, és a' Római Senátus 's annak Népei nagy gyülekezetébe meg-is esküdtek a' Csáſzárnak nevébe, hogy a' Csáſzár, a' Pápa, és az Anyaſzentegyház parantsolatinak engedelmeskedni fog minden réſzeiben azon dolgoknak, a' mellyekért Kilentzedik Gergely Pápa által excommunicáltatott, és hogy azon károkért-is, a' mellyeket az Excommunicátzió elött, avagy utánna-is az Anyaſzentegyháznak, és Egyházi ſzeméllyeknek tett, eleget fog tenni. De Fridericus, a' ki fel-fúvalkodott, és könnyen gondolkozó Fejedelem vólt, hamar meg-bánta ezt, hogy tudniillik követtyei által meg-esküdött a' Pápa parantsolatinak tellyesítésére. A' békesſégnek ſemminémü pontjaira, hogy reá ha nem fog állani, aztat-is mondotta, hogy az Excommunicátzió alól fel-nem-fog óldoztatni. Ö azomba a' Pápának lest vetett, a' ki-is éſzre

*) Natalis ab Alexandro Tom. XV. Art. 4. Pag. 35, & 36.

észre vévén aztat, a' mellyet ô el-kőrűlt Frantzia Országba menvén, a' hol-is Szent Lajos Király ajánlotta nékie magát, hogy valamint az előtte való Királyok a' nyomorgattatott Pápáknak segítséget adtak, úgy fogná ötet-is segíteni. A' Pápa ezek után Lugdunum Városába ment, a' hol-is a' Kardinálisokkal, és Prælátusokkal Conciliumot tartott 1245-dik esztendőbe, a' mellybe-is Fridericus Császárt excommunicálta, és Császárságáról-is le-vetette. Ezen Synodus után az Elector Hertzegeket kérte, hogy a' Thuringiai Land-Grófot mint Császárt kőszöntsék, a' mellyet meg-is tselekedtek. *)

A' Császár Taurinumba (Turrin) magá levettetéséről hírt kapván mingyárt maga koronáját fejére tette, és ezeket mondotta: *Minek-előtte eztet kezemből ki-ragadgyák sok vér fog addig ki-ontódni.* De a' Német Püspökök, a' kik a' Pápa követtyei által ellene fel-indíttattak, a' tsak most fent meg-nevezett Thringiai Land-Grófot válaszották, a' ki-is tsúfságból Papok Császárának neveztetett. Fridericus Császárnak a' fia Conrádus ezen új Császárt felette meg-verte, a' mellyre ô meg-is hala. Ezen Császárnak Henricus vala a' neve, és ennek halála után a' Püspökök a' Hertzegek gyűlésébe Vilhelmust a' Holandiai Grófot választották Császárnak.

Fridericus egész haláláig üldöztetvén, látta minden igyekezetét, hogy a' Pápával megbékélhessen, hasztalannak lenni, végtére fegyverhez kapott, ô a' párt-ütötteket meg-is alázta, de éppen akkor meg-hala, miként múla

*) Natalis ab Alexandro loco citato.

la pedig ki e' világból, már aztat más helyen ki-tettem. Negyedik Conrádus az ö házaſága által nemzet fia, mint Trónussának igaz Successora uralkodott utánna, ſzüntelen való nyúgatlanſágok, és ſzerentsetlénſégek között. A Csáſzári hatalom napról napra gyengült, az Olaſzok, és az Arlesi Királyſág függetlenné tették magokat, már nem-is tudattatott mi légyen a' Birodalom, vagy-is a' Csáſzár, mindenek egy Chaosba látſzattak viſzſza esve lenni.

Kilentzedik Lajos az örök végzéstül volt arra el válaſztva, hogy ö Európát ha lehetséges léſzen meg-térítse, Frantzia Orſzágot győzedelmessé tegye, és minden emberek példájára légyen. Ö Nyóltzadik Lajosnak, és Blanchának nagy érdemü Fejedelem Aſzſzonyſágnak fia volt. Meg-halván az Attya tizenkét eſztendös korában Remi Városában meg koronáztatott. Ezen Király olly buzgó, és olly ſzelid vala mint egy Remete, de mindazonáltal minden Királyi tulajdonſágokkal bírt, ö böltsadakozó, a' mellett pedig a' mértékletesſéget meg-tartó vala, egybe tudta ö köttni a' meſzſze ható böltsesſéget az igazſággal, és az Uralkodásnak mindennémü réſzeibe vándorlott vala, és talán ö volt azon egyetlen egy Monarcha, a' kiröl az mondattathatik, hogy ö a Cabinetumba elöre látó, és álhatatos, a' háborúkba pedig meg-rettenthetetlen, de heves még ſem vala, mind ezek felett pedig mindeneken, különössen az ügyefogyottakon olly ſzánakodó, és könyörülö vala, hogy aztat kelletett tartani, hogy ö tsak aztat tudná mikent vólna dolga a' ſzerentsétleneknek: több és nagyobb erköltsöket nem-is lehet kívánni, de

haſz-

haſznát-is vette, mert halála után a' ſzentek közzé ſzámláltatott.

Ki-tettem tsak most fellyebb, hogy ô tizenkét eſztendôs korába koronáztatott-meg, a' mellyért gyengeſége miatt nem vala még alkalmatos az Orſzágnak kormányozására, azért-is az ô annya Blancha édes attyának hagyáſából vette aztat magára. A' Hertzegek eztet átallották, hogy egy más nemzetbôl való Aſſzonyſág az Orſzágot kormányozná, a' mellyért-is factiók támadtak. Ôſzve-is esküdtek ellene a' Bonóniai Gróf Fülep, a' ki a' Királlyal atyafi gyermek vala, Theobaldus Campániai, és Péter Britanniai Hertzegek, és ennek öregebbik Báttya Robertus a' Druidesek-nek Grófja. Ezek abba egyeztek-meg, hogy Lajost az Annyának kezei közûl ki-ragadgyák. Még-is történt vólna ez, ha Gróf Theobaldus Blanchának kegyelmében kívánván lenni ezen Királynéhoz nem hajlott vólna, a' ki-is a' vetett lest meg-jelentette nékie. Blancha az ifjú Királyt, hogy meg-ſzabadíthassa a' Párisiakkal fegyvert fogatott, és ezek ôtet Lutetiába bé-is hozták. Ezen factiót a' Királyné bôlts tanátsokkal, és fegyverrel el-ſzéllyeztette. Gróf Róbertet az Ôtsétôl el-válaſztatta, és maga barátſágára kérte, Theobaldus Campániai Grófnak, a' kinek tartománnyába az ôſzve-esküdtek bé-ütöttek azért, mivel ô el-árúlta ôket Lajos Király ámbár még tsak tizennégy eſztendôs vala ſegítſégére ment, és ôket Campániából ki-kergette.

Annakutánna el-végzette ô ditsôſégessen az Albigenserekkel tartott háborút, és az Eretnekeket-is nagyon meg-alázta, holott akkor még tsak 15. eſztendôs vala, és még tsak

három

három eſztendeje múlt orſzáglásának. Nem töltötte ö annakutánna-is haſzontalan idejét, hanem haſznos törvényeket adott-ki, és a' Polgári törvények között, a' mellyek alá igazſág ſzerint mindenek alája vannak vetve, és az Egyházi törvények között, a' mellyek tsak a' lelki esméretet illetik, nagy külömbbſéget tudott tenni. A' mint ö maga Uralkodásának kezdetétöl fogva, a' Püspököknek, és Laicusoknak prætensióit illendö határok között megtudta tartani, hasonlóképpen el-tudta ö a Britanniába pörlekedö réſzeket-is ofzlatni.

Az ö tulajdon Uradalma, a' melly a' nélkül-is már elég nagy vala, még felette megſzaporodott, mivel ö még ahoz ſokat vett, illyen bölts gazdálkodása által, olly karba-is tette magát, hogy már Harmadik Henricus Angliai Király ellen, és vele kötésbe lévö Frantzia Vasallussai ellen ſzámos hadi népet nem tsak fogadhatott, de mezöbe-is ki-állíthatott, nem vala Harmadik Henricus olly gazdag, és az ö Anglussai-is nem vóltak hozzája olly engedelmessek, mint Frantzia jobbágyai Lajoshoz, a' mellyért-is az ö hadi népe, ſem olly hamar lábra nem álhatott, és nem-is ollyan jó vala. Gróf la Marche, a' ki Vasallusa vólt Lajos Királynak, fel-támadott ellene, és ötet Harmadik Henricus ſegítette, de 1242-dikbe elöſzör Taileburgnál, másodſzor pedig Saintesnél nagyon meg-verte öket Lajos Király, az Anglia Király ſzaladott elötte, de ugyan tsak ezen két diadalmakat békeſség követte.

Ezen háborúnak egy nagy oka az-is vala, hogy némelly Frantziák Angliába Feudumokat bírtak, ſzintén úgy Anglusok-is Frantzia Orſzágba, következésképpen mindenike azon Királlyal

rállyal tartott, a' mellyikének Feudatáriussa vólt, és ez nagy zürzavart okozott. Miólta Normandia, és több Tartományok a' Frantzia Koronával egyesíttettek, az illyen esetek éppen ritkák nem valának, de hogy ezeknek Lajos Király eleit vehesse, ki hírdettette, hogy az Evangyélium szerént két Urnak nem lehet szolgálni, azért tellyességgel meg-nem-engedte, hogy az ő Vasallussai, más idegen Királynak-is Vasallussai legyenek, azért is meg-mondattatta nékiek, hogy vagy az ő Feudatáriussai legyenek, vagy-is az Anglus Királyé. Mingyárt-is minden Urak, a' kik Frantziák vóltak, és ezen Edictumát Lajosnak hallották, az Angliai Feudumokról le-mondottak, és magok valóságos Királlyokhoz viszsza-tértek, mint ollyan Királyhoz, a' kinek mind híre, mind neve olly felette nagy vala, hogy azzal az Anglus Királyé fel-nem-ért. De mind ezek mellet el-nem felejtette Lajos Király, a' hadi költségeket magának meg-fizettetni, a' mellyek öt ezer font Sterlingből állottak, és a' mellyeket le is kelletett az Anglusoknak tenni.

Ha az meg-gondoltatik, hogy Lajos Király még akkor, a' midőn ezen nagy dolgokat véghez vitte 24 esztendős nem vólt, és hogy az ő Charactere, az ő szerentséjét sokkal felmúlta, tehát azon következést könnyen ki lehet hozni abból, hogy mit nem vitt vólna véghez, ha ő maga Országába maradott vólna, és valósággal sajnálani-is lehet, hogy az erköltsök, a' mellyek a' Világot szerentsésé szokták tenni, még-is Frantzia Országot olly szerentsétlenné tették. Eztet a' mostani háborúba, még jobban lehet mondani Frantzia Országról.

Ezer két ſzáz negyven negyedik eſztendőbe Lajos Király ſúlyos betegſégbe esett, és ezen ſúlyos állapottyában úgy tetſzett nékie, mint ha ſzózatott hallott vólna, a' melly által parantsoltatott nékie, hogy ő a' hitetlenek ellen venné-fel a' kereſztet. Mihent ő magához téré, és beſzélhetett, leg-ottan fel-is fogadta, hogy ő a' kereſztes háborúba fogna menni. A' Királyné az ő Annya, a' Királyné az ő Feleſége, az ő Ministerei mindnyájan, a' kik körülötte vóltak, kérték, hogy változtatná-meg ezen fogadást, maga a' Párisi Püspők eleibe adta terheit ezen fel-tételnek, de Lajos ezen fogadást úgy tekíntette, mint olly egy ſzent kötést, a' mellyet e' világon ſenki fel-nem-óldozhatna, azért-is ő négy eſztendeig kéſzűlt ezen ſzent háborúhoz. Végtére által adta ő az orſzáglást maga Annyának, és annakutánna három testvéreivel, a' kiket feleſégeik-is követték, útnak indúla, és ötet majd tsak nem az egéſz Frantzia nemesſég-is követte.

Azon felette nagy Flotta, a' mellyen annyi ſok Katonák, és Hertzegek vóltak, réſz ſzerint Marseilből, réſz ſzerint pedig Egumertből, a' hol már ma Rév part nintsen, indúlt-ki. Sz. Lajosnak ſzámadásából ki-tetſzik, mennyi költſéget okoztak Frantzia Orſzágnak a' kereſztes háborúk, a' Valleri Hertzegnek 8000 forintokat fizetett 30 fegyveres Nemesekért. Az Orſzág Connetabljének, az az: Fő Vezérének 15 illyen Vitézekért 30000 forintokat. A' Rémi, és Landgreci Püspököknek mindenikének 4000 forintokat adott 15000 hasonló Vitézekért. Minden nap 162 ſő rendű Tiſztek ettek a' Király aſztalánál, és így ha mind ezekhez még azon költ-

ſégek

ſégek ſzámláltatnak, a' mellyek ezen háborúnak kéſzületére fordíttattak, álmélkodásra való Summa fog ki-jönni.

Az Egyháziakra-is adót vetettek, és azon időbe Negyedik Innocentius Pápa-is vetett reájok adót, mivel Második Fridericus Csáſzárral háborúba vólt, a' mellyért-is olly nagyon zúgolódott az Egyházi Rend, hogy a' Király ezen adót bé-hajtani meg-tíltotta, ezeket mondván: *Én nem engedhetem-meg, hogy a' kereſztények ellen való háborúkra a' Templomok puſztíttassanak.* De aztat-is igen jól tselekedte vólna Sz. Lajos Király, ha orſzágaira-is olly terhes adót nem vetett vólna, a' mellyet a' hitetlenek ellen viteténdő kereſztes háborúra fordított, mert megfogjuk alább látni, melly káros vala mindenképpen azon háború.

ÖTÖDIK TZIKKELY.

Gengis-Chánnak az ő meg-hódoltatáſai. Szent Lajos Királynak ſzerentsétlen táborozása Ægyiptomba. Harmadik Henricus ellen történt fel-támadások Angliába.

Ásia mindenkor Theátruma vala az Orſzágoknak változásának, és éppen most, más formába öltözött. A' Corasminusok Török Dynastáji, az az: egy ſenkitől ſem függő Tartományok, a' kik a' 11-dik Századnak végin Ko-

raſzánt-is bírták, magok meg-hódoltatásokat egy réſzrül egéſz Persiáig, más réſzrül pedig egéſz Tatár Orſzágnak közepéig terjeſztették, a' midön ama nevezetes Genghis, vagy-is Genzis Chán a' Mogulisi Tatárokkal, a' kiknek fö Vezére vala, azon ſzélessen el-terjedett Orſzágoknak romladékain még ſokkal nagyobb Birodalmat állított-fel. Ö meg-hódította a Tatárokat, nagy réſzit Chinának, és Indostánnak-, és még Persiát-is egéſzlen az Euphrates vizéig. Az ö Trupjai el-puſztították a Mosquáknak Orſzágát-is. Szóval, az ö meghódoltatását többre ſzámlállyák, mint ſem 1800 mért-földekre napkelettül kezdvén napnyúgottig, és többre 1000 mért-földeknél éjtſzaktól kezdve délig.

Tsudálkozásra való meg-hódító vala ezen Genhis Chán, mert az ö Vitézſégének, és végbez vitt dolgainak le-irásából egy egéſz volumen telne, minden tetteit, hogy ki-tegyem nem tárgyom, mivel én egy különös embernek életét nem irom, hanem a' Világnak közönſéges Történeteit, de mivel egy nagy, és különös ember vala, bövebben kívánok írni felöle, mint ſok Universális Históriát Irók írtak.

A' Taurus, és Caucasus hegyein túl fekſzenek azon ſivatag, és felette el-terjedett tartományok, a' mellyeket hajdan a' Scyták bírtak, és azoknak fekvésse terjed napkelet felöl a' Caspium tengertül, 's a' Volga vizétül egéſzlen Chináig, éjtſzak felé pedig a' Jeges Tengerig. Idök jártával a' Scytákból lettek a' Tatárok, melly név ſzállott reájok, egy Tatár nevü Chánról, a' ki az ö Vezérek vala. Azon tartományok emlékezetet fel múló idötöl fogva meg-

meg-vóltak népessíttetve, és még-is azokba soha Várasok nem építtettek. A' terméſzet öntötte-bé ezen Népekbe, valamint az Arabusokba-is, egy rendkívül való ſzeretett a' ſzabadſágnak, és a' Vándorlásnak, ök a' Városokat tömlöcznek tartották, a' mellybe a' Királyok magok Sclávussait zárják.

Mivel öröké fel 's alá vándorlottak, és ſátor alatt laktak, és vagy az Ég alatt, vagy-is taligájokon hevertek, és háltak-is, mind ezek mellett vastag ételekkel mértékletessen éltek, meg-is keményedtek, és valamint a' vadak magok barlangjokból ki ſzoktanak bújni, és prédát keresni, úgy ök-is minden felé kéltek, 's jártak, és az ötödik ſzázadba a' Mæotis taváig mentek, az ott' való lakosokat meg-is támadták, ezek pedig a' Római birodalmat. Másodſzor pedig mentek napkelet, és dél felé Persiába, és Arméniába, annakutánna megint Chinába, és Indiába, és így az egéſz föld golyóbissának majd fele réſzét el-borították ezen tudatlan de vitéz népek.

Ök tsordákra oſztották-fel magokat, és minden tsordának egy feje vagy-is Vezére vala, és egynéhány illyen Vezérek egy Chán alatt állottak. Ezen bújdosó élet öket egésſégbe-is tartotta, mivel nem henyéltek, a' mélly ſok betegſégeknek oka. Ezen ſok Orſzágok változásának eredetéről, a' mellyet ezen Tatárok, a' tizenkettödik, és tizenharmadik Századba okoztak, többet nem találok, a' kik igen ſzorgalmatossak lettek vólna, hanem tsak, hogy a' Mogolok tsordái, a' kik napkelet felé laktak China mellett, és a' leg-jobb vas bányákat bírtak, ezekből igen jó műſzereket munkáltak. Calchán nevezetű vólt ezen nemzetek-

nek Vezére, és Genhis Chánnak nagy Attya vólt, és ezen Népek sokkal jobban fel-fegyveresíttetve vóltak a' többieknél, azért-is ő ezekkel sokféle szomszédgyait kénszeríttette Vasallussává lenni, és annakutánna egy Monarchia formájú birodalmat állított-fel. Az ő fia, a' kit az Európai Históricusok Pisukának neveznek, ezen új Uradalmat még jobban megerösíttette. Ennek fia vala Genhis, a' ki-is az esméretes Világnak majd minden részeiben kiterjesztette maga hatalmát, és ő lett nem tsak nevezetes, de ditsőséges Chánnyok-is, a' ki-is egy nagy Országforma gyülést tartott, a' mellybe ő annyi Nemzeteknek köz akarattyával Genhis Chánnak neveztetett, a' melly ő nálok annyit tett, mint minden Királyoknak Királlya.

Az ő neve annakelőtte Temugin vala, de azon gyülésbe azon leg-főbb nevet nyerte. A' Tatárok minden Tavaszkor illyen gyülést szoktak vólt tartani, a' mellyet ők Cour-Ilténck neveztek. Gengis Chán egy illyen Couriltébe kihírdettette, hogy tsak egy Istent kelletik hinni, és hogy vallásáért senkit sem kelletik üldözni, e' jele vólt annak, hogy az ő Vasallussai nem mind egy vallássúak vóltak. Itten ő a' szoros hadi Regulákat-is bé-hozta, mindenféle Kapitányokat tett, úgy mint: tíz, ötven, száz, öt száz, és ezer katonák felett egy-egy Kapitánt tett, vagy-is Vezért, a' kiknek némelly napokon fellyebb való Vezérek alatt kelletett szolgálni, azoknak pedig, a' kik háborúba nem mentek, egy nap kelletett szolgálni a' fő Tatár-Chánnál. A' házasság törés keménnyen megbüntettetett, de ez ritkán történt, mivel a több feleség tartás meg vólt engedve. A' bo-

szor-

ſzorkányſág élet el-veſztése alatt meg-vala tiltva. Nagy Károly alatt ez tsak pénzel bün-tettetett, de ezen büntetésekből tsak a' követ-kezett, hogy a' Németek, Frantziák, és Ola-ſzok még jobban hittek a' búbájoſságnak. Egy Courilte gyülésben egy aztat prófétálta Gen-gisről, hogy ö az egéſz Világot meg-fogná hó-ditani, azért is az ö Tatárjai nagyon igyekez-tek azon, hogy aztat tehesse.

Gengis Chán egy új törvényt tsinált, a' mellyel maga katonáit, mind vitézekké kívá-ta tenni. Meg-parantsolta tudniillik: hogy mind azok életeknek el-veſztésével büntetöd-gyenek-meg, valakik az ütközetbe mellettek álló Pajtásaikat ſegítſégül fogják hívni, vagy-is el-fognak futni. Minekutánna ö mind azon Orſzágokat, a' mellyek a' Volga vizétül a' Chi-nai magos köfalig feküſznek, el-vette; végté-re azon régi Orſzágot-is meg-támadta, a' melly akkor Katainak neveztetett, el-vette ö Cam-balút-is, a' melly fö Várossa vala az Ejtſzaki Katainak, ezen Városnak mostanában neve Pe-kjvin. Hogy pediglen egyſzer Chinának felét el-foglalta, Coreát-is egéſzlen meg-hódította, ekkor felette nagy dolgot vitt véghez, mert ki gondolta vólna, hogy egy Fejedelem Coreá-ból, melly Tartomány a' földgolyóbissán nap-kelet felé leg-ſzélsöbb, onnat még-is ki-jöjön, és Persiát, úgy Indiát-is meg-támadgya, még-is mind ezeket azon Vitéz Gengis-Chán véghez vitte.

Nasset nevezetü Bagdati Kaliffa ötet gon-datlanúl ſegítſégül hívta. A' Kaliffák akkor olly ka'ba vóltak, mint a' Frantzia Királyok az Udvari Kapitányok (Maistres du Palais alatt vóltak) a' mint eztet már más helyen ki-tet-

tem. A' Törökök vóltak a' Kalifáknak Udvari Kapitánnyai. Sultán Mohammed a' Corasminusok nemzetébûl való majd egéſz Persiát bírta, ama mindenkor gyenge Arménia Orſzága adózott nékie. Nasser Kaliffa, a' kit Mohammed az ö ſzegény hívatallyától meg-akart foſztani, ſok ſzép ſzavaival bé-tsalta Gengis-Chánt Persiába, ö már akkor 60 eſztendôs vala, de mind azokat tudta ö, a' mellyek az Orſzágláshoz, úgy a' háború vitelhez-is ſzükſégessek. Az ö élete bizonyſága annak, hogy ſenki ſem lehet nagy meg-hódoltató, ha egy-ſzersmind nem bölts Statista-is. Egy nagy Hódító az, a' kinek feje ſzerentsés kéſzſég mellett másoknak kezével tud dolgozni. Gengis-Chán úgy tudott azon el-nyert China darabjában uralkodni, hogy az ö jelen nem léttében, leg kissebb párt-ütés ſem támadott, maga vérſége között-is olly ſzép rendet tudott ö tartani, hogy az ö négy Fiai, a' kiket ö maga Vezéreivé tett, minden kéſzſéggel ſzolgáltak nékie, és így eſzközi lettek diadalmainak.

A' mi Európai ütközeteink tsak apró tsatátskák az Asiába történt ütközetekhez képpest. Sultán Mohammed a' felsö réſzin Jartaxes vizének nem meſzſze Otrár Városától táborba ſzállott 400000 emberböl álló ármádával Gengis-Chán ellen, és azon felette nagy tér puſztaſágon, a' melly ezen Városnak túlsó réſzin vagyon, reá bukkant ö Gengis-Chán ármádájára, a' melly 700000-höl állott, a' mellyet önnön maga négy fiaival vezérlett, vér patakok folytak meg-ütközvén ezen ármádák, de a' Mahometánusok meg-veretteték, és Otrár Várossa-is meg-vétetteték.

Ezen

Ezen tartományokból, a' mellyek az úgy neveztetett Trans-Orána Indián túl fekfzenek, el-ment Gengis Chán Bocara meg-vételére, ez egy leg-nevezetessebb Városa vala Asiának, mivel ebbe leg-inkább virágzott a' kereskedés a' tudományokkal edgyütt, a' mellyet a' Török Sultánok az Arabusoktól költsönöztek, a' kik-is ottan tanítattak, és még Samarcandába. Ha Albugasi Chánnak, a' ki a' Tatárok Históriáját írta, hitel adattathatik, tehát ezen fzó Bocár a' Moguli Tatárok nyelvén annyit tefzen mint *Tanúlt*, és kétfég kívül Bacora azon fzótól vette maga nevezetét, de már ezen Városnak nyoma sintsen, mivel minekutánna Gengis Chán egéfzlen fel-dúlta aztat, hamuvá tette, valamint régenten Nagy Sándor Persepolist. A' napkeleti Históricusok aztat írják, hogy ö ezen kegyetlenféget bofzfzúfágából tselekedte vólna, mivel a' Sultán az ö követtyét még ezen háború elött meg-ölettette vólna, ha ugyan igaz ez, tehát néminémüképpen Gengis Chánt menteni lehet, de Nagy Sándort Persepolis fzép Városának meg-égettetéséért foha fem.

Mind azon Orfzágokat, mellyek a' Caspium tenger mellett napkelet, és dél felé fekfzenek, igája alá hozta, és Sultán Mohammed futott elötte egy Orfzágból a' másikba, maga fok kintsét, de fzerentsétlenfégét-is, magával hordozván, végtére mindenektöl el-hagyattatván meg-hala. Ezek után egéfz az Indus vizéig mene Gengis Chán, és minekutánna egy réfze Ármádájának Indostánt hatalma alá vette vólna, más réfze egyik fiával mind azon tartományokat, a' mellyek napnyúgott, és dél felé fekfzenek, meg-hódította, úgy mint: Corozánt, Irákot, Sirvánt, és Arántt. Által mene a' vas

kapun-is, melly mellett Derbent Városa áll, a' mellyet Nagy Sándor építtetett. Ez azon egyetlen egy Passus, a' mellyen egy réſzről felsö Ásiából azon ſzörnyü meredek, és sima köſzikláin a' Caucasus hegyének által lehett menni. Onnat az ö ditsöſéges ármádája vonta magát a' Volga vize mellett Mosqua Orſzágba, eztet egéſzlen fel-dúlta, emberek, barmok, mind meg-ölettettek, vagy-is el-fogattatván Sclávusokká tétettettek, ezek után viſzſza-téré a' Caspiumi tengernek éjtſzaki réſzére. A' köz vélekedés ſzerint még ezen tengert ſenki körül nem járta, ezen Tatárok vóltak tehát elſök, a' kik illyen vadon, és munkállatlan Országokon bátorkodtak által menni, de ezeknek véghez vitelére tsak illyen emberek-is kívántattak, a' kik élelemre valókat nem-is vittek magokkal, még-is el-tudtak élni.

Így tehát bírta ö felét Chinának, és Indostánnak-is, majd egéſz Persiát az Euphrates vizéig, Mosqua Orſzágnak határit Cásant, és Astracánt, és egéſz Nagy Tatár Orſzágot. Ö mind ezeket 18 eſztendök el-folyása alatt tette magaévá. Bizonyos az, hogy Tibet tartománnyának azon réſze, a' mellybe a' Nagy Láma uralkodott, az ö Birodalma alatt vólt, de aztat-is bizonyossan tudgyuk, hogy ezen Nagy Pap általa ſoha ſem nyúghatatlaníttatott, mivel az ö ármádájánál ſokan vóltak, a' kik ezen bálványt imádták. Minden nagy meghódoltatók, meg-kéméllették a' Religiónak fejeit, réſz ſzerint mivel a' Nagy Papok nékiek hízelkedtek, réſz ſzerint pedig mivel a' Nagy Papoknak magok alája való vetések, a' Népeknek magok alája való vetéseket-is magok után

után vonták, és így a' meg-hódoltatásnak dolga könnyebben ment.

Midõn õ Indiából Persián által, és azon régi Sogdiána által viſzſza-tére, Toncát Városába maradott, a' melly közép pontya vala az õ nagyon el-terjedett Birodalmának. Az õ fiai, a' kik mindenütt gyözedelmeskedtek, ſokféle más Vezérei, és mind azon Fejedelmek, a' kik nékie adóztak, Ásiának minden kíntseit nékie hozták, ezekbõl meg-ajándékozta õ maga katonáit. Innét vagyon, hogy a' Mosquák még ma-is Tatár Orſzágnak vad tartománnyaiban gyakran arany, ezüst, és drága kövekbõl álló Clenodiumokra akadnak a' fõldben.

Ezek után Toncát mellett lévõ igen nagy, és kies mezõſégen õ egy nagy Diætát tartott, a' melly ſzint olly pompás vala, mint a' mellyrõl már feilyebb emlékeztem. Itten mást ſenki ſem látott, hanem egy Tatár barbáriest, és Asiai fényeſséget. Minden Chánok, és azoknak Vasallussai mint társai az õ ſok gyözedelmeinek, ollyan ſzekereken ültek, mint a' régi Scythiai ſzekerek vóltak, és a' minõkön még ma-is a' Krimiai Tatárok ſzekereznek, de ezen ſzekerek, arannyal és ezüstel ſzõvött materiákkal, és drága kövekkel bé-vóltak takarva, a' mellyeket mind a' meg-gyõzettetett nemzetektõl nyertek. Gengis Chánnak egyik fia meg-ajándékozta itten az Attyát 100000 lovakkal. A' követeknek ſzáma a' meg-hódoltatott tartományokból 500-ból állott. Innét hírtelen meg-indúlt õ azon ſzándékkal, hogy egy nagy Orſzágot, mellynek Tangut vala neve, meghódíthassa, és annakutánna jól lehet már 70 eſztendõs vala, egéſz China Orſzágát el-akarta venni, de útyába már nem meſzſze lévén China

na

na kõfalától, meg-betegedvén meg-is hala. Soha egy ember ezen az egéſz Világon, ſem elõtte, ſem utánna annyi nemzeteket meg-nem hódított mint õ. A' mint fellyebb ki-tettem, 1800 mért-földeket foglalt az õ Birodalma napkelettõl, napnyúgottig magába, és többet 1000 mért-földeknél éjtſzaktól délig, de õ még-is az õ meg-hódoltatásaival nem egyebet tselekedett, hanem hogy ſok Városokat el-puſztított, és ſok Orſzágokat meg-rontott, és ha Bocarát, és még három Városokat, a' mellyeket õ megint fel-építtetett, ki-veſzük, tehát az õ birodalma Mosqua Orſzágának határitól fogva, egéſz China Orſzágának határáig tsak egy puſztaſág vala. China nem vala annyira el-puſztítva, mivel mihent õ Pekin Városát meg vette, a' többi réſze ezen Orſzágnak minden ellent állás nélkül önként meg-adta magát. Õ halála után maga roppant Birodalmát négy fiai között fel-oſztotta, és mindenike hatalmas egy Fejedelem leve.

Az õ elsõ fia Koblai Chán egéſz Chinát meg-hódította, és ebbe mint Fejedelem meg-is marada. Ez azon Koblai Chán, a' kit Paulo Márkus 1260-dik eſztendõbe meg-látogatott, a' midõn õ azon Orſzágokba, a' mellyeket még ſenki ſem esmért, bé-mene, és õ azokat Katainak nevezte. Európa ezen Gengis Chántól meg-hódíttatott Orſzágokat ſokáig nem esmérte, ſem azoknak Meg-hódítóját, hanem annakutánna Paulo Marcusnak mind beſzédgyeibõl, mind írásiból tanúlta-ki.

Gengis Chán azon régi törvényt, a' mellyel a' napkeleti Fejedelmek éltek, meg tartotta, tudniillik: hogy, a' mellyike fiaik közûl nékiek tetſzett,

tetszett, aztat tették Uralkodó Fejedelemnek, ő-is tehát harmadik fiát Októit nevezte-meg Fő Tatár Chánnak. A' másik fia Persiát nyerte-el, és ezzel Turqvestánt, Bactriánát, Astracánt, és Usbek tartományokat. Idővel ennek fia Lengyel Országig, Dalmátziáig, Magyar Országig, és egész Konstantinápolynak kapujáig mene, ennek neve Batou Chán vala. Utólsó fia Genghis Chánnak Tuti vólt, a' kinek Persia jutott, ennek fia Hulakú nevezetű, még az Euphrates vizén-is túl mene, a' mellyen az ő Nagy-Attya Gengis Chán által nem tudott menni. Ottan ő végképpen el-rontotta a' Bagdáti Kalifátust, és Natoliának egy részét el-is foglalta, de idővel a' Konstantinápolyi Császárok eztet magokévá tették. Mindazonáltal ezen Mogulisi Tatároknak hatalma, a' melly 1220-dik esztendőbe kezdődött, minden felől nagyon meg-gyengült, míglen Tamerlán több mint száz esztendők után Asiába egy közönséges Monarchiát fel-nem-állitott. Olly nagy most-is a' Tatároknál Gengis Chánnak az ő emlékezete, hogy mostan-is senki sem lesz a' Tatárok Chánya, ha hozzája Genealogiáját fel-nem-viheti. Ennyit Gengis Chánról, már visszatérek el-hagyott tárgyamhoz.

Valamint régenten a' Gothusok Thrátziát el-borították, és aztat mind addig lakták, míglen a' Hunnusok őket ki-nem-hajtották. Szintén úgy el-borították azon Korasminusok-is, a' kik a' Mogulisi Tatárok előtt szaladtak Ægyiptust, és Palæstinát, és 1244-dik esz endőben Jéruzsálem Városát-is meg-vették, a' mellybe ilzonyú vérontást vittek végbez, és mind azon Keresztényeket-is, a' kik a' Damascusi Sultánnál egyesittették magokat, kardra hányták. A'

Kereszt-

Kereſztények meg-tartották, még-is Antiochiát, Tyrust, Tripolist, Sidont, Acret, az az: Ptolomaist (a' hol most Bonaparte bódorog) és ſegítſéget kívántak nyomorgattatásokba a' Kereſztényektöl.

Mennél tovább mégyen valaki a' kereſztes háborúknak Históriájában, annál inkább lehet tsudállani, hogy ezen buzgóſág meg ſem tudott ſzünni. — Egy Magyar Országi Királyné azon ſzázadnak elein, a' kereſztet magára vette, e' történt ſok Papoknak ſokaſágába, a' mellyet 50000 férſi gyermekek-is tselekedtek, mivel a' Sz. Irásból a' Királyné mondotta: hogy az Úr Isten a' kis gyermekeknek, és ſzopósoknak ſzájából vette maga ditséretét. Erre hogy Harmadik Innocentius Pápa aztat mondotta vólna, hogy ezeknek táborozása ſzerentsés léſzen, és hogy Mahomet Uralkodásának-is vége léſzen, mivel Szent János titkos látásának könyve ſzerint azon vad vólna, a mellynek ſzáma 666, már pedig 600 eſztendök el-folytak vólna. Én ezen Anecdotumot Christiáni Úrnak Milót Apatúrnak közönſéges Históriáját Német nyelvre való fordításából, ſzórúl ſzóra vettem-ki, azomba Milót Urnak Frantzia nyelven írattatott originális munkájában ezen Királynérül, Papokról, gyermekekröl egy betü ſem áll, valóban tsudállani-is lehet, hogy egy Királynak Tanátsossa illy hihetetlen dolgot miként iktathatott-bé írásába, hihetetlen dolgot mondom, mert ha ez meg-történt vólna, illyen nevezetes dolgot, azon ſok jeles emberek, a' kik Hazánk Históriáját írták, ki nem hagyták vólna, mivel még kissebb dolgokat-is ki-tettek. Mindenek felett pedig mért nem tette-

tette-ki a' Királyné nevét, és a' helyet a' hol ez történt, azért-is úgy vegye eztet az érdemes Közönség mint Mesét.

Már ez bizonyossabb, hogy Szent Lajos Király egy nagy ármádát hajókra szállított, és azzal nem, hogy Palæstinába ment vólna, de inkább Ægyiptust támadta-meg. Eleintén ügyan majdan tsudákat tett, egy véres ütközetbe diadalmat-is nyert, Damietta Városát-is meg-vette. De ezek után sok szerentsétlenségei következtek, mert minekutánna 1250-dik esztendőbe Mansura mellett meg-ütközött, felette nagyon meg-verettetett, és testvér Öttsei-is az Artóai Gróf a' tsata piatzon maradott. A' bújaság az ő katonáit meg-rontotta, és a' betegségek, és éhség majd tsak nem egészlen el-törlötte őket, de még-is bátorkodott még egyszer meg-ütközni, de fájdalom! egész maga nemes vitézzeivel el-is-fogattatott a' Musselmannusok által. Személlyének váltságáért kívánták, hogy Damiettát adná viszsza, és még egy millió Byzantinumokat tégyen-le. Ez tett 100000 Mark-ezüstöt. Ő erre aztat felelte: hogy egy Frantzia Király nem engedi magát pénzel ki-váltani. Ugyan tsak reá állott arra, hogy Damiettát viszsza fogja adni, maga vitézeit-is ki-váltani. Erre pedig tíz esztendeig tartó fegyver nyugovást kötött.

A' midőn ő el-fogattatott, két testvér Öttsei-is el-fogattattak vele, úgy mint Gróf Anjou, és a' Poitieri Gróf. Hogy ő Ægyiptusba bé-ment, még akkor az öreg Melechsala uralkodott abba, de a' midőn Mansura mellett szerentsétlenül meg-ütközött, és el-is fogattatott, már akkor az ő fia Almohadán vala Ægyiptusnak Fejedelme, e' pedig egy olly nagy lelkű

kű ember vólt, hogy azon egy millió Beszánzoknak, a' mellyeket a' Király, és a' vele megmaradtak váltságáért kelletett vólna fizetni, tsak ötöd részit kívánta, a' mellyet fel-vevén, leg-ottán a' Királyt, a' Királynét, és a' többieket-is szabad lábra tette.

Egyszer ki-szabadúlván Szent Lajos, legjobban tselekedte vólna, ha maga Országába ment vólna; de nem, hanem egyenessen Palæstinába ment, és ottan négy esztendőket töltött, a' hol Nazaretet, Betlehemet, és több szent helyeket-is meg-látogatott.

Ezen idők folyása alatt Blanca Szent Lajos Királynak annya meg-hala, és ő szerentsés vala, mivel részire igen jól uralkodott, gazdálkodott-is, de még-is Szent Lajos kénszerítetett Országába menni, el-is mene ő, és maga jó törvénnyei, és példája által mind azon hibákat helyre hozta, a' mellyek annyi esztendők alatt otthon való nem léttébe történtek. Az igazság, és maga haszon nem keresésse vóltak a' Politicába az ő sinór mértékei, és ezen szép erkőltseit igen nagyra-is vitte ő, azért ugyan ótsároltatik ő, hogy némelly Korona jószágait el-adta, de azok nem gondollyák-meg aztat, hogy ő eztet tsak a' békességnek helyre állíttására való nézve tselekedte.

Első Jakab Aragóniai Király, a' kinek leánya Isabella, Lajos Királynak második fiánál Fülepnél, a' kit méréznek nevezték, vala férjnél, Provintzia, és Langvedótzia tartományokba sok Feudumokra tartott igazságtalanúl számot. Lajos Király 1258-dik esztendőbe, Rousillont, és Catalóniát által adta nékie, a' mellyek, miólta Nagy Károly Császár meg-vette, min-

mindenkor a' Frantzia Monarchiának hatalma alatt állottak, következendõ eſztendõbe az Angliai Királynak megint által adta, de a' Homágiumnak meg-tartásával, Limousint, Perigordot, Qvercit, és Agenoát-is, magának pedig azon már régen el-vett Orſzágokból nem tartott-meg többet Normandiánál a' többi bévett jóſzágokkal. Az Angliai Király ezekhez való mindennémũ jussáról le-mondott, ezekhez Lajosnak elég igazſága-is vólt, valámint arra-is, hogy még Gvinéhez tartozandó tartományokat-is meg-hódíthassa, az Anglia Király Harmadik Henricus ebbe ellent ſem álhatott vólna, mivel maga ſzabad Uraitól (Báróitól) nyomattatott. Ezen egyezésnek megértésére minden Politicát elõ kelletik venni, mert õ eztet mint erkõltsös, nem pedig mint Politicus Monarcha kötötte.

Nagy lelkûſéggel igyekezett õ az Angliai nyúghatatlanſágokat le-tsendesíteni, a' mellyeket egy Philippus Augustus maga haſznára tudta vólna fordítani. Az Angliai Bárók, nem a' köz jóhoz való buzgóſágból, hanem a' nyúghatatlanſágnak és ſzabadſágnak lelkétõl buzdítatván támadtak-fel, azon gyenge Henricus Király ellen azon ſzín alatt, hogy õ mindent azon nagy levele ellen a' ſzabadſágnak tselekedne, és hogy õ maga jobbágyait nyomná, és maga kedves embereinek mindeneket feláldozná.

1258-dik eſztendõbe egy Oxfordba tartatott Parlamentumba 24 illyen ſzabad Urak magoknak tulajdonították az Orſzágnak fõ hatalmát. A' Laicesteri Gróf, azon nevezetes Gróf Montfornak fia, feje vólt ezen õſzve esküdteknek, a' Király pedig ſemmi ſe vólt. A' Ty-

rannismus, az egyenetlenség alkalmatosságot nyújtottak, a' Királynak maga elébbi hatalmának meg-nyerésére. Negyedik Sándor Pápa azon szabad Urak ellen lenni magát jelentette, mivel ök azon Olaszokat, a' kik az Országban némelly hasznos hivatalokat viseltek ki-hajtották, de itt-is Henricus pórúl járt, mert a' Polgári háború ki-lobbant, és éppen, ekkor hívták Lajost a' Frantzia Királyt ítélö bírónak. Mind a' két rész hitet tett-le, hogy meg-fognak állani az ö ítéletén, ennél semmi sem lehetett nagyobb ditsöségére, mivel eztet úgy lehetett nézni, mint egy Homágiumot.

Szent Lajosnak ítélete a' Királyi hatalomnak meg-erösítésére szolgált, és a' pártüttöknek minden Statutumit, és ahoz tartozandó minden dolgokat semmivé tette, de azon hozzá adással, hogy Henricus a' Nemzetnek minden törvénnyeit, és szabadság leveleit tartsa-meg, és el-ne rontsa. Ezen helyes ítéletet a' feltámadott szabad Urak el-forgatták, és Gróf Leicester világossan ki-mondotta, hogy Lajos Királynak ítélete, Henricus Király ellen kelletik lenni, mivel az ö dolgának fundamentoma azon nagy levél vólna. A' passiók mindenkor találnak ellenvetést. Újra megint fegyverhez kaptak, és Henricus Laves mellett tartatott ütközetbe meg-verettetett, el-is fogattatott, és ha nékie olly nagy Vitéz fia nem lett vólna, örökre koronáját-is el-vesztette vólna. Eduardus Hertzeg mentette-meg ezen Attyát az Eveshamnál tartatott ütközet által, a' mellybe Gróf Leicester el-esett. Ezen nagyra vágyódó Rebellisnek Vezére, hogy az Anglusoknak hozzája való hajlandóságát meg-nyerhesse, jól lehet

het már rajtok határ nélkül uralkodott, minden Grófságból négy követeket, és a' Városokból-is szint annyit hívattatott, a' kikkel a' Parlamentumba ülést vétetett. E' vólt Angliába az első Parlamentumnak kezdete, a' mellyet Udvardus Király 1295-be meg-újított, hogy Subsidiumokat nyerhessen.

HATODIK TZIKKELY.

Az Anjou Ház Negyedik Kelemen Pápa által a' Siciliai Trónusra segíttetik. Vége Lajos Király' Uralkodásának.

Már most azon időnek pontyához közelgetünk, a' mellyben a' Sváb Ház meg-rontatott. Negyedik Orbán Pápának halála után két hólnapig, és két hétig üressen állott a' Sz. Szék, de ezen idő után Gvidó a' Sabinai Püspök Negyedik Kelemen név alatt választatott arra. Ezen Pápát fokféle nehéz gondok háborgatták. Ő elsőben-is Manfredinusnak Tyrannismusságát meg-büntetni kívánta; hogy eztet tellyesíthesse, valamint az előtte való Pápa Negyedik Orbán tanátslotta, hogy Károly az Andegaviumi Gróf a' Siciliai Trónusra jöjjön, ő-is eztet akarta, errűl már Simon Kardinális Orbán Pápától parantsolatot vett, de mivel meg-hala, Negyedik Kelemen Pápa-is el-küldötte ezen Kardiná-

dinálist Rómába, a' hol-is minden ellenvetéseket el-rontván, a' Kardinálisok Siciliának Investitúráját egy záfzlóval nékie által adták, a' mint-is öt Kardinálisok által Beátrix feleségével edgyütt fel-fzenteltetett 1266-dik eſztendőbe Három Szent Királyok napján. *)

Második Fridericus Csáfzárnak fia Negyedik Conrádus, ezen Királyfágba bé-tette vólt magát, de Manfrédus terméfzet fzerint való fia Második Fridericusnak, méreggel meg-étette őtet, magáévá-is tette ezen Királyfágot, a' melly igazfág fzerint Conradinust Negyedik Conrádusnak fiát, és Második Fridericusnak unokáját illette vólna. A' Pápának mivel a' Feudumoknak fő Ura vólt, igazfága vólt Manfrédust meg-büntetni, mivel ő magát helytelenül a' Sicíliai Trónusra fel-emelte, és ő egy árvát, és a' Trónusnak valóſágos Successorát örökfégétől meg-fofztott, és mind ezek mellett Negyedik Conrádust-is meg-étette. De a' Pápának annyi ereje nem vólt, hogy őtet meg-büntethesse. Mihent Andegáviai, vagy-is Anjou Károly Siciliai Király lett, mingyárt Siciliába a' Gibellinusok ellen, a' kik Manfrédussal tartottak, mene, és öket meg-is verte, melly ütközetbe Manfrédus el-esett, és az ő felefége fiaival, és fő vezéreivel edgyütt el-fogattattak. Ezekről túdósítást vévén a' Pápa, ezen győzedelmes Királynak levelet írt, a' mellyben örömét ki-nyilatkoztatta ezen diadalmáért.

Conrádinus mivel ezen Királyfágot kívánta, egy bizonyos napra őtet magához a' Pápa citálta, de ő el-nem jött. Ezen Conrádinust, mivel

*) Natalis ab Alexandro Tom. XV. Art. 7. Pag. 50

mivel Olasz Országba maga Gibellinussaival ide 's tova jára, a' Jéruzsálemi Királysághoz való jussától-is meg-fosztotta, és a' vele tartókat-is excommunicálta. Azomba Károlynak a' Siciliai Királynak nagyobb tisztségeket adott, és ötet Etruriába a' békességnek meg-tartójává rendelte, a' meddig a' Birodalom fő nélkül volna, hogy a' Gibellinusokat így hamarébb megszelídítené. De Turingo Guilielmusnak is, a' ki a' Dominicánusok között Professor volt, meg-parantsolta, hogy mind azokat, a' kik ennek a' felségnek ellent állanának, meg-rémítse Censúrákkal. Siciliának több fő, és mező Városai-is Conrádinushoz állottak, Fridericussal a' Castiliai Királynak Ötsével, Lajossal a' Bavariai Hertzeggel, és a' Saracénusokkal; de Henricus-is, a' ki Rómába Senátor vala, hasonló élesztője volt a' párt-ütésnek ezen Városba, a' mellyért-is a' Pápától excommunicáltatott. A' Senátorságnak pedig hívatala Károlynak adattatott a' Siciliai Királynak, a' kinek-is a' Rómaiak meg-esküdtek. Ezen Gróf Anjou házasága által, már birtokába volt Provincia tartománnyának, és azzal, hogy Marseillét maga hatalma alá hozta, még hatalmasabb lett.

Ezen idő alatt Conrádinus, a' ki valóságos örököse volt a' Neápolisi Királyságnak, Német Országba tartózkodott, a' hol-is Inter-Regnum vala, és azon idő alatt, a' melly alatt ő Neápolistól meg-fosztatott, azok, a' kik vele tartottak, fel-biztatták ötet, hogy Német Országból jönneki, és maga örökségét oltalmazná-meg. Még ő akkor, csak 15 esztendős volt, de az ő nagy szívűsége, és bátorsága nagyon fent haladta az ő korát. Meg-is indúlt ő egy ármádával, a' mellyel maga

igazságát óltalmazni akarta Német Országból; maga mellé vévén Attyafiát az Austriai Hertzeget, a' Rómaiak vele tartottak, és jól lehet ő excommunicálva vala, még-is a' Római Nép sok öröm kiáltások között fogadta ötet, és a Pápa maga Fő Városához nem mert közelíteni-is.

De azomban a' kotzka meg-fordúla, és Conrádinus Siciliába a' Palentinai térségen megveretetett, és maga attyafiával az Austriai Hertzeggel Fridericussal el-is fogattatott. Nem hogy Anjou Fejedelem vitézségét meg-ditsérte vólna, de még Processust formáltatott mind a' kettő ellen, és azon szententzia-is hozatta tott reájok, hogy mivel ők az Anyaszentegyház ellen fegyvert fogtak, halállal büntettessenek-meg, a' mint-is mind kettőjöknek Neápolis Városában világossan hóhér által mindenek láttára fejek vétettetett. Ez annyival útálatossabb vólt, hogy az igazságnak színe alatt ment véghez, és maga-is Negyedik Kelemen Pápa eztet jóvá nem hagyta. Tsudállani lehet, hogy Szent Lajos Király, maga testvér Öttsének tettét nézhette, és bosszút nem állott Anjou Királyon. Nem hogy pedig ezen Fejedelem a' Neápolitánusokkal szépen bánt vólna, de el-nyomattatások által még fel-indította őket.

Negyedik Kelemen parantsolattyára tsak a' sok keresztes háborúk prédicáltattak mindenfelé. Egy Spanyol Országba a' Maurusok ellen, a' kiket ki akartak írtani. Másika Magyar, és Cseh Országokba, és több Tartományokba-is a' Tatárok ellen, a' kiknek bé-ütésétül féltek. Harmadika a' Német Nemzetnek

javára

javára azon Pogányok ellen, a' kik Liflandiába, Curlandiába, és Prussiába laktak, mivel ezek rajtok akartak uralkodni. Negyedik pedig Angliába a' ſzabad Urak ellen, a' kiket Harmadik Henricus hatalma alá nem vethetett. Ötödik Frantzia, és Olaſz Orſzágokba, hogy a' Sváb háztól Neápolist, és Siciliát el-ſzakaſzthassák. A' többi hogy a' ſzent helyek Ásiába a' hitetlenektől el-vétettessenek. Vitézek ugyan adattattak, de a' háborúra való költſégek által puſztúltak az Orſzágok, és egéſz Európa egy tüzbe vala, az akkori világ illyen vólt.

Szent Lajos Király, a' ki maga Uralkodása által Frantzia Orſzágot ſzerentséssé tette, jól lehet tsak három eſztendeig lakott abba Ásiából való ki-jövetele után. Ő ezen idő alattis tsak a' kereſztes háborúról gondolkodott, és ezen öſztönének többé ellent ſem állhatott, és ötet erre a' Pápák is mindenkor farkallották. Negyedik Kelemen Pápa egy bizonyos dézsmát is ajánlott nékie, három eſztendőre, a' mellyet az előtt az Egyháziak vették. Meg-indúlt tehát másodſzor-is, és majd tsak nem ollyan erővel mint előſzőr. Az ő Ötsének, a' kit ő Siciliai Királynak tett, követni kelletett vólna ötet. De most nem ſzándékozott Palæstinába menni, ſem pedig Ægyiptusba, hanem mostan maga Flottáját Tunis felé igazíttatta. Az ő testvér Öttse Siciliának Királlya Anjou Károly, a' ki maga haſznát keresö Fejedelem vala, Bátyának az ő gondolatit maga haſznára tudta fordítani, mert ő aztat mondotta, hogy nékie a' Tunisi Király egynéhány eſztendei adóval tartozna. Ő ezen Királyſágot magáévá akarta tenni, Szent Lajos pedig aztat reménylette,

hogy a' Tunisi Királyt meg-fogja téríteni. Ugyan tsak Flottájáról le-szállíttotta ő ármádáját a' szárazra, éppen azon a' helyen Tunis Országba, a' hol valaha Kartágó városa állott.

De a' szeretsenek egyessítették magokat, és Lajos Király önnön maga táborába ostromoltatott általok. — Azon betegségek, a' mellyeket a' mértékletlen élet, és a' Levegő Égnek változása okoztak népe között az Égyiptusi táborozásba. — Uralkodtak ezen Kartágó helyen való táborozásában-is. —

Egy az ő fiai közül való, a' ki akkor jött e' világra, a' midőn ő Damiettába fogságba volt, meg-hala Tunis előtt illyen betegségbe. — Annakutánna maga-is Lajos Király ezen mirígybe esett, és akkor hamura feküdött, és azon minekutánna a' Szent Sácramentumokat nagy ajtatossággal fel-vette, meghala 1270-dik esztendőbe, Augustus hólnapjának 25-dik napján, életének 56-dik esztendejében, orszáalott pedig 44 esztendeig. Nagy példát lehet itten látni, hogy a' szerentse, melly tsudálatossan jádzik. Itten Kartágónak töredékein meg-hal egy keresztény Király, a' hová régenten Didó a' Syriai Bálvány Isteneket bé-hozta, és ő a' Muselmányokat ki-írtani akarta. Alíg hala ő meg, már el-érkeze az ő Testvére a' Sitiliai Király, a' szeretsenekkel békesség köttetett, és az ott lévő kevés Keresztények ki hozattattak Európába. Ki gondolta vólna, hogy egy Frantzia Király Africába hallyon-meg.

Szent Lajosnak tizenegy gyermekei vóltak, a' kiket nékie Margit Királyné szülte, kik közül nyóltzan emberi kort értek, tudniillik:

négy

négy fiak, és négy leányok. A' fiai ezek voltak, úgy mint Fülep, a' ki méréſznek nevezteteti, és utánna a' Trónusra jött. A' második János Nivernei Gróf, a' ki elötte Kartágó helyén való táborba meg-hala. A' harmadik Péter Alenconius Robertus, Claromontanus Gróf, a' ki Beátrixt el-vette, egyetlen egy leányát, és örökösét a' Bourboni Háznak, melly házaſságból a' Bourboni Nemzetſég ſzármazott, a' melly Nagy Henricus által a' Trónusra jött. A' negyedik fia Nagy Lajos vala, a' ki ditsöſéggessen uralkodott. Ezen Szent Lajos Király, halála után, ſok tsudákkal tündöklött, és ſzent életet-is élt, ugyan ezekért canonizáltatott-is.

Hazánknak elsö Királlya Szent István Király, minémü oktatásokat adott maga fiának Szent Imre Hertzegnek, a' mellyek a' Corpus Jurisba ki-vannak téve, hasonló tanításokat Szent Lajos Király-is adott, az ö elsö ſzülött fiának-is Fülepnek, a' mellyeket még halála, ſöt betegſége elött, maga ſaját kezével írván Nevének alája írásával Frantzia nyelven kiadott. Bellolocoi Gaufridus, és Guilielmus Nangius deák nyelvre fordították, a' mellyeket én megint Hazánk anyai nyelvére fordítván ekképen téſzem-ki.

Mindég a' ſzegénynek Törvénnye mellett légy, míglen az igazſágról bizonyos nem leſzel.

Ha valaki ellened panaſzolkodni fog, inkább a' te ellenkezödnek oka mellett légy, a' míg az igazſágot meg-tudod, és így azok, a' kik Tanátsosok hamarébb fognak az igazſág mellett állani.

Szorgalmatos légy, hogy a' te minden jobbágyaid igazſágba, és békeſſégbe éllyenek, fö-

képpen pedig az Egyházi, és szerzetes személlyek. Az mondattatik Fülepröl a' mi Nagy Atyánkról, hogy egy az ö Tanátsossai közül való, aztat mondotta vólna nékie, hogy sok károkat okoznának az Egyházi személyek nékie, mivel az ö jussával bírnának, és sokan tsudálkoztak, hogy ezeket el-szenyvedné. Ennek a' Király aztat felelte: El-hiszem a' mit mondotok, de ha meg-gondolom azon jó tételeményeket, a' mellyeket nékem az Úr adott: *Inkább akarok szenyvedni, mint sem közöttem, és az Anyaszentegyház között botránkozást élesztem.* Tehát ó Fiam szeressed az Egyházi személlyeket, és velek tartsd-meg a' békességet a' mennyire lehet.

Örömest légy segítségére a' szegény szerzetesseknek, leg-inkább, a' kik által tisztelettik az Úr Isten ezen a' földön.

Az Egyházi jövedelmeket a' lelki férjfiaknak tanátsából alkalmatos személlyeknek ajándékozzad, és a' kiknek nintsen, mást adgyál.

Szorgalmatos légy, hogy hív elöjáróid, és terh viselöid legyenek, és szorgalmatossan tudakozódgyál, miként viselik magokat. Hasonlóképpen a' te szállásodról-is.

Légy ajtatos, és szó fogadó a' mi anyánkhoz a' Római Ekklézsiához, és a' Szent Pápához mint Lelki Atyánkhoz.

Munkálkodgyál, hogy minden vétek a' te földedröl el-harítasson, leg-inkább a' Káromkodás, és Eretnekek. *)

Szent

*) Natalis ab Alexandro Tom. XV. Cap. 10. De Regibus Francorum 13, & 14-to Seculo. Art. 3. de Sancto Ludovico pag. 497.

Szent Lajos Király 1269-dik eſztendőbe, igen jeles Pragmatica Sanctiót adott-ki, a' mellynek e' vala foglalattya: Hogy az Ekklézsiák Prælátussainak, Patrónussainak, és a' Beneficium közönſéges adóinak az ő törvényei meg-tartatassanak, és hogy ſzabadok legyenek az Ekklézsiáknak válaſztásai. Hogy a' Simonia az Országból ki-írtattasson. Hogy a' Promotiók, és a' Beneficiumoknak adattatáſa, hasonlóképpen az Ekklézsiáknak Méltóſágais, a' közönſéges törvények ſzerint történnyenek. Hogy a' ſzabadſágok, és Privilegiumok, a' mellyek az Ekklézsiáknak, és Monostoroknak, és több más helyeknek-is a' Királyoktól adattattak meg-erősítessenek, és így megerősíttetve maradgyanak.

Szent Lajos Király a' Legislátor nevet-is meg-érdemlette, ő bé-hozta a' Királyi törvényſzékekbe az Apellatió törvénnyét örökössen, és ez leg-jobb eſzköz vala a' Nagyoknak nagyon el-terjedett hatalmát alább ſzállítani. Minden különös háborúknak vitelét meg-tíltotta ő, a' mellyek a' Feudális Anarchia által jóknak tartattak. Ő a' Duellumokat-is meg-tíltotta, és azok helyet törvényes bizonyításokat hozott-bé, de halála után ezen jó rendelés megnem tartattatott, ſőt ſzámtalan baj-vivások történtek mind addig, míglen XIV. Lajos Király keménnyen meg-nem-tíltotta azokat. De még most-is ezen ſzeles Nemzet gyakorta el-követi eztet, és ſzabadnak tartya lenni aztat ezen nevezet alatt: *Prima furia.*

HETEDIK

HETEDIK TZIKKELY.

Vége a' keresztes háborúknak. Az Országlásnak változásai Siciliában, a' hol az Aragoniai Ház jön az Uralkodásra.

Már egyszer vége lett a' keresztes háborúknak, nem-is látzattattak keresztekkel jegyzett Ármádák Ásia, és Africa felé menni. Már a' deák Császárságnak-is Konstantinápolyba vége szakadott. Második Balduinus Császár a' Courténai házból való, a' mellynek hatalma ezen Városnak kőfalainál tovább nem terjedett, 1261-dik esztendőbe Palæologus Mihály által, a' ki Tútora, de el-nyomója-is vólt Negyedik Lascaris Jánosnak, Trónussáról le-vettetett, és általa el-is üzettetett. A' Görög Császárság Lascaris Jánosé vólt, de Palæologus Mihály szemeit ki-tolatta.

Hogy magát meg-erősítse ezen Trónus rabló, álnoksággal élt, és úgy tettette magát, hogy ő a' Görög Ekklézsiát a' Római alá fogná vetni, de ez meg-nem-egyezett a' Görögök írígységével, és hívságával. A' Görögök mind meg-tartották magok bábonás gondolkozásoknak módgyát annyira, hogy most-is a' Patriárchák között való szakadást el-akarván végezni, mind a' két részt írásait a' tűzbe vetették olly képzelődésben lévén, hogy egy tsuda által az igazságot világosságra fogják hozni.

ni. A' láng az írásokat meg-emészteté, de tsuda éppen nem történt, és a' pörlekedések-is meg-maradtak. Konstantinápoly mindég alább-alább ſzáilott, míglen a' Törökök meg-nem-vették.

Második Fridericusnak halála után Német Orſzág, az Anarchiának prédájává lett. Richardus Csáſzár, a' ki az Angliai Királynak testvére vólt, le-tett egy Birodalomról, a' mellybe nékie tsak üres titulussa vólt. Ő meg-is holt 1272-dik eſztendőbe. Két eſztendeig tartott Inter-Regnum alatt, a' Csáſzári Koróna jóſzágok ſemmivé tétettettek. Az adozó Nemzetek, úgy mint a' Dánusok, Lengyelek, és Magyarok, ki-vetették nyakokból az igát. Mindenike azon Orſzágot bódoltatta-meg, a' mellyike nékie tetſzett leg-inkább, és mindenike az adózás alól ki-is vonta magát, és a' Csáſzároknak nem-is maradott-meg egyebek, hanem tsak Házoknak örökös jóſzágai.

Ezen időbe, a' mellybe az Anarchia állott, a' Német Orſzági törvény meg-nyerte maga első rendes formáját. Fel-állott az Electoroknak Collegiuma, a' Hertzegeknek, a' Városoknak, és az Imperiális Nemeſségnek, a' melly ſemminémű Fejedelemtől nem függött, gyülekezete-is. A' tizenkettődik Századnak kezdetével azon három a' Rhénus vizének kerületében lakó Érsekek, a' mellyeknek mivel a' Rhénus partyán laktak, e' vala nevek, úgy mint: a' Trevirium-i, Moguntziai, és Coloniai. Ezek a' Hertzegekkel edgyütt azon nevezes Prætaxatio Jus mellett, magok között Csáſzárt válaſzthattak, minekelőtte valakit az Imperiális Gyülésbe E' erre a' nagy Méltóſágra projectáltak vólna, vala eredete az Electorátusi nagy Tiſztſégnek,

nek, és hatalomnak. Ez annyival-is állandóbb lett, mivel a' többi Imperiális Hertzegek ezen nyúghatatlan, és prédáló idöben nem ſokat gondolkodtak a' válaſztásról, mivel nagy költséggel kelletett nékiek menni a' válaſztás helyére, a' melly a' nélkül-is nem általok esett meg. Egy Imperiális törvény ſem vólt, a' melly a' hét Electoroknak haſznára ſzolgált vólna, az ö törvények fundáltatott egyedül a' ſzokáson, és a' környül való állásokon, nintsen-is a' leg-több régi törvényeknek jobb fundamentoma.

Régenten azon Városok, a' mellyek Csáſzáriaknak neveztettek, tartoztak a' Csáſzárnak valamelly adót fizetni. Ezek az Anarchiát, a' mint lehetett, magok haſznokra fordították, hogy azon adótól meg-ſzabadúlhassanak, és akkor ezen nevet vették-fel: *Szabad Imperiális Városok*, hogy magokat a' többi Imperiális Városoktól meg-különböztessék, a' mellyeket még-is magok Collegiumába bé-vettek. Ekkor állott-fel az úgy neveztetett Hansé kötés, Lübek Városa, hogy a' kereskedést bátorſágba tehesse, 1241-dik eſztendöbe a' ſzomſzéd Városokkal kötésbe állott, tsak hamar több mint 80 virágzó Városok állottak ezen kötéshez. Ezen Városok neveztettek Német nyelven *Hanzee-Städte*. De a' mostani idöbe nintsen már több közülök háromnál, úgy mint Lübeck, Hamburg, és Breme Városai.

Végtére meg-únattatott az Anarchia, azért-is Tizedik Gergely Pápa, a' ki Negyedik Kelement követte, fenyegette az Imperiális Collegiumot, hogy ö Csáſzárt fog válaſztani, ha a' válaſztás hamar meg-nem-történik, azért-is

is Rudolphust Haabsburgi Grófot válaſztották Császárnak, a' ki maradéka vólt egy régi Alzátziai Grófnak. Ö éppen akkor Basileát ostromlotta, a' midőn az ő Testvérének fia ezen válaſztását nékie hírűl hozta. Aztat tudgyuk, hogy Haabsburg Vára, a' mellyről Rudolphus maga nevét vette, még most Helvetziába a' Bernai Cantonba áll. Rudolphusnak válaſztása 1273-dik eſztendőbe esett-meg. Ö nékie kevés bírtoka vala, de ajtatos, igaz, és nagy vitéz-is vala, ezen válaſztását egy Astrologus nékie előre meg-mondotta. Az Electorok által hívattatván, mivel mingyárt tőlök a' Homágiumnak le-tételét kívánta, a' Hertzegek ebbe ellenkeztek, mivel úgy mond: még Királyi páltzája nem vólna, az az: hogy Jéruzsálemi Királynak még meg-nem-koronáztatott vólna. Akkor ő egy kereſztet kezébe vévén ezeket mondá: *Imé a' jel, melly által mi, és az egéjz világ meg-váltatott, ezen jellel éllyünk mi a' Királyi páltza hellyett.* Ezen ſzavai után megtsókolta aztat, a' többi Hertzegek-is meg-tsókolták, és a' Homágiumot-is le-tették. Ö Aquisgránumba mingyárt meg-is koronáztatott, ezen Koronázása alatt egy kereſzt formára formált fényes felhő látſzatott, midőn pedig eztet nékie meg-mondották, mivel azon felyhő ollykor vér ſzínre változott, fogadást tett, hogy Istennek ſegítſégével a' tengeren túl való réſzekre által fog menni, és ottan a' Kristus Jézusnak Szent Vérét a' Saracénusok ellen való ſzent háborúba fogja meg-ſzenteltetni. Hogy uralkodása ſzerentséssen folyt, nem-is vólt más oka, hanem hogy ő az Óltári Szentſéghez nagy ajtatoſſágú vólt, a' mint-is ő egykor lóháton menvén látta, hogy egy Pap egy beteghez a' ſzentſéggel,

ſéggel, egy sikos, és nehéz úton menne, leſzálla lováról, és arra a' Papnak fel-kellelett ülni, és ö a' Papot gyalog követte, és már akkor egy ajtatos Aſzonyſág meg-jövendölte nékie, hogy nagy tiſzteletre fogna fel-emeltetni. *)

Egy 1274-dik eſztendöbe Lugdunum Városába tartatott Conciliumba, a' hol ſzínes képpen váló meg-egyezés a' Görög, és Római Ekklézsia között állíttatott-fel, Rudolphusnak válaſztását a' Pápa meg-erösítette, és Rudolphus ekkor azon jóſzágokról, a' mellyeket Mathildis Grófné a' Szent Széknek ajándékozott, örökre le-mondott, de még-is azért, hogy a Birodalomnak helyre való állíttásában munkálkodván, a' kereſztes háborúba nem ment, nagy pör támadott közöttök, de ezen pör meg-nem gátolta, hogy maga Nemzetſégének Méltóſágát nagyra ne vigye, hogy ezen ſzándékát annál könyebben tellyesíthesse, mingyárt eleintén maga három Leányait három Electorokhoz, úgy mint a' Palatinátusi, vagy-is Pfaltzi, a' Saxoniaihoz, és a' Brandenburgiaihoz férjhez adta, ezek pedig leg fôbb Electorok vóltak. Ezek után viſzſza-kivánta Ottocarus Királytól, az Austriai, Stajeri, Carinthiai, és Carnioliai Hertzeglégeket, a' mellyeket mint Feudumokat az Electorok nem adják nékie. Ottocár illy tsúfolódó feleletet adott nékie: hogy ö ſemmivel ſem vólna adóssa Rudolphusnak, mivel fizetését mindenkor igazán ki-fizette vólna. Itten tudnia kelletik, hogy Rudolphus a' Cseh Orſzági Ki-

*) Natalis ab Alexandro Tomo XV. Art. 3. De Rudolpho Haabsburgenſi, pag. 460, & 461.

Királynál Ottocarusnál, mint Hof-Marchal, az az: Fö Udvari Kapitány úgy ſzolgált, és ugyan azért mondotta aztat nékie, de kardra költ a' dolog, és a' Cseh Orſzági Király Ottocarus egy ütközetbe Béts alatt el-esett 1278-dik eſztendöbe. Ezen ütközet által Austriát el-nyerte, a' mellyet elsöbe Rudolphusnak a' kissebbik fiának adott, de ez meg-halván Albertnek a' leg-öregebb fiának adta eztet, a' kitöl-is az Austriai Ház veſzi maga eredetét. A' többi fiainak a' többi Hertzegſégeket. Azon idöben a' leg-kissebb fiának adta a' Sváb Hertzegſégnek romladékait, a' melly úgy meg-vala rontva, hogy ezen Hertzeg még csak titulusſával ſem bírhatott egy Hertzegnek.

Sok Városok Olaſz Orſzágba, úgymint Lucca, Florentzia, Genua, Bolonia, vettek magoknak kevés pénzen ſzabadſágot, mert mind eddig a' környül való állások nem engedték meg-venni hamarébb, de most a' Csáſzárnak pénzre vala ſzükſége.

A' párt-ütésnek lelke, és a' fel-támadásnak kívánſága, melly az Olaſzokon mindenkor uralkodott, Siciliába rettenetes dolgokat okoztak, és ſzerentsétlen változásokat. Anjou Károly meg-útáltatta magát kemény uralkodása által. A' Provintziabélieknek zabolátlanſága (ö pedig Provintzia tartománnyából való vólt) mindég ſzaporította panaſzſzait, az ott való fel-támadásra hajlandó népeknek. Procida János egy nemes ember, a' ki maga jóſzágától meg-foſztatott, boſzſzú-álló fel-tételeket vett fejébe, a' mellyeket ö nagy kéſzſéggel, és álnokſággal-is véghez tudott vinni.

Harmadik Péter Aragoniának Királlya, a' ki Manfrédusnak veje vólt just tartott Siciliához.

hoz. Procida könnyen reá-beſzéllette ötet annak meg-vételére. Procida János Barát gúnyába öltözött, és ebbe Siciliának minden Városait, és faluit bé-futotta, és a' népet mindenütt buzdította, ő fel-is indította, a' dolgot pedig a' Pártosoknak tanátsából úgy intézte, hogy ezen fel-támadás Húsvét hetfüjén történnyen, a' midőn a' Nép Vetsernyén fog lenni. Ugyan azért is ezen vér förödő Siciliai Vetsernyének neveztetett. Ezen Siciliai Vetsernyéről tudom az Érdemes Olvasók közül ſokan olvastak, a' kik pedig nem olvastak, nevét talán még-is tsak hallották, ezeknek kívánom aztat ki-tenni. Történt ez Siciliának fő Városába Palermóba, éppen a' midőn a' Nép a Templomba vetsernyén vala. Egy Frantzia egy Aſzſzonyon erőſzakot akart tenni, az Aſzſzony kiáltott, a' Nép meg-halván eztet, a' melly a' nélkül-is kéſzen vala már a' Frantziák gyilkolására, mindenünnen ki-rohant, ölte vágta a' Frantziákat, úgy hogy vér patakok folytak az útzákon, nem kegyelmeztek még azon viselős Aſzſzonyoknak-is, a' kik a' Frantziáktól estek teherbe, ſem a' nevendék Frantzia gyermekeknek. Hanem a' vala tsudálatos dolog, hogy Siciliának, és Neápolisnak egy Királlya vala, és Neápolisba vóltak Frantziák, és még-is ezeknek ſemmi bajok ſem lett, de Siciliának minden Városaiba ſzintén úgy mint Palermóba, mindnyájan úgy levágattattak egy nap, hogy még magnak ſem maradott-meg egy Frantzia-is.

Az Aragóniai Király Harmadik Péter, az Africai Rév-partokon egy nagy Flottával várta ki-menetelét az öſzve-esküvésnek, azon

nagy

nagy Siciliai vér-ontás után el-is érkezett ô, és Sicilia Orſzágát meg-is támadta, a' melly-ért-is ôtet Negyedik Márton Pápa excommunicálta, a' ki Frantzia vólt, és terméſzet ſzerint ezen Udvarral-is tartott, az Excommunicátzió után Trónussától-is meg-foſztotta. Fülep, a' ki Szent Lajos után a' Trónusra jött, egy ármádát küldött Anjou Károlynak ſegítſégére. Az Aragoniai Király, hogy magát a' veſzedelembôl ki-vonhassa, Károly Királyt bajvivásra hívta olly móddal, hogy mind a' két réſzrôl ſzáz lovasok viaskodgyanak, a' hely pedig, a' hol viaskodgyanak, Burdegala vala. 1283-dik eſztendônek Julius hólnapjába el-is mene Károly ſzáz válogatott lovaſſággal, de baj-vivó társát a' rendelt helyen nem találta, mert ez tsak idôt akart nyerni. Látván Károly Király, hogy el-veſztett tartománnyait viſzſza nem nyerheti. Neápolis jelen nem léttébe fel-támadott ellene, és a' fiát ellenſégei el-fogták.

Meg-halván aztat Péter Király, hogy a' Pápa kemény bûntetések alatt meg-tíltotta, hogy ſenki ôtet Királynak nevezni ne méréſzellye. Ô tehát magát Aragoniai Lovas Vitéznek, két Királyok Attyának, és Tenger Urának nevezte. Látván ugyan tsak Negyedik Márton Pápa, hogy ezen Aragóniai Király az Excommunicátzióra ſemmit ſem hajtana, Orſzágát Valois Grófnak Fülep Király második fiának ajándékozta, de ollyan fel-tételek alatt, hogy ô a' Szent Széknek Homágiumot vallyon, és adótſ-is fizessen. Ez hogy tellyesítethessen, egy kereſztes háborút írt-ki. Egy Frantzia ármada bé-is mene Spanyol Orſzágba, írtóztató erôſzakokat tett ottan, mert nem kéméllette

ſem a' Templomokat, ſem az Aſzſzonyi ſzemélyeket, de viſzſza tsak kevessen jötték, annyira meg ritkította ôket a' betegſég. Fülep megtérvén ezen ſzerentsétlen háborúból meg-hala 1286 dikba Perpignánba. Mártony, a' Pápa, Anjou Károly, és Harmadik Péter már az elôtt való eſztendôbe meg-haltak. Második Anjou Király, a' ki Sánta vólt, Neápolist meg-tartotta, ellenbe által adta Anjout, Mainét Gróf Valoának Aragónia hellyébe, a' mellyre nékie reá-kelletett állani. A' Pápának boſzſzúſágára Sicilia elsö Jakabnak adattatott, Péter leg-kisſebb, fiának mint el-válaſztatott Királyſág, Péternek pedig fia, a' ki leg-öregebb vólt, Alphonſus, meg-tartotta Aragoniát.

NYÓLTZADIK TZIKKELY.

Spanyol Orſzágnak állapattya a' Tizenharmadik Században.

Mivel Spanyol Orſzág, a' Világnak akkori zürzavaraiban nagy réſzt vett, minekelôtte tehát az eſztendöknek egy új ſzakaſzſzára által mennyek, Spanyol Orſzágnak leg-föbb történeteit kívánom itten rövideden ki-tenni.

Az elein a' Tizenharmadik Száznak Spanyol Orſzágba mindenek fel vóltak oſztva, a' helyett, hogy ök magok haſznokra való nézve egyessíttették vólna magokat a' Maurusok, az az: ſzeretsenyek ellen, a' kereſztények üldözték

ték magokat kegyetlenül. Hetedik Sancho Navarrai Király Maroccóba útazott, hogy Miramolinnak Leányát feleségül el-vehesse (Miramolinusnak hívattatták magokat a' szeretsényeknek Hertzegei, és Maromolinus annyit tett, mint Attya az igazán hívöknek) de az ö útazása nem csak haszontalan vólt, és még viszsza-jöttével aztat-is tapasztalni kelletett nékie, hogy az Aragoniai, és Castiliai Királyok némelly tartománnyait el-vették.

Mivel pedig ezen három Királyok látták, hogy a' Maurusok új ragadományokat kívánnának tenni, még-békéltek, és egyesíttették magokat, és 1212-dik esztendöbe nevezetessen-is diadalmaskodtak rajtok. A' kik ezen ütközetet látták, aztat bizonyították, hogy majd csak nem 200000 Maurusok estek itten-el, és a' keresztények számát, csak 25000-re tették. Aztat-is irják némelly Históricusok, hogy azon ütközet alatt az Égen egy kereszt látszattatott vólna, és ugyan azért Tolédó Városába minden esztendöbe nagy ajtatossággal ezen nap ünnepeltetik, melly ünnepnek neve ez: *A' Szent Keresztnek Triumphussa.* Ezen diadalom valósággal a' táborba-is pompás ünneplést érdemlett, és ennek nagy következései-is lehettek vólna, ha ök a' Hadi mesterséget jobban értették vólna, avagy ha Truppokat tovább egygyütt tarthatták vólna, de az ütközet után elosztlottak az ármádák. Következett esztendöben Második Péter Aragoniai Király el-esett Müret alatt történt ütközetbe, a' midön maga Sógorának a' Tulósi Grófnak hasznot akarván hajtani az Albigenserek ellen fegyvert fogott. E' vala Nyóltzadik Castiliai Alphonsus. Meg-hólt

1214-dikbe minekutánna a' Maurusoktól Alemtarát el-vette.

Harmadik Ferdinandus, a' ki a' Szentek ſzámába tétetett 1536-dik eſztendőbe; megvette Corduát. a' melly tovább mint ſem 500 eſztendeig a' Maurusok kezébe vólt. Ő Granádát-is ostromlotta, jól lehet haſztalan. Mindazonáltal az ő ármádájától úgy meg-rettentették a' Murciai és Granádai Királyok, hogy önként az ő Feudáriussai lettek. Sevillának meg-vetele 1248-ba felette nagyra vitte az ő hírét, és nevét. 300000 ember ment-ki akkor ezen Városból. A' Politicának regulája ſzerint, mivel Pogányok vóltak, ezeket kereſztény Városokba kellett vólna helyheztetni, de inkább az ellenſégekhez engedték őket menni, a' kikkel azoknak ſzáma meg ſzaporodott, de nemis ſzenyvedhette-meg őket a' bé-hozattatott Inquisitió.

A' mint a' Históricusok bizonyíttyák, hogy míglen ezen Harmadik Szent Ferdinandus ezen háborút folytatta, ſok tsudák-is történtek vólna, mert a' Kereſztények majd egy fényes kereſztet láttak fejek felett, melly által a' viaskodásra nagy ſzívet kaptak, majd Szent Jakab vezérlette az ő ármádájokat, majd pedig mint Josue idejébe a' nap meg-álla, hogy tovább ütközhessenek, és a' kereſztények időt nyerhessenek a' meg-vert ellenſéget halomra vágni.

Első Jakab Aragoniai Király, a' kit Majorca, és Minorca Szigeteknek, és 1238-ba Valentzia Városának meg vételei felette híresnek tettek, a' Gironiai Püspöknek nyelvét kimetzettette, mivel némelly nyelvesſégéről nála bé-vádoltatott vólna. Erre Negyedik Inno-

cen-

centius Pápa ötet excommunicálta, és Rómából érkezett két követek mind addig nem-is akarták fel-óldozni, míglen ö magát az Egyházi Gyüllésben bünösnek nem vallotta. Szent Ferdinandus-is Legislátor vólt. Ö egy Királyi Tanátsot állított-fel Castiliába, ennek kezdete azon Törvények vóltak, mellyeknek neve Las Patridas vala, és ezeket az utánna következett Király Tizedik Alphonsus-is meg-tartott. Hogy a' Nagyokat a' Koronával, mellynek ök gyakran ellenſégei vóltak, öſzve-köthesse, Ferdinandus fel-állított némelly hívatalokat, a' mellyeknek nagy Privilegiumokat adott, a' mellyek azokat fényessé tették. Az elsö vala Atelantádó nevezetü, ez a' Vice-Királyt illette, a' második vala Alferez Májor, ezzel birt az Orſzág Záſzlótartója, és az utólſó vala az Udvari Fö Kapitányſág, az az: Suprema Aulæ Præfectura.

Mind ezen hívatalok ſzármaztak a' Corduai Királyoknak Politica értésekböl, és az meg-jegyzésre való dolog, hogy a' Spanyoloknak Ethicája, és bé-hozattatott ſzokásai réſz ſzerint a' Maurusoktól költsönöztettek. Még tsudálatossabb az, és nagyobb fontoſságot foglal magában, hogy Spanyol Orſzágnak meg-hódoltatói magok régi vitézſégeket, a' pompának ſzeretete, és puhaſág által el-veſztették. Illyek által az Orſzág alább ſzokott ſzállani, még annál inkább ha az viſzſza-vonás fundamentoma.

Bölts Alphonsusnak Orſzáglása, a' ki Castiliába 1257-diktöl fogva 1284-dikig uralkodott, meg-érdemli, hogy Epochája légyen a' tudományoknak, és hogy örök emlékezetbe maradgyon. Ezen Fejedelem a' Salamancai

Universitásba sokféle Professúrákat állított-fel, különössen a' Physicának kettöt. Ö Astronomica táblákat-is adott-ki, a' mellyek az ö nevéröl esméretessek. Néki lehet a' Spanyol Országi Históriát-is köszönni, a' mellyet Castiliai nyelven adott-ki. És ö felöle az mondattatott, hogy ö az Astronomia tudomány miatt, maga Országát el-veszténe. Alphonsus sok szerentsétlenségeket vont azzal magára, hogy ö a' Tanúlás által az országlásnak dolgait nem tsak restül folytatta, de el-is mulatta, leg-alább az által, hogy ö szemeit ollyan dolgokra vetette, a' mellyeket eszével fel-nem ért.

Minekutánna ö 1257-dik esztendöbe egy öszve-állott Részt&ul, melly rész a' Richardussal tartóknak ellent állott, Császárnak választatott, ezen Méltóságát annyival-is inkább meg-kívánta erösíteni, hogy ö magát Annyára való nézve úgy tekíntette, mint a' Sváb Háznak örökösét. Azomba maga tiszteletre való vágyát, sát, hogy meg-elégítse, szerentsétlenségére a pénzeket meg-hamisította, adókkal nyomorgatta a' Népet, mellyel egy közönséges meg nem elégedést támasztott. Azomba bár ö magát a' Castiliánusok meg-útálására, és fel-támadására ki-tette, még ezek mellett azon vele Tartók-is, a' kiket ö pénzel Rómába, és Német Országba magához hódított, leg-kissebb hasznára sem váltak. Hijába protestált ö a Lugdunumi Conciliumba Habsburgi Rudolphusnak választása ellen, és hijába-is mene Bocarába Tizedik Gergely Pápát kérni, hogy nékie pártyát fogná. Ö tsak sok nyúghatatlanságokra adott okot.

Don

Don Sanahót maga fiát vallotta ö örökösſének, azon Hertzegeknek nagy kárára, kiknek neve de la Cerda vólt, mivel ezek egy öregebb fiának gyermekei vóltak. Néhány eſztendök múlva ezen fiával öſzve-veſzett. Ezen fia nagy fel-támadást-is indított ellene, és magát a' Rendek által Vadolid Városába Orſzáglónak neveztette, és kénſzerítette ötet a' Marocói Fejedelemnél ſegítſéget kérni. Ezen ſzerentsétlen Atya ki-zárta örökſégéből ezen rebellis fiát, és de la Cerda Hertzeget, ha pedig ennek magva ſzakadna, a' Frantzia Királyokat vallotta örökössének. De még-is az ö fia követte ötet az Orſzáglásban. Akkor háború vala Siciliáért. Méréſz Fülep két dolgot tett-fel magába. Az elsö a' vala, hogy a' Pápától nékie adatott Aragoniai Királyſágot el-fogja venni, és a' maga testvér Néhányének fiait de la Cerda Hertzegeket a' Castiliai Trónusra fogja fel-emelni; de ezek ollyan két fel-tételek vóltak, a' mellyeket véghez nem vihetett.

1234-dik eſztendöbe Theobaldus, a' ki Champágniai Gróf vala, az Annya után, a' ki az utólsó Navarrai Királynak Testvére vala, nyerte-el ezen Királyſágot mint örökét. Johanna örököse ezen Királyſágnak ſzép Fülephez férjhez menvén ezen házaſſága által 1284-dik eſztendöbe juttatta aztat a' Frantzia Királyokra.

Spanyol Orſzágnak Históriája tele vagyon homályoſſággal, és csak azon idötöl fogva világos, miólta Ferdinandus, és Isabella ezen két fö Koronákat egybe-kötötték.

KILENTZEDIK TZIKKELY.

Közönſéges meg-jegyzések az Ötödik Idö Szakaſzról.

Ezen Idö Szakaſzról igen keveset lehet emlékezetre valót meg-jegyzeni, mivel annak történeteit úgy-is a' História magában foglallya; külömben-is az erkölcsök, és ſzokások ebben-is ollyanok vóltak mint az elöbbenibe, hanem némelly ſzerzetek állíttattak-fel ebbe.

Harmadik Innocentius Pápa alatt Assysium-mi Szent Ferentznek Régulái erösíttettek-meg; egy ollyan embernek, a' ki tele vala buzgóſsággal, és alázatosſsággal. Ö betü ſzerint vette a' Szent Irásnak ez igeit: *Ti néktek ſem aranyotok, ſem ezüstötök ne légyen a' ti öveitekben, ſem zsebetek, ſem két öltözö ruhátok, ſem tzipötök, ſem páltzátok.* Helyessen-is vette ö azokat, mert a' Kristus maga-is az Apostolinak aztat parantsolta, hogy követvén ötet hadgyák-el mindeneket. Ö-is tehát mindenét el hagyta, és ſzegény alá való, és durva ruhába öltözött. Ezeknek mindnyájoknak kóldúlásal kellett magok kenyerét keresni, pénzt ſem vólt nékiek ſzabad tartani, és még-is annyi követökre találtak, hogy a' midön Lugdunum Városába az Elsö Concilium tartatott, már az egész világba 5000-ren vóltak.

Lát-

Látván példás életeket, és a' Pogányoknak meg-térítésében való buzgóságokat a' világ, éppen akkor virágzott Szent Domonkos-is, a' ki születésére való nézve Spanyol vólt, ő-is egy nagy, és példás szerzetnek fel-állítója lett. Ő maga elől Missionárius vólt az Albigereseknél. Ők eleinten Reguláris Kanonok vóltak, de alázatosságból ők-is kóldúló Barátokká lettek, de még-is a' Tudományoknak meg-tanúlására-is reá adták mágokat, és olyan elő-menetelt-is tettek azokba, hogy a' leg-túdóssabb szerzetek közé számláltattak, és még ma-is számláltatnak, a' mellyért valamint Rómába úgy a' Nagy Udvaroknál-is kedvessé tették magokat.

Nagyon hasznosak vóltak az egész Világba ezen szerzetessek, mert annak minden részeire ki-küldettek, hogy a' Kristus Évangyéliumát hírdessék, és a' vad Pogányokat megszelídíttsék, és a' tévelygésből az igaz útra hozzák. Nintsen-is annál bizonyossabb, hogy ők számtalan bálványozókat, más Pogányokatis a' szent keresztvíz által az Isten aklába hoztak, és az ő vallását meg-esmértették velek.

Mondgyák ugyan némellyek, hogy ők kárára vólnának a' Publicumnak, mivel ha ők a' szüzességnek meg-tartására nem esküdnének, a' munkáló embereknek száma többre szaporodna, és hogy alamisnálkodásokkal-is a' por népet szegényítenék, hogy ők dolgatlanok, henyélők, sőt tsak kapa kerülők vólnának, 's a' t. De könyü az illyen együgyü ellen vetésekre a' felelet; mert a' mi a' Nép szaporodását illeti, tsak Édes Hazánkat tekzem például, mert jól lehet Negyedik Béla Királyunk alatt a' Tatárok

rok mint a' Sáskák el-borítván Hazánkat, annak lakossait minden tekíntete nélkül korának, úgy le-mészárlotta, hogy benne tsak imitt 's amott lehetett látni egy embert, jól lehet a' véres háborúk ritkán szünnek-meg, még-is annyi Nép vagyon benne, hogy földgye alig bírja, mennyi ezer Rekrutákat a' mostani Frantzia háborúba-is nem adott Kegyelmes, és szeretett Királlyának, még-is ha ki szemeit fogja vetni édes Hazánkra, úgy fog nékie tetszeni, mintha egy lélek sem ment vólna ki belőle. Nem de nem Városaink, nem tsak házakkal, de egész útzákkal szaporodnak, nem de nem, erdők, berkek között, és puszták on számos helységek építtetnek, mivel már régi lakásokban az emberek meg-nem-férhetnek, mi oka mind ezeknek? bizonnyára nem más, hanem a' népnek sokasága, és talán aztat lehet mondani, hogy ha még több vólna Hazánkba, el-tartása nagy terhére szolgálna. Nintsen tehát a' szerzetesseknek Cœlibátussa kárára a' Publicumnak.

A' szerzetesek nem-is henyélők, mert minden Egyházi szolgálatokat tészsznek nékünk, ezek mellett sokan közülök magzattyainkat oktattyák, és mindnyájan az Isten igéjét hírdetik, és éjjel nappal ő Szent Felségét ditsérik, nem-is kapa kerülök, mert adná Isten, hogy a' mennyi szegényeink vagynak, mind azoknak munkát tudnánk adni, seregessen láttam én illyen szegényeket Pesten, és Budán az útzákon fel 's alá járkálni, és kérdezvén tőlök, hogy mit keresnének, így feleltek: Uram munkára jöttünk, de nem kaphatunk. A' Publicum kóldulások által sem szenyved, mivel senkitől sem viszsznek-el valamit erővel, hanem ha ki mit ád

ád nékiek, hálákat adnak azért. Tudom én, hogy valamint az ó Testamentomba minden elsö Zsengék az Úrnak fel-áldoztattak, úgy most-is ſok jó lelkü emberek, ſok elö hasú borjaikat, báránykáikat önként viſzik a' kólduló ſzerzetesek Kalastromába Istentül bövebb áldást várván. Tudgyuk aztat-is, hogy a' kólduló ſzerzetessek nyert alamisnájokból naponként ſok ſzegényeket, és ügye-fogyattakat táplálnak. Az Úr Isten nem-is kívánnya aztat, hogy valaki úgy adakozzon, hogy magát ki-puſztítsa.

HATODIK

HATODIK IDŐ SZAKASZ.

SZÉP FÜLEP,
ÉS
NYÓLTZADIK BONIFÁCIUS PÁPA.

Meg-erősítése a' Frantzia hatalomnak Frantzia Országba.

A' Tizenharmadik Századnak eleitől egész 1380-dik esztendőig.

ELSŐ TZIKKELY.

Negyedik Eduárdus Angliai Király. — Szép Fülep magáévá teszi Gviennét. Kezdete Nyóltzadik Bonifácius Pápával való viszsza-vonásoknak.

Ditsőséges Uralkodása Negyedik Fülepnek, a' kit Szépnek neveztek, és a' ki méltán Fülepnek halála után, melly 1285-dikbe történt meg, jött a' Frantzia Trónusra, nagy Epochát tészen a' Világ Históriájában, mivel az ő uralkodása alatt fontos, és nagy dolgok történtek. Látni fogjuk a' Pápával való ízetlenségeit. Látni fogjuk maga Királyi hatalmát mint megtudta

tudta tartani, de aztat-is fogjuk látni, hogy éppen ezen hatalmát, igazságtalanságával, erőszak tételeivel miképpen motskolta-meg. Otsmány háborúk támadtak, a' Frantziák, és Anglusok között, és a' közöttök való egymást meg-útálás nagy szerentsétlenségére szolgált az emberi Nemzetnek. Még sok illy tsudálatos dolgokat fogunk látni, míglen azon időkre jutunk, a' mellyek az emberiségnek haszнára, és ditsőségére váltak.

Eduárdus, Harmadik Henricusnak fia szint' ollyan vitéz, tiszteletre vágyódó, és bölts vala, valamint az Attya. 1272-diktől fogva uralkodott ő Angliába. Ő a' Vallisereket jobbágyaivá tette, a' kiknek jól lehet Hertzege az előbbi Uralkodás alatt magát a' Korona Feudatáriussának vallotta lenni, mindenkor mégis független akart lenni. Az utólsó két Hertzegei a' Vallisereknek, Levellin, és az ő testvére Dávid, meg-győzettettek, és életeket elveszтették. Levellin már egyszer Negyedik Eduárdus által meg-aláztatott, és kénszerittetett Homágiumot tenni, de megint fegyverhez nyúlt. Egy Merlin nevezetű ember így profétált felőle, hogy Levellin Brutusnak uralkodását Britanniába fel-fogja állítani, és meg-koronáztatott fővel fog London Városán keresztül menni. Egy ütközet után ő a' meg-ölettettek között találtatott, a' feje le-vágattatott, és arra egy ezüst Korona tétettetvén fel-szegeztetett a' Pilingérre. Az ő testvére Dávid, a' ki egy setét barlangba el-rejtette vólt magát, fel-találtatott, és halálos Sententziája után fel-akasztatott, és le-vételtén az akasztó fáról négy részekre fel-daraboltatott.

Ezen

Ezen ütközettül fogva neveztetik mindenkor az Angliai Királynak öregebbik fia Vallisi Hertzegnek, de még ehez az-is járúl, hogy éppen a' Királyné Caernévon várba, a' melly Vallis tartománnyában vagyon, egy fiat szült, hogy tehát az Attya Negyedik Eduárdus a' népnek hízelkedhessen, Ötödik Eduárdusnak kereszteltette, és ötet Vallis nagy Hertzegnek az ö Földieknek, és Korona Successorának ki-hírdettette, a' ki-is Attyának halála után Anglia Országának Trónussára jött.

Sok esztendöktöl fogvást Scótzia Országának-is azon nemzetségböl vólt Királlya. Egyike ezen Királyok közül való Vilhelmus, mivel ö Második Henricusnak rabja vala, kénszerítetett, hogy a' Homágiumot nékie tegye-le. Mivel pedig Richardus erre való jussáról, a' mellyet erövel adtak reája, le-mondott, tehát Vilhelmus Successorának a' Trónusra, kétségeskedés nélkül valónak látszatott lenni. Az alatt Eduárdus ezen különös alkalmatosságot tudta haszálni, hogy magát a' Feudális Uraságba bé-hozhassa. Sokan vóltak, a' kik a' Trónusért tusakodtak, a' többek között Balliol, vagy-is Baileul János, és Robertus Bruce, mind a' ketten annyokra való nézve azon Scótziai Királyi házból szarmazottak vóltak, és ezek pörlöttek a' Koronáért, mivel ez meg-hálván Harmadik Sándor, és az ö egyetlen egy fia, a' Korona Örökösse, senkinek fején nem vólt. Mivel pedig a' Scótusok magok jussát nem értették, másképpen-is tudatlanok vóltak abba, hogy kié légyen a' Trónus, el-tökéllették magokba, hogy ezen dolognak meg-határozását az Angliai Királyra fogják bízni.

Minek-

Minekutánna Eduárdus Angliai Király a' régi Chronologicus könyvekből, mindeneket, a' mellyek az ő fel-tételeinek véghez vitelére leg-haſznossabbak vóltak, ki-vonatta, egy ármádával Scótziának határira mene, és azon ki-nyilatkoztatással állott elő, hogy ő nem csak úgy mint ítélő bíró kívánná ezen dolgot el-végzeni, de mint fő Feudatárius Úr-is ítéletet kívánna tenni. Ő már ezen Orſzágba a' leg-főbb helyeket magának által-is adatta, a' mellyért-is azok, a' kik a' Koronáért kotzódtak, meg-esmerték ötet Feudárius Úrnak lenni. Ezek után a' leg-jobb Európai Törvény túdóknak tanátsára bízták a' dolgot, és az ő megegyezett ítéletek ſzerint Eduárdus Beliólnak adta által Scótzia Orſzágát, mivel a' Repræſentatió törvénnye aztat nékie ítélte. Eduárdusnak le-is tette 1293-dik eſztendőbe a' Scótziai Király a' Homágiumot, de nagyon kedvetlenül, mivel az Anglus Királytól kelletett nékie fügni, a' mellyért-is titkon kötésbe állott a' Frantzia Királlyal az Angliai Király ellen, ſokáig-is ezen barátſágos kötésnek fortéllyait ſegítette a' Frantzia Király.

Egy Angliai Matróſz öſzve-veſzett egy Normandiai Matróſzal, és meg-is ölte aztat. Ki gondolta vólna, hogy ezen Matróſzok veſzekedésébül háború fogna lenni? De gyakran illyen tsekély esetektől füg egéſz nemzetek ſorsa. Hogy boſzſzút-álhassanak a' Normannusok magok földiekért, a' tengeren kereſztül kosúl hajóztak. Az Anglusok meg-verték őket, még Rochelle Városát-is fenyegették, és Tartományokat zsákmányozták. Szép Fülep elég tételt kívánt ezért, de IV. Eduardus ſemmit ſem akart erről tudni, mivel pedig

Gviennei Hertzeg vólt a' Pæirek eleibe hívattatott, de eleintén meg-nem akart jelenni, ugyan tsak annakutánna maga testvér Öttsét Edmundust el-küldötte, hogy alkudna-meg; de minekelötte az alku véghez ment vólna, a Feudumok Ura Szép Fülep Gviennét el-foglalta, és minden ellent állás nélkül jött ennek birtokába. Hihetö dolognak-is tartatott, hogy Szép Fülep a' békesſégnek ajánlása alatt álnokúl bánt vólna Eduárdussal.

A' Flandriai Gróf, és Nassaui Adolphus Csáſzár, kötésbe vóltak Angliával. Ezen Csáſzár, mivel az Electorok erejétöl féltek, Haabſpurgi Rudolphusnak halála után Austriai Albert elött, a' ki fia vólt Rudolphusnak, választatott Csáſzárnak, kevés békesſége vólt nékie Német Orſzágban, ezen az Orſzágon kívül pedig még inkább nem féltek töle. Szép Fülep meg-vetésel nézett reája, és azon pénzt, a mellyet Eduárdustól nyert, maga haſznára fordította, nem pedig a' vele egy kötésbe lévöknek fortéllyára. Eduárdus Scótziát el-vette, de könyü vólt aztat el-venni, mert az inſégtöl ſzorongattatván Balliol, a' Koronát maga adta Eduardusnak kezébe, még-is azon ſzerentsétlen Király el-fogattatott, és bé-vitetvén Londonba a' Toverbe zárattatott, és két eſztendök múlta után Frantzia Orſzágba ſzámkivettetett, onnat Oxfordba jött, a' hol tsendesſégben élvén, meg-hala. Akkor hogy Scótzia Eduárdusé lett, Szép Fülep-is Flandriának egy nagy réſzét el-vette.

Nyóltzadik Bonifácius (Cajetánus) vólt akkor a' Szent Széken, a' ki böltsesſégére, és mindent tehetöſégére való nézve, hasolíttathatot

hatott Hetedik Gergely Pápához. Ő ötödik Cælestinus Pápa helyett, a' ki önként le-mondott Pápaságáról, lett Pápává Karátsony Böjtén 1294-dik esztendőbe, de illyen nagy elméjű ember-is érdemlette-meg aztat. Mind-azonáltal néminémű gyengeséggel bíra ezen Pápa, mert mihent a' Hierarchiának fejévé lett, illyen levelet íratott IV. Eduardushoz: *Te kétség-kívül tudod, hogy a' Szent Széknek valóságos örökös jussa vagyon Scótzia Országához.* Más levelébe pedig, a' melly Magyar Országot illette ezen' szavai vóltak: *A' Római Pápa, a' kit az Úr Isten a' Királyok, és Királyságok elibe tett, és a' ki a' halandók között első, mindeneket maga Trónussáról rendel, és minden rosszat útál.* Az illyetin levelek ugyan gőgösseknek látszattatnak lenni, és ha mingyárt több Országokra is így írt, ki-tudgya, ha az akkori időknek környűl való állásaira nézve, nem tartozott é ő így írni? mivel talán az egész világ roszba vólt tétetve. A' midőn ezeket írattatta, Frantzia Országot-is Excommunicatziókkal ostromlotta, a' mellybe egy kevély, és határozatlan makatsságú Fejedelem minden rendeléseinek ellent állott. Szép Fülep vala ez, és tőle nem-is jó szívvel vette, hogy a' midőn a' Flandriai Gróf ellene a' Szent Székre apellált, kérvén őtet, hogy dolgának el-igazítására jönne Rómába még sem jött-el. Fülep az Egyházi Rendre is nagy adót vetett, és ezért sok panaszok-is jöttek Rómába, nem lehet tehát tsudállani, hogy a' Pápa ellene fel-támadott, mivel illyeneket tselekedett.

Akkor jött-ki azon Bulla: *Clericis Laicos*, a' mellybe meg-parantsoltatott minden Papoknak, még a' Barátoknak-is, hogy a' Pápának

engedelme nélkül, adót fizetni, vagy-is ajándékot adni ne méréſzellyenek, és valaki ezeket fogja tselekedni az Excommunicátziót nem fogja el-kerülni. — Szép Fülep maga réſziről-is meg-tíltotta, hogy az Orſzágból ſenki ſe méréſzeljen pénzt ki vinni. — Bonifácius Pápa ezen parantsolatot minden fundamentom nélkül valónak mondotta lenni, hogy ha ebbe az Egyházi Rend-is foglaltatna, mivel ezen a' Világi Fejedelmeknek ſemmi hatalma nem vólna. A' Király erre egy Manifestumba így felelt: Hogy a' Papok mint tagjai az Orſzágnak, és mint réſzesülõk annak javaiban, tartoznak annak ſzükſégére adózni.

Negyedik Eduárdus követte ebbe Szép Fülepet, mert az Angliai Papok-is azon Bulla mellett, Clericis Laicos nem akartak ſubsidiumot fizetni, mingyárt-is ki-hírdettette õ, hogy ennek utánna az Egyházi Rend a' Birodalomnak jussába réſzes nem léſzen, mivel ez a' Birodalmat ſzükſégbe nem ſegíti, tehát a' Birodalom ſe tartozna aztat óltalma alá venni. Azon idõtõl fogva minden panaſzai az Egyházi Rendnek, az Ítélõ ſzékektül viſzſza-küldettettek, és ellenben minden ellene küldött panaſzok a' törvények ſzerint meg-ítéltettek. Ez többet tett minden Manifestumoknál, mert a' Király megnyerte a' Bulla ellen-is a' ſubsidiumot.

Éſzre vevõdött az, hogy azon Bulla egy Tolédóba tartatott Egyházi gyülésbõl jött-ki, és éppen azon idõbe, a' midõn Negyedik Ferdinandus a' Pápától már az elébb meg-ígértetett 10000 Mark ezüstöt mint ſubsidiumot, hogy tegye le, kívánta. Castiliába minden kétſég kivül az Egyházi Rend leg-erõssebb Uralkodó

Réſz

Réſz vala, és ottan nagyobb hatalma-is vólt a' Pápának, mint más Orſzágokba.

Bonifácius Pápa még-is mértékletes vólt Frantzia Orſzág eránt, ö maga Bulláját meg-is világosíttotta, és hozzá-is adta, (a' melly ugyan ſok vólt) hogy a' Frantzia Királyok ſzükſégnek idején Rómának engedelme nélkül, az Egyháziaktól adót vehetnek. Szép Fülep mingyárt-is nem tsak egéſz hatalmat adott nékie a' Dézsmák bé-hajtására, de még arra-is kérte, hogy a' Csáſzár, és Angliai Király között való viſzſza-vonásokban közbe járó légyen, de még-is olly világos ki tétel alatt, hogy a' Pápa ne légyen valóſágos, hanem tsak fel-vétetett ítélö Bíró. A' Pápa ollyan ítéletet-is hozott mint az ö ſzemélyes ellenſége, hogy tudniillik: Frantzia Orſzág nem tsak Gvinet, de Flandriát-is adgya viſzſza. De ezen ítélet tétel ugyan tsak meg-vetettetett.

MÁSODIK TZIKKELY.

Nyóltzadik Bonifácius Pápának több dolgai. — Szép Fülep Király mindenekben ellent áll nékie. Bonifáciusnak halála.

Mindenkor újjabb, és újjabb okok adták elö magokat a' viſzſza-vonásokra. A' leg-fóbb Római ſzabad Urak, Colonna nevezetü Urak vóltak a' Gibellinusok közül valók. Gibellinusſoknak, a' mint már másutt ki-tettem, azon réſz

neveztetett, a' melly a' Csáfzárral tartott, a' Velfek pedig a' Pápával tartók vóltak, a' Gibellinusokat kénfzerítette a' Pápa el-távozni, annyira üldözte öket. Ezek Szép Fülepnél oltalmat nyertek. Más felől pedig Austriai Albert, a' kit a' Cseh Orfzági, Saxóniai, Moguntziai, és Brandenburgiai Electorok Adolphusnak ellenére 1298-ba Csáfzárnak válafztottak, egy ütközetbe ezen fzerentsétlen Adolphust meg-ölte. Ezen eset után Albert egy Francofurtumba tartatott gyűlés által Csáfzárnak lenni meg-esmértetett. Szép Fülep már régen kötésbe vólt Albertel, és most ezen kötést még jobban meg-erősítette.

A' Pamieri Püspök, a' ki ellenfége vala a' Frantzia Királynak, el-érkeze úgy mint követtye a' Pápának, hogy ezen Királlyal tractáljon, ő a' Királynak maga viseletét nagy bátran fzemére-is vetette, és még aztat tette hozzája, hogy ő rövid idő múlva úgy meg-fog bűntetődni, hogy maga excommunicáltatni fog, az ő Birodalma pedig Interdictum alá fog esni. Mivel pedig ő, a' Királynak fzemébe így mert fzóllani, ki hajtatta ötet. Mind ezek után úgy vádoltatott ő, mint egy békesféget bontó, és rebellis. Ámbár fok Tanúk vóltak ellene, Fülep még-is nem bátorkodott vele úgy bánni, mint egy Perduellissel, hanem tsak a' Metropolitának őrízete alá adta.

A' Pápa, és Colonna Urak között nagy egyenetlenfég támadott, mivel ezek a' Gibellinusok réfziről valók vóltak, és a' Siciliai Tyrannusnak Fridericusnak javallásából új dolgokat vittek véghez a' Római Anyafzentegyház ellen.

A' Pápa

A' Pápa meg-parantsolta a' köz bátorságra való nézve, hogy Prænestе Városa, és minden Várai Colonnáknak, és Zagaroliusnak, az ő őrizete alá adattassanak, és a' Perduellisseket-is igyekezett keménnyen meg-büntetni. Jakab, és Péter Colonna Kardinálissokat hívatalyokból ki-tette, és azoknak Unokáit negyedízig az Ekklézsiai jövedelmekből ki-zárta, és azon Papokat, a' kik őket gyámolítanák, hogy Papságokról le-tétettessenek aztat rendelte. Jakabnak, és Péternek napot szabott, a' mellyen, ha meg-nem-jelennének az Apostoli ítélő szék előtt, minden jószágaiktól, a' mellyek az Egyházi Birodalomban, és Siciliában vannak, megfosztatnának. Ők valamint Nemességekbe úgy jószágokban jó barátokban, és pártfogóikban-is gazdagok lévén, sokakat magok részire hoztak, és Bonifácius Pápa ellen egy levelet adtak-ki, és abba bé-tették, hogy ő nem vólna Pápa, mivel még éltébe Cælestinus Pápának, a' ki ezen szent hívatalnak le-tételére kénszerittetett, rosz fortélyokkal választatott vólna, a' mellyért-is őket mint Schismaticusokat úgy büntette-meg, jószágaiktól meg-fosztotta, és mind nékiek, mind az ő Unokáiknak mindennémű hivatalokra jöhető úttyát el-zárta, mindeа Városokat, Várakat, a' mellyekbe bé-fogattatnának, vagy mulatnának, Interdictum alá vetette, az első Sententziát, a' melly ellenek mondattatott, jószágoknak meg-fosztásával, Proscriptzióval, és Excommunicatzióval megerősítette, és minekutánna még-is magok méltóságát, és jószágait a' Schismaticusokkal, és több ellenségeivel az Anyaszentegyháznak egyesítvén magokat, ezekkel kívánták azokat óltalmazni, keresztes háborút rendelt ellenek, és

azon Prænestе perduellis Városát, a' melly a' Colonnákkal tartott, tövébül ki-vágattatta, azon helyet, a' mellyen állott, fel ſzántatta, és ſóval bé-hintettette, és arra egy Várast rendelt építtetni, mellynek neve Pápa Városa légyen, és hogy a' Prænestei Püspök lakását abba vegye. *)

A' Pápa maga követtyének a' Parmiéri Püspöknek meg-árestáltatását nem ſzenyvedhette, azért is ezen ſzavakra ſakadott: *Engemet az Isten a' Királyok, és azoknak birodalmai felibe helyheztetett, hogy az ö nevébe, és az ö tanitásai által, a' mi nékem nem tetſzik, fel-forgassam, el-rontsam, és el-ſzéllyeſzſzem, a' jót pedig épitsem, és plántállyam.* Ezen ſzavak egy Bullába állottak, a' mellyet ö a' Királynak küldött. De több a' Királyi hatalom ellen való Bullák is jöttek-ki. A' Frantzia Papoknak meg-parantsoltatott, hogy mindnyájan Rómába jöjjenek, hogy ottan az Orſzág reformálláſáról tanakodhassanak, a' Királynak pedig kedvére hagyattatott, hogy akár ſzemélyesen, akár pedig Plenipotentiáriussa által jelennyen-meg maga Sententziáját hallani. Egy Frantzia fö Esperest, a' ki a' Bullákat hozta, a' Királyhoz úgy ſzóllott, hogy Excommunicatzió alatt minden tétovázás nélkül vallaná-meg, ha ö maga Világi hatalmát nem a' Pápától vette vólna é? Még a' Római Udvar ſoha illyen fen hangzó ſzóval nem ſzóllott: de mennél keményebben bánt a' Királlyal, annál inkább megvettetett tőle, és válaſzſzába ſemmire való embernek

*) Natalis ab Alexandro Tom. XV. Art. 14. Pag. 67. & 68.

bernek nevezte ötet, és egy Bulláját meg-is égettette.

Fülep meg-esmérte magában, hogy a' Pápával való dolgainak, és azok következéseinek eleit kelletik venni, azért-is egybe-gyüjtötte a' Rendeket, hogy az egéſz Nemzettel eleit vehesse. Ezen időbe vette a' harmadik Rend, (le tiers Etat) vagy-is a' közönſéges Rend, maga kezdetét, Negyedik Eduárdus a' Leicesteri Grófnak példája ſzerint eztet az Angliai Parlamentumba-is bé-hozta, a' mellynek hatalma a' ſubsidium bé-hajtását ſokáig meg-engedte. Frantzia Orſzágba ennek kezdete ſokkal nemessebb vólt, mivel ezen gyülésbe a' Koronának függetlenſége meg-határoztatott. Mind a' három Rendek ezen fontos dolgokban meg-egyeztek, tsak az Egyházi Rend inkább az Olaſz Orſzági Papoknak törvénnyeit, és ſzokását követte, és a' Pápának parantsolattya ſzerint engedelmet-is kért Rómába menni, és ámbár a' Király az oda való menetelt nagyon meg-tíltotta, még-is el-mentek oda harmintz Püſpökök.

Azon írásba, a' mellybe a' Királytól függő dolgok állottak, a' melly mindenütt ki-hírdettetett, ſok Prælátusok ezen Clausulát tették: *A' Pápát illendő hüſégének meg-ſértése nélkül.* Párisba lakó Dominicánus Atyák pedig így írtak. *Fel-tételével azon különös engedelmeſſégnek, a' mellyel a' mi ſzerzetünk a' Római Anyaſzentegyháznak, és a' Catholica hit igazſágának tartozik.* Az illyetén Clausulákból ſokaknak úgy tetſzett, mint ha nem tudták vólna, hogy a' Pápának é, vagy-is a' Királynak kellessék engedelmeskedni.

Mivel a' viſzſzavonások, és pörlekedések napról napra hevessebben folytak, bé-árúlta Vilhelmus Nogaret, a' ki fö nemes ember, és Generális Prókátor-is vala, a' Pápát, hogy ö Simoniacus, és Eretnek-is vólna, és erövel azon vólt, hogy nem tsak el-fogattatasson, hanem le-is vettettessen, erre a' Pápa mind Nogaretet, mind a' Királyt excommunicálta. Még többet tselekedett a' Pápa, mert fel-tette magába, hogy a' Frantzia Koronát Austriai Albertnek fogja adni. De ugyan tsak Albert még ſem nyerte-meg azon Csáſzári titulust hamarébb, hanem tsak akkor, a' midön ö írás által meg-esmérte, hogy a' Sz. Szék a' Római Csáſzárſágot, a' melly a' Görögöktöl jött által, Nagy Károly Csáſzár ſzeméllyébe jött vólna a' Németekre, és hogy némelly Egyházi, és Világi Hertzegek azon just, hogy Római Királyt válaſzthassanak, a' Szent Széktül nyerték vólna, és hogy a' Szent Szék, a' Fö Ítélö Széket a' Királyoknak, és Csáſzároknak költsönözte vólna, a' mellyekhez Albertnek-is, a' mint a' Pápa fogja kívánni, magát alkalmaztatni kelletik.

Azon ſanyargattatott Frantzia Orſzág megint maga buzgóſágát kívánta meg-mutatni, minden eddig ſzenyvedett, és még ſzenyvedhetendö méltatlanſágaira való nézve, ennek egéſz Statussa a' Királlyal edgyütt a' jövendöbéli Pápára, vagy-is tartandó Conciliumra apellált. De valakire apellálni, annyit téſzen, mint aztat Bírójának meg-esmérni. Fülep Királynak pedig nem lehetett a' Politicus dolgokba Királlya, mivel maga Orſzágába Fö Bíró vala, de az elö ítéleteknek hatalmára való nézve, a' ſzo-

a' szokásokra való nézve-is az illyen Apellatziók gyakorta szükségessek vóltak. Bonifácius Pápa Excommunicatziókkal fenyegetödzött, valamint a' Király, úgy az egész Nemzet ellen. Ö még egy új Bullát, a' mellybe még keményebb szavak valának kívánt a' Koronás fejek ellen ki-adni, de éppen akkor Nogaret, és Sciarra Colonna el-fogták ötet, és Agnániba születése Városába tömlöczbe zárták. Colonna rút szavakkal illette ötet, és hogy még kezen lévö vasas keztyüvel-is pofon tsapta vólna. De Christiáni Úr Milótnak fordítója, a' ki a' Pápáknak olly jó akarója, mint Juhnak a' Farkas, aztat írja, hogy ezen pofon ütés éppen igaz nem vólna, mivel arról a' régi írásokban egy betü sem állana. Agnani Városa Olasz Országban vagyon, és mint most fellyebb kitettem születése helye vólt, azért-is a' Polgárok, mivel a' Frantziáknál többen vóltak, ki botsájtották ugyan ötet, de mivel ezen fogsága fájdalmassan esett nékie, és már öreg-is vólt, meg-hala ezen Agnani Városába.

Ezen Nyóltzadik Bonifácius Pápa 1303-dik esztendöbe Octóber hólnapjába múla-ki e' világból. Ö nagyon tanúlt, és bölts ember is vala, és még-is halála után Processus formáltatott ellene, (a' mellyröl alább fogok szóllani) és aztat mondották ellenségei felöle; hogy ö a' Mysteriumok ellen, és a' tanítások ellen-is káromló szavakat ejtett vólna, és így szóllott vólna: Mi nékünk ugyan úgy kelletik beszélleni, mint a' köz nép beszél, de azért nem kell nékünk úgy hinni, mint a' köz nép hiszen. Én ezen mondást nem tartom a' Mystériumok ellen való mondásnak, mert bizonyos az, hogy ha a' köz nép jól, és igazán-is beszél, nékünk

is

is úgy kelletik beszélleni, ha pedig rosszúl hiszen, nékünk nem kelletik úgy hinni. Voltér, a' ki a' Pápáknak szeretetére való nézve kenyeres Pajtása Christiáni Úrnak, e' dologról még-is így írt: Minden igazság ellen való dolog, hogy egy Országló Pápa tizenhárom Tanúk előtt ollyat mondott vólna, a' melly egy előtt-is ritkán mondattatik.

A' Szent Jubilæumnak Ünneplését a' Római Ekklézsia Nyóltzadik Bonifácius Pápának köszönheti. Némelly öreg emberek meg-emlékeztek arról, hogy 1200-ba a' hívek Rómába mentek vólna Indulgentziákat kérni a' Pápától. A' mellyért-is Bonifácius Pápa, egy Bullájába ki-adta, hogy mindnyájan azok, a' kik minden századnak elein a' Szent Apostoloknak temető helyeit töredelmes szívvel meglátogatni, tellyes bútsút fognak nyerni. A' Remetéknek, és Szarándokoknak felette nagy vala a' száma, a' kik oda útaztak, de más igazán hívők-is seregenként mentek oda annakutánna, hogy azon léleknek szolgáló szent kintsből részt nyerhessenek. Hogy pedig a' hívek gyakrabban ebben részesülhessenek, ezen Jubilæum ötven esztendőkre rendeltetett, és akkorra-is a' midőn új Pápa választatik.

A' midőn leg-inkább Szép Fülep Király a' Pápával versengett, akkor érte ötet egy leginkább boszszontó esett. Ő a' Flandriai Grófot minden tartománnyaitól meg-fosztotta, és azokat maga hatalma alá vetette, de ezeknek Gubernátorait egyszersmind maga ellen fordította. Egy Péter le Roa nevezetű Takáts Mester ember, fel-lázzasztotta Brugge Városába a' több Mester embereket-is, és ezek majd

mind

mind azon Frantziákat, a' kik ezen Városba vóltak, meg-ölték. Az Artóai Gróf ôket engedelmesſégre akarta hozni, és meg-alázni, mint ollyan gyülevéſz népeket, azért-is vakmeröképpen egy ármádát vezérlett ellenek, de 1302-dikba Courtre mellett el-is veſztette az ütközetet, a' mellybe ô maga, és a' Connetabel, az az: az Orſzágnak Fô Vezére, az Orſzágnak több más Nagygyaival életeket el-veſztették. 4000 arany ſarkantyúk, mint a' gyözedelemnek annyi ditsôſéges jelei jutottak ellenſégeiknek kezébe. A' Király ſzeméllyessen még kétſzer mene ellenek, de ſemmit ſem tehetett nékiek; végtére 1304-dikbe alkura lépett velek, és 1305-dikbe meg-békéllett, melly békeſség után a' költség ki-pótolására Lillét, Douvét, Orchiét, és Bethünt meg-tartotta, a' többit pedig, úgy mint Feudumokat a' Flandriai Gróf fiának viſzſza-adta, illyen móddal Gvine-is viſzſza-adatott az Angliai Királynak.

Scótzia mivel Uduardus ellen fel-támadott az ô fegyvere által nagyon meg-aláztatott 1303-dik eſztendôbe, de ugyan tsak 1306-dikba egy Bajnok által megint ſzabadſágba tétetett. Bruce Robertus, fia azon Brucének, a' ki a' Belioilal a' Scótziai Koronáért versenget, ki üzte az Anglusokat ezen Orſzágból, és felült a' Trónusra, és azon meg-is tartotta magát. Sok más háborúk vóltak az emberi Nemzetnek kárára, és még ezután többek-is fognak lenni. Ugyan tsak a' Scótziai Történeteket világossabban így téſzem-ki.

Két kegyetlen, és prédákat óhajtó Bírák Ormesby, és Castinghám fel-ingerlették magok igazſágtalanſágok által 1298-ba az el-nyomattatott Scotusokat a' fel-támadásra. Ezek

Vilhel-

Vilhelmus Vallacét, egy Nemes embernek fiát, a' ki felette erös, és méréſz-is vala, Vezérjeknek válaſztották, a' ki Stirling tartományába az Angliai ármádát meg-verte, de Falkirk mellett meg-ütközvén Eduárdus ditsö diadalmat nyert. Éppen illyen ditsöſéges gyözedelem vala az-is, a' mellyet a' Scótusok 1302-dik eſztendöbe Roslin mellett nyertek. Végtére ugyan tsak a' következett eſztendöbe Eduárdus egéſz Scótziát meg-hódította, tsak Valace tartotta-meg függetlenſégét Trupjaival a' hegyek közé vévén magát, de ez-is kevés ideig tartott, mert egy maga baráttya által Sir Montrith János által el-árultatván alvásában meg-nyomattatott, békóba verettetett, és úgy hozattatott Londonba a' Vest-Minsterhali tömlötzbe, annakutánna tsúfságból egy magas ſzékre ültettetett, és Borostyánnal meg-koronáztatott, és minekutánna Perduellisnek lenni ki-hirdettetett, elöſzör fel-akaſztatott, és annakutánna fel-négyeltetett, az ö feje, és testének négy réſzei Angliának fö Városaiban oſzlopokra ſzegeztettek. Eduárdus az ifjú Robertus Brucének meg-ígérte, hogy Baliol halála után Scótziát mint Feudumot nékie fogja adni. Eduárdus nem tartotta meg ígéretét, a' mellyért-is Bruce fel-indúlván; maga hazáját az Anglusok igája alól ki akarta vonni, és még Udvardusnak Udvarába vólt, már-is titkos kéſzületeket tett a' fel-támadásra. Egy baráttyának intésére, a' ki nékie egy pár meg-aranyozott ſarkantyúkat küldött ajándékba, de inkább jelül, hírtelen el-is távozott ö az Udvartól, és Scótziába mene, és az Anglus Truppokat ki-üzte, és magát Királynak koronáztatta.

Egy

Egy ütközet után, melly a' Perthi Grófságba történt, Eduardus lett győzedelmes, és személlye szerint azután bé-mene Scótziába egy félelmes ármádával, a' hol-is Brucének testvér húgát, egy vas kalitkában zárattatván a' Város bástyájára ki-függeſztette, és két testvér Öttseit hóhér által ölettette-meg. Már majd utólsó inſégre hozta Eduárdus a' Scótuſokat, de 1307-dikbe Carlislébe meg-hala. Ezen halála a' Scénát hírtelen meg-váltóztatta, és Második Uduardusnak gyenge Uralkodása alatt, könyü vólt Robertus Brucének a' Trónuson magát meg-erösíteni.

HARMADIK TZIKKELY.

Vége Szép Fülep Uralkodásának. — Ötödik Kelemen Pápának Uralkodása.

Jól lehet Tizenegyedik Benedek Pápa, a' ki Bonifácius Pápa után a' Szent Széken ült Szép Fülepet az Excommunicatzió alól fel-óldozta, még-is ezen kevély, és boſzſzút álló Fejedelem ezzel meg-nem-elégedett, mert Benedek Pápa tsak hamar meg-halván, a' Pápa válaſztásban a' Kardinálisok két réſzre oſzlottak, Szép Fülep még-is véghez vitte aztat, hogy Pápának Gótó Bertrandus válaſztatott. Ez Gasconiai fi vólt, és így Frantzia, mert Gasconia tartománnya Frantzia Orſzágba vagyon. Mingyárt

gyárt választása után a' Szent Collegiumból egy levellel követ küldettetett hozzája; kérvén ő Szentségét, hogy a' Szent Székhez jönne. Vévén Decretumát 1305-dik esztendőbe Julius 21-dik napján, mingyárt aztat más nap Mária Magdolna ünnepén, maga Metropolis Templomába publicáltatta Ötödik Kelemen nevét felvévén, és Lugdunumba menvén onnat Sz. Justus Templomába szokott czeremóniával megkoronáztatott November 14-dik napján. Ezen Czeremónia rosz jövendöléssel ment véghez, mert a' Britanniai Hertzeg Galiardus de Gótó a' Pápának testvére, sok más Nemesek-is, és köz népek, a' midőn a' Városon kereszttül nagy pompával mentek, egy le-düllött kőfal által agyon nyomattattak. Valesius Károly-is nagyon meg-sebessítetett. A' Pápa-is lováról le-esvén, Püspöki süvege-is le-esett, és egy igen nagy árú Carbunculus követ-is el-veszttett. Ezen jövendölés alatt, a' Pápa Széke Frantzia Országba által tétetödött, a' Kereszténység dolgának, és az Olasz Országi nyilván való békességnek romlásával, és ottan majd több mint hetven esztendeig volt, ugyan azért az Olaszok Babyloniai fokságnak nevezték azon által tételt. *)

Ezen Pápát a' Históricusok, jól lehet minden bizonyítás nélkül, abba vádollyák, hogy Szép Fülepnek mindenképpen alája vetette volna magát, és hogy aztat hitének le-tételével-is meg-erősítette volna. Bizonyos az, hogy ezen Ötödik Kelemen Pápa, a' ki az előbb nem igen szenyvedhette Fülep Királyt, már most hajlan-

*) Natalis ab Alexandro Tom. XV. Art. 2. pag. 76.

hajlandó vala hozzája, mert a' Colonnai Kardinálissokat hívatallyokba viſzſza-tette, a' Dézsmát, hogy a' Király öt eſztendeig vegye meg-engedte. és két Bulláit Bonifácius Pápának, úgy mint *Clericis Laicos*, és a' másikát, a' melly úgy kezdödik, *Unam Sanctam*, viſzſza-vonta. *)

Fülep erönek hatalmával aztat-is kívánta, hogy Bonifácius Pápának dolgai törvényessen vétetödgyenek elö, mert ö sírhalmába is ötet üldözte, és ezen ſzándékát, tsak az idök múlta változtatta-meg. A' Szentſéges Pápai hívatalnak igazſágos fen-tartására 1312-dik eſztendöbe Concilium tartatott, a' melly hogy Bonifácius Pápa eretnek nem lett vólna, meg-mutatta, és a' többi talán meg-eshetett botlásaiból-is ki-mentette. Két Spanyol Nemes Vítézek ajánlották magokat, hogy Bonifácius Pápának ártatlanſágát baj vivás által fogják megmutatni. Ez egy tsudálatos, de tsak a' Spanyoloknál vala ſzokás.

Szép Fülep Király a' Templáristáknak, vagy-is veres Barátoknak ſzerzetét el-akarta törleni, a' mint meg-is esett, és Ötödik Kelemen Pápa a' Királynak akarattyára reá-is állott. Már ezen Vitéz ſzerzetnek fel-állíttásáról ſzóllottam, már most ennek el-törléséröl-is kívánok ſzóllani, és annak okait, a' mellyek bár helytelenek vóltak, elö adni.

Ezen Templáristákat abba vádolták, hogy ök bújják, kegyetlenek, és mivel ſok jóſzágok vólt, felette kevélyek lettek vólna, holott ök a' ſzü-

*) Natalis ab Alexandro loco paulo ante citato.

a' ſzüzesſég, és ſzegényſég meg-tartására esküdtek vólna. A' midön ök, és az Ispitály vitézei, az az: Jéruzsálemi Szent János Rendgye, békesſégbe költötték magok ſáradſágainak gyümölcsét, fel-álla a' Német Rend-is, (Ordo Teutonicus) a' Tizenharmadik Századba, ez alig érkeze Palæstinába, mingyárt olly hatalmas lett, hogy Prussiát, Livlandiát, Curlandiát, és Samogitiát magáévá tette. Ezek-is vádoltattak, hogy a' Papſágot, és pór népet tsak úgy tartanák mint Sclávusokat, és öket puſztítanák, a' Püspökök jussát magoknak tulajdonítanák, mindenek felett pedig, hogy valamérre mennének rablanának, de még-is ezeknek Processus nem formáltatott. A' Templáristáknak ſok írígyei támadtak, mert a' magok házabéliei között, mivel gazdagok vóltak, pompásan éltek, és kevélyſég-is vólt bennek, a mellyet a' nagy bövſég ſzül, de még-is nem kelletett vólna úgy bánni. A' nyomattatások, és Fülep Király ſö Tanátsa által a' pénzeknek kéz alatt való meg-hamissíttása fel-támadást okoztak Párisba, a' Templáristák, a' kiknek örzése alatt vólt a' Királyi Kints, vádoltattak, hogy ök ezzel hitetlenül kúſárkodtak vólna. Tudgyuk pedig, hogy Szép Fülep boſzſzú-állásában engeſztelhetetlen vólt.

Ezen ſzerzetnek elsö vádolói két Polgárok vóltak: az elsö Bezireböl való Sqvin de Florián, a' másika pedig Roffo di Florentin, a' ki ezen ſzerzetet el-hagyta. Ezek mind ketten roſzſzaſágokért vason raboskodtak, ök aztat kívánták, hogy a' Király eleibe botsátassanak, mert ök nékie különos nagy dolgot fognának jelenteni. Ha nem tudták vólna, hogy a' Ki-

a' Király a' Templáristákra haragfzik, hogy reménlhették vólna, hogy nékiek a' Király mint latroknak meg-fogna kegyelmezni. Meg hallgatta őket a' Király, mingyárt-is parantsolatot küldött Orfzágába lévő minden fő Tifztyeinek, hogy fegyveres embereket vegyenek magok mellé. Ezen parantsolat le volt petséteive, és meg-is parantsoltatott nékiek, életek el-veſztése alatt, hogy aztat, tsak Octóbernek 13-dik napján fzakafzfzák-fel. Ezen a' napon el-is olvasta minden Tifzt azon parantsolatot, a' mellybe-is az állott, hogy mindnyájan a' Templáristák fogattattassanak-el, és kemény őrizet alatt tomlőczbe zárattassanak. Ez meg-is esett.

Itten közbe aztat jegyzem-meg, hogy ezen parantsolatra való nézve fokan ollyan vélekedésben vannak, különössen Magyar Hazánkba, hogy ezen Templáristák (veres Barátok) egy nap, főt egy órába az egéfz Világba le vágattattak, és gyökerestől ki-írtattattak volna, de hamis vélekedés ez, mert mingyárt most alább ki-fogom tenni, hogy el-fogattattak ugyan egy órában, de tsak Frantzia Orfzágba; és más Orfzágokba két eſztendők el-folytak, míglen megfogattattak, el-töröltettek. Még Frantzia Orfzágba-is, a' midőn el-fogattattak, nem mingyárt ölettettek ők-meg, hanem folyt Processusok, és különös napokon a' mint a' Sententziájok ki-jött ölettettek-meg, és nem-is vágattattak-ki, a' mint a' köz beſzéd foly, mert fokan elevenen égettettek-meg, fokan más halállal-is múltak-ki, a' mint következendő kitételeimből ki-fog tetfzeni.

A' Király leg-ottan jófzágaikat el-foglalkatta, de bizonyos dolog az, hogy az ő veſze-

delmek ezen eset előtt már meg-vólt határozva. Mert az ő el-fogattatások 1309-dikbe történt, holott Szép Fülepnek még vannak levelei, a' mellyeket ő 1306-dikba írt a' Flandriai Grófnak, és azokat Melunből dátálta, a' mellyekbe ötet kéri, hogy a' Templáristák kiírtásában vele edgyet értsen. Ötödik Kelemen Pápa maga hetven kettöt meg-halgatott közzülök, a' többieket pedig, a' ki rendelt Commissáriusok, vették kérdésre. Az egész Világba minden Fejedelmekhez írattattak levelek, hogy a' Frantziák példáját kövessék.

Így folytak az ő dolgaik Castiliába, Aragoniába, Siciliába, és Frantzia Országba, de még-is ezen szerentsétlenek halállal sehol se bűntettettek tsak Frantzia Országba. Azon már fellyebb ki-tett vádolókon kívül, még két száz és egy Tanúk ezekbe vádolták öket; hogy nékiek, a' midőn ezen vitéz szerzetbe bé-állanak, meg-kelletik a' Jézus Krisztust tagadni, és a' Feszületre pökni, és egy fejet, a' melly négy lábakon áll, imádni. A' Novitziusnak pedig, a' midőn közikbe áll, azon valóságos Vitéznek, a' ki ötet bé-veszi, elsöben kötelessége száját, és kődökét meg-tsókolni, annakutánna azon részeit testének, a' mellyekre a' tsókok éppen nem illenek. Mind ezeket el-végezvén meg-kelletett nékie esküdni, hogy mindenekben magát Társainak által adgya. Egész a' mi időnkig meg-tartatott Históriák ezen vádakat így adgyák elő, és hogy 72 Templáristák önnön magok a' Pápának, és száz negyven négyen Vilhelmusnak egy Franciscánusnak, a' ki Párisba Inquisitor vólt, sok tanúk előtt igazaknak vallották vólna lenni. Még

ezek-

ezekhez aztat teſzik, hogy ezen Rendnek elsõ Nagy Mestere, és Frantzia Orſzágba, Poitou, Vienne Városaiba, és Normandiába lévõ Nagy Mesterek-is három Kardinálisok elõtt, kiket a' Pápa rendelt, mind a' fellyebb ki-tett vádakat meg-vallották vólna.

Bizonyos az, hogy többen ſzáz illyen vitézeknél torturákra vétettek, és ötven kilentzen egy nap, nem meſzſze Szent Antal Apatúrſágától elevenen meg-égettettek, és ezen Vitéz ſzerzetnek Fõ Mestere Joannes de Molai, és Gvido de Auvergne, a' Düfennek Testvére legnagyobb majdán két Urak Európába, ezek-is azon a' helyen a' hol mostanában Párisba Negyedik Henricus Királynak ki-faragott képe lóháton áll minden kegyelem, és irgalom nélkûl elevenen tûzbe vettettettek.

Ezen halálos büntetések, a' mellyek ſok jeles Polgárokon el-követõdtek, mivel annyi ſok Tanúk bizonyították az õ gonoſz tselekedeteiket, ſõt a' tortúrák alatt magok-is ki-vallották azokat, törvényeseknek, és igazaknak látſzattatnak lenni. De ſzabad légyen nékem mellettek ſzóllani, és meg-mutatni, hogy a' fejekre hozattatott Sententziák nem mindenképpen vóltak helyesek.

Nem vitatom én aztat, hogy õk mindnyájan ártatlanok, és Szent Életüek lettek vólna, mivel minden Rend, és Szerzetek között találkoznak jó, és roſz emberek. De elsõben igen kevés Tanúk vóltak, a' kik aztat bizonyították vólna, hogy nékiek meg-kelletett tagadni a' Jézus Kriſztust, a' midõn a' ſzerzetbe állottak. Mert ha a' dolgot fundamentomossan felveſzük, mi okok lett vólna nékiek aztat, a' ki azon kereſztény Religiót ſzerzette, a' mel-

lyet ök hittek, meg-tagadni, és a' melly Religió oket éltette is. Ö közöttök fok tanúlt emberek vóltak, a' kik a' Religiót vóltaképpen értették, és hitték, tudták-is, hogy azon Religiónak Krisztus a' feje, hogy vetemedhettek vólna tehát mindnyájan ezen iszonyú gonoszságra. Másodszor: Hogy talán fokan közülök a' Nagy Uraknak, még Papoknak-is rendetlen életeket látták, söt példájokat-is követték, és e' mellett a' keresztény Religióról-is, nem leg-jobban halván beszélleni, a' mint ez Ásiába, a' hol ök leg-inkább vóltak szokásba-is volt, közülök-is némellyek negédességböl bújaságra adhatták magokat, és fokan tudatlanságból a' Religióról-is balúl beszélhettek, de ezekbül nem következik, hogy mindnyájan rosszúl ízóllottak vólna, és bújaságba merültek lettek vólna. Harmadszor: azon meg-aranyozott fejet, a' melly a' mint mondattatik Marseille Városába tartattatott, sem éltekbe, sem éltek után senki sem látta, ez pedig nagy Antiquitás lett vólna, senki sem-is tudgya, melly álliatnak fejét képzellette, azért ezen dolog-is nagyon kétséges.

Negyedszer: Ki hihetné aztat el, hogy a' midön ök, valakit a' szerzetbe bé-vették, annak ollyan otsmányságokat kellétett vólna tselekedni, mert a' midön valaki egy szerzetbe bé-vétettetik, azon szerzetet ö tiszteségéért kívánnya, és azon szerzetnek elö-járói, annak-is mondgyák lenni elötte, hogy kénszerittethetnék tehát egy Novitzius illyen majd természet felett való gazságoknak véghez vitelére, söt ezek által el-idegeníttetne a' szerzettöl. Az ugyan meg-lehet, hogy a' Templáristák

között,

között, lehettek ki-rúgók, és búja életüek-is, de ezek az ifjúságnak vétkei, a' mellyek szemlátomást nem-is követtetnek-el, mert az Elöjárók az illyen vétkeknek el-követöit keménnyen meg szokták büntetni.

Ötödször: Ha mingyárt annyi sok Tanúk vóltak-is ellenek, de mivel részekre-is sok külsö Tanúk állottak-fel, mért ezek-is megnem halgattattak?

Hatodszor: Hogy ök a' tortúrák alatt magok ellen vallottak, ki tsudálhattya aztat, mert a' nagy fájdalmak miat aztat-is vallották, a' mit nem tselekedtek. Sokan inkább meg-is kívánnak halni, mint sem a' tortúrák kínnyait szenvedgyék, és ha vallottak, mért nem kegyelmeztettek-meg, holott meg-ígértetett nékiek, hogy ha a' miröl kérdeztetnek, aztat meg-fogják vallani, nem ölettetnek-meg.

Hetedszer: Azon 59 Vitézek, a' kik megégettettek, a' lángok között az Úr Istent hívták bizonyságúl, hogy ártatlanok vólnának, ezek ugyan magok ellen vallottak, de tsak azért, mivel meg-ígértetett nékiek, hogy ha vallani fognak, meg-kegyelmeztetnek, mért égettettek tehát meg?

Nyóltzadszor. Hetven négy Templáristák állottak elö, a' kik magok szérzetét óltalmazni kívánták, mért nem halgattattak-meg ezek?

Kilentzedszer: A' midön a' Nagy Mesternek vallása el olvastatott, így kiáltott-fel ezen öreg Vitéz, a' ki sem írni, sem olvasni nem tudott: Én meg-tsalattattam, más vallást írtakle, a' kik ezen hamisságot tselekedték, meg-érdemlenék, hogy úgy büntettetnének-meg, mint a' Törökök a' hamissítókat szokták meg-bün-

tetni, tudniillik: kereſztül vágják a' testét fejével edgyütt.

Végtére: Azon Nagy Mesternek, és Gvidónak az Auvergnei Düfen testvérének életeket meg-engedték vólna, ha magokat bünösöknek lenni meg-vallották vólna, de tsak azért meg-égették öket, hogy már a' rakás fán álván azon gonoſzſágokat, a' mellyeket az egéſz ſzerzetre kentek, a' nép elött nem tsak tagadták, de még hittel-is petsételték, hogy a' Rend ártatlan vólna. Ezen mondások boſzſzontotta a' Bírákat, és halálokat-is a' ſzerentsétleneknek okozta.

Hogy nem vallották, és az ö jóſzágok miatt ezen Templáristák egéſz Europába üldöztettek, de még-is meg-tudták ök gátolni, hogy Német Orſzágba ſzemelyek ſzerint el-nem-fogattattak. Aragoniába pedig magok önnön Váraikba ostromoltattak. Végtére látván a' Pápa, hogy minden Fejedelmek ellenek vólnának, egy Viennébe tartatott Conciliumba ezen ſzerzetet az egéſz Világba el-törlötte, melly után, a' kinek tetſzett prédálta vagyonnyaikat. A' Castiliai, és Aragóniai Királyok egy réſzit jóſzágaiknak el-foglalták, és azokból, a' Calatrávai Rendnek adtak valamit. A' melly jóſzágokat Frantzia, Olaſz, Anglus, és Németh Orſzágokba, falukba bírtak, azok adattattak a Rhodusi Vitéz Rendnek, a' melly nem régen vette-el a' Törököktül Rhodus Szigetét. Szép Fülep Király az ö vagyonnyokból nyert két ſzáz, és hetven ezer fontot, és az ö fia Hutin Lajos 60000 fontot. Ha ez a' Rend olly gazdag nem lett vólna, talán még ma-is állana.

Ötödik

Ötödik Kelemen Pápa maga részire dolgozott azzal, hogy ő magát Fülep Királyhoz olly buzgónak lenni mutatta. Mihent ő Pápa lett, mi gyárt Frantzia Országba maradott, és magát Lugdunum Városába meg-is koronáztatta, a mint fellyebb már ki-tettem. A' Decánus Kardinális nem hibázott, a' midőn így szóllott: En esmérem a' Gascónereket, a' Szent Szék nem fog sokáig Olasz Országba viszsza-hozattatni. Fülep, a' ki aztat kívánta, hogy a' Pápa az ő Országába maradgyon, azzal jutalmazta-meg az ő hajlandóságát, hogy ő a' Templomoknak, és Kalastromoknak jövedelmeit szabad tetszésére hagyta. Ő mingyárt meg-is tartotta esztendeig bé-jött jövedelmeit mind azon nagy, és kitsiny Fundátzióknak, a' mellyek főképpen Angliába jöttek-bé. Ezek azon Pápai jövedelmek, mellyeknek Annata név adattatott, és a' mellyeket a' Pápák sokáig kívánták, de el-estek azoktól. Azon időkbe Frantzia Országnak-is kelletett ezeket fizetni. 1309-dik esztendőbe Kelemen Pápa Avignon Városába vette maga lakását.

Ő ottan a' Velentzések ellen egy kemény Bullát készített, a' melly hasonló volt Nyóltzadik Bonifácius Bulláihoz. Ezen Republicánusok el-vették az Este háztól Ferrárat, és a' Pápa aztat bizonyította, hogy Ferrára a' Szent Széké volna. Ő a' Dózsét, és az egész Respublicát excommunicálta, és ki-is hírdettette, hogy minden Privilegiumjokat el veszteték, és a' jobbágyokat homágiumok alól fel-óldozta, mindnyájokat testamentomot tenni elégtelenekneк lenni ki-hírdettette. Ezeken felül, hogy gyermekeik semmi örökségekben nem succedálhatnak, sem valamelly hivatalokat fel nem ve-

hetnek, még az Egyházi Rendben-is negyed ízig. Illy kemény vala azon Bulla.

De mivel már akkor Velentze hatalmas vala, sem a' fenyegetésektől, sem a' Bullától meg-nem-rettent, de egy kereſztes háborúnak nagyobb vólt az ereje. Kardinális Pelegrue, a' ki attyafia vólt a' Pápának, és a' ki az ő követtye-is vala, az ármádáját commendirozta, meg-is verte keménnyen az excommunicáltatott Velentzeieket, Ferrárát-is viſzavette. Ez meg-történvén a' Velentzebéliek-is az Excommunicátzió alól fel-óldoztattak.

A' Római Politica mint egy meg-nyúgodott Avignon Városába, és hamar-is meg-mutatta tehetſégét a' Német, és Olaſz Orſzági dolgokban. Helvétzia, az az: Sveitzer Orſzág, edgyik réſzével a' Burgundiai Királyſágnak a német birodalomhoz kaptsoltatott, és még Habsburgi Rudolphusnak, és az ő fiának Első Albertnek idejében az ő Uradalma alá jutott. Első Albert a' Helvétziai tartományokból egy Hertzegſéget akart fel-állítani maga gyermekeinek haſznára. Olly ſzándékba vólt ő, hogy aztat a' Német Birodalomnak óltalma alól, az Austriai Háznak óltalma alá vethesse, különössen ezen három helyeket: Svajtz, Uri, és Untervalden. Eleintén a' Német Királyok, és Csáſzárok, Helvétziának tartománnyait kormányozták Német Hertzegek által, és annakutánna a' Czeringeni Hertzegek által, idővel, a' Püspökök, és Apátúrok, és Kiburgi Grófok, és a' Haabsburgi több ſzármazottak által, olly hatalmassak-is lettek, hogy ők ugyan Méltóſágát a' Német Birodalomnak meg-esmérték, de mivel ezen Birodalom külső háborúk által nagyon háborítatott,

talott, ezek Helvétziába nagyon meg-gazdagodtak. Azon Városok ugyan, a' mellyek leginkább szorongattattak a' Császároktól, nagy szabadságokat nyertek, úgy mint Czirik, Solothurn, Basel, Bern, Biel 's többek mások. De némelly Városok a' Grófoknak, és Püspököknek kezei közé jöttek. Még ezen három Városok, Svaitz, Uri, és Untervalden szabadságba éltek, azért-is ámbár senkié sem voltak, hanem a' Németh Birodalomé, de hogy bátorságba lehessenek, Rudolphust, a' ki Haabspurgi Gróf volt, és a' ki leg-hatalmassabb-is vala, egész Helvétzia óltalmazójának választották, de éppen ezen Rudolphus jutott a' Császári Trónusra. Ő meg-szaporította maga birodalmát Helvétziában, úgy mint Haabsburgal, Kiburgal, Badennel, Lentburgal, Thurgauval, Glarussal, Czúggal, és még Lucerennel, mivel eztet meg vette. Hogy a' 13-dik Századba a' fia Első Albert Császárrá lett, ki-tettem tsak most fellyebb, hogy mit akart tenni Helvétziával.

Hogy hamarébb tárgyához juthasson, azon Hertzegeknek, és Grófoknak helyébe, Voigtokat, az az: alatsony rendü Gubernátorokat rendelt a' tartományokba, ezen rendelés által a' Lakosok el-idegenittettek, annyival-is inkább mivel az ő szabadságokat meg-erösíteni nem akarta. Ezen Voigtok ugyan a' Császárnak, és a' Birodalomnak neve alatt folytatták a' dolgokat, és azoknak nevébe az igazságokat-is kiszolgáltatták, és rendet is tartottak a' megyékbe, de ellenbe nyomorgották, és szorongatták őket el annyira, hogy már éppen nem kételkedhettek, hogy a' Császár őket maga Austriai háza alá nem kívánná vetni. Most mingyárt

meg-is

meg-is láttyuk mit nem tselekedtek, ezen Lakossai Helvétziának, és melly szerentséssek vóltak.

Történt, hogy egyike ezen Voigtok közül való, mellynek neve Gesler vala, meg akarván a' Polgároknak engedelmességét, és hajlandóságokat próbalni, Altdorfoa, melly Város az Uri Cantonba vagyon, a' piatz közepén egy magas, és sima fiatal fát a' földbe ásatott, és annak tetejére, egy süveget tétetett, és megparantsolta, hogy minden, valaki ezen fa mellett által fog menni, ollyan tiszteletet tégyen annak, mintha ő maga vólna, tudniillik: köszöntse, és kalapját vegye-le. Tell nevű, szomszéd helységbe lakó Polgár ezen fa előtt által menvén eztet nem tselekedte, ez mingyárt a' strázsák által el-is fogattatott, és azon törvény hozattatott reája, hogy ha ő (mivel felette jó nyilas vólt) egy almát, egyetlen egy fiának fejéről 130 lépésnyire le-nem-fogná lőni, halállal fog büntettetni. Tell Vilhelmus szerentséssen le-is lőtte az almát fiának fejéről. A' Voigt meg-látta, hogy még öve mellett egy nyil vólna, kérdezte tőle, hogy mire való vólna ezen nyil? kinek-is ő bátran így felelt: ezt azért hoztam magammal, hogy ha a' fiamat agyon találom lőni, tégedet ezzel ölhesselek-meg. Mingyárt-is a' Voigt ötet el-fogattatta, de a' midőn egy vizen által vitték vólna, nagy égi háború támadott, és akkor a' hajóból ki-is szökött, és maga Földieihez ment, és szabadságok óltalmára fel-is biztatta őket. Ez ugyan régének látszatik lenni, de az-is bizonyos, hogy minden Authorok ezen történetet így írják-le, és az-is bizonyos, hogy azon három

Hely-

Helységeknek, úgy mint: Uri, Svaitz, és Untervalden lakossai, ezen Uralkodásnak nyomorgattatását már nem szenyvedhetvén; Schaufenlachi Verner, egy a' Svaitzi Cantonból való nemes ember, és Fürst Valther egy jószágos Polgár Uriból való egymással öszve-beszélletlek, és tsak hamar hozzájok adta magát, egy velek egyett értö ifjú Melchtal Arnold nevezetü Untervaldenböl való. Ezek hárman gyakran öszve-jöttek egy réten a' Valdstetten tava mellett éjjel az Uri, és Untervalden határaik szélin, és itten egy terepély hárs fa alatt tartottak ök tanátsot, hogy fel-tételeiket miként vihessék ök véghez, és hogy mind addig meg-nem szünnek munkállani, miglen hazájokat szabadságra nem fogják hozni, öszve-esküdtek.

Mindenike ezek közül még tíz meg-hitt embereket hozott maga Völgyébül, és mindnyájoknak tsak a' vólt fel-tételek, hogy magok szabadságokat óltalmazzák, nem pedig, hogy a' Császárnak le-tett hitek alól, és a' Német Birodalomhoz tartozó kötelességek alól magokat ki-vonnyák. Ezen mindnyájok által meghatároztatott kötés Svaitzer kötésnek nevezteteti annakutánna; kétség kívül azért, mivel Svaitz leg-hatalmassabb helység vala ezen három helységek között, a' hol az ö öszve-jövetelek-is vala, és mindnyájan azok, a' kik mellejek állottak Svaitzereknek neveztettek.

Ezen bátor öszve-esküdtek mingyárt elis rontották várait azon Gubernátoroknak (Voigtoknak) mint Székeit az ö viszsza-élö hatalmoknak, és mivel azon három Cantonok, az az: Megyék; egy gondolattal bírtak, tehát tíz esztendeig tartó egyesülésre léptek egymással. Albert Császár éppen a' midön fegyverrel akarta

ta öket meg-büntetni, meg-ölettetett. Mind azon által meg-támadta öket Leopold Austriai Hertzeg néhány eſztendök után, mivel valamint ezen Cantonok, úgy más Helvétusok-is, nem az ö Testvérét Fridericust, hanem Bavariai Lajost, a' ki az ö kötéseket meg-erösítette Csalzárjoknak vallották, és ök Leopoldot Morgantennál felette meg-is verték. Ezen ſzerentse fel-ébreztette a' Helvétusokat, és tíz eſztendeig való kötésböl örökös kötést tettek magok között.

Mingyárt több Helvétziai Cantonok-is állottak mellejek, úgy mint Lucerna, és Czirich, ez mint leg-tekéntetessebb az elsö helyet nyerte-el. Clarus, Czúg, és Berna-is, a' mellyek az elsö hárommal tudniillik: Svaitz, Uri, és Untervaldéval a' nyóltz régi helyeknek hívattattak, hozzájok állottak. E' történt a' 14-dik Századba. A' 15-be pedig Frajburg, és Solothurn, és a' 16-dik Századba Schafhausen, és Apentzel vétettettek-bé ezen kötésbe. Ezen idöig az öſzve-esküdtek nem-is kevés meghódoltatásokat tettek, mivel ök réſz ſzerint az Austria Háztól, valamit tsak bírt Helvétziába, el-vették, réſz ſzerint pedig ſzomſzedgyaiknak jóſzágait vettek-el, a' kiknek tudniillik jobbágyai, az öſzve-esküdtekhez állottak. Végtére az ö kötésekhez állottak mások-is, a' kik mindenféle mód alatt velek egyesültek, és hozzájok vonattatóknak neveztettek. Illyen volt a' Basileai Püspök, a' Szent Galli Apatúr Városával edgyütt, a' Graubinderek, és a' Valiseyeknek tartománnya, a' Nauenburgi Hertzegség, az az: Neuschatel, Biel Városa, Mühlhausen, Genevával.

Illyen

Illyen felette nagy elő-menetele vólt ezen kötésnek, mellyet egyedül ezen Svaitzereknek meg-rettenthetetlen bátorsága okozott, a' mellyre őket a' felette való hazai szeretet vitte, és az álandóság. De mind ezek mellett sokat használt nékiek az ő Országoknak természetes fekvése-is, a' mellynek ők hasznát tudták venni. Ők a' tizenhatodik Századig az Austriai házzal sokszor háborúskodtak, de mindenkor győzedelmeskedtek, mert ha mingyárt azon nehéz vasas lovasságnak, a' melly leg-inkább Nemességből állott, tsak gyalogságot állíttottak-is ellenére, még-is viszsza verték őket. Mikor a' Morgata szoros passusnál Austriai Leopold Hertzeg 20000 erős katonákkal meg-támadta őket, aztat tették itten a' Svajtzer Polgárok, a' mit a' Lacedemóniai Görögök Thermopilánál vittek véghez. Ők bé-várták négy, vagy öt Százan, leg-nagyobb részit az Austriai Katonaságnak, de még szerentsésebbek-is vóltak a' Lacedemóniaknál, mert nagy köveket hengerítettek azon magas, és meredek hegyekről, és ezekkel minden veszteség nélkül viszsza-is verték őket, több helyeken-is így bántak ők magok apró seregeikkel az Austriai kemény katonasággal. Az ő apró Trupjaiknak nem vólt más fegyverek, pallosnál, és Halapárdánál, és karjaikat veszszőkkel körül kötözték, hogy a' vágások ellen valamennyire bátorságossak lehessenek. Ki tetszik ezekből mit nem tészen a' haza szeretete, az igaz hazafiaknál.

A' 15-dik Században, Károly, a' kit mérésznek neveztek, a' ki Burgundiai Hertzeg-is vólt, a' Helvétusokat meg-győzni akarta, és meg-is támadta őket, de rosz ki-menetellel, mert két nagy ütközetet veszített-el, és akkor

kez-

kezdettek a' Svajtzerek meg-gazdagodni, mivel táborát fel-dúlván, abba igen sok pénzt, és más drágaságokat nyertek, de mindazonáltal, ök még akkor-is a' Birodalommal kötésbe vóltak, értem a' Német birodalommal, de mivel napról napra az ö hatalmok nevekedett, látták, hogy ök könnyen egy szabad Tartományt állíthatnak-fel, Frantzia Országgal, és más Fejedelmekkel-is kötést tettek, arra felis ébresztettek, az Austriai Ház pedig, a' mellytöl ök el-állottak, mivel a' Trónust hoszszú idöre el-nyerte, tehát a' Tizenhatodik Századba lassan-lassan ki vonták magokat a' Német Birodalom alól. Végtére Helvétzia a' Vestpháliai békességben szabad Respublicának lenni meg-esmértett minden Hatalmasságoktól. Ez történt 1648-ba.

Itten megint viszsza-térek Szép Fülepre, a' ki felöl a' mondattatik, hogy ö maga Testvér Ötsét Valoa Károlyt Császárnak kívánta tenni, és hogy eztet hamarébb véghez vihesse, a' Pápát kérte vólna, hogy a' három Egyházi Electoroknak írja-meg, hogy ö maga a' Pápa, ezen akarattyát kívánta vólna elö mozdítani, de titkos levelek eztet hátráltatták vólna. Ez ugyan nem éppen bizonyos, és a' Pápának haszznára tekíntve, valónak nem-is tetszhetik lenni, mivel mint nem jó baráttya a' Császárnak, nagyon tarthatott attól, hogy ha egy Hertzeg illy hatalmas házból Császárrá találna lenni, maga dolgait úgy mint eddig nem folytathatná, és tekíntete-is tsonkúlást szenyvedhetne.

1308-dikban Hetedik Henricus Luxemburgi Gróf Császárnak választatott, ö egy Vitéz Hertzeg vólt, de tsekély jövedelmü. Ö Albert-

bertnek fiától Austriának viſzſza-adását kívánta. Erre illyen feleletet nyert, hogy ezen Hertzegſég ötven eſztendők el-folyása alatt öt Hertzegeket veſztett vólna-el, és ő a' hatodik igen könnyen lehet. A' mit ő leg-jobbat tselekedet a' vala, hogy ő mint Feudumot ezen Hertzegſéget nékie által adta, eztet valamint javallására úgy engedelmével-is a' Státusoknak tette.

Második Fülep idejétől fogva látſzattattak a' Csáſzárok Olaſz Orſzágról meg-feledkezve lenni, a' Velfek, és Gibellinek ſzünet nélkül verekedtek, de nem a' Pápának ellenkedése miatt a' Csáſzárral, hanem a' ſzívekbe gyökeret vert factiók miatt. A' békeſség, melly Olaſz Orſzágot leg-ſzerentséssebb Orſzágnak tehette vólna, már onnét ſzámkivettetett. Hetedik Henricus ezen viſzſza-vonásokat maga forrtéllyára kívánta fordítani, azért-is a' havasokon által mene, Majlandot meg-vette, és ottan meg is koronáztatta magát, és Genuai Hertzegnek-is lenni meg-esmértette magát, onnat Rómába ment, és a' Pápának egy ajánló levelére a' Kardinálisok által meg-koronáztatta magát. Az Orsini Familia Vezére vólt a' Gvelfeknek, és ez inkább nézett maga haſznára mint a' távol lévő Pápának dolgaira, és miólta Colonna Uraknak hatalma alább kezdett ſzállani, a' kik a' Városba másképpen leg-erőssebbek vóltak, azért-is közöttök, és a' Csáſzár között némelly vérontások történtek.

Ötödik Kelemen Pápa Feudárius Urának létette lenni magát, és azon képzellett jus mellett parantsolatokat küldött Hetedik Henricusnak, mert ő aztat bizonyította, hogy ezen Csáſzár nékie a' homágiumot le-tette vólna, és

hogy a' többi Császárok-is így tselekedtek vólna. A' Császár maga részirül a' Neápolisi Királyt Robertet, Sánta Károlynak fiát rebellisnek lenni ki-hírdettette, mivel ö a' Pápának protectiója alatt Orsinivel kötésbe állott. Ö készült a' Gvelfeknek meg-rontására Toscánába, és annakutánna a' Neápolisi Király ellen, de ö mind ezek elött meg-hala.

Meg állapodok énitten, mivel némelly Authorok aztat írják, hogy ezen Császárnak méreget egy Jacobinus nevezetü Dominicánus a' megszenteltetett Ostyába adott vólna bé, mivel a Florentinusok nagy ajándékai vittek vólna ötet erre. Melly istentelen, és fertelmes nagy hazugság légyen ez, ki-tetszik ezekbül, hogy mihent ezen dolog ki-hírdettetett, leg-ottan a Doctorok öszve-gyüjtettek, hogy vizsgálnák meg, ha a' Császár méreg által hólt vólna é meg? de ezen Orvosok hitekkel bizonyították, hogy épen nem, hanem természetes halállal múlt vólna ki. Nagyon meg-hamisíttyák ezen kárhozatos költeményt sok Kardinálisoknak, az Aretinus Püspöknek, 's több más Prælátusok a' Német Országi Hertzegekhez írt levelei, a' mellyekben világossan ki tetszik, hogy ijszonyú hazugság vólna az, hogy a' Császár méreggel étettetett vólna meg. Mindenek felett pedig ezen nagy hazugságnak meg-tzáfolására, és azon lelki Atya ártatlanságának meg-mutatására leg-inkább szolgál azon Diplóma, a' mellyet János Cseh Országi Király, ezen Henricus Császárnak fia ki-adott 1346. esztendöbe Május 17. napján. Ö ebbe nem tsak hazugságnak lenni ki-tetszi azon dolgot, de még ártatlannak lenni-is azon Atyát, és még Sz. Do-

mon-

monkos ſzerzetét-is felette magaſztallya. Ezen Decrétumot, vagy-is Diplomát minden olvashattya Natalis ab Alexandróba Tom. 15 Art. 4. De Alberto Austriaco, et Henrico Lutzenburgensi Pag. 163, & 164. De ki-is hihetné-el aztat, hogy egy Pap, illy fertelmes, és irtóztató dolgot merne tselekedni, még pedig a' Kriſztusnak valóſágos Szent Testét vévén eſzközül; ha a' Csáſzárt meg-akarták méreggel étetni, ezer meg ezer más módokat találhattak vólna azon gonoſzſágnak véghez vitelére.

A' Pápa, és a' Frantzia Király meg-hóltak a' következett 1314-dik eſztendőbe. Az elsö felette nagy kintset hagyott maga után, az ö Ottsét a' Lomagnei Grófot vádollyák, hogy felette nagy ſummát dugott vólna-el, a' mellyet Kelemen Pápa a' kereſztes háborúra gyüjtött vólna. Fülep Király maga jobbágyait ſzerentsétlenné tette a' ſok adóknak zsaroláſával. Ö a' Zsidókat-is el-üzte, hogy vagyonnyait magáévá tehesse. A' Longobárdiai Finantz-Ministerek tanátsára felette meg-hamisíttatta ö a' pénzeket, és mindnyájan az ö ellenſégei pénz hamisítónak nevezték ötet. Az ö Históriája figyelmet érdemel.

NEGYEDIK TZIKKELY.

Meg-jegyzések Szép Fülep Királynak Uralkodásáról. Pénzek, Parlamentum, és a' Statusok Gyülése.

Hogy a' pénz Frantzia Orſzágba mint egy el-veſzett, nem más oka vólt, hanem a' kereſztes háborúk. Ezen környül való állásokban a' legítſégről kelletett gondolkodni. Szent Lajos Király elég ſegítſéget talált maga jó gazdálkodásában. Meſzſze vólt ö attól, hogy más Fejedelmek példája ſzerint a' pénzeket meg-hamisította vólna, ſöt azokat annyi igazſággal mint böltsesſéggel megint magok válorjába tette. Szép Fülep ellenbe nem látott jobb módot mint azok meg-hamissítását, hogy hamar nagy pénz ſummához juthasson. Már 1303-dik eſztendöbe harmad réſzel vóltak alább ſzállítva magok érésénél. 1306-dik még egy harmad réſzel mentek alább annyira, hogy egy kis pénz (Denárius,) a' mellyet Szent Lajos veretett, most 3. ért. A' Királynak úgy tetſzett, hogy a' pénzeken két harmad réſzt nyér, de nagyon hibázott, mert ö veſztett két harmad réſzt, mivel a' Contributziót jó pénzel fizették.

Ezen roſz, meg-ſzenyvedhetö lett vólna, tsak tudhatták vólna, hogy miként legyenek, de ſok változások vóltak, mivel hogy a' zúgolódó népet le-tsillapíthassa, a' pénzeknek majd igaz válort adott, majd meg-rontatta, hogy

hogy fortéllyát vehesse azokból; ezzel a' kereskedést meg-rontotta, mert hitele nem vólt, így a' pénznek folyását-is meg-gátolta, az adósok tsak roſz pénzel akartak fizetni, és a' költsönözök jó pénzt kívántak, a' minôt ôk adtak. Mindenek mozgásba vóltak, és nyúghatatlanſágba, a' mellyért a' nép ſokſzor fel-támadott.

A' ki jól meg-fontollya, hogy mind a' belſô, mind a' külsô kereskedést, mint kellessen folytatni, mingyárt reá fog menni ki-ki arra, hogy nagyon vígyázva kelletik a' pénz dolgát fel-venni. Tsak a' mi ſzázadunkba jött ezen dolog vóltaképpen való világoſságra. Elég légyen itten meg-jegyzeni felette való nagy külömbſégét a' régi pénzeknek az Újakhoz való képpest. Nagy Károly Csáſzár idejébe, egy font, a' mellyel ſzoktak vólt fizetni, ſzintén egy fontot nyomott vólt nehézſégére való nézve, ez tizenkét nehézzegbôl állott. Szent Lajos Uralkodása alatt pedig, egy nyóltz nehézekbôl álló ezüst Mark fontot, és 16 Soust ért, és Szép Fülep alatt majd nyóltz fontot ért, és tíz Soust, és most 50 fontot ér.

Jól lehet Fülep Király ſok hibákat tett, még-is az Orſzág nékie ſokkal tartozott, mert ha mingyárt nagyon ki-mutatta-is passióit Nyóltzadik Bonifácius Pápa ellen, de még-is el-törlötte ô a' Pápáknak ſok elô-ítéleteit, a' mellyekkel a' Világi dolgokba éltek, mivel ô Párisba állandó Parlamentumot hozott-bé, és ez által egy ditsôſéges Collegiumot álljíttatott-fel, a' mellyre a' Törvények bízattattak, a' melly-is leg-erôssebb támaſzſza lett a' Királyi hatalomnak. A' Bírói hívatalt mindég a' fegyvert viselô emberek viselték, de minekután-

na Szent Lajos a' bajvivást meg-tíltotta, és Justinianusnak törvénnyeit bé-hozta, már a' Bírói hivatal nem vólt mingyárt könyü dolog, hanem a' törvényeknek Tudománnyát kívánta, a' mellyet a' Hadi Rend nem értette, a' melly-ért-is a' Legistáknak, az az: Törvényt túdóknak az elsö hely adattatott a' Parlamentumba, hogy ezek mint Tanátsadók, vagy-is Referensek, a' pörlekedök dolgairól relátiót tudhassanak tenni, de ezek még sem tehettek végsö meg-határozott ítéletet, hanem fellyebb kelletett a' dolgoknak menni.

Mivel még-is mindenek az ö Relatiójok szerint ítéltettek, tehát valóságos Bírák vóltak, és hamar azokká lettek, mert a' többi Parlamentumnak tagjai meg-szüntek lenni, talán hogy a' hoszszan folyó dolgokban nem gyönyörködtek, és meg-únták a' Parlamentumot, mivel Szép Fülep állandó Parlamentumot hozott-bé. De másképpen Szép Fülep csak kétszer gyüjtette egybe a' Parlamentumot egy esztendöbe, és egy Terminus nem tartott tovább két hólnapnál.

A' Törvény túdóknak, a' kikre illyen nagy hivatalok bízattattak, és a' kik még mindég nagyobb tekintetbe tették magokat, szükség képpen a' Monarchiába hathatós változásokat kelletett tenni. Az ö fortélyok a' Fejedelem fortélyával egybe vóltak kaptsolva, mivel ö minden esztendöbe a' Parlamentumba történt üres helyeket bé-töltötte. Ök a' Nagyoknak, és Hadi emberek meg-vetésére ki vóltak téve, azért-is mindenkor azon igyekeztek, hogy azoknak hatalmát meg-gyengítsék.

Ök

Ők a' Bibliából és a' Római törvényekből, ollyan tzikkelyeket vontak-ki, a' mellyek leginkább a' Királyi hatalomnak meg-erösítésére szolgáltak, és azokból meg-győzhetetlen fundamentomú törvényeket formáltak, nem tekíntvén azon-különbségre, hogy azok egy Frantzia vagy Zsidó Királynak, és Török Császárnak illenének. Ők úgy munkálták azokat, mint az Olasz Canonisták, hogy majd a' Pápa, majd a' Császár részire valók vóltak, gyakran nagyon-is meg-erőltették a' dolgot. De éppen ezen nagyra való hozásokból származtak azon fundamentális törvények, a' mellyek a' Monarchicum Birodalomnak hasznosak vóltak, mind a' jó rendnek helyre állíttására való nézve, mind pedig a' Feudális Monarchiának el-rontására. Ezen fundamentális törvények, a' mellyek Magistratuális személyek által óltalmaztattak, még-is tsak lassan jöttek folyásba, azok a' Királyi hatalomnak útat mutattak mindenekre.

Szép Fülep nagy bátorsággal bírt abba, hogy a' Rendeknek ki-írt, hogy gyüllyenek egybe, és a' midőn edgyütt vóltak, hogy ő a' közönségnek meg-engedte, a' gyülésnél jelen lenni. De mivel a' Pápával nagyon ellenkezett nagy fortélyokkal kelletett nékie élni, hogy az egész Nemzet az ő függetlenségét meg-esmérje, nem-is törödhetett azon, hogy azon három Rendek egy más szándékába meg-ne egyezzenek, és hogy az ő hatalmát nyúghatatlanítsák. Azomba a' Polgári Rend azon pénzt, a' mellyel nékie kívánt kedveskedni, egybe-gyüjtötte. Hogy ötet azzal meg-tiszteltek, és nékie hízelkedtek, adakozóvá tették, ellen-

ben, ha nyomták vólna, indúlatra hozták vólna ötet.

Ugyan tsak ezen gyülések Frantzia Orſzágnak ritkán vóltak haſznossak, mert leg-inkább nyúghatatlanok vóltak, ſokſzor félelmessek-is. Látni fogjuk azon időt, hogy a' közönſég ittenis úgy mint Angliába törvényt akart ſzabni. Szerentséjére a' Koronának a' Frantziák ſzelídebbek, nemessebben gondolkodók, és hajlandóbbak-is vóltak, és ezen tulajdonſágokkal meg különböztették magokat az Anglusoktól, és nem-is lehetett ezen okokra való nézve, hogy ezek, egy függés nélkül való Systémát formálhattak vólna. Frantzia Orſzág nagyon el vólt terjedve, és a' Frantziák még akkor nem-is vóltak meg-világosítva, és a' Monarchiának fortéllyai nagyon öſzve vóltak keverve, azért-is olly Systémát, a' melly annyi bölcseſséget, és egybe kötést kívánt, nem-is formálhattak.

Hogy ha az Udvarnak erköltseirül a' Nép erköltseire következést kívánunk ki-hozni, tehát ezen képzellet elég rút példát ád elönkbe. Fülöpnek halála előtt az ö három fiának feleſégei házaſság törésben vádoltattak. Az egyike a' tömlötzbe fojtattatott-meg, a' másika pedig azzal menekedett-meg a' haláltól, hogy Urával való közel atyafiſágát meg-mutatván, házaſága helytelennek találtatott. A' harmadik pedig meg-békéllett maga jó gyomrú Urával.

ÖTÖDIK

ÖTÖDIK TZIKKELY.

Tizedik Lajos Királynak Uralkodása, és Ötödik Fülepnek Frantzia Országba. Ötödik Eduárdusnak Angliai Királynak le-tétele.

Tizedik Lajos, a' ki Hutinnek azért nevezteteti, mivel ő a' Navarrai, és Lugdunumi rebellisseket, a' kiknek Hutinek vólt a' nevek, meg-győzte. Ő uralkodásának kezdetét igazságtalansággal bélyegzette-meg. Ő a' Finantz-Ministert Marigni Urat (a' ki hamissan megútáltatott, mintha kezdője lett vólna ő a' Nemzet meg-romlásának) fel-áldozta. Az Olasz Országi Finantz-Ministerek, mert a' Frantziák tudatlanságok miatt még akkor ezen hívatalra nem vóltak alkalmatossak, az előbbi Uralkodás alatt a' pénzt meg-hamissították, és ezen tselekedetet Marignire hárították, és eztet illetlen bizonyságokkal kívánták meg-is bizonyítani, hogy ő bű bajos vólna abba-is vádolták. Gróf Valóa, a' ki a' Király Báttyának fia vólt, és ezen Ministernek meg-hitt ellensége, meg-sem halgatván ötet, sem pedig ítélő széket felette nem tartván, mint legalább való bűnöst fel-akasztatta. Leg-alább ártatlannak lenni ötet Gróf Valóának lelke mardosásai bizonyították, maga is a' nép felette sohajtozott el-vesztése alkalmatosságánál.

Tizedik Lajos ugyan ſokáig tusakodott magában, míglen arra hozattatott, hogy Marigni meg-ölettessen, azért-is maga Testamentomába, az ö árván maradott gyermekeinek azért a' nagy ſzerentsétlenſégért, a' melly Attyoknak halálával öket érte, tíz ezer Livert hagyott. Gróf Valóa Károly-is meg-betegedvén Marigninek halála miatt olly nagy lelki mardoſásokat érzett, hogy nem csak testét Familiájának temetö helyében bé-tétettette, de még Párisba a' ſzegényeknek között nagy ſumma pénzt-is ki-oſztogatott, és ezen ſzavakkal ſzólíott minden ſzegényhez: *Könyörögjél az Úr Isten előtt Marigni Úrért, és Kegyelmes Károly Úrért.*

Azomban Tizedik Lajosnak pénzre vala ſzükſége, de azon eſzközökkel már most nem mertek élni, tudniillik; hogy a' pénzt meg-hamisſittsák, a' melly ſok okokat adott a' panaſzokra, hogy pedig a' pénzbe fogyatkozás ne légyen, azon gondolatra jöttek, hogy azon emberek, a' kik *Glebæ adſcripti* neveztettek, az az: a' kik magok Uroknak fundusſát, és földgyét el-nem-adhatták, és mint egy Vasallusok vóltak, mivel vagyonokkal tetſzések ſzerint nem bánhattak, pénzen vehessék meg magok ſzabadſágokat. Ezen gondolat ſok pénzt-is hajtott-bé az Uradalomnak.

Lajosnak halála után, a' melly 1316-dikba történt-meg, nagy pör patvarkodás támadott az Uralkodásba való következés aránt. A' Királyné egy Hertzeget ſzült, a' ki csak nyóltz napokig élt. A' Burgundiai Hertzegnek bizonyítása ſzerint Johannának az ö leányának kelletett vólna a' Trónusra jönni, de az egybegyült Rendek aztat mondották, hogy a' Salisi

törvény

törvény a' Leány ágat ki-zárná a' Trónustól, ez igaz-is volt, de aztat mondgyák némellyek, hogy a' Salisi törvénybe ez iránt semmi meg-határozás nem állana, hanem tsak a' megváltozhatatlan szokás, a' Nemzetnek kívánsága, és a' Királyságnak fortéllya ezen akaratot határozták vólna-meg, és ezen törvényt megis erösítették vólna, söt még aztat-is, hogy semminémü külsö Országi ember-is házassága által egy Frantzia Aszszonysággal a' Trónusra ne jöhessen, mivel az illyen házasságok más Országokba, nyúghatatlanságokat, háborúkat, és Statusok változását okozták. Ezen Salisi törvény leg-hatalmasabb Frantzia Országba, de talán leg-változóbb-is.

Ötödik Fülep, a' ki hoszszúnak neveztetett, Hutin Lajosnak Öttse, jött utánna a' Trónusra. Ö jó tételeivel meg-juházta a' békétleneket. Ö maga Leányát a' Burgundiai Hertzegnek férjhez adta, és Burgundiát véle adta Mórinába. Ö sok pénzt gyüjtött abból, hogy a' Zsidókat ki-hajtatta, és a' bélpoklosoknak orvos házait, a' kiknek száma, és gazdagsága igen nagy vólt, magáévá tette, mivel az mondattatott, hogy a' Zsidók, és Bélpoklosok öszveesküdtek vólna, hogy a' kútakat, és forrásokat meg-fogják mérgesíteni, e' vala oka, hogy velek olly kegyetlenül bántak, mert mindnyájan tüzre ítéltettek, ezen ítélet szorossan-is végbe ment, és hogy mint sem meg égettessenek Vitribe 40 Zsidók egymást meg-ölték, egy meg-maradván, eztet-is a' meg-ölettettek testeikkel meg-égettették.

Ezen Király a' Püspökököt a' Parlamentumból ki-zárta, a' hol az ö tekintetek olly nagy vala, hogy az Egyházi törvény szék, a'

tör-

törvényekkel, és a' Polgári ítélö ſzékekkel viaskodhattak. Ö némelly hatalmas Bárótól a' pénz verésnek ſzabadſágát meg-vette, a' mellyet azok meg-tartani akarták, ö ez által meg-akarta gátolni azon viſzſza-éléseket, a' mellyek a' pénzel történtek. A' Polgárokat-is kénſzerítette ö, hogy fegyvereket tegyék-le a' fegyver házba, és aztat-is rendelte, hogy azokat nékiek meg-nem engedi viselni, hanem tsak háborúnak idején, és a' mikor nékie fognak ſzolgálni, akkor ki-fognak adattatni. A' Polgároknak Kapitányokat adott, és ez által nagy hadi ſereghez jutott. Aztat-is fel-tette magába, hogy egy arányú pénzt, mértéket-is fog bé-hozni. De a' halál által meg-gátoltatott ezeknek véghez vitelében, a' mellyek tsak a' külsö bóldogſágokra ſzolgáltak vólna. Mivel pedig ſemmi Hertzegi maradékot maga után nem hagyott, tehát 1322-dik eſztendöbe Negyedik Károly, a' kit Szépnek neveztek, hágott a' Trónusra.

Angliát meg-reſzkedtették akkor ſok mozgások, a' mellyekböl réſzt venni kénſzerítettett Frantzia Orſzág-is, a' mellyeknek véres következései vóltak. Ötödik Eduárdus fia, és követöje a' Királyſágban Negyedik Eduárdusnak, egy gyáva, és erköltstelen ember, és Sclávussa maga kedves embereinek, ki-tette magát egy erösſzakkal bíró Nemesſégnek, és egy félelmes népnek. Az ö elsö kedves embere, Gaveston, Gvinnéböl való Nemes ember, a' Nagyokat ellene fel-indította, ezek mint Harmadik Henricusnak idejébe az Uralkodást magokévá tették. Ezen kedves embere Hóhér által ki-múlaſztatott. A' Király a' békeſſégnek

tsak

sak árnyékába vólt, még-is fel-tette magá-ba, hogy Bruce Roberten, a' Scotusok meg-szabadítóján Scótziába győzedelmeskedni fog. De el-veſztett ő 1314-be egy nagy ütközetet, és nem hogy ez által meg-okosodott vólna, de még egy Spenser nevezetű fel-fúvalkodott, és gazdagságra vágyódó fiatal ember által kormányoztatta magát, a' ki mivel kedvelte a' Király ötet, ſzörnyű fel-támadásokra adott okott.

A' Bárók hamar fel-támadtak, Gróf Lancaster vala fejek, ki-is Királyi vérből ſzülettetett, és leg-nagyobb Hertzeg vala az Orſzágba, de el-fogattatott, és minden törvény nélkül Hóhér keze által hala-meg. Erre ki-ki a' pártütéshez kéſzült: Isabella Királyné testvére a' Frantzia Királynak Spensernek barátya, és Mortimernek a' leg-nagyobb pártütők közül valónak ſzeretője, maga fiával a' Valisi Hertzeggel Hatodik Eduárdussal a' Rebellisekhez állott, ki-is hírdettette világossan, hogy ő az Orſzágot a' Király körül való hízelkedőknek, és kedves embereinek Tyrannusſága alól ki-fogja venni. Majd az egéſz Nemzet ezen Királyné mellé állott. A' Király futott, és egy Parlamentum a' Királyſágra elégtelennek lenni ötet ki-hírdette, le-is tette ötet, és a' Koronát fiának által adni kénſzeríttette. Mortimer pedig azt a' kegyetlenſéget tette vele, hogy következett eſztendőbe meg-ölettette. Iſzonyú barbáriessel ment véghez az ő meg-ölettetése, és így esett-meg. Két Lordok, az egyike Gourné, a' másika pedig Montravers öſzve-beſzéllettek, hogy ötet úgy fogják meg-ölni, hogy testén ſemmi külső jele meg-ölettetésének ne látſzatasson. Rajta mentek ezen le-vettetett

tetett Királyra, a' ki már a' nélkül is sok gyalázatot szenyvedett, a' Barklei Várba, a' melly-be fogva vala, egy ágyra le-nyomták ötet, és egy szál deszkát tettek reája, hogy azzal az ágyhoz még jobban szorítódgyon, annak-utánna egy szarvból munkált tsövet toltak testének hátúlsó részibe, és azon által meg-tüzesített vastag vas veszszőket toltak a' bélibe, és így iszonyú fájdalmak, és kiáltások között adta-ki lelkét. Az ő nagy rikójtása, mivel a' Várból alá hallatott, az ő erőszakos, és szörnyű halálát el-árúlta, de Mortimer-is, a' ki azon két Lordokat ezen gonosz gyilkosságra ki-bérlette, hamar fel-akasztatott. Isabella Királyné a' meg-útálásnak tárgyává lett. Hatodik Eduárdus, a' ki ezen Királynénak, és Annyának vétke által igen gyenge korába Királlyá lett, ezen annyát, egy körül kerített Kastélyba helyheztette, a' melly más nem-is vólt, hanem tsak egy pompás árestom, a' melly-be-is ollykor meg-látogatta, de ezen fogsága 25 esztendeig tartott, miglen meg-hala. Ezen Király azon háborút, a' mellyet az Attya a' Frantziákkal újra kezdett, egy fegyver nyúgovással végzette-el, de még-is ő ezen Országnak félelmes ellensége vólt.

HATODIK

HATODIK TZIKKELY.

Husonkettődik János Pápának Uralkodása. — Bavariai Lajos Csáfzár általa üldöztetik.

Mostan nagy történetek fogják magokat elő adni, valamint az Anyafzentegyházban, úgy a' Birodalmakban-is. Ötödik Kelemen Pápának halála után üressen állott a' fzék két esztendeig, három hólnapig, és 17 napokig.

Egész Orfzáglása Hutin Lajosnak Pápa nélkül vala. A' Kardinálisok a' Pápa válafztásban nem tudtak meg-egyezni, a' Gascónerek Gascónert kívántak, a' többiek pedig mást, a' mellyért-is mindnyájan Szép Fülep Király által, a' ki testvére vólt Lajos Királynak Lugdunum Városába citáltattak ollyan fzín alatt, mintha velek az Orfzág dolgairól kívánna tractálni. Azomba mihent el-érkeztek, egy Dominicánus Kalastromba zárattatta őket ollyan meg-mondásal, hogy mind addig ki-nem fognak botsájtatni, míglen Pápát nem fognak válafztani. Ezen Conclávéba való bé-zárattatások Szent Péter és Pál Apostol böjtyén történt, míglen Pápát válafztottak 40 napig tartott tanátskozások. Ugyan tsak Jacobus de Ossa válafztatott azon Kardinálisok által Pápának, és nem maga magát nevezte-meg, a' mint néhány Authorok eztet hamissan tefzik-ki, történt ez 1316-dik esztendőbe. Ezen Pápa fellette alatsony fzületésű vólt, de lám Sz. Péter-is tsak

egy

egy ſzegény haláſz vala. Ö Huſzonkettödik Jánosnak neveztetett, a' ki-is hamar híressé lett.

Hatodik Henricusnak halála után a' Polgári háború Német Országot majd semmivé tette. Szép Fridericus Austriai Hertzeg, a' ki egy részről Császárnak választatott, ezen Méltóságot a' valóságos Császárnak Lajos Bavériai Hertzegnek nem akarta engedni, de a' Salisburgumi Hertzegségbe Müldorf alatt esett ütközet meg-erösítette Lajost a' Császárságba 1322-dik esztendöbe. Fridericus meg-gyözettetett el-is fogattatott, és a' Császárságról le-is kelletett mékie mondani. De itten tudni szükséges, hogy Bavériai Lajos, és Austriai Fridericus között két alku esett-meg, az elsö alku szerint, a melly 1325-dikbe Martius havának 13-dik napján történt, Fridericus meg-nyerte a' pört, és maga szabadságát, illyen le-kötés alatt, hogy a' Birodalomra nézve maga prætensióiról lemondgyon. A' másik kötésnek, vagy-is alkunak ereje mellett, melly Septembernek ötödik napján azon esztendöbe tevödött, Lajos, hogy békességben élhessen, úgy alkudott-meg Fridericussal, hogy edgyütt uralkodgyanak, de mivel ezen alkunak, a' Birodalomnak különösſen az Electoroknak híre nélkül ereje nem vólt, nem-is jött gyakorlásba. De minden viszszavonásoknak véget vetett Fridericusnak halála, melly 1330-dikba történt, a' mellyet ezen alku okozott, és még okozhatott vólna, és így Lajos békével uralkodott.

A' Pápa, a' ki mind eddig békességbe vala, hírtelen Bíróvá tette magát, és ö Lajosnak választását helytelennek mondotta lenni, és aztat erösítette, hogy a' Pápáknak adatott vólna

azon

azon hatalom, a' Cáſzárok válaſztását nem tsak meg-vizsgálni, de őket válaſztani-is, és hogy míglen a' Trónus üressen áll, mind addig az Országnak kormányozása őket illetné. (Mind ezeket így teſzi-ki Natalis ab Alexandro-is. Tomo 15. Art. 3. de Joanne 22. Pag. 81.) Szemére-is vetette Lajos Cáſzárnak, hogy ő a' Viscontiaknak pártyát fogná, a' kik mint eretnekek excommunicáltattak. Meg-is parantsolta a' Pápa Excommunicatzió alatt, hogy három hólnapig az Orſzáglástól tartóztatná-meg magát, és ha ezt nem tenné, mindeneknek megparantsolta, hogy a' Cáſzárnak ne engedelmeskednének, vagy-is tsak tanátsát-is bé-venni ne méréſzlenék.

Sok haſzontalan alkuvások után a' Cáſzár Szép Fülepnek példáját követte egy közönſéges Conciliumra bízván maga dolgát. Galeázó Viscontit meg-hagyta Majlandi Gubernátorſágába, a' hol ő nagy Úr vala, és Castrucio Castracanit, egy ſzemes, és vitéz Bajnokot, a' kit Machiavél fellette ditséri, Gubernátornak tette Lucába. Erre tsak hamar azon Indulgentiákkal, a' mellyek adattak a' Szent Földi kereſztes háborúkban Galeázó, és az ő testvére ellen egy kereſztes háború hírdettetett-ki. De az Egyházi fegyverek mellé nagyon ſzükſégesek vóltak a' Világi fegyverek-is. Mivel pedig Lajos Cáſzár ſokſzor citáltatván a' Sz. Szék elibe, még-is ſoha meg-nem jelent, már mostan excommunicáltatott. Az Excommunicatzió Bullája Bavériai Lajost nagyon meg-bántotta, mivel abba az-is állott, hogy Birodalmától megfoſztatva vólna, a' mellyért-is némelly Tanítóknak tollaival élt, a' kik az ő nevébe a' Pápa ellen ſok motskokat írtak. Ő a' Pápát Is-

tenrûl el-felejtkezetnek, eretneknek mondotta lenni, és hogy magát imádtatná.

Már most erôſzakra jött a' dolog. János Pápa le-vetette Lajos Csáſzárt, és azon igyekezett, hogy ſzép Károlyt a' Frantziák Királlyát, a' kinek tiſzteletre való vágyása, és gondatlan képzelôdései minden következés nélkûl valók vóltak a' Csáſzári Trónusra emellye helyette. Meg-tudván ezeket Lajos Csáſzár, Olaſz Orſzágba mene, és Majlandba meg-koronáztatta magát vas Koronával. Ezen Városból Rómába mene, a' hol-is kedvessen fogadtatott, mivel János Pápa nem akart ide bé-jönni. Itten Róma Várossába Lajos Csáſzár egy nagy Gyûlést tartott, a' mellybe a' Pápa levettettetett, és Eretneknek lenni ki-hírdettetett; mivel pedig bátorſágba vala Lajos Csáſzár, mert négy ezer lovaſsággal jött ô bé Rómába, tehát Szent Péter Templomába, Sciarra Columna által Csáſzárnak újra meg-koronáztatta magát. Ezek még-történvén; annakutánna Huſzonkettödik Jánost a' Szent Székrûl levette, ôtet Eretneknek, Simoniacusnak kihírdettetvén, és helyére Corbiából való Raynuccy Pétert, Szent Ferentz ſzerzetébôl való Barátot ûltette, a' ki-is Ötödik Miklósnak neveztetett.

Ezen Miklós Anti-Pápáról azt olvasom én Natalis ab Alexandróba a' most fellyebb citált Articulusba pagina 85., hogy ô házas lett vólna, és hogy el-hagyván feleſégét úgy lett Baráttá. Negyven eſztendök után Pápának tétettetvén Lajos Csáſzár által, az ô feleſége Johanna Mathæi, mások által fel-ingereltetvén, vagyis, hogy már meg-tudta nagy méltóſágra való jutá-

jutását viszsza-kívánta ezen férjét, a' kit ő annyi esztendeig mint Kóldúló Barátot útált, el-is ment Jánoshoz a' Réti Püspökhöz, és nékie Instantziát-is adott-bé, a' ki-is meg-vizsgálván dolgát azon Sententziát hozta 1328. esztendőbe, hogy semminémű titulus alatt megnem rontatott ezen házasság, azért viszsza-is kelletik menni Miklósnak Johannához. Ezen Sententziát 22-dik János Pápa sok Hertzegeknek meg-küldötte, és így lett tsúfsága a' Világnak ezen Pseudo Pápa. Mint lett annakutánna dolga ezen Anti-Pápának igen szépen teszi-ki de Berault Bercastel Royóni Kanonok egyszersmind Apatúr-is maga meg-tzáfolhatatlan Anyaszentegyházi Históriájába, a' mellyet itten szóról szóra-is ki-teszek. Ezek az ő szavai.

Minekutánna Baváriai Lajos Császárnak Olasz Országból Német Országba ki-kelletett menni, mivel ottan-is fel-támadások vóltak; meg-tudván ezt Corbieri Péter, az az: Miklós Anti-Pápa, látván magát minden gyámol nélkül lenni, Romából Pisa Városába mene. Huszonkettődik valóságos János Pápa, az Érsekeknek, és a' Lucai Püspöknek-is írt, hogy hol léttét tanúlnák-ki, végtére ki-jött, hogy ötet Gróf Bonifácius Danaracita maga házába titkon tartaná. A' Pápa mingyárt íra nékie, hogy ezen meg-hasonlásnak eszközét adná-ki nékie. Elől mindenekről tagadást tett Gróf Bonifácius, de a' Lucai Püspök a' dolgot úgy szívére adta, és az ő házára jövendő rosz következéseket, hogy a' Gróf meg-íjedvén nála való léttét meg-vallotta.

Meg-tudván ezt Corbieri Péter, félelméből é vagy-is lelki esméretének mardosásától nyúghatatlaníttatván egy szívre ható levelet

let írt János Pápának, a' mellybe magát nagy bűnösnek, őtet pedig valóságos Pápának vallya lenni. Ezen levelébe olly töredelmességet mutatott, hogy olvasván aztat János sűrű könnyeket hullatott, és azon kemény levelet, a mellyet nékie írt vólt, kezében tartván mingyárt el-szaggatta, és leg-ottan egy szép levelet írt hozzája, melly levél Corbieri Péter meg-sebessedett szívére plastrom vala. Kérte őtet ebbe, hogy jönne Avignonba, és maga üdvességes ígéretét tellyesítené. Mert tudnillik, hogy János Pápához írt levelébe magát minden büntetések alá vetni ajánlotta. El-is jött ő; de előre Gróf Bonifácius mellette egy szép esedező levelet írt János Pápához; a' Grófnak felelt-is a' Pápa, és meg-ígérte nékie, hogy életének semmi bántása nem lészen, sőt míglen élni fog, esztendőnként 3000 arany forintokat fog adni élelmére.

Minekelőtte Pisából ki-indúlt vólna, az egész nép előtt különössen a' Pápának követtye előtt Rajmundus István előtt, a' kit a' Pápa érette küldött, hitet tett, és meg-vallotta, minden bűneit, és hibáit, maga bolygásait, a mellyek után Junius 25. napján a' Pápától arra hatalmaztatott Pisai Érsek által a' Censúrák alól fel-óldoztatott. Augustus negyedik napján a' Pápa Nuntiussával fel-ült ő egy hajóra, a' mellyen katonák-is vóltak, a' kik a' Nuntiustúl függőttek, és Provintziának tenger partyaihoz erkeztek Nissa Városába. Itten a' Varró vizén által menvén, a' most nevezett Országon keresztül útázván szekéren, Avignonba jutottak. Mindenütt maga vétkeit útazásába-is a' nép előtt meg-vallotta.

Más

Más nap el-érkezése után, úgy mint Augustus 25. napján meg-jelent János Pápa előtt, és az egybe-gyűlt Kardinálisok előtt, hogy pedigen mindnyájan jól láthassák, egy magaska alkotmány építtetett, mellyre ő fel-álla, és mingyárt a' tékozló Fiúnak ſzavait fel-vévén így kiáltott-fel: *Atyám én az Ég ellen, és te ellened vétkeztem!* Annakutánna ellene mondott minden tselekedeteinek, annak-is, hogy Bavárai Lajoshoz hajlott, és hogy a' Pápa titulust-is fel-vette, mingyárt-is minden bűneit elő akarta ſzámlálni, de a' keserűſég el-fogván ſzívét a' ſzava el-állott, azért-is más Gyülésre időztetett dolga. Az alatt fel-fogta a' Pápa ſzavait, és meg-magyarázta a' jó Páſztornak kötelesſégét az el-tévelyedett Juhotskája aránt, a' mellyre könnyeiben úſzó Corbieri Péter egy nyakán függő kötéllel az alkotmányról le-jött, és a' Pápa előtt földig le-borúlt, a' Pápa fel-emelte őtet, és a' kötelet le-vévén nyakáról, meg-engedte nékie lábát, kezét-is meg-tsókolni. Ezek után a' Pápa a' Te Deumot el-éneklette, a' mellyet a' Kardinálisok-is, több jelen valókkal el-végzettek. Erre a' Pápa nagy pompával énekes Misét mondott.

September hatodik napján megint meg-jelent ezen Pœnitentziát tartó, de tsak egy különös Consistórium előtt, a' melly előtt mindeneket meg-vallott, ellene-is mondott mindeneknek, és a' Vallásnak Symbolumát is el-mondotta, hogy ő más vallást nem tartana, tsak a' mellyet a' Római Anyaſzentegyház vall, és őtet valóſágos igaz Pápának, és az Anyaſzentegyház látható fejének tartaná. Huſzonkettődik János Pápa kegyelmébe bé-is vette őtet, és fel-óldozván őtet, az Anyaſzentegyházzal

meg-is békéltette. De hogy a' Pápa bizonyos legyen az ô meg-térésében, a' Kints Tartónál rendelte lakását, vagy-is inkább tiſztesſéges fogſágát. Egy azon idôben élt Históricusnak meg jegyzése ſzerint, mint baráttyával, úgy bánt vele a' Pápa, maga aſztaláról küldötte nékie az étkeket, könyveket adatott nékie, hogy idejét tölthesse, de ugyan tsak ſenki ſem beſzélhetett vele. Így élt ô még három eſztendeig, és meg-halván Barát ruhába temettetett-el Avignonba ugyan a' Barátok Templomába. Az ô öreg feleſége pedig még akkor meg-hala, a' mikor ô Pisába Gróf Bonifáciusnál lappangott.

Már most Lajos Csáſzárnak dolgairól tovább is kívánok ſzóllani, a' mint-is ki-teſzem, hogy híjába kereste ezen Csáſzár János Pápával való meg-békéllését, és az Excommunicatzió alól fel-óldozását, a' mellyre mivel a környûl való állások meg-változtak ſzükſége vala. Mindeneknek elôtte azt kívánták tôle, hogy a' Csáſzárſágról le-mondgyon; végtére erre-is reá állott ô, és az Electoroknak tudtára adta Ôtet lelki esméretének mardoſása kénſzerítette-is a' Koronának le-tételére, mivel képzelôdése ſzerint az retentette ôtet, hogy mint Excommunicátus nem lehet a' Hívek közönſégébe, de a' Birodálomnak Státussai nem állottak arra. Huſzonkettôdik János Pápa meghala 1334-dik eſztendôbe, de a' tsendeſség még ſem követte halálát, és a' Csáſzár még halála elôtt meg-változtatta ſzándékát, mivel az utánna való Pápa Tizenkettôdik Benedek hajlandóbb vólt hozzája, így folyván a' dolgok a' Német Rendek 1338-dik eſztendôbe azon meg-határo-

tározásokat rendelték, a' mellyekről most alább léſzen ſzó.

Huſzonkettődik János Pápa az Apostoli Kamarát nagyon meg gazdagította a' jövedelmek fel-oſztása által, a' ſok Püspökſégeknek felállíttása által, és ezeknek egy helyről más helyre való ſzállítása által, ezek mellett pedig a' Római Cancelláriа minden adókat törvénnyé tette. Villáni Urnak jegyzése ſzerint a' Pápa Kints Tárába 25000 millió arany forintok találtattak. Ez ugyan egy kevés kétſéget ſzenyved. Hanem a' bizonyos, hogy ezen Pápa tette-fel a' Harmadik Koronát a' Pápai Infulára. Ő a' Fraticellusok Sectáját 1317-dikbe meg-átkozta, és ſok írígyei ſzámtalan üdvözſéges jó tselekedetiért azt költötték felőle, hogy Eretnekſégbe esett vólna azt tanítván: hogy az üdvezült lelkek, tsak fel-támadások után fognának Istennek ſzíne látására jutni. Meg-hamisította vólna ő ezen hamis, és hazugſággal tellyes költeményt, ha meg-nem hólt vólna éppen akkor, a' midőn írígyei felőle ezt trágálkodták. De ugyan tsak Tizenkettődik Benedek Pápa, a' ki utánna a' Szent Székre ült, meg-hamisította ezen rágalmazását, és az ellen egy Diplómát-is adott-ki, a' melly így kezdődik: *Benedictus Deus.* *)

A' Boloniaiak alája vetették magokat a' Pápának azért, hogy Udvarával edgyütt lakáſát Városokba vegye. A' Pápa meg-is ígérte, hogy egy eſztendőnek el-folyása után lakását ottan fogja venni, és maga követtyét-is előre

*) Natalis ab Alexandro Tom. XV. Art. 3. De Benedicto XII. pag. 95.

oda küldötte, a' ki-is ottan egy Sántzot épittetett. De a' Pápa maga ſzavát meg-nem tartotta, és a' Bolóniaiak ezt ſzégyenlették, a' mellyért-is két eſztendök múlta után fel-támadtak, és mind a' Pápa követtyét, mind a' Gasconereket, a' kik ottan tartózkodtak ki-hajtották, de az Excommunicatziók, a' mellyeket ezért magokra vontak, olly foganatosak vóltak, hogy az egéſz Város meg-alázta magát, és halála után János Pápának, Tizenkettödik Benedek Pápa 1340-dik eſztendöbe öket az Excommunicatzió alól fel-óldozta, többé illyet nem-is követtek-el.

Még mindenkor ollyan nagy vala Európába a' Pápáknak hatalma a' Politicum dolgoknak bé-folyásában, hogy a' Frantzia Királyok öket a' meddig tsak lehetett, magok Orſzágába meg-tartották. Ök a' Templomokat ſzabad akarattyokra bízták, de azért ök a' Királyoknak a' Dézsmát, és egyebeket-is, a' mellyekre ſzükſégek vólt, oda engedték, de a' Királyok-is meg-nyerték, a' mit kívántak tölök. Mint példának okáért, a' midön Negyedik Károly maga Feleſégétöl el-válni akart, mivel az Annyának Komja vólt, tehát azon dispenſátziót, a' mellyet nékie Ötödik Kelemen Pápa adott, Huſzonkettödik János Pápa helytelennek tartotta lenni. Ez Párisba a' tsúfolódásra okot adott, mivel éppen azon idö tájba, a' Királynak kínts tartója egy Aſzſzonyſágot vett-el, a' kivel ö duppla Atyafiſágba vólt. Én itten azt mondom, hogy János Pápának lehetett nagy oka Kelemen Pápának dispensatzióját el-rontani, melly okot Kelemen maga még akkor, a' midön Negyedik Károlynak

dispen-

dispensatzióját ki-adta, nem tudott, a' mellyért-is egyike ſem vétett, ſem abba, hogy a' Király Kints Tartója ollyán Aſzſzonyſagot vettel, a' mellyel duppla Atyafiſágba vólt, mert testvére nem lévén, ſzabad a' Pápának illyenekbe dispensálni.

HETEDIK TZIKKELY.

Valoa Fülep Frantzia Orſzági Király. Az ő első háborúi Hatodik Eduárdussal Angliának Királlyával. Vége Bavariai Lajos Uralkodásának.

Negyedik Károly 1328-dik eſztendőbe meghalá férjfi Magzat nélkül. Három fiai pedig ázép Fülep Királynak hírtelenſéggel jöttek egymás után a' Trónusra, és az ő Aſzſzony maradéki a' Trónustól el-zárattattak. Kétſég kívül Frantzia Orſzágba-is a' Hertzeg Aſzſzonyok, ſzintén úgy, mint más Orſzágokba a' Trónusra ülhettek vólna, ha példák lettek vólna, mivel a' példák közönſégessen Reguláúl, és törvényül ſzolgálnak. Szerentsére a' Históriákba ſemmi példa ſem találtatott. Az Angliai Király Hatodik Eduárdus Isabellának a' Frantzia Király Leányának fia, és közelrül való Attyafia a' Királynak haſzontalanúl bizonyította, hogy a' Korona ötet illetné. Valoa Fülep, a' ki egy grádussal hátrább vólt, de ugyan

tsak Attya réfzirõl rokon vala, a' Peireknek voksolása mellett fel-hágott a' Trónusra, és ez által azon nevezetes Salisi törvény megerõsíttetett. Eduárdus, a' ki maga fuccessióját gyengefége miatt fegyverrel nem óltalmazhatta, hogy Gvine tartománnyát el-ne-vefzíttse Homágiumot tett-le nékie.

Navarra ellenbe a' Spanyol fzokás fzerint Hutin Lajosnak leányát illette Johannát, mivel Annya után öröke vala. Fülep éppen nem állott ellent benne, hogy õ maga jussát ne bírja, és az õ Férje Gróf Evröz Király vólt Navarrában.

A' Törökõknek Ásiába történt fzerentsés meg-hódoltatásai, a' hol a' Görögöknek tartománnyai napról napra kevessebbettek, felébrefztették a' fzíveket a' kerefztes háborúra. E' mindég oka, vagy-is fundamentoma vólt a' dézsmák fel-vételére. Fülep fel-vette a' kerefztet, és a' buzgófágban égni látfzatott, de az õ Orfzágában támadott zürzavarok, más gondolatra hozták õtet. A' Flamendereket, a' kik magok Grófjai ellen fel-támadtak, meg-verte õ Cassel mellett, és ezen bátor fzívü nép, már tsak bofzfzú-állásról gondolkodott. Halálos ellenfége vólt az Artoai Gróf az õ Sógora, a' ki az Artoai Grófságért vetekedett az utólsó Grófnak Leányával, mint igaz Succesfornéjával azon birodalomért, mivel pedig, hamis Contractusok meg-mutatásával élt, hogy azon Grófsághoz jutasson, és a' Parlamentum elõtt fem akart meg-jelenni, fzámkivettetett. Ezen Robertus el-fzökött tele méreggel, és Angliába mene Hatodik Eduárdus Királyhoz, a' kit-is reá vett, hogy a' Frantzia Királyt meg-támadgya. Azon híres Artével, a' ki Ser-

fõzõ

főző vólt Gentbe, és a' ki a' rebellis Flamendereknek vezére vólt, leg-többet tett ezen dologba, mert ő reá beſzéllette Eduardust, hogy Frantzia Orſzágnak titulussát vegye-fel, hogy így a' Flamenderek lelki esméretét fel-ſzabadíttya, mivel ők meg-esküdtek, hogy ſoha ſem fognak háborúskodni a' Frantzia Király ellen.

Euduardus egy vitéz, bőlts, és tiſzteletre vágyódó Fejedelem vala, a' ki mindeneket maga fortéllyára tudott fordítàni, és maga mináit ſzint annyi bőltsesſéggel, mint méréſzſéggel tudta meg-vetni. Bruce Dávid a' Scótziai Király, a' ki az ő fegyvere által Trónusáról le-vettetett, Fülephez ſzaladott, a' mellyért-is Eduárdus okot vett a' háborúra, és ő-is mingyárt Artóai Robertust óltalma alá vette. A' Peireknek ítélete, a' kik őtet a' Koronának el-nyeréſétül ki-rekeſztették, még-is leg-nagyobb fundamentoma vólt, a' mellyre ő magát leginkább provocálta, jól lehet le-tett Homágiuma által ő Fülepet Királynak lenni meg-esmérte. Ő el-mene Flandriába, hogy a' vele tartókat bátorſágra fel-indíthassa, onnat Coloniába mene, a' hol-is ötet a' Csáſzár Belgiumi Gubernátornak tette.

A' háborúnak folytatásában ſemmi különöst nem találok, hanem tsak azon nevezetes tengeri ütközetet Sluis mellett. A' Frantzia Flotta, a' melly a' ſok apró hajókon kívül, 120 nagy hajókból állott, és ezeken 40000 Katonaſág vala, nagy kár ſzenyvedéssel meg-veretetett. Eduárdus ſzemélye ſzerint comandírozott, de ſebbe esett. An Anglusok meg-mutatták itt magok tengeri tudományokat, és mesterſégeket, a' mellyekbe a' Frantziák nem olly

tanúl-

tanúltak vóltak. Ezek nem vígyáztak azon fortélyokra, a' mellyeket a' két tenger kezeikre adott, mivel idegen hajókkal élnek, a' mellyek kevés haſznokra vóltak. Az ö gondatlanſágok annyira ment, hogy ök a' tegzeket, és karvasakat meg-vetették, a' mellyek az Anglusok kezébe félelmes fegyverek vóltak. E' vólt oka azon ſzerentsétlenſégeknek, a' mellyeket ök azután tapaſztaltak. Egy vak vitézſég így nyomattatik-el a' böltsesſég által. De ezekhez gyakorlás, és ſzerentse-is kívántatik.

Ezen Sluis mellett történt nagy diadalom után, még ſem vehette-meg Eduárdus 100000 emberrel Dornik Városát. Ö Fülepet a' nélkül, hogy Királynak nevezte vólna, ki-hívta bajvivásra, Fülep erre így felelt nékie: hogy egy Vasallus nem hívhatja ugyan maga Feudárius Urát bajvivásra, ö mindazonáltal ezen hívást el-fogadgya ollyan alku alatt, ha Anglia Orſzága, Frantzia Orſzággal edgyütt a' Gyözedelmesé fogna lenni. Mind a' ketten ezen Fejedelmek nagy Bajnokok vóltak, de mért kelletett vólna nékiek magok Orſzágait a' ſzerentsének kotzkájára vetni.

Eduárdus, a' ki a' pénznek ſzükit látta, attól tartott, hogy azok, a' kik vele kötésbe vannak el-hadgyák, és attól-is, hogy az ö Creditorai nyakára fognak jönni, a' mellyért-is kéntelenítettetett titkon, mint egy ſzökevény Angliába menni. Mivel pedig már azon ſegítſégek, a' mellyek a' kereskedök portékáiból, és az élelemre valókból már bé-jöttek, tehát igen lassan ment a' dolog ezeknek újonnan való bé-hajtásában, és még akkor nem értettek a' hoz, hogy a' ſzorgos ſzükſégekben mint kellessen hírte-

hírtelen magokon ſegíteni. Ugyan csak fegyver nyugovás tevödött, az ellenkezések megſzünnek, de még is Eduárdusnak az ö nagyra való vágyodása, és nemes büſzkeſége meg-nem lankadott.

Az ö fel-tételein, azon nyúghatatlanſágok, a' mellyek Britanniába támadtak, nagyon ſegítettek. Ezen Hertzegſéget nem akarta engedni Gróf Bloának Fülep unoka Öttsének, a' ki férje vala Penthievre Grófnénak Johannának az utólsó Hertzeg Successornéjának, Gróf Montfort. Az Angliai Király Montfort mellett állott, mivel Fülep Bloának fogta pártyát. Megint fegyvert fogtak, és a' fegyver nyugovás fel-törettetett. A' törvérytelen meg-öletettése némelly Frantzia Uraknak, a' kik Eduárdusnak Attyafiai vóltak, ezen Fejedelemnek már elegendö okot adott a' háborúra.

Már hajóra ſzállott ö, hogy Gviné felé evezhessen, a' melly a' háborúnak vérengzö piattzává lett, de azon ſzerentsétlen tanáts adára Harcourt Godefridusnak egy bújdokló Normannusnak meg-változtatta ſzándékát, és Normandiát kívánta meg-támadni. Ö ottan kevessebb ellent állásra akadott, mivel ottan legkissebb rendelést ſem tettek a' háborúra. Ö egéſz kapujáig mene Párisnak, végtére mivel nagyon nyomattatott a' Frantzia Király által, a' ki maga vezérlette maga ármádáját Flandriába viſzſza-vonta magát. Igen nagy erövel üzettetett ö, de minden okosſág, és rendtartás nélkül ütöttek reája. Eduárdus nyertes lett azon nagyon heves ütközetbe Greci alatt, a' mellybe Frantzia Orſzág 30000 Katonáit, és ſzínét maga nemesſégének el-veſztette. Annakutánna ostromlotta ö azon nevezetes tengeri Várost

Calét,

Calét, és meg-is vette azt maga meg-győzhetetlen álhatatosſágával. Ezen ostrom tizenegy hólnapig tartott.

Luxenburgi János Cseh Orſzágnak Királlya, egy öreg, és vak Úr, Fülepnek Aliátussa, és meg-hitt ellenſége Bavariai Lajos Csáſzárnak; jelen vólt azon Greci alatt tartatott jeles ütközetbe, és abba meg-is ölettetett. A' Csáſzárnak a' Pápával való pörlekedése még mindétig tartott. Mivel pedig Tizenkettödik Benedek Pápa, a' Frantzia Királyhoz való hajlandóſágából ezen Fejedelmet az Excommunicatzió alól fel-öldozni nem akarta, tehát a' Renſébe, és Francofurtumba tartatott Orſzág Gyülésébe 1338-dik eſztendöbe, egy Pragmatica Sanctió által el-végzettetett, hogy a' Csáſzárnak válaſztása, nem a' Szent Széktöl, hanem a' voksoknak ſokaſágától az Electorok Collegiumába függjön, és hogy a' Pápának a' Csáſzárokhoz leg-kissebb jussok, ſem pedig azok válaſztásához, vagy válaſztások meg-gátoláſához ne légyen, és ezen Sanctió ellen való leg-kissebb tétel Crimen læſæ Majeſtatis fog lenni. Az Avignóni Udvarral-is meg-tíltatott minden egyesedés, és a' Csáſzár ellen ki-adattatott Censúrák még tsak fel ſe vétettessenek. Az-is meg-vettetett, hogy a' midön a' Csáſzári Trónus üressen áll, akkor a' Birodalomba a' Pápa uralkodgyon, és még ehez az tétetett, hogy ezen jus a' Rhénusi Palatinust, az az: Pfaltz Grófot, illetné.

Limosinbúl Frantzia Orſzágból való Hatodik Kelemen Tizenkettödik Benedek Pápa után ült-fel a' Szent Székre 1342-dik eſztendöbe, Május hetedik napján. Ö ezer három ſzáz negy-

ven

ven harmadikba, azzal kezdette uralkodását, hogy mind azon Sententziákat, a' mellyek Bavárjai Lajos ellen hozattattak, meg-újította, és egy Gubernátort nevezett-meg Lombardiába. Lajos el-veſztette maga elébbi álhatatoſſágát, és követet küldött a' Pápához, a' ki-is minekelőtte barátſágos alkura lépnének, azt kívánta tőle, hogy Lajos Csáſzári méltóſágát tegye-le, az utólsó Pragmatica Sanctiót rontsa-el, és a' Birodalmat a' Szent Szék fundamentomának esmérje lenni, és Occámot, más Barátokat-is, a' kik a' Pápának hatalma ellen írtak, adgya-ki.

Ezen kívánások ellen fél-indúltak a' Rendek, és egy Orſzág Gyűllésébe meg-mondották, hogy azok az egéſz Birodalmat ſértenék. De még-is tudta a' Pápa az Electorokat fel-támadásra hozni, mert ő egy új Csáſzár válaſztást parantsolt. Károly Morvai Mark Gróf, Jánosnak a' Cseh Orſzági Királynak öregebbik fia 1346-dikba Csáſzárnak válaſztatott. A' Coloniai Érsek eladta maga voksát 8000 mark ezüstért. A' Moguntziai Érseket, a' ki a' Csáſzárhoz hajlando vólt, le-tette a' Pápa, és helyére egy fiatal embert helyheztetett, a' kire reá bízhatta magát. Ezen törvénytelen tselekedet Polgári háborút ſzült. Azomba mint mindenkép győzedelmes Fejedelem úgy hala-meg Bavárjai Lajos Csáſzár 1347-dik eſztendőbe éppen a' midőn Cseh Orſzágba akart bé-ütni. Negyedik Károly mint Csáſzár meg-maradott, de nem igen tudta ő maga Méltóſágát bátorſággal álhatatossan fen tartani, a' mellyért-is Papok Csáſzárának neveztetett.

Azon időbe, a' mellybe Hetedik Kelemen Pápa Avignoni Palátziumába aztat képzellette magába, hogy Német Orſzágba mindent tehet-

ne,

ne, találkozott egy alatsony Nembûl való ember, de nagyon ſzabad nyelvû, bátor, és tiſzteletre vágyódó, kinek neve Rienzi Miklós vólt, a' ki tsak egy Mólnárnak fia vala. Ö a' néptûl Tribunusnak válaſztatott, és a' Capitóliumba vette lakását. Ez egy Manifestumot adott-ki illyen Tzím alatt; *Az Istennek tiſzteletére, az Apostoloknak, és a' Római Anyaſzentegyháznak.* Ezen Manifestumba az állott, hogy a' Római nép a' Világnak mindég Ura lett vólna, és hogy Olaſz Orſzágnak népei ſzabadok vólnának, és Római polgárok. Ezen Manifestum által, ki-is hírdette ö, hogy minden Királyok, és Hertzegek, a' kik az Orſzágra, vagy Királyſágra ſzámot tartanak ö elöttе, mint Tribunus elött meg-jelennyenek, és ha meg-nem fognának jelenni, a' Törvény, és a' Szent Lélleknek ſúgárlása ſzerint fogna velek bánni. Az ö Titulussa, mellyet magának adott, e' vala: *Erös, és kegyelmes! meg-ſzabadítója Rómának, Olaſz Orſzagért buzgó, az egéſz Világot kedvelló, és fel-magaſztaltatott Tribunus.* A' Pápa megátkozta ötet, és a' nemeſség üldözte. El-is ſzökött ö, de a' Cseh Királynak kezei közé jutott, töle Avignonba küldettetett, és ottan hét eſztendeig raboskodott. Megint ki-ſzabadúlt, ſöt Hatodik Innocentius Pápa maga dolgaira alkalmaztatta, de meg-ölettetett, egy Római feltámadásba, és áldozattya lett ezen nyúghatatlan Népnek.

NYÓLTZADIK TZIKKELY.

Johanna Neápolisi Királyné. — Vége Hatodik Kelemen Orſzáglásának. — Hatodik Eduárdus Angliai Király, és Második János Frantzia Király.

Ezen Johanna nevezetû Neápolisi Királynénak, életében végzett dolgait, haláláit-is Hazánk ſok érdemes Historicussai mind Deák, mind Anya nyelvünkön olly ſzépen, olly hellyessen le-írták, hogy majd tsak nem felûl valónak tartom annak le-írását, de hogy a' Történeteknek rendit meg-tartsam, én-is így adom aztat elô.

Anjoui Robertus, Sánta Károlynak Siciliai Királynak fia, olly ditsôſégessen uralkodott, hogy az ô ſzorgalmatoſsága, jó rend tartása, és a' törvényekhez való ſzeretete által az ô Orſzága Neápolis; nagy bóldogſágba, és virágzásba helyheztetett általa, de meg-halván 1343-ba ezen Király, Koronája Johannára az ô Unokájára ſzállott, a' kit-is ô, Harmadik Andráshoz nagy ditsôſégû, és hatalmas Királyunknak Elsô Lajosnak Öttséhez adott férjhez; ſzerentsétlen házaſság vala ez, mert ô egy felfúvalkodott Aſzſzonyſág vala, a' ki Urát megvetette tsak maga kívánván uralkodni, és még ezen tökélletlenſége mellett Czinkust-is tartott. Ez Tarentomi Lajos vólt, a' kivel házaſságát meg-undokította nem ſzenyvedhetvén igaz férjét,

jét, ſem pedig azon Magyarokat-is, a' kik András Királlyal vóltak, annyira, hogy mások elött Nemzetünket rút festékekkel festette-le, és gyalázta, mellyre való nézve a' Városbéliek ſem ſzenyvedhették öket.

Meg-halván ezeket Elsö Lajos Királyunk, maga édes Annyát Ersébet Királynét kérte, hogy menne Neápolisba, és valami módon ezen házassok közzé az igaz ſzeretetet, és békeſséget hozná-bé. El-is mene ezen nagy lelkü Királyné, és ſzerentsésen bé-is juta Neápolisba, és míglen velek vólt, ezen tsalárd Aſzſzonyſág el-titkolta maga gonoſzſágát, és férjéhez ſzépen mutatta magát. Az Annya Ersébet Királyné aztat vélte, hogy magába ſzállott vólna azon Vénus Leánya, és ezentúl kereſztényül fog élni a' fiával Andrással, azért minekutánna Rómába ment vólna a' Szent Apostolok temetö helyeinek látogatására, és ottan Királynéhoz illö ajándékokat ki-oſztogatván viſzſza-tére, és éppen azon a' napon érkeze Vissegrádba, melly napon eſztendövel ez elött el-indúla onnat Neápolisba. Mingyárt meg is ſzabadúlt az ördög a' lántzról, és az egyenetlenſégnek, 's hüſégtelenſégnek magvát még fürüebben hintette el-közöttök, és Johannába a' kevélyſég még jobban fel-duzzant azért, mivel Robertus Siciliának Királlya az ö Nagy Attya 1343-dik eſztendöbe tett Testamentomába világossan meg-hagyta, hogy halála után nem András, hanem Johanna jönne a' Trónusra Siciliába. Hatodik Kelemen Pápa megint azt a' végzést hozta 1345-be, hogy ha Johanna magzat nélkül halna-meg, az Orſzág nem Andrásra az ö férjére, hanem Máriára az ö testvérére,

rére, a' ki Dirákomi Károly Hertzegnél vala férjnél, ſzállana.

A' dolgokba, méllyen bé-látó Felſéges Királyunk, Elsö Lajos jól éſzre vette; hogy mind ezen dolgok hová tzéloznának, és aztat-is, hogy testvér Öttsének nem leg-jobb renden vólna a' ſzénája, örömest-is ment vólna ſegítſégére, de még akkor hajói nem vóltak, és több más ellenſégeivel-is dolga vala. Johanna azomba maga kedvessével Tarentomi Lajossal múlatozott, kinek dolgá már Hatodik Kelemen Pápának ſem tetſzett, a' mellyért-is aztat ítélte, hogy András Neápolyi, és Siciliai Királynak meg koronáztatasson, de úgy, hogy ha Johanna maradék nélkül halna-meg, mind a' két Korona Máriára, és az ö gyermekeire jusson. A' Koronázás meg-is esett 1345 dikbe, September havának 6-dik napján. Mingyárt koronáztatása után András Király egy záſzlót öttetett-ki Neápolis Városának piatzán, és egy akaſztó fát-is építtetett, boſzſzút kívánván álni azokon, a' kik ötet ezen Koronáknak el-nyerésében gátolták, de ezzel valamint Johannát, úgy többi ellenſégeit-is életének el-veſztésére fel-ingerlette.

Tudták ellenſégei, hogy ö a' vadáſzatot kedvellené, el-is hívták ötet Johannával edgyütt az Aversói erdökbe ezen múlatſágra. Örömmel el-ment ö, mert nem tudta, hogy ö fog lenni azon vad, a' melly a' hálóba fog kerülni. A' vadáſzat után jó ízün vatsorált egy ſzép nyári kastélyba a' Város mellett, a' vatsora után pedig maga Királynéjával le-feküdött, hamaris el-aludott. Egyſzer éjjel egy Kamarás Úr fel-költi mondván, hogy nagy dolga vólna vele, ezért jönne-ki a' közel lévö ſzobába, itten

pedig már kéſzen várták a' Gyilkosok, ſemmi roſzrúl nem gyanakodván bátran ki-mene. O Kegyetlenſég! mihelyest ki-lépett, leg-ottan meg-ragadták, húzták vontzolták, de mivel jó erövel bírt ki-ſzabadította magát kezek közzül, és háló ſzobájába sietett, de éppen a' midön bé-akara lépni, egyike a' gyilkosok közzül, egy kötelet vetett a' nyakára, és le-rántotta a' földre, a' többi-is nékie esvén addig fojtogatták, míglen lelkét ki-nem adta. Eget, földet még a' falakat-is ſegítſégül hívta, de ſenki ſem könyörült rajta. Jól hallotta kiáltáſait a' Királyné, de kemény értz vólt mind lelke, mind ſzíve, ſöt még egy könnyet ſem ejtett ſzeméből, végtére a' hátrúlsó ſzobába egy ablak fára úgy akaſztották-fel, hogy teste a kertbe függött-le. Ki-tudódván halála, tudakoztatott a' Királyné, hogy ez mint esett, de vállat vonítván egy ſzót ſem ſzóllott, és függni-is hagyta, hogy már büzhödni kezdett, de kedves Magyarjai el-temették.

Orvendezet ezen gonoſz Aſzſzonyſág, hogy már férjétül meg-ſzabadúlt, mingyárt-is más nap Aversa Városából Neápolisba ment, és ottan Tarentomi Lajossal, a' kivel még Urának éltébe bújálkodott, azon tanátskozott, hogy miként kelhessenek öſzve, kevés napok után véghez-is ment közöttök a' házaſság. Ebből világossan ki-is tetſzett, hogy ö vólt oka férje halálának. Meg-tudván Lajos Király Öttsének erövſzakos halálát, mingyárt a' Pápának írt, hogy ezen gonoſz Johannától, venné-el Neápolis Orſzágát, és adná aztat Istvánnak a' megöletteteti András Király Ötsének, de Kelemen Papa réſzre hajló lévén, eztet nem tselekedte.

Azért-

Azért-is Elsö Lajos ditsöſéges Királyunk, mingyárt ſeregének egy réſzével Hedervári Kont Miklóst mint fö Vezért 1346-dikba elöre küldötte, és ezen Avantgárdája után maga-is ármádájával 1347-dikbe utánna nyomúlt, és Januáriusnak 17-dik napján Aversa Városába béis mene, mingyárt el-is fogattatta a' Dyrakumi Hertzeget, a' ki tanátslotta András Királynak meg-ölettetését, és azon a' helyen, a' hol András Király meg-gyilkoltatott fejét vétette. Ennek halála után, egy kemény, és fenyegetö levelet írt azon gyilkos Johannának, és ármádájával Neápolis felé indúla, a' mellybe Johanna vala maga újonnan ſzerzett férjével.

Meg-halván közelítését Lajos Királynak Johanna, nyakra före ſzaladott maga férjével Tarentomi Lajossal Provincia tartományába, és innet íra Hatodik Kelemen Pápának, egy magát mentö levelet, hogy ártatlan vólna halálában elsö férjének.

Neápolisba érvén Elsö Lajos Királyunk, mivel már onnat Tarentomi Lajossával Johanna ki-ſzökött, tehát Dyrakomi Lajosnak két Ötseit, Lajost, és Robertust, Tarentomi Lajosnak Öttsét-is Fülepet el-fogattatta, és elvitette öket a' Visegrádi Várba, hogy ottan fogſágba maradgyanak mind addig, miglen meg-nem bizonyosodik, hogy ök András halálának okai nem vóltak. Ezekkel el-is küldötte András Királynak árván maradott kisded Hertzegetskéjét-is Vissegrádba, hogy aztat a' Nagy Annya Ersébet Királyné nevellye, kinek neve Károly vólt.

I. Lajos Király némelly vétkesseket az András halálában, meg bünteteti, az Orſzágot Kis Károly Hertzegnek hüſégére fel-esküdtette,

és Rómába el-végezvén ajtatosságát, Latzk Istvánt Erdélyi Vajdát elégséges Katonákkal Neápolisba hagyta, és Hazánkba viszsza-tére. Mint folytak Johannának tovább dolgai más helyen fogom ki-tenni.

Hatodik Kelemen Pápa 1352-dig esztendőig élt, és Frantzia Országhoz mindég hajlandó vólt, Német Országba pedig parantsolni kivánt. Az ő Uralkodása alatt történt dolgok meg-érdemlik, a' ki tételt. Ő aztat rendelte, hogy minden ötvenedik esztendőbe Jubilæum szenteltessen mind azoknak, a' kik Rómába bútsút járni fognak menni, és úttyokba meg-találnak halni, teljes Indulgentziákat engedett, a' melyért-is 1350-dikbe a' Remetéknek, Szarándokoknak, 's más ajtatos Híveknek száma olly sokra ment, hogy leg-alább egy millióból állott. Ditséretre méltó dolog az-is, hogy ezen Hatodik Kelemen Pápa az Arménusok Patriárkájokhoz írván, levelébe tizen négy pontokat iktatott-bé, a' mellyekkel oktattya őtet, hogy miből állyon az igaz Római Catholica Vallás, a' Pápának elsősége, és hatalma, és mint, és melly dolgokra kellessen nékie maga Arménussait tanítani. Mivel pedig nagyon alázatos ember vala ezen Pápa, tehát más levelébe botsánatot kér, hogy ha mint ember valamibe vétett vólna, és azokat revocállya-is, de hozzá teszi, hogy Cathedráján ülvén, a' Kardinálisok, Püspökök, és az Ekklézsiának Doctorai között, úgy mint Pápa nem vétheteti. Mind ezeket ki-ki fel-találhya Natalis ab Alexandróba Tom. 15. Art. 4. De Clemente Sexto, pag. 97, 98. & 99.

A' Greci ütközettől fogva Frantzia Országnak dolgai szomorú állapatba vóltak. Valóa

Fülep-

Fülepnek elég méréſzſége, és eſze-is vala, de uralkodni még ſem tudott. A' pénzeknek meghamissítása, és a' felette való nagy adók miatt meg-útálta ötet a' Nemzet. Hatodik Eduárdus, a' Salisi törvények ſzerzöjének nevezte ötet tsúfságból, mivel ö a' Sónak adóját, az úgy neveztetett Gabellát nagyon fel-emelte. Azok a' Finantz-Ministerek, a' kik Olaſzok vóltak, az Orſzágbúl ki-hajtattak, minekutánna meg-gazdagodtak. De tsak a' fent ki-tett mesterſég vala lelke az ö Orſzáglásának, a' melly meg-is rontotta ötet, meg-is hala Fülep ſok nyúghatatlanſága, és ſzomorúſága miatt 1350-dikbe.

Második Humbertus Viennei Düfén, a' ki fiának halála miatt olly vígaſztalhatatlan lett, hogy Kalastromba ment, Fülep Királynak a' Delphinátust által engedte, a' mellyrül mindenkor annakutánna a' Királynak elsö ſzülött fia Düfénnek neveztetett. A' mostani Frantziák ugyan meg-ſzüntették igazſágtalanúl, és dölfös erőſzakkal ezen nagy Titulust, de a' mint a' környül való állások vannak, ditsöſégessen megfog újúlni ez, és virágzani-is.

János, a' kit jónak neveztek, fia, és Successora ezen ſzerentsétlen Királynak, még nagyobb ſzerentsétlenſéget vont maga fejére. Gondatlan, hírtelen, és kegyetlen ember lévén nem tudott azon ſzükſégbe, a' mellybe vólt, magának más tanátsot adni, hanem a' pénzeket ö-is meg-hamissította, és nem ſzégyenlette Tiſztyeinek meg-parantsolni, hogy ezen hamis pénzekkel miként tsallyák-meg a' Publicumot. Ö a' Connetáblét Gróf Eut, és más Urakat-is, a' kiknek el-veſztése fel-támadást okozott, minden törvény nélkül meg-ölettette. Ö meg-en-

geſztelhetetlen ellenſégévé tette Evrözt maga vejét a' Navarrai Királyt, a' ki a' nélkül-is minden roſzaſágokkal bírt, és ugyan azért igazán is roſznak neveztetett, a' kit vagy bõltsesſéggel meg-kelletett vólna kémélleni, vagy-is kemménnyen üldözni, de János Király õtet még haragra indította, mivel õ õtet, hatalma alá vetni, és meg-bûntetni akarta, mellyel még vakmerõebbé, és kevélyebbé tette, a' mint-is a' békeſséget pénzel kénteleníttetett tõle megvenni.

Semmi ſem eshetett Eduárdusnak tiſztelet-re vágyódása mellett, kívánſágának tellyesítéſére kedvessebb dolog ennél. Ezen Fejedelem, minekutánna Cale Városát meg-vette, tudta maga ſzámára fordítani a' gyakran meg-hoſzſzabítatott fegyver nyugovásokat, hogy magát újjabb háborúkra kéſzíthesse. A' mindég Rebellis Navarriai Király, Rothomagum Városába meg-támadtatott, el-is fogattatott, és õrizet alá-is tétettetett. Az õ testvére azon Godefridus Harcoúlt, a' kirõl már fellyebb ſzóllottam, hogy õ Angliába ſzökött, fel-buzdítani akarta Framzia Orſzágnak ellenſégeit, ha alkalmatosſág fogja magát elõ adni újjabb ellenkezésekre. A' háború el-kerülhetlen vala, a' mellyért-is János Király 1355-dikbe egy Diætát rendelt.

Ezen nevezetes Gyülés, a' mellynek az Angliai Parlamentummal nagy hasonlatosſága vólt, a' Királynak 30000 fel-fegyverkezett lovasokat ajánlott, a' melly hozzá tartozandóival edgyütt, egy 100000-bõl álló ármádát tett, és még azon Gyülés azon ármádának el-tartására mint egy kilentz-millió livert-is ajánlott,

lott, törvényeket-is adott elibe. Meg-kellett nékie ígérni, hogy a' pénzek válorját helyre fogja állítani, és hogy sem maga, sem az ő Udvarbéliei, a' régi szokás szerint semmi élelemre valót, és útazásokra szekereket nem fognak venni, még le-is kelletett magát kötelezni, hogy a' három Statusok hire nélkül sem békeséget, sem fegyver nyugovást nem fog kötni. Ezen gyülésbe leg-inkább az határoztatott-meg, hogy mindenek a' mik elő fognak adattatni tsak úgy végeztessenek-el, ha azokat a' három Rendek jóvá fogják hagyni. A' közép Rend (Tiers Etat) Frantzia Országba a'közönséges Házhoz egyenlő vólt, annak tekintete nyőlt, mivel annak pénzére vólt szüksége, nem-is sok hijja vólt, hogy maga Királyi hatalmát békóba nem vetette.

Már Vallis Hertzeg, a' kit fekete Hertzegnek neveztek, némelly tartományokat Frantzia Országba el pusztított, a' midőn János Király 60000 Katonasággal, a' ki alatt tsak nyóltz ezeren vóltak, Monpertui mellett nem meszsze Poitiértül meg-támadta. Ha a' Király jó rendeléseket tett vólna, ezen Hertzeg, a' ki az élelemnek nagy szükit látta, vagy el-veszett vólna, vagy-is el-fogattatott vólna. János Király az ő békeséges ajánlásait meg-vetette, nagy vakmerően reája ütött, de mivel fortélyos állást vett, az ütközetet el-is-veszttette, és ezen győzedelmes Bajnok által el-is fogattatott. Vallis Hertzeg, a' ki szintén ollyan nemessen gondolkodó vala, mint nagy Vitéz vólt, minden betsülettel bánt vele.

A' Düfén, a' ki annakutánna Ötödik Károly név alatt a' Trónusra jött ezen Titulussal: Generális Gubernátor: magára válalta az Or-

ſzáglásnak dolgait. Még az ő nagy tulajdonſágait nem esmérték elegendő képpen, és tsak a' ſok bizodalmatlanſágok, ízetlenſégek, és pártütések között uralkodott. A' Rendek, a' kiket ő azon okra való nézve gyüjtött egybe, hogy Uralkodásában ſegedelmére legyenek, az Uralkodást magoknak akarták tulajdonítani, azért-is őket ſzéjjel botsátotta, de kénſzerítteteti őket megint öſzve-gyüjteni, és általok magának törvényeket ſzabattatni. Egy két eſztendőre kötött fegyver nyugovás, a' mellyet a' Burdó Városába fogſágba ülő Király kötött, nem ſoſztotta-meg bátor ſzívektől, a' tsak ideig megſzomorodott Vezéreket.

Két emberek vóltak az ő Vezéreik, a' kiket ſem hívatalok, ſem a' ſzemérem, meg-nem tartóztattak Hazájok ſzolgálattyától, az egyike vólt a' Laóni Püſpök, a' Másika Maccel István a' Párisi kereskedőknek elől járója. A' Navarrai Király fogſágából ki-ſzabadúlván magát egyesítette velek, kik által nagy Triumphussal-is fogadtatott. A' fő Városba rettenetes rendetlenſég uralkodott, a' Tartományok a' hadi ſeregektől puſztíttattak, egéſz paraſzt Tsordák, a' kik Jakaboknak (Jaques) nevezettetek, a' Nemessek ellen fel-fegyverkeztek, egy réſzit azoknak ölték, réſzekről-is ſokan meg-ölettettek, minden felé tsak gyilkoſſágok, erőſzakok, és kétſégben esések látſzattattak.

Leg-írtóztatóbb dolgokat vittek azon paraſztok véghez, a' kiknek Vezére Boheme Jakab vólt, és róla Jakaboknak neveztettek, egy példa elég légyen ő rólok. Ők erővel bé-rontottak, egy fő nemes embernek kaſtéllyába, a' kik ötet egy oſzlophoz kötözték. Az ő ſe-

leſé-

leſégét, és leányait meg-fertőztették, annakutánna magát nyársa vonták, és egy tüznél meg-fütötték, és kénſzerítették feleſégét 's leányait meg-ſült húsából enni, minekutánna ezek, nagy rettegések között aztat véghez vitték mindnyájokat meg-ölték, annakutánna ki-rablották a' kastélyt, és még többet két ſzáz Nemesſek házainál.

Ezen veſzélyek, és nyomorgattatások közöt ki-mutatta magát a' Düfénnek terméſzete, és lelkének erősſége, meg-győzött az ő böltseſſége minden ellent állásokat mihent ő eſztendejének huſzadikát el-érte, a' mellyek a' Királyſághoz kívántattak. Az Uralkodónak Titulussát fel-vette, és fel-tette magába, hogy a' párt-ütőket el-fogja nyomni. Ő el-távozott Páristól, és ezen Város hamar is meg-esmérte a' rend tartásnak, és engedelmeſſégnek haſznát. Marcel, a' midőn a' Navarrai Királynak koronázásához rendeléseket tett, egy Polgár által meg-ölettetett. A' Düfénhez követek küldettek, a' kik előtte esedeztek hogy jöne viſzſza; el-jött, és tapsolásal-is fogadták ötet, és a' békeſség meg-érezhetetlenül helyre állíttatott.

A' Király rabſágát meg-únván egy otsmány békeſséget kötött Eduárdussal, a' mellybe ő a' tartományokat, a' mellyek az Angliai Királyéi vóltak, nékie ajánlotta, és maga váltſágáért négy millió tallért fizetni magát le-kötelezte. A' Státusok egyenlő akarattal meg-vetették ezen Frigyet, és Eduárdus meginț 100000-ből álló ármádával bé tsapott Frantzia Orſzágba. Ha a' Düfén egy ütközetet próbára mert vólna tenni el-veſzhetett vólna; de nem: inkább a' mezőket puſztítani meg-engedte, és a' meg-tart-

ható

ható helyeket óltalmazta, a' mellyeknek el-veſztése nagy károkat okozott vólna.

Egy nagy réſze a' birodalomnak el-puſztíttatott, Eduárdus Párisnak egéſz kapuja elibe jött, de egy el-puſztíttatott Országba élelme nem lehetett, Trupjait az éhſég, és fáradozás meg-rontotta. Végtére azon jó gondolatokra jött, hogy békeſséget kössön. Az bizonyíttatik, hogy egy felette nagy Égi háború, melly által ſok lovait, és embereit el-veſztette, kénſzeríttette vólna ötet erre, de alíg lehet hitelt adni, hogy e' lett vólna fundamentomos okaſzándékának, kétſég kívül fontossabb dolgok miatt kívánta ö a' békeſséget.

Meg-esett tehát a' békeſség Chartre mellett Bertignibe, melly ſzerint az Angliai Király Gviennét, Poitut, Santong és Limousint tellyes hatalommal meg-tartotta, a' Frantzia Királyſágról pedig, és e' mellett Normandia, Maine, Touren, és Anjou tartományokról-is lemondott, és János Király még nékie három millió arany tallérokat fizetett. Ö ezen békeſséget Calébe meg-erösítette. Egéſz tellyesítése ezen nevezetes békeſségnek a' környül való állásoktól függött ugyan, de hogy annak fel-törésére ok ne találttassson nem vólt bizonyos, János Királynak az ö gondatlanſága annyira ment, hogy meg-térése után jól lehet az ö Országa nyomorúlt állapatban vólt, még-is a' Pápa által reá beſzéltette magát egy kereſztes háborúra, nagy buzgóſsággal-is kéſzült ö ahoz, a' midön egyike a' fiai közül, a' ki Eduárdusnál fogſágba vólt, el-ſzökött. Az Attya kénſzeríttette viſzſza-menni, de nem akart, az Attya lelke esméretére vette, hogy maga tartozását bé-

bé-töltse, azért maga megint viſzſza-ment Londonba, a' hol 1364-dikbe meg-is hala. E' vala az ő mondása: *Ha az igazſág, és hűſég az egéſz Világból ki-írtatna-is, még-is ezeknek a' Királyoknak ſzívébe fel-kellene találtatni.* Illyen nemes gondolatokkal bírván ő, még-is maga házáját ſzerentsélenſégbe ejtette, ennek a' vólt oka, mivel egy Monarchába, más erkölts aztat helyre nem hozhattya, a' mi nála a' mértékletesſégbe, és böltsesſégbe hibázik.

Ő Burgundiát örökſégül nyerte, és hogy Fülep az ő negyedik fia élhessen nékie adta. E' lett fel-állító törsöke a' Második Burgundiai háznak, és minekutánna ezen Fülep a' Flandriai örökös Hertzegnét el-vette, nagyon meg-is erösödött ezen ház.

KILENTZEDIK TZIKKELY.

Ötödik Károlynak uralkodása Frantzia Orſzágba. A' Castiliai Királynak kegyetlen Péter, Trónussának helyre állíttatása. Vége Hatodik Eduárdus uralkodásának.

Ötödik Károly mint még Düfén meg-ſzabadította az Orſzágot, minekutánna pedig Királyá lett, minden előbbeni roſzból ki-vonta aztat, a' mellyért-is azon bér adattatott nékie, hogy ő Böltsnek neveztetett. A' maga gyenge egésſége mellett, még-is mindég az Uralkodásnak terheit

terheit viselte, és jól lehet személlye szerint soha sem vezérlette maga ármádiáját, még-is ö mindenkor szerentsés volt. Azon nevezetes de Gveslin, egy Britanniai nemes ember, és remeke azon idöbéli Vitézeknek, folytatta háborúját tsudálkozásra méltó elö menetellel, és azon nagy ditsöség, a' mellyet ezen nagy Bajnok nyert, a' Királyra hárúlt, de ö-is ötet Királyi módon még-tudta jutalmazni.

Hogy az Országnak Sebei bé-gyógyúllyanak el-kerülhetetlenül a' békességre volt szükség, és tárgyának aztat jól-is tette. De Gveslin meg-verte a' Navarrai Királynak trupjait, a' ki annyiszor a' Frantzia Királlyal meg-alkudott, de mindenkor hitét meg-szegte. Ezen diadalmáért a' Király de Gveslinnek a' Zonguesilli Grófságot adta. Az 1341-dik esztendötül fogva Britanniába ki-ütött háború, a' mellybe az Anglusoknak, és Frantziáknak része vala, és a' mellybe de Gveslinnek hadi tettei fényesek vóltak, és a' mellybe Monfort Grófné, és Bloa Grófné magokat személlyessen meg-különböztették valamint azoknak férjei-is. Ezen háború Gróf Bloának halálával végzödött, a' ki egy ütközetbe el-esett. A' Király a' köz jót maga boszszúságának elibe tette, és Monfortól, a' ki már Britanniai Hertzeg vólt, a' Homágiumot fel-vette, mivel nem akarta, hogy ellensége legyen. A' Navarriai Király azzal nyerte-meg a' békességet, hogy azon igazságtalan jussairól, a' mellyekért fel-támadásokat mindenkor indított, le-mondott.

Frantzia Ország még más ellenségektöl-is pusztíttatott, sok mindenféle szerentsét próbáló pusztai katonák, a' kik leg-inkább Anglusok, és

és Gasconerek vóltak, sőt még nagy Nembűl valók-is közöttök, a' Bretigni békesség után fegyverbe maradtak, mint úton álló Zsiványok a' békesség alatt gyakorlották magok rablásait, és kegyetlenségeit a' háborúnak örve alatt, a' tartományok mindég áldozattyai vóltak telhetetlen kívánságaiknak, eztet nem kelletik tsudállani, mivel a' katonák éppen nem esmérték sem a' törvényt, sem a' szoros hadi kötelességet. Ezen Zsiványok, a' kik a' Malandinerek neve alatt, esméretessek, még egy Királyi vérbűl való Hertzeget-is Burbon Jakabot megvertek, a' ki egy elöbbeni Királytól ellenek kiküldettetett. Ezen tsötselék népet inkább kelletett az Országból ki-űzni, mint sem meggyözni, már mostanában a' jó alkalmatosság elő adta magát, és meg-is támadtattak.

Péter, első Castiliai Király, a' kit kegyetlennek neveztek, 1350-dikbe lett Királlyá, szint ollyan búja, és vér-szopó mint hitetlen Tyrannus; maga Uralkodásának első lépéseit, azzal kezdette, hogy az Attyának Tizenegyedik Alphonsusnak ágyasát meg-ölette. Gróf Henricus Transtamare természet szerint való fia, ezen utólsó Királynak, nagy bosszú állás kívánsággal, és uralkodásra való vágyódásal Vezére lett azon meg-nem elégettetteknek, a' kik egymásal kötést tettek. Az ő első fáradságai haszon nélkül valók vóltak, a' mellyért-is Frantzia Országba szaladott, ottan fel-vóltak indúlva ellene, mivel ő maga felségét Blancát, a' ki a' Bourboni házból való vala, tsak hamar őszve kelése után magától el-űzte, és úgy tartotta mint foglyot, kevés idő múlva meg-is ölettette. Leg-alább aztat hitték, mivel a' többi gonoszságaira való nézve mást nem-is

ítél-

ítélhettek. Ö az Angliai Királlyal kötést tett, hogy ſegítſégére légyen, de egyſzersmind az Aragóniai Királynak Negyedik Péternek ellenſégévé-is tette magát, mivel bé-tsapott az ö Orſzágába. Két követtyei ugyan a' Pápának az Excommunicatzióval nem igen rettentették-meg ötet, de félt a' népektöl, a' kik ötet nagyon útálták.

Ezen környül való állásokba ajánlotta magát Henricus Transtamára, azon Társaſágokat, a' mellyek Frantzia Orſzágot puſztították maga Zsöldjába venni. Erre örömmel reá állottak, és de Gveslin azoknak vezérlését magára válalta. Ö fel-is kereste azoknak Vezéreit, és ébreſztette öket ezen elö vételre, a' Religiónak okával. Ö a' pokol kínnyait eleikbe tette, a' mellyeket ök meg-érdemlettek, a' Paraditsomot, a' mellyet hogy meg-nyerjenek, nékiek keresni kelletik. Ezek felett bíztatta-is öket, hogy melly nagy nyereſégek léſzen, és hogy a' Pápa-is nagy ſumma pénzt fog nékiek küldeni. Az úton álló Tolvajok excommunicáltattak, és Negyedik Innocentius Pápa kereſztes háborút írt-ki ellenek. Ök ſzintén úgy kívánták az Absolutziót, mint a' pénz zsarolást, a' mellyért-is Gveslin mellé állottak. Ezen Bajnók nékiek tett fogadását meg-tartotta. Egy által menetele alkalmatoſſágával Ötödik Orbán Pápának, tartománnyán, a' ki Innocentius után lett Pápává, ettöl kívánt ö 100000 francot, és Absolutziót-is ezen Társaſágnak. Míglen erröl a' Pápa tanátsot tartott, ök addig a' mezöket puſztították, és a' Várost-is fenyegették. A' Pápa meg-íjedett, és a' pénzt le-tette, és öket az Excommunicatzió alól fel-is oldozta.

Mivel

Mivel ezen pénzt a' lakosok tették-le, tehát ezen Vezér aztat kívánta, hogy a' Pápa udvara, és az Egyházi Rend, nékiek azon kért summából előre valamit tegyenek-le, és ebbe-is engedelmeskedni kelletett a' Pápának. Ezen történet tanúlásunkra lehet minémű katonák vóltak akkor.

Mivel kegyetlen Péter az Aragoniai Királyt, és Gróf Transtamárét, a' ki Castiliai Királynak ki-kiáltatott, az idegeneket, és majd mindnyáját önnön jobbágyait-is, maga ellen fegyverbe lenni látta, tehát azon híres Vallis Hertzeghez futott, a' kinek Hatodik Eduárdus a' Gvinei Hertzegséget adta, ezen Bajnok, az ő óltalmazójának magát lenni ajánlotta, által ment a' Pyreneusi hegyeken, meg-nyerte Henricus ellen az ütközetet Navarette mellett, és Gveslint, a' kinek tanátsát nem fogadták elfogta, és a' Királyt megint Trónussára fel ültette. Ő maga hamar észre vette hitetlenségét ezen Tyrannusnak, a' ki meg-ígérte, hogy az ő trupjait fogja fizetni, és ötet megint Byscájába helyheztetni, de egyikét sem tellyesítette, azért ezen Tyrannus hamar is meg-büntettetett. Transtamáre, a' ki Frantzia Országba szaladott, el-érkezett új segítséggel, de Gveslin-is fogságából ki-ereésztetett, és Truppokat hozott magával, Péter meg-is győzetett 1369-dik esztendőbe. El fogattatott ő, és Testvéréhez vitettetett, a' ki ötet Familiája gyilkosának tartotta, és annyi sok véres esetek, az ő meg-ölettetésével végzettettek-el. Jól lehet Henricus tsak természet szerint való fia vólt az Attyának, de még-is meg-erősítette magát a' Trónuson, és aztat maga maradékira-is hozta. A' Portugalliai Király, és Lancaster

Hertzeg, Hatodik Eduárdusnak fia, just tartottak arra, de a' nélkül, hogy valamelly Zenebona ki-ütötte vólna magát; az elsö, Nagy Annya miatt, a' másika pedig maga Feleſégére való nézve. Transtamare Király lett azon név alatt Második Henricus Castiliába.

Frantzia Orſzág nagyon elö ment ezen Spanyol háború alatt, mivel békeſségbe vólt. A' pénzek régi Válorjokba viſzſza-tétettek, a' föld-mivelése virágzott, és bö gyümöltsöt adott, az adók meg-kissebbíttettek, a' kereskedés fel-ébreſztetett, és mennél ſzerentséseben-nek érzette magát lenni a' Nemzet, annyival-is gazdagabb lett a' Király. Ö megint az elébbi Uralkodás alatt el-veſztett Tartományoknak viſzſza-nyerésérül gondolkodott. Sokféle tzikkelyek, a' mellyek a' Bretigni békeſségben bététettettek, okot adhattak erre. Sokféle ajánlások, a' mellyekben egymással megalkudtak, nem tellyesíttettek, jól lehet erre János, Eduárdus Királyt fokat kérte. Eduárdus minden kétſég kívül bóldogabb idöbe, a' maga jussát a' Koronára ki-kereste vólna. Károly a' régi Feudumainak meg-nyerésére kedvezöbb alkalmatoſságra talált, és ezen alkalmatoſságot tudta-is haſználni.

Vallis Hertzeget a' hideg lelte másképpen-is a' Castiliai háború által pénzébül ki-fogyott, a' mellyhez még Udvarának nagy pompája-is járúlt. Ö még a' tartománnyaiba egy adót íratott-ki, a' melly húſz Sousból állott, a' melly minden tüz helyre vettetett. Ezért a' Nemeſség zúgolódott, és panaſzt-is tett a' Frantzia Udvarnál, és még e' mellett, a' Nemeſség nem vólt meg-elégedve az Angliai Királlyal, mivel

ez

ez maga ſzerentséjétöl meg-réſzegíttetvén, ſok vígasſágai, között nem gondolkodott a' jövendöröl, hogy a' ſzíveket magához vonſzotta vólna. Ötödik Károly az apellatziót bé-vette, és mint Feudárius Úr, Vallis Hertzeget, a' Peirek elibe idözte, és aztat üzentette nékie, hogy ö ugyan meg-fog jelenni, de 60000-ből álló ármádával; mingyárt-is ki-lobbant a' háború, a' mellybe a' Frantzia Truppok mindenütt ſzerentsések vóltak, annakutánna azon tartományok, a' mellyeket Harmadik Eduárdus, és az ö fia az Orſzágba bírtak, minden formalitással bévétettetteknek lenni ki-hírdettettek. Ez nagy gyönyörüſég lett vólna, ha ezen végsö ítéletet békeſséggel, és nem fegyver által tellyesítették vólna.

A' jobbágyoknak forró kívánſágok mellett, a' kik a' Frantzia Királynak Uralkodása alá óhajtottak jönni, annyival kevessebb ellent állás találtatott, mivel a' Londoni Udvar illyen forma meg-támadást nem reménylett. Eduárdus fel-ébredett maga ſzunnyadozásából, és Truppokat küldött-ki, a' mellyek valóſsággal Frantzia Orſzágnak egéſzlen ſzívébe bé-törtek, de De Gveslin, a' ki minden ellen mondás nélkül Connetablének válaſztatott, meg-verte öket, és minden felé el-ſzéllyeſztette. Egyſzersmind a' Castiliai Flotta-is haſznos ſzolgálatot tett Ötödik Károlynak. Jól lehet azon hitetlen Navarrai Király-is ſok álnokſágokkal élt, mégis Második Henricus Transtamáre Trónussát meg-tartotta. Eduárdus 1373-dikba minden tartománnyait el-veſztette Calaisson kívül, elveſztette ö azon Vitéz fiát-is a' Vallisi Hertzeget, a' kit még ellenſége-is ſajnállott, ö maga-is tsak hamar 1377-dik eſztendöbe meg-

hala, mint Sclávussa egy éhezö ágyassának, a' melly az ö ötven eſztendökig tartott uralkodását, meg-homályosította.

A' leg-nagyobb tehetſége mellett mind ſzívének, mind eſzének, Hatodik Eduárdus, a' maga ki-rúgó 's nagyra való vágyodásával, ſok roſzſzat, és haſzontalan vér-ontásokat, és ſok más nyomorúſágokat, és inſégeket okozott, a' mellyek a' háború mérgével egybe vannak kötve. A' Parlamentum nagy hatalmat nyert, mivel hogy ez támaſzſza légyen ſzükſége vólt reája. E' ſokat panaſzolkodott, a' Királyi hatalomnak ellen élése ellen, hogy ezen zúgolódást le-tsillapítsa, meg-erösítette húſzſzor a' Király, azon nagy ſzabadſág levelét. Az ö Uralkodása alatt a' Contractusok fel-tételeiben meg-tíltatott a' Frantzia nyelv. Jól lehet Innocentius Pápa nagyon fenyegetödzött, még-is a' Pápának ſzokott adó meg-ſzünt. A' Parlamentum ki-nyilatkoztatta, hogy János Király a' nemzetnek tudta nélkül, magát Fridericusnak nem tehette. Már Anglia nagy lármát ütött a' Római udvar ellen, mivel a' mint mondattatott, annak adói többre mentek, mint azon Subsidiumok, a' mellyek a' Királynak fizetödtek. Ezen nyúghatatlanſág egykor nagy mozgásokat indíthatott.

Második Richardus Vallis Hertzegnek fia a' Trónusra hágott, de mivel ö még nagyon gyenge vólt, az ö Attyának testvér Öttsére bízattatott a' Lancasteri Hertzegre, a' ki Jorki, és Racesteri Hertzeg-is vólt. Ezen zavaros Uralkodás, útat mutatott egy fel-támadásra.

Mostanában közelíteni fogunk Ötödik Károlynak végéhez, és látni fogjuk példánkra, hogy

hogy melly ingó, és változó légyen az emberi böltsesség, ha tsak egy hibát-is talál ejteni. Minekutánna a' Britanniai Hertzeg Monfort az Anglussokkal kötésre lépett, ſzintén úgy Brestet, valamint a' Navarrai Király Eherburgot által adta, és tsak hamar minden tartománnyaitól meg-foſztatott, és el-ſzaladni-is kénteleníttetett. A' Frantzia Király reménylette, hogy ö Britanniát maga hatalmas parantsolattya által a' Koronával egyesíthetni fogja. Ö a' Hertzeget a' Peirek elibe hívta, és töle a' nélkül, hogy a' hívó levelet kezébe adta vólna, az ö Hertzegi tartománnyát el-vette. A' Britanniabéliek, a' kik az elébb magok Hertzege ellen felindúlva vóltak, és ötet útálták, már most mellette állottak, viſzſza-is hívták ötet, és óltalmazták. Azon boſzſzú-állás, hogy hamis módokhoz fogtak vólna, a' Királyt hajlandóvá tették egy rágalmazásnak meghallgatására. Egy Udvari embertöl meg-tsalattatván, azon kételkedésbe esett, hogy de Gveslinnek Montfortal titkos egyet értése vólna, de a' Hertzegek, és több más nagy Urak el-oſzlatták ezen felhöket.

A' Connetabl megint az Udvarhoz jött, a' hol már többé nem akart meg-jelenni, ö reá megint egy táborozást akartak bízni az Anglusok ellen, de meg-hólt 1380-dikba betegſégbe.

Aztat azon nagy Bajnokról el-nem halgathatom, hogy ö Chatenöf de Randán Városát ostromolván, itten esett halálos betegſégben, az Anglusok meg-ígérték nékie, hogy fel-adgyák ezen erösséget, ha bizonyos idö alatt ſegítſégek nem fog érkezni, ö azomba meg-hala, meg-tudván eztet az erösség' Commendánsa

ki-jött, és a' ſátorába menvén, a' mint ki volt terítve, melléje le-térdeplett, és az erösség kúltsait meg-hidegedett kezeire tette. Ennyire betsülte, még az ellenſég-is ezen Vitéz de Gveslint.

Károly, a' kit böltsnek neveztek, tsak kevés ideig élt utánna, ezen Fejedelem, az Orſzáglásban remeknek mutatta magát lenni. Az ö böltsesſége, gazdálkodása, és Politicába mélyen való bé-látása által mindeneket helyre hozott, még pedig úgy, hogy a' Népet megkönnyebbítette, jól lehet nagy kintset-is gyüjtött. Ö néki nagy Flottája vólt, és öt ármádája holott, a' midön az orſzáglásához fogott, alig tudott 1200 katonákat mutatni. Ö a' Truppoknak rendetlenſégeit meg-tudta zabolázni, a' kik a' békeſségben gyakran több félelmet tudtak okozni, mint ſem haſznot a' háborúba. Ö betsült, meg-is jutalmazott mindenféle érdemet, a' tudományokat-is, és a' ſzép meſterſégeket, a' mellyek éppen akkor kezdettek nevekedni. Tele vólt ö buzgóſsággal a' jó erköltsök aránt, és kit-kit fel-ébreſztett önnön ſzép erköltseivel. Szóval, az ö fel-tett tárgya a' vala, hogy a' Királyoknak hatalma, a' jó tselekedetekből állana, el ſem állott ö ezen tárgyától.

TIZEDIK

TIZEDIK TZIKKELY.

Negyedik Károly Császárnak Uralkodása. — És Spanyol Országnak állapattya.

Luxemburgi Negyedik Károly Császár, és Cseh Országi Király 1378-dikba meg-hala. Itten fogunk emlékezni, némelly Országlása alatt történt emlékezetre méltó dolgairól, a' mellyek ha elöbb hozattattak vólna elö, tsak confusiót okozott vólna azoknak megértések. Ezen Fejedelem tsak azon meg-útálásnak köszönheti, hogy Császárrá lett, a' mellyekkel a' Pápák Bavariai Lajoshoz viseltettek, ez mindenkor ki-tetszett azon gondatlan gyengeségéből, a' melly egy kevély pompával öszve vala kötve. Az ö Koronázása utólsó píhentése vólt azon ez Országba haldokló Császári hatalomnak. A' Viscontiak, a' kik birtokába vóltak Majlandnak, tsak ollyan okkal ereszteték-bé a' Városba, hogy igen kevés kísérökkel jöjjönbé, és ö ezért öket örökös Gubernátoroknak tette Lombardiába, a' hol ök magok Uradalmokat erövel vették-el. Rómának kapuit-is elöbb meg-nem-nyitották nékie, hanem minekutánna meg-ígérte, hogy még azon nap el-fogja hagyni a' Várost, és a' Pápának engedelme nélkül annak Megyéjébe nem fog bélépni. Telhetetlen vólt a' tiszteletek meg-nyerésében, a' mellyet ö maga meg-alázásával

vásárlott. Annakutánna Avignonba mene, hogy ötet Ötödik Orbán Pápa, mint Arelatumi Királyt koronáza-meg. Onnat viszsza-ment Olasz Országba, hogy maga Gubernátorait a' Viscontiakat meg-fedhesse, mivel a' Szent Széknek ellenek sok panaszszai vóltak, és hogy eröszak tételeiket meg-tílthassa, de ö egész útazásával tsak aztat végezte, hogy ö a' Nagyoknak, és a' Respublicáknak, azon kevés jussait, a' mellyekkel még ottan bírtak, a' Császároknak el-adta. Már a' Velentzéseknek Verónát, Páduát, és Vitzentzát-is el-adta. Most ezekhez, diadalmai által, Második Ferentz Császár, és Királyunk ö Felsége jutott.

Már most azon nevezetes Arany Bullárol szükség szóllani, a' melly 1356-dik esztendöbe, engedelmével az egész Német Ország Státussának, mint annak törvényes fundamentoma készíttetett. Ez képzellésével a' hét fö bünöknek, és Szent János titkos láttásaiba álló hét gyertya tartókkal, symbolizáltatott a' hét Electorokra ezen Bullába. Az Electorok pedig ezek: Három Érsekek, úgy mint a' Moguntziai, Coloniai, és Triveriumi. A' Cseh Országi Király; a' Rhénusi Palatinus, vagy-is Pfaltzi Gróf; a' Saxoniai Hertzeg, és a' Brandeburgiai Mark-Gróf, a' ki most Prussiai Király-is, de mostanában már többen vannak. Mivel Negyedik Károly Cseh Országi Király vólt, és ellensége a' Bavariai háznak, és az Austriai házat-is írígy szemmel nézte, nem lehet tsudállani, hogy Cseh Országot ezeknek elibe tette. Ezen Arany Bullába ki vagyon téve minden Electornak a' Korona mellett való szolgálattya. Az-is benne állott, hogy a

Császári

Csáſzári válaſztás Francofurtumba a' Koronázás pedig Aquisgránumba essen-meg a' Coloniai Érsek által, és hogy az Új Csáſzár az első Orſzág Gyülését Norimbergába tartsa, és hogy az Electorátusok oſztatlanúl mindenkor az első ſzülöttre hárúllyanak. Két harmad réſze azon Bullának a' Koronázás pompájáról, és az Udvari Czeremóniákról ſzóll. Ezek vóltak foglalatosſágai egy Fejedelemnek, a' ki egéſz maga nagyſágát a' Czeremóniákba tartotta, és magát minden Királyokon való Uralkodónak lenni vélte, mivel magát a' leg-fóbb Német Orſzági Urakkal ſzolgáltatta.

Életének utólsó eſztendejébe, az az: 1378-ba, Frantzia Orſzágba jött, hogy ott egy ajtatos fogadását Szent Mark Apatúrſágába véghez vihesse. Jól lehet Ötödik Károly Király, az ő Testvérének fia vólt, de még-is meg-tartatott a' Czeremóniákba, és Complementumok veteſébe, a' leg-ſzorossabb Régula, hogy ezek által a' Csáſzárnak elsőſége minden Királyok felett ki tessék. Ezek mellett úgy állott Bartolus egy törvény túdó, mint a' hit ágazati mellett. De már ezekből ſokba alább hagytak, hanem a' Spanyol Udvarnál még ma-is ſok meg-vagyon.

Ezen universális Monarcha pedig maga birodalmába olly Kis Úr vala, hogy a' Méſzárosok Vormátzia Városába, az ő Eqvipázséját le-akarták árestálni, mivel húsokat, a' mellyet előre adtak nékie, ki-nem-fizethette. El-végzette a' Csáſzári jóſzágoknak el-adását-is. Ő a' Pápát kérte, hogy engedné-meg nékie a' fiát Venceslaust Római Királynak válaſztani, és minden Elektornak voksát 100000 arany forintokon vette-meg. Venceslaus, a' kinek ſzo-

morú esetérûl más helyen fogok ſzóllani, némelly Iróktól nagyon feketén írattatik-le, mivel nem az ö kívánſágok ſzerint uralkodott.

Spanyol Orſzág-is ezen Epochába mint az elött nyúghatatlankodott a' ſok háborúk miatt. Egy Portugalliai Király Elsö Dienes excommunicáltatott, mivel ö, a' kik réſzesültek fiának fel-támadásában, tömlötzbe tétette. A' kereſztény Királyok ollykor kötésbe állottak a' ſzeretsenyek ellen, de többſzör vóltak egymás ellen. A' Castiliabéliek meg-vették Gibráltárt, és abból megint ki-üzettettek. Tizennegyedik Alphonsus Castiliai Király ditsöſégeſſen uralkodott, de ellenbe az utánna következett Király kegyetlen Péter, olly fene vala, hogy kit-kit maga körül meg-akart ölni. A' Navarrai roſz Király Károly maga roſzſzaſágát inkább Frantzia Orſzágba, mint ſem magáéba mutatta-meg. Negyedik Péter Aragoniai Király azon idöbe maga Népének Tyrannusa vólt. Mindazonáltal jól lehet mindenütt könnyekkel egyelített vér-patakok folytak, még-is a' Fejedelmek a' vadakkal való viadalokban, és más haſzontalan hívſágokban pazárlották magok kintseit. Az ezekhez való ſzeretete Spanyol Orſzágnak ſok ideig ſzerentsétlen következéseket ſzült.

Algezirás Városa 1340-dikbe a' Castiliabéliek által ostromoltatott, és ez magát 1340-dikig óltalmazta. Ez innen következett, hogy a' ſzeretsenyeknek nagy ágyúi vóltak, a' mellyek a' kereſztényeknél még akkor esméretlenek vóltak. Kétſég kívül ezeknek fel találói a' Maurusok vóltak, mert némelly Históricuſok így tartyák, aztat-is bizonyíttyák, hogy az

az Anglusok azokkal elsöben 1345-dikbe a' Creci ütközetbe éltek vólna. Hanem Cristiáni Ur, helytelenül teſzi aztat ki, hogy a' Puskaport Rogerius Baco a' tizennegyedik ſzázba elſö találta vólna fel, mert eztet Svartz Bertóld, egy Franciscánus Barát, találta-fel elsöben, Negyedik Károly Császárnak idejében, de nem akarja eztet egy Barátnak engedni.

TIZENEGYEDIK TZIKKELY.

Szép Mesterſégek, és Tudományok Olaſz Orſzágba, és más Orſzágokba-is.

Olaſz Orſzágban, némelly haſznos, és kelemetes Mesterſégek kezdettek fényleni, ottan Fajántzokat, a' mellyek a' Porcellánál valamivel alább való edények, Tükör üvegeket Pápa ſzemeket, Papirost, Musicális parteseket, és több más illyeket fel-találván munkáltak, mivel a' kereskedésekhez való ſzeretet, a' Városokban ſokat talált-fel, a' mellyek Olaſz Orſzágon kívül faragatlan, és nyers állapatban vóltak. Hogy üveg ablakok lettek vólna, vászonyból ümögök viseltettek vólna, gyertyákat égetni, minden nap meleg ételeket enni, ezüst késeket, és villákat tartani, mind ezek a' Tizenharmadik Században még igen nagy hívságoknak tartattak lenni.

A' Langve-

A' Langvedótziaiak, és Provinciabéliek példája, ſzerint az Olaſzok a' Verselésre adták magokat, és hamar magok Mestereit fen-is haladták. Dantes, a' ki Florentziai vólt, és 1321-dikbe meg-hala, a' maga különös munkáiba ollyan ritka darabokat hagyott hátra, a' mellyek még ma-is példáúl ſzolgálnak, hogy azokat kövessék. Azon üldözésekért, a' mellyeket Nyóltzadik Bonifácius Pápától ſzenyvedett, mivel ö Gibellinus vólt, boſzút állott rajta maga Verseibe, és érezhetövé tette, hogy a Nagyok-is, a' bölts embereknek pennájától félhetnek.

Ö utánna Petrárcha Toscániai ſzülemény, a' ki Frantzia Oskolákba tanúlt, az Olaſz nyelvtöl meg-lelkesítetvén, abba több grátziákat, és érzékenyſégeket nyert. Bogátz, a' ki azon idöbe élt, ezen nyelvnek a' maga elmés, és ékes Prosájával, egy bizonyos meg-határozást adott. A' többi nyelvek még ki-nem vóltak munkálva, de az Olaſzoknak nagy fortéllyok-is vólt, mivel az ö nyelveknek fundamentoma a' Deák nyelv vólt, mivel azon Orſzágba, a' mellybe a' Rómaiaknak féſzke vólt, egyedül ezen beſzéllettek, ez meg-is maradott, és mivel a Barbaries ezen Orſzágba, úgy mint más Orſzágokba, bé-nem-hatott, eztet még meg-ékesítették. Azon Borostyánból fonatott Korona, a' mellyet Petrarch Rómába nyert, nagy tiſztelet vala, a' melly nékie több helyeken-is adattatott, és olly nagy rúgó toll vala, hogy általa ſok Talentumok mozgásra hozattattak.

Ezen nagy lélekkel bíró Verselö le-írta, de egy kevessé ſzabadabb pennával, Negyedik Károly Csáſzárnak az ö Koronázását, és ugyan azért

azért meg-kelletett nékie ígérni, hogy többé Rómába nem fog menni. Ö így tette-ki maga gondolatit, mintha Károly Constantinushoz irna, hogy nagy bátorſág vólna az, egy Pápába, hogy egy Monarchának mint ſzabadſág Attyának, el-venni kívánná ſzabadſágát, mert úgy mond, minémü gyalázat vólna ez, és megaláztatás, hogy a' kinek az egéſz Világ engedelmeſséggel tartozik, Ura ne légyen maga ſzeméllyének. Ezeket foglalta Petrarcha versekbe, és ezeket Milót Apátúr-is maga Frantzia nyelven írt Originális munkájába bé-tette. Ugyan azért meg-nem-foghatom, ezen munkának Német nyelvre való Fordítója, a' mellyekről az Originális Frantzia nyelven ki-jött Milótba egy ſzó sints, annyi motskos hazugſágokat, a' Római Pápákról, és az Anyaſzentegyházról Petrarcha ſzavaihoz mint tóldhatott, a' mellyekről ö nem-is álmodozott. Meg-nem elegedett ezen Fordító ezekkel hanem még a' Conciliumokról, Egyházi ſzokásokról, a' Kalastromokról, és mindenféle ſzerzetesekről, különösen a' Barátokról, annyi valótalánſágokat, a' mellyeket tsak maga gondolt ki-írt, hogy ha azokat ki-akarnám tenni, tsak a' drága időt veſztegetném-el, mért tselekedett többſzör-is illyeneket, már más helyen ki-tettem. Az illyetén rágalmazásai, nem nagy Apostolſág.

Már nem akartam ſemmit-is ſzóllani Milótnak Fordítójáról, de még ſem álhatom-meg, hogy Meséjét, a' mellyet ö a' Dominicánusokról gondolt-ki, az okos világ eleibe ki-ne terjeſzſzem, hogy elméjének ſavát, és élesſégét, a' Catholicus ſzerzetekhez való nagy ſzeretetét ki-ki által láthassa. Így kezdi ö eztet.

Melun

Melun János nevezetü ember, örömest a' Dominicánusok Templomába temettette vólna magát, a' mellyért-is ö egy ládát testált ezen Atyáknak, meg-is hagyta maga Testamentáriussának, hogy azon ládát, ezen jó Atyáknak hamarébb ki-ne-adgya, hanem el-takarítása után. — A' temetés felette pompásan véghez ment, a' melly után a' Testamentárius a' ládát által adta nékiek, a' Dominicánusok nagy örömmel fel-nyitották aztat, de nem találtak vólna abba egyebet, hanem tsak köveket, a' mellyen Geometrica Figúrák vóltak ki-rajzolva, mingyárt-is testét ki-vétették, és a' Parlamentumnak kelletett nékiek meg-parantsolni, hogy Kalastromokba temessék el ötet.

Melly együgyü Mese ez, mert elsöben okát nem adgya, hogy Melun mért tselekedte vólna eztet a' Dominicánusokkal. A' haldokló embernek nintsen-is illyen alá való dolgokra gondgya. Másodſzor a' Dominicánusok, melly ſzerzetbe annyi ſok bölts, és tanúlt emberek eleitöl fogva vóltak, ha mingyárt meg-akarta vólna-is öket Melun jádzattatni, mért vétették vólna ki-testét sírjából tudván aztat, hogy a' hólt test, a' boſzſzúſágot nem érezné, ſem aranyakkal a' ládát meg-nem-töltené. Egy gyáva passióját muttattya itt-ki a' Fordító.

HETEDIK

HETEDIK IDÖ SZAKASZ.

A' Napkeleti nagy meg-ſzakadás. — Frantzia Orſzágnak ſzerentsétlen állapattya Hatodik Károly alatt, és azon való ſegítése Hetedik Károlynak.

ELSÖ TZIKKELY.

Az Egyházi nyúghatatlanſágoknak éſzre vétele. Viſzſza-térése a' Pápáknak Rómába 1378-dik eſztendötöl fogva, közepéig a' Tizenötödik Századnak.

Mennél tovább mégyen a' Históriában az ember, annál jobban kelletik tsudállani, hogy a' Világ, az Anyaſzentegyház dolgai által-is nyúghatatlaníttatott, holott a' kereſztény vallás, Constantinus Csáſzárnak idejétöl fogva, virágzani kezdvén, és gyarapodni, mint lehet, hogy annyi erötſzaktételek, pörök, és veſzekedések ſzármazni, vagy-is inkább támadni látſzattattak abból. De ha valaki jól bé-tekínt az Anyaſzentegyháznak dolgaiban, meg-kelletik nékie vallani, hogy az Anyaſzentegyháznak kebe-

kebeléből ſemminémü pörök, viſzſza-vonások, és veſzekedések nem ſzármaztak, mert ez nem más, hanem az igaz Religió, a' Religió pedig miólta aztat a' Kriſztus fundálta, az Apostolok, több más ſzent Atyák-is tanították, mindenkor ſzent, igaz, és váltózhatatlan vólt, a' ki mindenkor a' ſzeretetet, egyeſséget, és békeſséget tanította, és ma-is taníttya, világ végezetéig, meg-is-fog maradni ezen ſzent valóſságában. Így lévén ezen meg-tzáfolhatatlan igazſág, nem ſzármazhatnak azon fellyebbi hibák az Anyaſzentegyház kebeléből, hanem más kút fóból, a' mint imigyen ki-is téſzem aztat.

Már én más helyen világossan ki-tettem, hogy ſok kereſztény Császárok, Királyok, és Hertzegek, 's több más Urak-is, buzgóſsággal, és tiſztelettel viseltetvén a' Szent Székhez, a' Kereſztényſégnek ezen igaz Trónussához, ennek önként ſok jóſzágokat, ſőt Tartományokat ajándékoztak, a' mellyek Patrimonium Sancti Petri neveztettek, és ezek Sáfáraivá, vagy inkább Protectoraivá a' Pápákat tették. Mivel pedig azon Fejedelmek, és Urak, azon ajándékról egéſzlen le-mondottak, az az: örökösſen által adták a' Szent Széknek, a' Pápák, a Kardinálisokat Collegiumba gyüjtötték, és edgyütt haſznos Világi törvényeket munkáltak, hogy azon Tartományokban lakó Népeknek ügyöket támogathassák, és az igazſág illendőképpen ki-ſzolgáltathasson nékiek, ſok Pápáknak jó gazdálkodása által ſok kints-is gyüjtődött.

Bizonyos dolog az, hogy az írígyſég ſoha ſem nyúghatik, leg-nagyobb bizonyſágai ennek, a' Római Pápák, mert idők jártával a' követ-

ke-

vetkezett Fejedelmek, a' Pápáknak jószágait, kintseit, meg-irígyelvén, meg-nem-gondolván aztat, hogy az előttök való Fejedelmek azokat buzgóságból ajándékozták a' Szent Széknek, majd mesterséggel, majd erőnek hatalmával ki-akarták azokat kezekből tsafarni. A' Pápáknak nem vólt más fegyverek az Excommunicatziónál, de végtére erre sem hajtottak, a' mellyért-is a' Szent Péter Patrimoniumának védelmezésére kéntelenítettek a' Pápák nem tsak katonákat állítani, hanem még más buzgó, és igazán gondolkodó Fejedelmekkel-is kötést tenni, és Alientziába lenni. Ez meg-történvén háborúk támadtak, és Róma mindenkor nyúghatatlaníttatott, valamint még a' mostani időben-is a' Frantziák által.

Gyakorta a' Fejedelmek magok között-is háborúskodtak, kiknek háborúja a' Szent Széket, jól lehet nem illette, de még-is mindenike a' Pápát segítségül hívta, a' Pápa ugyan mindenkor azon igyekezett minden tehetségével, hogy őket meg egyeztethesse, és békességre hozhassa, de ez ritkán történhetett-meg, azért-is kéntelenítettetett valamellyikével tartani, közönségessen pedig azzal tartott, a' mellynek igazságát vóltaképpen meg-esmérte. Gyakorta történt azomba, hogy azon Fejedelem, a' kivel nem tartott a' háborúba, szerentsésebb vólt a' másiknál, és már ekkor úgy üldöztetett általa, hogy még Rómába sem maradhatott-meg, hanem vagy Frantzia Országba, vagy-is Neápolis Országba kéntelenítettetett szaladni. Mi több, gyakran az ollyan Fejedelem, hogy ő nem vólna igaz Pápa, nem tsak ki-hírdettette, de még két három Kardinálisok, és Püspökök által, a' kik illyen Fejedelemmel

tartottak, más Pápát-is válaſztatott, tudgyuk-is, hogy ollykor két, ſöt három Pápák-is vóltak. De mindazonáltal az illyetén Pápák nem vóltak igaz Pápák, a' mint-is azok Pseudó-Pápáknak neveztettek, mert hogy valaki igaz Pápának tartattasson, egy két Kardinálisoknak, és Püspököknek válaſztása nem elég ahoz, hanem az egéſz Collegium Cardinalitiumtól a' Conclávéban kelletik válaſztatni, és ha ki illyetén Pápáknak uralkodását, és életét Natalis ab Alexandrónak az Anyaſzentegyházról írt Históriájában fogja olvasni, fel-találllya abban, hogy mindenike ſzomorú végett ért.

Meg-kelletik vallani, hogy vóltak némelly Pápák, a' kik nem leg-jobb erköltsüek vóltak, és mint emberek, a' viſzſza-vonásokra, a Világi dolgokban, okot adhattak, magok különös haſznokat keresvén, és így hibázhattak, de a' Religió dolgába mint Pápa redupplicative vévén ezen ſzavakat: *Qua Pápa*, ſoha ſem hibázhattak, hanem csak ſpecificative *Qui Pápa*. Mivel az Úr Istennek fia meg-ígérte, hogy maga Szent Ekklézsiája mellett mindenkor fog állani, a' melly ellen még a' pokloknak kapui ſem fognak valamit tehetni, már pedig mikor a' Pápa valamelly dolgot Qua Pápa meg-határoz, nem maga van ö ottan, hanem minden Kardinálisok, ſok Püspökök, és Ekklézsia Doctorai, a' kik a' dolgokat úgy meg-fontollyák, hogy lehetetlen leg-kissebbet-is azok ellen vetni, mivel maga mondgya: hogy valahol az ö nevébe öſzve fognak gyülni, ott léſzen maga-is.

Már tehát által fogja látni ki-ki, hogy azon pörlekedések, viſzſza-vonások, és annyi véres hábo-

háborúk honnat ſzármaztak, valóban nem-is az Anyaſzentegyháznak kebelébül, mert ez tele vagyon a' békeſségnek ſzeretetével, és mindenkor nyitva áll a' tőle el-ſzakadattaknak viſzſza-fogadására, csak a' Tékozló fiúval vallyák-meg, hogy el-tévelyedvén vétkeztek.

MÁSODIK TZIKKELY.

A' ſzakadásnak kezdete. — Fel-támadások Neápolisba, és Magyar Országba. — Nyúghatatlanſágok Frantzia, és Anglia Országokba.

Meg-halván Tizenegyedik Gergely Pápa, az új Pápának válaſztása olly ſzerentsétlen volt, hogy az 40 eſztendeig tartott ſzakadást okozott. A' Rómabéliek elsőben kérelmekkel, annak-utánna alkalmatlan javallások', végtére fenyegetésekkel, ollyan Pápát kívántak, a' ki Római ſzülemény, vagy leg-alább Olaſz vólna. Nem mérsékelhették ők indúlattyokat, azért-is nagy lármával, és zajos mérgelődésel bé-törtek a' Conclávéba, a' mellybe a' Kardináliſok Pápát válaſztani egybe gyültek. Ezen nagy erőſzakos bé-ütéstül meg-rettenvén a' Kardinálisok mingyárt-is hozzá fogtak a' Pápának válaſztásához. Ezen Kardinálisok között tizenhárman vóltak Frantziák, ezek Nemzetekből való Pápát kívántak, mint ez előtt egymás után már hárman voltak, úgy mint Hatodik Ke-

lemen, Hatodik Innocentius, és Tizenegyedik Gergely Pápa, a' többi Kardinálisok pedig inkább Olaszt mint sem Frantziát akartak. De mivel a' Római Nép nagyon garázdálkodott, mindnyájan meg-ijedtek, mingyárt-is nagyobb része a' Kardinálisoknak Prignanumi Bertalant, a' ki Neápolis Országából való vólt, és Bári Érsek vala, Pápának választotta, de hogy mingyárt választását ki-hírdessék nem tartották jónak lenni. Mindazonáltal azon Palátiumba, a' mellyben a' Concláve tartatott, bizonyos dolognak színe alatt ezen Bári Érsek bé-hívattatott, és már egyszer bent lévén köz megegyezésel ötet Pápának választották. Mivel pedig a' Concláve ajtaja nyitva vólt, a' Nép a' sok ezüst edényeket láthatta, hogy pedig azokat el-ne ragadgyák, frissen ki-hordattattak. Ezek után a' Római Nép a' Conclávéba berontott, és aztat akarta tudni, ha a' választás kívánsága szerint esette é vólna-meg. Látván a' Kardinálisok a' Népnek mérges indúlattyát, hogy Római szülemény tétetett vólna Pápának, tudniillik a' Szent Péteri Kardinális, úgy tettették magokat. A' midőn eztet a' Nép tisztelte vólna, mingyárt a' Kardinálisok közzül Sz. Angyal Várába magokat bé-zárták hatan, hárman a' Városból ki-mentek, és öten saját házokba tartózkodtak, és csak maga maradott a' Palátiumba a' Szent Péteri Kardinális, a' ki a' Népnek meg-mondotta, hogy ő Pápának nem választatott vólna, hanem a' Bári Érsek. Róma Városa Magistrátussának kedves nem vólt ezen választás, és még-is ezen választott Pápához el-jöttek azon öt Kardinálisok, a' kik magok házokba maradtak, és a' választás Decretu-

cretumát nékie el-hozták. Ezen Pápa, erre aztat mondotta, hogy ha az ő válaſztása, nem ſzabad, és Canoniça vólna, arra reá nem állana. De ezek után azon hat Kardinálisok-is, a' kik Angyal várába bé-zárták magokat, kijöttek, és a' most említett hat Kardinálissokkal ötet megint valóſágos Pápának válaſztották azon Palátziumba, a' mellybe a' Concláve tartatott vólt, és ötet a' ſzokott Ritus ſzerint az Apostoli Székre fel-is ültették, és meg-is koronázták Nagy öröm kiáltások között, és még azon Kardinálisok örvendezései alatt-is, a' kik a' Városból ki-mentek, és ötét Hatodik Orbánnak nevezték. *)

Ezen Pápa egy kemény, és maga feje ſzerint járó ember vala, ő alig ült-fel a' Szent Székre, mingyárást keménykedni kezdett, különössen a' Kardinálisok ellen, a' mellyért-is úgy meg-útálták ötet, hogy mellőle el-ſzöktek, és Agnániába mentek, a' hol is válaſztáſát erőſzakosnak lenni ki-hírdették, és más Pápát-is válaſztottak. Ezen válaſztás Neápolis Orſzágának Fondi Városába esett-meg, és a' válaſztatott új Pápa a' Genfi Grófnak Robertus nevezetű fia vólt, a' ki a' leg-nagyobb Fejedelmekkel Atyafiſágba vólt, és velek kötésbe-is állott, ezen Pápát Hetedik Kelemennek nevezték. Tsak három Olaſz Kardinálisok vóltak itten a' Conclávéba, azok-is úgy ámíttattak ide, hogy az ígértetett nékiek, hogy valamellyikét közűlök Pápának fogják tenni, azomba egyike ſe lett közűlök.

*) Mind ezek Natalis ab Alexandrónak Egyházi Históriájában vagynak Tom. XV. Art. 8. De Urbano VI. Fol. 116, & 117.

Nem vólt nehezebb mint aztat meg-kü-lömböztetni, hogy mellyike vólna a' valóſágos Pápa; ezen kétſégeskedésbe talán leg-jobb lett vólna, ha egyikét ſem esmerték vólna annak, mert így a' ſzakadásnak vége lett vólna, de így Europa réſzekre oſzlott, úgy, a' mint a' ſzükſég kívánta. Ötödik Károly Frantzia Király ſokáig tusakodott magába, miglen Kelemen réſzire hajlott. Anglia, a' Romai Birodalom, és a' többi Orſzágok Orbánnal tartottak. Az illyen ſzakadás, ha mingyárt más oka nem vólna is, elegendő lenne a' ſzívek fel-háborítására.

Orbán Pápa már előre azzal háborodást okozott, hogy mingyárt akkor, a' midőn Pápává lett, Conciliumot tartván, aztat mondotta: hogy ő a' Frantzia, és Angliai Királyokat illendő büntetésel fogja érdekleni, mivel egymás között nem tudnak békeſséget tartani, de Kelemen-is Pápának válaſztatott, leg-ottan amaz az Angliai Királlyal tartott Negyedik Károllyal, a' Csáſzárral-is, Flandriával, és a' Magyarokkal, Rómával, és Olaſz Orſzággal. Kelemen Pápa pedig Frantzia Orſzággal, Sabaudiával, Scótziával, és Lotharingiával.

Minden ſzerzetes Rendek-is meg-ſzakadoztak, úgy ſzintén a' Publicus Professorok-is, és a' fő Oskolák-is, egy más ellen irkáltak, firkáltak, és a' két Pápák-is egymást excommunicálták, és egymást Antikristusnak nevezték. Ezen ſzakadás a' leg-nagyobb, és legvalóſágossabb ſzerentsétlenſéget abba okozta, hogy mind Polgári, mind Religióbéli háborúkat támaſztott. Egy ármáda, a' melly Gaſcóniai, és Brittusi Katonákból állott, a' mellyet

Kele-

Kelemen Pápa Attyának Öttse állított fel, Olasz Országba mene, és Rómát meg-vette, a' holis valaki tsak szeme elibe akadott ölte, és vágta, de ezen ditsőssége nem sokáig tartott, mert a' Római Nép egybe tsődült, és ezen idegen katonákat maga kőfalai között mind le-öldöste, és ezen alkalmatossággal valamennyi Frantzia Papok Rómába vóltak, mindnyájan megsojtattattak. De tsak hamar annakutánna megjelent Kelemen Pápának egy hadi serege, néhány mért-földnyire Rómától, Orbán Pápának serege előtt, minden seregnek Zászlóin Szent Péter kúltsai vóltak ki-varva. Kelemen Pápának ármádája meg-verettetett, Orbán Pápa diadalma után Rómába maradott, Kelemen Pápa pedig sietséggel Avignonba szaladott.

Azon nevezetes Neápolisi Királyné Johanna, a' kirűl már fellyebb szóllottam, és itten vagyon helye, hogy melly véget ért ki-tegyem, Orbán Pápa ellen fel-álla, de hamar meg-érzette haragjának súllyát. Ezen Pápa leg-inkább azért haragudott reája, hogy azon bétsúszott Pseudó-Pápával Kelemennel tartott, mingyárt-is Éretneknek nevezte ötet, le-vetette Trónussáról, és egész Birodalmát Dyrakomi Hertzegnek adta. Szükség itten tudni, hogy ez, nem azon Dyrákomi Károly, a' kinek Első Lajos Királyunk fejét vétette, hanem más de ezen Familiából való. Orbán Pápa eladta a' Kamara jószágait, tsak hogy ezen Hertzeg azon pénzekkel a' Trónuson magát jobban meg-tarthassa, mert ezen Hertzeg Orbán Pápának meg-ígérte, hogy Capuát oda fogja adni a' Testvér Öttsének. Ezen Pápa jobban-is örült ezen Attyafiának szerentséjén mint akár-

melly dolgon, még tsuda, hogy ennyi Atyafi vér-is, tsergedezett mérges testében.

Johannának, jól lehet negyedfzer ment már Férjhez, még fem vóltak gyermekei. Ô fzerette vólna, ha lehetett vólna örököse, a' ki ötet óltalmazta vólna, és ugyan azért Lajost az Andegaviumi Hertzeget, Ötödik Károlynak testvér Öttsét, gyermeke helyett fel-vette, de a' Frantzia Királynak még azon eftendöbe, az az: Ezer háromfzáz nyóltvanadikba történt halála okozta, hogy azon fegítfég Frantzia Orfzágból el-nem-érkezett, a' mellyre várakozott. A' Dyrákomi Hertzeg az alatt egy ármádával el-érkezett. Orbán Pápa az által, hogy ötet Rómába meg-koronázta, és Neápolisba zürzavart indított, útat nyitott nékie dolgainak végzésére. Brunsvitziai Ottó, a' ki férje vala Johannának, meg-verettetett, és el-is fogattatott, Johanna pedig kéntelenítetett magát meg-adni, és így ô-is rabfágba esett. Ezen nyertes Fejedelem, levél által tanátsot kért Elsö Lajos Királyunktól, hogy mi tévö légyen a' Királynéval, mellyre a' vólt a' felelet, hogy azon halállal hallyon-meg, a' mellyel az ô Testvér Öttsét Harmadik Andrást ölettette-meg. Mingyárt-is Károly Hertzeg Aversa Városába vitettette, és azon a' helyen, a' hol András Király meg-fojtatott Johannát-is 1382-dik eftendöbe fel-akafztatta. Így büntettetett-meg ezen istentelen Afzfzonynak ártatlan Urán el-követett gyilkosfága. Elsö Lajos Király-is maga katonafágát vifzfza parantsolta jönni Magyar Hazánkba, mivel Néápolisba a' Pestis-is nagyon uralkodott.

Johanna

Johanna halála után Dyrákomi Károly békeſſégben uralkodott Neápolisba, de már aztat nem akarta tellyesíteni, a' mit a' Pápának ígért. Orbán Pápa ezen fel-indúlván, hevesſégében meg-feletkezett maga böltsesſégéről, és ollyan gondatlanúl tselekedett, hogy minden kísérők nélkül tsak ſzemélyesen el-mene ezen Vasallusához. A' már bé-hozattatott Czeremónia ſzerént tartozott vólna ezen Király, a' Pápának lábait meg-tsókolni, és lovát zabólájánál fogva vezetni, de ő ezen Czeremóniának tsak felét vitte véghez. Meg-fogta e' mellett ő a' zabolát, de a' Pápát fogſágba-is vezette. Orbán Pápa fogſágba vólt Neápolisba, és még-is mindenkor békeſség Projectumokat tett ezen Királynak, a' mellyért-is ollykor tiſztesſégesſen bántak vele, ollykor pedig meg-vetve. A' Pápa maga fogſágából ki-ſzökött, és Nocéra nevezetű kis Városba ment, a' hol-is kevés idő alatt maga tselédeit egybe gyűjtötte. A' Kardinálisok, és néhány Püspökök azon tanátskoztak, hogy Nocérába hagyván őtet, Rómába mennyenek, hogy ott' érdemessebb Pápát válaſzthassanak. Orbán meg-tudta az ő ſzándékokat, mingyárt-is maga ſzeme előtt meg-kínoztatta őket. De nem ſokáig tartott itt-is bátor meg-maradása, kénteleníttetett ő Genuába menni, melly Város néhány gályákat küldött érette, és ezeken magával el-is vitte, azon meg-nyomoríttatott Kardinálisokat, és Püspököket vas békókba, Genuába öt Kardinálisokat mindenféle halállal múlaſztatott-ki. Orbán Pápa békeſségbe hólt-meg Rómába 1389-dik eſztendőbe October hólnapjába, minekutánna 12 eſztendőkig ült a' Szent Széken. Az ő üldözője Dyrákomi Károly ſokkal ſzerentsét-

lenebb vólt Magyar Orſzágba, a' mint-is most mingyárt meg-fogjuk látni.

Dyrákomi Károly nem ſokáig uralkodott azon véres Neápolisi Trónuson, mivel Magyar Orſzágba halála történt. Ez pediglen miként esett-meg, mivel mindenik a' Magyar Históricusok közûl, vóltaképpen le-írta, nem vólna ſzükſég, hogy ide bé-iktassam, de mivel ez egy külsö Orſzágnak történeteivel ſzövevényes, rövideden tehát így teſzem-ki.

Dyrákomi Károly fia vólt Dyrácomi Lajosnak, mivel pedig Elsö Lajos Királyunknak gyermekei nem vóltak, tehát ötet ezen nagy lelkû Királyunk maga udvarába hozattatta, kevés idö múlva Horváth Orſzágnak, és Dalmátziának Bánnyává-is tette olly ígérettel, hogy halála után Magyar Orſzági Király fogna lenni. Ugyan tsak Második feleſégétöl Ersébettöl, a' ki a' Bosniai Bánnak Istvánnak Leánya vólt, két Leányai lettek, azért-is Lajos Király mingyárt másképpen gondolkodott, és elvégzette magába, hogy halála után, Mária leánya légyen Magyar Királyné, a' melly az idösbik vala, és eztet el-is jegyzette Vencelaus Csáſzár, a' Cseh Király fiának Zsigmondnak. Az ifjabbat pedig Hedvigist a' Lengyel Király Ulasdislaus vette-el. Nem felejtkezett-meg Lajos Királyunk Dyrákomi Károlyról-is, mert eztet a' Neápolisi Trónusra fel-emelte, és Katonákat pénzt-is adott nékie.

Lajós Király 42 eſztendeig tartott Uralkodása után Hazánknak ki-írhatatlan fájdalmára meg-hólt Nagyſzombatba 1384-dik eſztendöbe, teste pedig Székes Fejér-Várba igen nagy pompával, de ſokkal nagyobb sirások között temettetett-el.

Mingyárt

Mingyárt tsak hamar még azon eſztendőbe Mária Királyné meg-koronáztatott Attyának halála után olly végzésel, hogy míglen meg-nősődne, az Orſzág Kormánnya az Annyának Ersébet Királynénak kezébe légyen. Azon időbe Gara Miklós vólt Nándor-Ispány, a' ki porbúl emeltetett-fel ezen Méltóſágra. Ersébet Királyné minden dolgaiban ennek tanátsával élt, és mást meg ſem halgatott. Fel-támadtak ſokan a' Nagyok közűl Ersébet Királyné ellen, mellynek e' vala oka, hogy Lajos Király Veres Oroſz Orſzágba Magyar igazgatókat rendelt. Ezen Orſzágnak Podólia nevezetű réſziben, ezen Magyar Gubernátorok némelly Városokat, és Várakat Luipartnak Uladislaus Király Öttsének különössen Kamenek Várát el-adták. Meg-halván eztet Ersébet Királyné, nagyon meg-haraguvék, mingyárt-is tanátsot kért Gara Nándor-Ispánytól, hogy mi tévő légyen e' dologba, Gara Miklós illy ſzép tanátsot adott a' Királynénak, hogy ezek helyett, másokat kelletik küldeni egy jeles emberrel, azokat pedig Vason kell bé-hozattatni az Orſzágba, és mihent el-érkeznek, minden kegyelem nélkűl meg-kelletik őket ölettetni, mert így mások-is majd félni fognak. A' Királyné Bubek Imrét el-is küldötte, és egéſz Oroſz Orſzágnak fő Kormányozójává tette, és meg-parantsolta nékie, hogy az el-adott helyeket vegye viſzſza. Azon Gubernátorok Vason Hazánkba bé-is küldettettek, a' kik minden törvény tartás, és idő halaſztás nélkűl nem tsak meg-ölettettek, de még jóſzágaik-is elvétettek, gyermekeik pedig ſzámkivetettettek. Vajha a' Királyné másokat-is e' dologba meg-

halga-

halgatott vólna, de Gara Miklós senkit sem botsátott eleibe.

Mivel Nagy Urak vóltak a' meg-ölettettekkel vérségbe, azért-is ezeknek indúlattya még nagyobb lett, el-is tőkéllették magokban, hogy Mária Királyné fejérül le-veszik a' Koronát, és aztat Dyrákomi Károlynak a' Neápolisi Királynak fejére fogják tenni. Ezen tanátskozás a' Bosniai Fejedelemnek Várába tartatott, mellynek neve Tartstk, a' honnat-is mint követ Pál a' Zágrábi Püspök (a' kit ezen Püspökségre Lajos Király por sorsból emelt-fel) mindnyájok fejébe el-mene Neápolisba, és Károlyt a' Magyar Koronának fel-vételére kérte. Nem akart erre sokáig reá állani Károly, mivel Lajos Királynak hittel fogadta, hogy Leányait sem Magyar, sem Lengyel Országokba nem fogja háborgatni. A' felesége-is Margit Királyné kérte, esedezett, hogy ki ne mennyen, de Pál Püspök addig hitegette, míg útnak nem indúlt, a' mint-is elsőben Segniába, annakutánna Zágrábba, és végtére Budára értek.

Ersébet Királyné meg-tudta a' pártosok dolgát, mingyárt-is írt Zsigmondnak, hogy jönne, és esküdne-meg a' Leányával, mert nagy vólna a' veszedelem. El-érkezett Zsigmond, meg-is esküdött Máriával minekelőtte még Károly Budára érkezett vólna, de mingyárt visza-mene Cseh Országba, mert onnat hadi erőt akart hozni. Az alatt el-érkezett Károly, és Ersébet Királyné Leányával edgyütt eleibe menvén köszöntötték ötet, kérték-is, hogy a' Királyi Udvarba szállana. Károly viszont köszöntötte a' Királynékat, de tsak hímezett-hámozott, és aztat mondotta: hogy tsak azért

jött

jött vólna bé az Országba, hogy a' támadott zendülést mint közben járó le-tsillapíttsa. Azomba az Udvarba sem akart szállani, tartván attól, hogy Labyrintusba ne kerüllyön, hanem a' Pártosok által rendelt szállását foglalta-el. Harmad napon Gyülést tartott, a' mellybe Királynak-is válaszlatott, és válaszlását a' két Királynéknak tudtára-is adta. Ezek bánattyokba majd nem tudtak hová lenni, Ersébet bíztatta maga Leányát, és bé-menvén a' Gyülésbe, által adta nékie a' Királyságot Leányának nevébe.

Dyrákomi Károly aztat vélte, hogy jó karba vólnának dolgai, és hogy a' fején már két Korona vólna, azért-is 1384-dikbe December ötödik napján, meg-koronáztatta magát Székes Fejér-Várba. Ersébet, és Mária Királynék jelen vóltak ezen Solennitásnál, fájt szívek lelkek, főképpen mikor Lajos Királynak Mausoleumára vetették szemeiket, jajgattak, és sírtak, velek pedig a' Nép. Látván Gara Miklós a' két Királynénak mérték felett való szomorúságát, aztat tanátslotta Ersébet Királynénak, hogy Károlyt valamelly szín alatt hívja magához, ő meg-fogja ölettetni. Ersébet, mint mindenkor tanátsát, úgy eztet-is bé-vette, mingyárt-is Gara Miklós ennek véghez vitelére Forgats Balást egy nevezetes Vitézt bérlett.

Egy nap estve felé Ersébet Királyné Károlyt Udvari tiszttye által kérette, hogy hozzája jönne, mintha a' Zsigmondtól Cseh Országból vett levelet kívánná vele közleni. Minden gyanúság nélkül el-is ment ő, 's köszöntvén egymást le-ültek, és beszélgettek. Már harmad nap az előtt ki-hírdette Gara Miklós, hogy Leányának menyegzőjét fogja tartani, és pompásan

pásan hozzá-is kéſzült, főképpen ſok lovassa vólt, a' kikkel már Budán a' Várba vólt. Leſzálván lováról bé-mene a' Királynéhoz Forgátsal, látván ötet Károly, abból éppen ſemmit ſem tett, mert tudta, hogy mindég Ersébet óldala mellett ſzokott lenni. Gara Miklós bútsúzni kezdett, mintha a' Lakadalomba kívánna menni, azomba intett Balásra, ki-is mingyárt ki-rántván pallosát, úgy meg-vágta fejét Károlynak, hogy aztat orráig hasította. Nem hólt-meg mingyárt, hanem Udvari ſzolgái által ſzállására vitettetett, és onnat Visegrádba, a' hol-is tsak hamar ki-adta lelkét 1385-dik eſztendőbe; uralkodott mint Magyar Király 39 napig.

Mint folytak annakutánna a' két Királynéknak, úgy a' Pártosoknak, és Hazánknak-is dolgai, azoknak meg-tudása végett Hazánk Históricussaihoz útasítom a' kegyes Olvasókat, a' kiknél mindeneket fel-fognak találni, az én munkámhoz tsak Dyrákomi Károlynak történetei vóltak ſzükſégessek, mivel pedig azokat ki-tettem, munkámba tovább megyek.

A' Magyarok Mária Királynét tartották; Károly halála után Királynéjoknak, mígien a' környül való állások meg-nem-változtak, Neápolisba pedig Dyrácomi Károlynak fia Láſzló, a' ki Lancellotusnak-is neveztetett, hágott-fel meg-ölettetett Attyának Trónussára, még pedig Orbán Pápának engedelmével, a' kinek mind azon jóſzágok ajánltattak, a' mellyeket Attyafiai réſzire fog kívánni. Más felől pedig Kelemen Pápa Második Lajost Feudáriussává tette Neápolis Orſzágának. Ez fia vólt Anjou Hertzegnek. Mind ezen történetek kút fejei lettek a' nyomorúſágnak, és háborúknak.

Anglia,

Anglia, és Frantzia Orſzágok ſzánakodásra mélto ſorsban vóltak akkor, ſemmit mást nem lehetett látni, hanem tsak ſzakadásokat, és bomlásokat. Második Richardusnak Bátty ai, a' kiknek kezébe az Orſzág kormánnya vala, inkább vígyáztak magok haſznokra, mint a' köz jóra. 1381-dik eſztendőbe egy új adó miatt a' föld népe fel-támadott. Ezeket leg-inkább egy prædikálló Pap bújtatta-fel, kinek ſzájába, valamint a' mostani Frantziáknak tsak ezen ſzavak vóltak: Hasonlóſág, és Szabadſág.

Azon rebellis emberek magába London Városába, nagy erőſzakokat vittek véghez, de ők-is hamar, valamint a' Jacobinusok Frantzia Orſzágba, meg-aláztattak, mivel jó Vezérek nem vólt, és a' hadi gyakorlást ſem tudták. Ezen Zenebonának e' vala oka, hogy egy Adó ſzedő el-mene egy ſzegeket munkálló kovátshoz a' leányáért fő pénzt kérni, a' kováts, kinek neve Vatfiller vala, aztat mondotta: hogy az ő leánya nem érte vólna még-el azon eſztendőket, hogy fejétől kellene nékie fizetni, az Adó-ſzedő illetlenül ſzóllott, és aztat mondotta: hogy már kurva-is lehetne belőle; megharagudott a' kováts, és pörölyével helybe agyon ütötte. Meg-látván a' paraſztok ezen vitézſégét, mingyárt Vezérjeknek tették, kevés idő múlva ſzáz ezerre ſzaporodtak, és Londonba bé-rontván, égettek, rablottak, és puſztítottak, a' Király Vatfilert magához hívattatta, és míglen vele beſzéllett a' Londoni Polgár-Mester egy buzogánnyal agyon ütötte.

A' Királynak gyengeſége, és ſok adakozáſa maga kedves embereinek, és azon nagy igyekezet, hogy Bátty ának a' Királynak járma alól ki-ſzabadúlhasson, még nagyobb veſzélyekbe

ejtette

ejtette ötet. Minden Királyi hatalmától meg-is foſztattatott, és Ministereit meg-ölték. De minekutánna huſzonkét eſztendöket ért vólna, a' Birodalomra magát alkalmatosnak lenni kihírdettette, és egy ideig látſzatott-is uralkodni, de éppen akkor ásták alája azon vermet, a' mellybe egyſzer bé-taſzítasson.

Kétſég kívül Frantzia Orſzágnak ezen nyúghatatlanſágokból haſzna lett vólna, ha Ötödik Károly élt vólna. Ezen nagy Királynak halála után, minden fortélyoknak, és rendetlenſégeknek tárgyává lett; az Anjoui, Berri, és Burgundiai Hertzegek, a' kik Testvérei vóltak a' meg-hólt Királynak, és Attyokról való Bátyok az ifjú Hatodik Károlynak, magok tehetetlenſégek miatt, a' Népnek ostorai lettek, és egy fel-támadásnak mirígye meg-is veſzteget-te öket roſz orſzáglások miatt. A' Királynak Flandriába vólt háborúja, a' hol a' Nép maga Fejedelme ellen, a' Burgundiai Hertzegnek Ipája ellen fogott fegyvert. Minekutánna ö a Flamendereket 1382-dikbe Roché mellett megverte, a' Párisbélieket-is érezhetöképpen megakarta büntetni, de ö inkább öket határozatlan hatalma alá engedte maga Attya Testvéreinek, a' kik vele-is parantsoltak. Azon Anjou Hertzegnek háborúskodása alatt, a' mellyet Olaſz Orſzágba folytatott, héjába való rendelések tétettek Anglia ellen, és mind azon költſégek, a' mellyek azokra tétettettek, el-vóltak veſztve. Szóval: úgy tetſzett, hogy a' Királyſágot fej ſzédülés, vagy éppen vakſág kormányozná.

Hogy Hatodik Károly Angliába a' ſzárazra ki-ſzálhasson, Sluisba annyi ſok hajókat felkéſzíttetett, hogy azokkal a' mint mondották, Frantzia Orſzágtól egéſz Angliáig egy hídat tsinál-

tsináltathatott vólna rajtok, de mivel ezen hajók közül sokan, épületre való fákkal meg-vóltak terhelve, hogy azokból az ellenség földgyén a' katonák számára házakat építhessenek, tehát akkor mindenütt a' fa házakról vólt a' beszéd, a' mellyeket Sluisbe építének, hogy Angliába vigyék. Ezen dologból még-is semmi sem lett, mivel Berri Hertzeg, hogy ez megne-eshessen Angliától nagy summa pénzt vett-fel, és maga Trupjaival a' rendelt hellyre olly későn érkezett, hogy Aqvilónak szelei leg-nagyobb részit á' Flottának minden Magazinumokkal semmivé tették.

Egy meg-koronáztatott Zsivány, és rosz ember a' Navarrai Király még az egész Királyi Familiát meg-akarta étetni, de ezen kegyetlen szándéka ki-tudódott. Ezen fene állat meg-hala egy eset által, a' melly valósággal Isten ostorozása vólt, és így történt: Ô a' bujaságtól meg-erötleníttetett testét pályinkával meg-áztatott posztóba szokta vólt bé-varrattatni, hogy meg-erösödgyön. Egykor szintén illyen testel egy vad Nymphától haza érkezvén, az ö kamarás inassa bé-varta ötet illyen pályinkás posztóba, de olly gondatlan vólt, hogy el-felejtette magával ollót hozni, el-végezvén tehát a' varrást a' Czérnát gyertyával égette-el, hozzá érvén a' posztóhoz, e' mingyárt egy lángba vólt, és míglen segítettek rajta, iszonyú fájdalmakat szenyvedett, és harmad napon nagy kínok között meg-is hólt. A' Parlamentum, halála után, Processust formált ellene, de ezen Processusnak semmi következése se vólt.

Végtére Hatodik Károly maga akart uralkodni, és az Országot által-is vette 1388-ba.

Ha bőltsen uralkodott vólna, helyre állíthatta vólna az Országot, de mivel gondatlan, hírtelen, és könnyen gondolkodó vólt, ezen Criticus környül való állásokban aztat nem tselekedhette, sőt mivel sem a' törvényeket, sem maga kötelességét nem tudta, a' rosztzat még meg-szaporította, ámbár ő jó-is, és Vitéz-is vala.

Az Anyaszentegyháznak szakadása, éppen nem vólt ostora a' Nemzeteknek. Hatodik Orbán Pápa, Kelemen ellen, és a' vele tartók ellen, keresztes háborút írt-ki. Egy Angliai Püspök, a' ki a' keresztteseknek Vezére vólt, Flandriába bé-ütött, ámbár Flandria Orbánnal tartott, és Hatodik Károly által, a' kinek óltalma alatt állott, ezen tartománynak Grófja ki-is hajtatott, még-is Második Kelemen, hogy maga udvarát meg-tarthassa, a' melly 36 Kardinálisokból állott, a' Frantzia Templomokat pusztítani engedte. Egy erre hatalmaztatott Barát, minden Egyházi jövedelmeknek felét be-is hajtotta, és még parantsolattya vólt, hogy valaki ebben ellent állana, egész jövedelmét el-venné. A' Papoknak, és Universitásoknak panaszszai egy Edictumot nyertek ezen erőszak tétel ellen. A' Király első Præsidensét küldötte-el e' dologba a' Pápához, és annakutánna maga-is hozzá ment Avignonba. Kétség kívül azért, hogy fájdalmit meg-enyhítse, mivel azon pusztítást meg-nem-engedte néki.

Hasztalan hízelkedés vólt az, hogy Orbán Pápának halálával, a' Pápaságért következett háborúnak vége lészen. Kilentz Olasz Kardinálisok Bonifáciust választották helyette. Ezen választás leg-alább abba használt, hogy

Károlyt

Károlyt attól tartóztatta-meg, hogy kereſztes háborút nem kezdett a' Törökök ellen, a' mint akarta vala, mivel el-hitették vele, hogy jobb vólna az Oláſzok ellen háborúskodni. El-is tökéllette Hatodik Károly magába, hogy Oláſz Orſzágba fog menni, hogy ottan a' Pápát megronthassa, de ezen fel-tétele-is abba maradott, és csak egy gondatlanſág miatt. Craon Péter gyilkos módon meg-támadta a' Connetablét, kinek neve Clisson vala, és annakutánna a' Britanniai Hertzeghez futott. Clisson ſebeiből fel-gyógyúlt, és a' Király Craonon boſzúzút akart állani, azért-is ezen Hertzeg ellen kereſztes háborút kezdett. Mihent a' Britanniai Hertzeghez érkezett Craon, mingyárt ki-adattatását kívánta a' Király, de a' Hertzeg aztat mondotta, hogy már nem vólna udvarába, holott titkon tartotta, a' mellyért-is a' harag, és hűſég ollyan változást okozott a' Királyba, hogy meg-örült, melly betegſége harmintz eſztendeig tartott, és annakutánna eſzére térvén, nagyon ſzívére vette azon esetét.

Érdemes dolog, hogy ezen esetét, vóltaképpen ki-tegyem, a' mint-is így történt. Már 1392-dik eſztendőbe, Februárius hólnapjába meg-betegedvén a' Király, éſzre-vették rajta, hogy az örülésnek jeleit mutatná, de még-is ſzerentsésen fel-gyógyúla. Augustus ötödik napján le-ütött ſzemekkel, és ſzomorúan meg-indúlt ő Bretagne felé, nagy hőſég vólt, még-is minden fegyverein felül, egy fekete bársony kabátot öltött-fel magára, fegyvere alatt pedig, a' nélkül-is ſzokott gunyája rajta vólt, fejét-is melegen takarta. Kevés kísérőkkel mene ő kereſztül a' Mansi erdőn; ezen erdőbe egy rút, és úkor tekintetű ember mezíte-

len fövel, és lábakkal a' fák közül ki-ugrott, és a' Király lovának zaboláját meg-kapván, félelmes hangal így kiálta-fel: *Fordúly viszsza Király, mert el-vagy árúlva!!!* Ezen esméretlen, kiáltása után bé-szaladott az erdöbe a' nélkül, hogy valaki ötet üzni akarta vólna. A' Király meg-némúlt ijedtébe, el-halványodott, és reízketett, de még-is úttyát követte azon az erdön által. Ki-érvén az erdöbül, homokos mezöre ért, a' mellyen majd el-szenyvedhetetlen höség vala. Közel a' Király után mentek két fö Inasok, (Pázsék) az egyike, a' lántsáját vitte, a' másika pedig mellette a' fedezö tártsáját. Történt azomba, hogy amannak kezébül a' lántsa, mivel talán szúnyokált a' tártsára esett, ez nagy zördülést okozott, a' melly által a' Királynak agya veleje, nagy rendetlenségbe hozattatott úgy annyira, hogy aztat gondolta, hogy azon rút embernek mondása bizonyossan bé-tellyesedett vólna, és el-lenne árúlva, mingyárt-is ö kardot rántott, és keménnyen mind jobbra, mind balra vagdalt, és sokakat kíséröji közül meg-is sebessített, de még-is egyet sem ölt-meg. Az ö Testvér Öttse az Orleáni Hertzeg, az elsö lármára mingyárt hozzája jött, mi dolog nem tudta, de mivel ötet-is sebbe ejtette, viszsza-tére. A' Burgundiai Hertzeg kiáltott, hogy a' Királyt ragadgyák-meg, de senki sem mérészlette kezét reá vetni. Utóllyára ketté tört a' Király, kardgya, és ekkor meg-is fogták ötet, és a' Berri, és Burgundiai Hertzegek parantsolattyára, egy ökrös szekérre fel-tették ötet, és Mainsba viszsza vitték, onnat pedig egy az Osae vize mellett álló kastéllyába. Ezen két Hertzegek mingyárt-

gyárt-is által vették az Orſzág birodalmát, és azon ármádát, a' melly Bretagné ellen rendeltetett ſzéjjel botsátották. Meg-jelenése azon rút embernek az erdöben, bizonyossan a' Berri, és Burgundiai Hertzegeknek dolga vólt, mivel ök uralkodni akartak, és a' Bretagniai háborút-is ellenzették, és mivel Connetable Cliſſont a' Királynak kedves emberét-is útálták, ez bizonyſága annak. A' Királynak meg-tébolyodása még erössebb lett, mivel egy Bálba majd meg-égett, és valamikor maga nevét hallotta, mindenkor igen mérges lett. Maga Királynéját éppen nem ſzenyvedhette, ſenkit mást-is, egyedül Testvér Öttsének feleſégét az Orleányi Hertzegnét Valentinát, és eztet kedves húgának-is nevezte, ſokan aztat-is mondották, hogy ö babonázta vólna meg ötet, de ez paraſzt emberekhez illö hazugſág vólt.

Az Angliai Király, a' ki mindég magát nyúghatatlanſágokra ki-tette, és a' ki Frantzia Orſzágnak ſzerentsétlenſégeit maga haſznára nem tudta fordítani, Hatodik Károllyal kívánt egyesülni, eztet meg-is nyerte, és még leányát-is Isabellát feleſégül, ö mingyárt-is 28 eſztendöre fegyver nyúgovást kötött, és viſzſza-adta azon Városokat, a' mellyek az elöbbeni Uralkodás alatt Angliának adattak, úgy mint: Brestet, és Cherburgot bizonyos ſumma pénzért. Ezen két Királlyok ſzeméllyesen jöttek együvé, hogy a' ſzakadásról végezhessenek. E' vala kívánſága az egéſz kereſztény Világnak, de egy akadály adta elö magát, a' melly ſem éſzſzel, ſem pedig a' Religióval el nem háríttathatott.

Kelemen Pápa, a' ki úgy tettette magát, mintha a' békeſséget ſzívébül kívánná, még is

maga gondolatú vala, maga hívatallyára való nézve. Ő szünet nélkül vette az Egyházaknak jövedelmeit. A' Párisi Universitás, a' melly mindég hatalmassabb lett, jól lehet a' prédálás által sokat szenyvedett, és a' nyilván való inséget-is nagyon szívére vette, három módokat adott elő az egyesülésre, úgy mint: hogy a' két Pápák, vagy tegyék-le magok hívatalokat, vagy Compromissum által vessék alája magokat, néhány válaszlandó Bírák ítéletének, avagy-is végtére mindeneket egy Conciliumnak végezésére bízzanak. Mivel a' Király, vagyis inkább Hertzeg Berri, ezen elő adásokra semmit sem hajtott, tehát az Universitás maga Oskoláit bé-zárta. Illyen fel-lázasztó maga viselet, jónak tartotta aztat, mivel a' dolgokkal való ellen élés igen nagy vala. Azon Universitásnak fel-tétele, a' mellyet egy kemény levélbe iktattak-bé, és Kelemen Pápának elküldöttek, olly nagyon érdeklette szívét, hogy meg-betegedvén meg-hala.

A' Kardinálisok Avignonba tartatott Conclávéba összve esküdtek, és még mindenike különössen-is, hogy az újonnan válaszlandó Pápa maga hívatallyáról tégyen-le, ha aztat tőle sokan fogják kívánni, hogy ez által vége szakadhasson a' szakadásnak. Minekutánna Hetedik Kelemen Pseudó-Pápa Avignonba meghala, ugyan ottan válaszlatott Pseudó-Pápának Luna Péter, a' ki-is Aragoniából való vólt, de csak a' vele tartó Kardinálisok által. A' szakadás alatt történt válaszlása, és azértis a' Rómába lévő Kardinálisok kétséges Pápának tartották ötet lenni, és végtére a' Pisa Városába tartatott Concilium által Antipápának

nak lenni ki-hírdettetett. *) Még mint követ Párisba, és Spanyol Országba, áll-ortza alatt jol tudta maga dolgait folytatni, de ő aztat letette, mihent a' három Korona a' fejére szállott. Az ő édes beszédjének nagyon hittek, és külső jeleire tekíntvén, aztat tartották felőle, hogy ő a' békességre hajlandó vólna, és ezekre való nézve, kedvessen vétetett ő mint Pápa. De híjába jöttek három Királyi vérből született Frantzia Hertzegek, a' kik Prælátusok, és Doctorok által kísértettek az ő Udvarába, annak reá vételére, hogy tegye-le a' Pápaságot, a' melly-is akkor leg-szükségessebb vala, haszontalan mondották a' Kardinálisok, hogy ez legjobb eszköz vólna, a' szakadásnak végbe szakasztatására, és a' békességnek helyre való állíttatására. Ő egy Bullába így szóllott: hogy a' Pápai szent hívatalnak le-tétele újítás vólna, melly által ő vétkezne, soha sem-is akarta ő eztet tselekedni, sőt aztat mondotta, hogy ő ebbe, tsupán a' Religiót, és kötelességét követné, a' mellyekkel jádzani nem lehet.

Ha a' Fejedelmeknek bátorsága, és a' dolgokba bé-látása lett vólna, semmi se lett vólna könnyebb, mint ezen Gordius tsomójának fel-óldása. Aztat Frantzia Országba egy Nemzeti Gyülésbe véghez vitték, a' mellybe magokat Neutrálissoknak ki-is jelentették. Ennek következése a' vala, hogy a' Beneficiumok szokás szerint osztattak-ki. Hogy Benedek Pápának semmi pénz ki-ne-fizetessen, és senki, szavát se fogadgya, és a' Király jobbágyai az Udvarból mind ki-mennyenek ottan parantsol-

*) Natalis ab Alexandro Tom. 17. Art. 1. pag. 5.

tatott-meg. A' Gallicánumi Anyaſzentegyház úgy állott most, mint annak elötte, önnön Püspöke alatt. De ezen rendelés, bár melly hellyes vala, még-is kevés ideig vólt álandóſága. Némellyek a' Nagyok, és Egyháziak közûl valók meg-vetették aztat, különösen a' Toulosi Universitás mind aztat, a' mit a' Párisi Universitás jónak tartott, botránkozásnak lenni mondotta, talán nem-is ok nélkûl, mivel ſzámtalan Frantziák a' Királynak világos parantsolattya ellen, az eſztendönek elein Rómába mentek Kilentzedik Bonifáciushoz, hogy Jubileumot tartana. Benedek Pápa Avignonba maga Palátziumába ostromoltatott, és egy ideig fogſágba-is vala, de ki-ſzabadúlt, és a' Castiliabéliek a' Frantziákkal edgyütt alája vetették, magokat, ki-is ezen gyözedelme után még ſokkal bátrabb lett.

Hogy a' Religió kormányozásában-is ollykor erôſzakok történtek, aztat ſenki ſe tsudálya, mert ha roſz eſzközökkel élnek az emberek, nem lehet másképpen. Azon roſz eſzközök közönſégessen a' Passiók, az az: az indúlatok, és ezekkel mint roſz fegyverekkel magok magokat ſebessítik-meg, de azért az igaz Religió, mindég igaz Religió marad, magok tehát okai az emberek, ha ollyan eſzközökkel élnek, a' mellyekkel magok lelkét ſértik-meg.

HARMADIK TZIKKELY.

Venceslaus Cſáſzárnak, és Második Richardusnak Angliai Királynak letételek. Az Aurelianumi, és Burgundiai Pártosok Frantzia Orſzágba. Pisai Concilium. Zsigmond Cſáſzár.

Közép idején azon Egyházi ſzakadásnak, ſokféle Orſzágok nagy változásokat tapaſztaltak. Venceslaus Cſáſzár maga Attyának Negyedik Károlynak példáját követte, hamar elis harátsolta, a' még meg-maradott Korona jóſzágait Olaſz Orſzágba. Ő Galeaz Viscontit Majlandi Hertzegnek, és Páviai, Parma, 's Piacentziai Grófnak tette, tsak azon gyenge ki-vétellel, hogy Feudáriusa maradott. Némelly Electorok, a' kik ezen tékozlást nem ſzenyvedhették, kötésbe állottak ellene. Nem hajtván ő ezen kötésre 1398-ba Remibe jött, hogy ottan a' Frantzia Királlyal tanátskozhaſſon, hogy minémű eſzközök által lehetne az Egyházi ſzakadást helyre hozni. Ő magára válalta, hogy mint óltalmazója a' Római Anyaſzentegyháznak véghez fogja vinni, azon két Pápáknak le-vettetését. Kilentzedik Bonifácius Rómába eleit vette ezen ſzándéknak, és reá vette a' három Egyházi Electorokat, hogy ők világossan fel-támadtak ellene, és még ezen

felül a' Rhénusi Palatinus hozzájok kapcsolta magát. Önnön magok a' Pápának követtyei bíztatták az őszve-kötötteket. Venceslaus utóljára 1400-ba le-vettetett a' Császári Trónusról, mivel ő a' Birodalomnak jószágait el-fetsérlette, és a' jó gazdálkodásnak alkalmatosságait el-mulatta, a' Császári Méltóságot maga úkor viseletével meg-úndokította, és kiváltképpen, mivel ő a' maga kamarájába, vagy-is háló-szobájába kutyáknak engedett hálni.

Ezen elő adás, az ő le-vettetéséről nagyon tsudálatos, és a' mit itten némelly Authorok a' kutyákról ki teszsnek, tellyességgel nem igaz; En Flóribe az ő le-tételét így olvasom. Hogy mivel ő az Anyaszentegyházat, a' békesség megnyerésében nem segítette, Visconsit pénzért Hertzegé tette, sokat a' Birodalomtól el-szakasztatott, Chartabiankákat szabad használására osztogatott, kegyetlen, és Tyrannus-is lett vólna, és így ezekért vettettetett vólna-le. De én egy Monarchának illyenekért való le-vettetését helytelennek tartom lenni, mert bölts Ministerei jó útra vezethették vólna ötet. De lehet-is é az? hogy illyen vádolások mellett, ha a' Császár ollyan kegyetlen vólt, mint a' mint vádolták, tovább dolgát nem vitték vólna. A' Csehek az ő jobbágyai négy hólnapig tartották ötet fogságba, mivel nem engedte nékiek a' Zsidókat rablani, és ölni. Hogy ő a' Pisai Conciliummal tartott a' két Pápák ellen, a' mellyről most hamar bővebben fogok szóllani, hogy ő Husztot óltalma alá vette, ezen okok lehettek, a' mellyek ellenségei előtt útálatossá tették.

A' Pfaltzi Gróf Ruprecht, a' ki fortélyok által válaszstatott Császárnak, a' Florentinusok,

és

és Lucabéliek ſegítſégekkel meg-akarta azon hatalmas Viscontziakat alázni, de ö tsak Olaſz Orſzág ſzélin jelent-meg, hogy ottan a' Gárda tava (Lago di Garda) mellett egy ütközetet veſzítsen el. De ezen Csáſzár még-is meg-tudta magát a' Trónuson tartani, holott ahoz Venceslausnak igaz jussa látſzatott lenni, a' mellyrül tsak halála után mondott-le ezen Trónus rabló Ruprecht.

Angliába még egy véressebb párt-ütés támadott. Glocester Hertzeg, a' ki Második Richardus Öttsének Báttya vala, egy tehetös, de nyúghatatlan ember, már azon alkalmatosſággal, a' midön Frantzia Orſzággal az egyesſég meg-esett, a' népet maga gyenge unokája ellen fel-ingerlette, és Richardus a' Trónusról le-is vettetett vólna, ha azon Rebellis el-nem fogattatott vólna, és még minekelötte Processus formáltatott ellene, gyilkos kezek által a' más Világra nem küldettetett vólna. Az ifjú Lancaster Hertzegnek, a' ki vérſége vólt a' Királynak, illy hasonló alkalmatosſágba jobban ſzolgált a' ſzerentse. Richardus igazſágtalanúl az ö Atyai örökſégét el-vonta, a' Hertzeg, a' ki maga vitézſégéért, és Isteni félelméért, a' népnek ſzívét, és hajlandóſágát meg-nyerte, a' párt-ütésnek záſzlóját lobogtatta, és a' Királyt el-is fogta.

A' Király a' Parlamentum elött bé-vádoltatott, és ö némelly maga hatalmassan tselekedett dolgaiért, a' minök Hatodik Eduárdus uralkodása alatt, ſokkal többek történtek, és a' Nagyoknak ſzüntelen való erösſzak tételeikért, a' mellyeket magától el-háríthatott vólna, levettetett Trónussáról, és erösſzakos halállal meg-is

meg-is ölettetett. A' ki ötet le-nyomta, a' jött a' Trónusra, Negyedik Henricus név alatt, még pedig rövidſégére Mortimer Eduárdusnak, a' ki le Marche Gróf vala, és mint elsö ſzülött igazſágos örökösse a' Koronának. Henricus fegyverével el-nyomott ſok fel-támadásokat, Politicája által fel-áldozta ö az Egyháziaknak Lothardét, a' mellyet az ö Attya óltalma alá vett vólt, és a' mellynek tanítását látſzatott, maga-is helybe hagyni. A' Parlamentum mint Eretneket tüzre ítélte, de még-is tanítása fundamentoma lett az Angliai Religiónak. Ennyire változik a' gondolkozásnak módgya a' Nép között.

Frantzia Orſzágba, a' hol az erköltsök egy kevessé jobbak vóltak, még-is a' nyilván való nyomorúſágok, ſzintén olly nagyok vóltak mint Angliába, mintha Hatodik Károlynak megtébolyodása minden embereket meg-rontott vólna. Ezen betegſégét babona által akarták gyógyítani, két Barátoknak adatott által ezen gyógyítás, betegſége mindég jobban el-hatalmazott, és az Aurelianumi Hertzeg vádoltatott, mintha boſzorkányſág által, ö okozta vólna aztat. Eztet ketten mondották, mingyárt fel-is akaſztattak. Illyen fel-fordúlt Világ vólt akkor Frantzia Orſzágba. A' Hertzegeknek factiója, a' kik egymásal az Uralkodáson pörlöttek, a' Monarchiát ſzaggatta.

A' Királyné Bavériai Isabella, egy hitetlen feleſég, és egy irgalom nélkül való Anya, minden kötelesſégeit lábával tapodta, és maga passióinak mindent fel-áldozott. Halála után Fülepnek a' Burgundiai Hertzegnek, az Aurelianumi Hertzeg, a' Királynak Öttse, és a'

Király-

Királynénak Czinkossa, által vette az Orſzág kormánnyát, hogy adókkal az Orſzágot nyomhassa.

Az új Burgundiai Hertzeg János, a' kit megrettenthetetlennek neveztek, és a' kinek Charactere a' Birodalomnak még félelmessebb vólt, fel-támadott ellene, és a' Népet-is fel-indította. Azon tartományokon felül, a' mellyek úgy mint örökſégek Attyáról reája maradtak, még Feleſége után Henegaut, Holandiát, és Zélandot-is bírta, kevés Monarchák vóltak hatalomban, és gazdagſágban ő hozzája haſonlok.

Ezen bofzſzú álló Hertzeg, maga mérgének mindent fel-áldozott, még a' maga betsületét-is. Ő hamis ſzín alatt, az Aureliánumi Hertzeggel meg-békélt, és barátſágának jeléül vele-is vatsorált, ſőt akkor egy ágyba-is hált vele, de más nap Párisnak egy útzájában megölettette őtet. El-távozott ő akkor, de tsak hamar mint egy Triumphusba viſzſza-tért ő Párisba, engedelmet-is nyert, hogy magát világossan menthesse. Egy az Universitásból való Professor el-olvasott a' Düfén jelen-léttébe egy hitvány Dissertatziót, a' mellyből ő, egy Tyrannus meg-gyilkolásának ſzabadſágát, a' Tizenkét Apostoloknak tiſzteletekre tizenkét fundamentomokkal meg-akarta mutatni, és azzal fejeſzte bé dissertatzióját, hogy a' Burgundiai Hertzeg annyi ditséretet, és jutalmat érdemel, mint Szent Mihály Archangyal, a' ki az ördögöt által ſzúrta, vagy mint Pinéhás, a' ki Zimrit által ſpékelte. En ide aztat bátorkodom tenni, hogy azon Párisi Professor tizenkét bolondoknál bolondabb vólt.

Jól

Jól lehet ezen ostoba Apologia ellen, ſenki ſzóllani nem méréſzlett, és ámbár a' Burgundiai Hertzeg, egy Grationális levél által megkegyelmeztetett, még-is rettentő boſzſzú-állás követte ötet. Az ifjú Aureliánumi Hertzeg, egéſz testébe égett, hogy Attya halálát megboſzſzúlhassa. Gróf Armanac, a' ki Connetabl vólt, és a' kinek leányát el-vette vólt, jó ſzolgálatot tett nékie ebbe. Az Armacnákok, és a' Burgunderek leg-félelmessebb ki-tsapásokat vittek végbe, Párisnak útzái vérrel vóltak béfetskendezve, és mindnyájan egyesítették magokat a' Monarchia romlására.

Az Anyaſzentegyház még mindég nyúghatatlaníttatott a' ſzakadás által, és ezen erőſzakos nyúghatatlanítások, ſok roſzſzat okoztak, mivel ſem a' Nemzeteknek, ſem azoknak, a' kik az Orſzágok kormánnyain ültek, bőlts és fundamentális törvénnyei nem vóltak. Hogy Kilentzedik Bonifácius Pápa pénzt ſzerezhesſen, azt a' módot találta-fel, hogy el-adta a' jövedelmekre való Expectántziákat, azoknak, a' kik a' Pápai Cancellarián fizető tzédulákat váltottak. Ő meg-hólt 1404-dikbe. A' ki ötet követte Hetedik Innocentius, mindég ellenkezett abba, hogy Pápaſágát le-tegye, jól lehet a' Fejedelmek mindég őſztönözték erre, Tizenkettődik Gergely Corario Velentzei Nemes, a' ki-is 1406-dik eſztendőbe Hetedik Innocentius után ült a' Szent Székre, jól lehet már 80 eſztendős vala, még-is azon Szent Székről le-nem akart ſzállani. A' Fejedelmek más úton mentek, a' Pápák megint máson, a' Fejedelmek világi módon gondolkodtak, a' Pápák nem, a' Fejedelmek tsak Püspököket akartak,

a' Pá-

a' Pápák pedig meg-tartották a' Püspökőket, de magokat-is a' Sz. Széken, mivel az Anyaſzentegyháznak láthato Fejének kelletett lenni. Nem tsuda tehát, hogy az egyeſség nehezen ment, de utólyára fel találták a' Fejedelmek a' jó útat, bár idővel közülök balra tértek ſokan magok kárával.

A' midőn utólyára Frantzia Orſzág neutrálissá lett, és Benedek Pápa Avignonból kimene, és a' Cardinálisok egy más ellen fel-indúlva valának, mivel egy réſze azoknak ezen Pápával, más réſze pedig amazzal tartott, mégis abba a' Kardinálisok meg-egyeztek, hogy egy Conciliumot Pisa Városába rendeltek, a' két Pápákat ezen közönſéges Conciliumba hívták, mivel pedig el-nem jöttek le-tették őket, és mást válaſztottak, e' vala Philarai Péter, a' kit-is mint Pápát Ötödik Sándornak nevéztek. Ezen Conciliumba meg-jelentek 24 Kardinálisok, 26 Érsekek, 122 Püspökök, 290 Apatúrok, minden Universitásnak követtyei, haſonlóképpen a' Kaptalanoké. 120 Városokból való követek. 300 Doctorai a' Theologiának. A' Malthai Nagy Mester, és a' Monarcháknak követei. Sándor Pápa el-érkezvén Pisába megígérte a' Kardinálisokkal edgyütt, hogy ezen Conciliumot hamarébb ſzéjjel nem botsáttya, míglen az Anyaſzentegyháznak tagjai a' fejével meg-nem fognak mint egyezni, mint egyeſülni. De még-is ſzéjjel erelztette, aztat mondván, hogy a' Reformátzió hírtelen meg-nem eshetik, hanem a' jövő eſztendőbe, úgy mint 1412-dikbe, és akkor megint egybe fogja őket gyüjteni. Igaz-is vólt az, hogy a' Pápa mindenekről nem lévén tudósíttatva, okossan kelletett nékie a' dologba menni.

Róma-

Rómának leg-nehezebben vala dolga mivel egy Pápát, és egy Csáſzárt-is toltak reája. Nagy Frantzia hadi ſereg érkezett ide Tangui dü Chatél vezérlése alatt, ez a' Várost rablotta, kénſzerítette-is, hogy a' Harmadik Pápát vegye-bé, és így mivel már három Pápa vólt Corario, az az: Tizenkettödik Gergely, Cajétába a' Neápolisi földön lakott Lanceolottus, vagy-is Láſzló Király óltalma alatt. Luna Péter pedig Perpignánba mene, a' Frantzia Király óltalma alá. Ötödik Sándor pedig Rómába vólt, és ezen Város miatta ki-is raboltatott. Ezen Pápa Minorita vólt, és egy Bullája által meg-is erösítette ezen ſzerzetet, Privilegiumokat-is adott nékie, és valakik azokat meg-rontani kívánnák, mind azokat a' Világi hatalomnak által adta ezen Bullájába. — Más Bullájával pedig ki-hírdettette, hogy Lancenlotus el-veſztette Siciliát, mivel Gergely Pápát óltalma alá vette. Ö egy követet-is küldött Frantzia Orſzágba, hogy ott a' dézsmát ſzedgye-bé, de ámbár ötet ottan Pápának lenni meg-esmérték, a' dézsma bé-vételt még-is meg-tíltották. Eztet Luna Péter tanátsolta.

Rupertus Csáſzár, a' ki még mindég megtartotta magát a' Csáſzári Trónuson, nagy pártfogója vólt Gergely Pápának. A' Németek, a' kik ezen Pápát nem ſzenyvedhették, távoztak az ö Pártfogóiktól-is, és félelmes öſzve-eskövést tettek ellene magok között, de Rupertusnak halála, a' melly 1410-dikbe történt, megelözte az ö ſzándékjokat. Venceslaus, kinél Cseh Orſzág maradott, megint abba fáradozott, hogy a' Csáſzári Trónust viſzſza-nyerhesse, de tsak úgy, hogy leg-alább arra, az ö házából válaſztasson egy Hertzeg. Két válaſztások

adták

adták elõ magokat, az edgyike az õ Unoka Öttsének a' Morvai Mark-Grófnak réſzire, a' másika pedig Zsigmondnak Magyar Orſzági Királynak réſzére, mivel pedig az elsõ hamar meg-halálozott, minden voksok Zsigmondnak javára ſzállottak, egy fáradhatatlan Fejedelemre, a' ki csak maga vala, hogy az Egyházi békeſséget helyre állíthassa, és ugyan ez-is vólt az õ leg-nagyobb ſzorgalmatoſsága.

Ötödik Sándor Pápa meg-hala, és a' Kardinálisok Rómába azon nevezetes Cossa Bóldizsárt Neapolitánusi ſzüleményt válaſztották Huſzonharmadik János név alatt Pápának. Ez fokat próbált, mert õ Corsár vala, és annakutánna Katona, és azon nyúghatatlanſágokba, a' mellyek a' Dyrákomi Károly, és Anjoui házak között vóltak, vitézül-is viselte magát, mivel pedig tanúlt, és bõlts-is vala, a' Pápa követtye lett, és ekkor a' Pápa Kilentzedik Bonifácius, azon Rebellis Bononia Városa ellen küldötte, meg-is vette õ eztet fegyveres kézzel, és benne uralkodott. Ötödik Sándor Pápa alatt Lancelleotusnak trupjait Rómából kiüzte, és a' Várost a' Pápának hatalma alá hozta. Minekutánna õ 1410-dik eſztendõbe a' Sz. Székre fel-emeltetett, egyesítette õ magát Anjou Lajossal, hogy Lanceolottust Trónussáról le-vethesse, de ezen háború, a' melly Johanna Királynénak halálától fogva mindég tartott, olly ſzerentsétlenül végzõdött, hogy Lajos egy ſzerentsés ütközete után mind trupjaitól, mind pénzétül magát meg-foſztatva látta lenni, a' mellyért-is ezen egéſz háborúnak békét hagyott.

Haſzontalan fenyegetõdzött a' Pápa Lanceolottus ellen egy Bullájával, a' mellybe Ex-

communicatzió alatt meg-parantsolta minden Püspököknek, hogy ötet minden Vasárnapokon Excommunicátusnak, Eretneknek hírdessék-ki lenni, és azon büntetés alatt-is a' temetését meg-tagadni, és mindennek valaki ellene fegyvert fog fogni, meg-mondani, hogy a' kereſztesek Privilegiumival fognak bírni. Következett eſztendöbe meg-ismérte Lanceolottust Neápolisi Királynak lenni, meg-is ígérte nékie, hogy ö többé Tizenkettödik Gergely Pápával nem fog tartani, és Siciliának bírtokába be-is fogja tenni. Gergely Pápa el-is ſzökött Gaétából, és Riminibe ment, a' hol ötet Malatesta örömmel fogadta.

Hanem annakutánna öſzve háborodtak 23-dik János Pápa, és Lanceolottus, a' dolog nyilván való háborúra-is jött. Lanceolottus 1413-ba meg-is vette Rómát, és abba ſok erőſzakokat vitt végbez. János Pápa Bononiába ſzaladott, és Zsigmond Csáſzártól ſegítſéget kért, a'ki ezen környül való állást az Anyaſzentegyháznak békeſſégére fordította. Tsak arra jött a' dolog, kogy egy Concilium tartasson, a' melly az Anyaſzentegyház dolgait meg-vizsgállya, és a' Pápa méltóſágát-is meg-határozza. Zsigmond ennek el-végzésére Constantia, vagy-is Costnitz Városát ajánlotta, a' melly az övé vólt. A' Pápa eleintén nem akarta ide a' gyülést hírdetni, de annakutánna kéntelenſégből reá állott, egy Lodiba hat hólnapig tartott tanátskozása után, a' mellybe János Pápa mindenkor Pápa öltözetbe, Zsigmond pedig Diáconus ruhába jelentek-meg. A' hívatal Bullát ezen Fejedelemnek kedvéért ugyan tsak ki-botsátotta, az alatt Lanceolottus meg-

hala,

hala, de egéſz Európát ezen Concilium mozgásra hozta, és a' Pápa már eztet viſzſza nem vonhatta.

NEGYEDIK TZIKKELY.

A' Constantzi, vagy-is Costnitzi Concilium, és annak következései.

Ezen Conciliumnak tartása kezdôdött 1414-dik eſztendôbe, és végzôdött 1418-ba. Huſzonharmadik János Pápa felette nagy pompával indúlt Costnitzba, ezen Egyházi gyûlésre, talán ugyan meg-érzette maga veſzedelmét, az ô kéſzûlete ruhákban, lovakban, és ſzekerekben felette drága vala, az ô Udvara 600 ſzemélyekbôl állott, mivel pedig romlását már éſzre vette úttyába, Tirolison által menvén az Austriai Hertzeggel ſzóllott, és ôtet egéſzlen maga réſzire vonta, és maga Trupjainak Vezérévé-is tette 6000 forint fizetéssel. Tovább követvén úttyát Octóber 28. napján, Sz. Simon, és Juda ünnepén tartotta maga bé-menetelét ló háton Baldachinum alatt. Kilentz Kardinálisok kísérték ôtet, és maga fényes Udvara. A' nézôk ſzáma olly nagy vólt, hogy Costnitzba 30000 lovakat olvastak, a' mellyrôl meg-lehet ítélni az emberek ſzámát. Hat Kardinálisok érkeztek Minden Szentek napja után, a' melly napon kelletett vólna a' Conciliumnak kezdôdni. Mivel pedig még mindnyá-

jan a' Szent Atyák el-nem-érkeztek, kezdéſét ötödik Novemberre halaſztották. Nagyobb Gyülés vólt itten, mint a' Pisai Conciliumba, a' hol Kardinálisok 24 vóltak.

A' Pápa Minden Szentek napján Sz. Miſét ſzolgált a' Káptalan Templomába, és a' Mise közepén a' Florentziai Kardinális egy írást olvasott-el, mellybe egyébb nem vólt, hanem tsak annak okai, hogy ezen Conciliumnak kezdete, mért tétetett ötödik Novemberre, és hogy ez tsak folytatása vólna a' Pisai Conciliumnak. Fel-virradván ötödik November, tsak Czeremóniák vóltak, hanem 16-dik napján ezen hólnapnak vólt az elsö Ülés, ebbe másról nem ſzóllottak, hanem a' három Obedientziák egyesítéséröl, az az: Mivel most három Pápa vólt, mindenikének vóltak Pártfogói, a' kik velek tartottak, és így ezeket akarták egyesíteni, és hogy a' Pápai méltóſágról tegyenek-le, tsak 12-dik Gergelynek, és 13-dik Benedeknek parantsoltatott. Ez az Olaſzoknak mesterſége vólt, mivel ök válaſztották 23-dik Jánost, és illyen állatásokkal éltek, hogy mivel ö a' Pisai Conciliumba præsideált, azon Concilium Oecumenicum vólt, és ha az vólt, ö igaz Pápa, mert egy Concilium Oecumenicumnak nem tartathattatik, tsak igaz Pápának üléſe alatt, következésképpen, ha ottan elöl ült, itt-is elöl ülhett, és le-nem vetettethetik.

Az Olaſzoknak ezen állatásai tetſzettek, és meg-maradtak azok mellett, míglen ezen Conciliumba némelly ſzáma a' Püspököknek, és Doctoroknak el-érkezett. Ezeknek el-érkezése után azon ülésbe, a' mellybe az Egyházi Consiliáriusok válaſztattak, még ellene ſenki

fel

fel-nem állott, nem-is akartak addig szóllani, míglen a' Császár el-nem-jövénd, de el-érkezett ő Karátsony estvéjén maga Udvarával. Felette szép Monarcha vólt ez, mind ábrázattyára, mind termetére való nézve, kegyes, jót tévő, mindennel magát szerettető, bőlts, tanúlt, és deákúl-is jól beszélt, nagy Vitéz-is vala, de szerentsétlen, mindenek felett pedig nagy keresztény, és a' Religió dolgaiban buzgó, a' mellyért-is az Anyaszentegyházat egyesíteni kívánta. Ezen nagy tulajdonságai bé-nem takarhattyák fertelmességeit az ő Bátty ának Venceslausnak, a' ki több gonoszságai között Nepomuki szent Jánost-is a' Moldava vizébe vettette.

Még Zsigmond Császárnak el-érkezése előtt De Ailli Péter Cambrei Kardinális el-érkezett Német Országi követségéből Costnitzba, a' hova ötet János Pápa küldötte, ez tagja vólt a' Párisi túdós Társaságnak, és ezen Oskolába vette azon fundamentomokat, a' mellyek a' szakadásnak meg-jobbítására valók vóltak. Ő mingyárt-is az Olaszok kívánságait, a' mellyet papirosra tettek, meg-vizsgálta, abba az vólt, hogy 12-dik Gergely, és 13-dik Benedek Pápák vettettessenek-le, és hogy a' Pisai Conciliumba munkált Decretumoknak lehet é hathatósága. Ő erre az utólsó tzikkelyre aztat mondotta, hogy valami a' Pisai Conciliumba meg-határoztatott, hathatóságának kell lennie, mivel szint' olly valóságos Concilium vólt a' Pisai, mint ezen Costnitzi, mert valóságos Pápának elől ülése alatt tartatott, de 23-dik János Pápát ő itten nem említette.

A' mi az elsö tzikkelyt illeti, abba a' Császárral egyet értett, a' Császár pedig aztat akar-

ta, hogy Gergely, és Benedek Pápáknak követtyei várattattassanak-bé. Ez meg-is lett, és Gergelynek követtyei még Januáriusba elérkeztek, és egyesíttették magokat a' Ragúsai Kardinálissal Dominici Jánossal, a' ki ezen dologba még Novemberbe el-érkezett. Coráriónak tzímjét a' többi Pápai jelekkel ſzállásának falára ki-függeſztette, de ugyan tsak azokat le-ſzedette.

De az még-is meg-engedödött ezen Pápa követtyeinek, hogy vörös kalapba mehettek az ülésbe. Ezen követek meg-ígérték magok Urok réſzérül, hogy ö a' Pápai méltóſágot lefogja tenni, és a' Concilium minden rendeléſeinek magát alája fogja vetni, de úgy, hogy 23-dik János Pápa ne præsideállyon. Bé-vették ezeknek ajánlását, de erre egyre nem hajtottak, hogy János Pápa elöl ne üllyön, mert mivel ö valóſágos Pápa vólt, a' Canon ſzerint nékie kelletett præsideálni. A' mi Benedek Pápát illette, ö ſzeméllye ſzerint kívánt a' Csáſzárral beſzélleni. Nissa Városába Provincia ſzélin az Aragoniai Királynak jelen léttébe. E' tsak makatſága vólt Luna Péternek, de mégis reá állott a' Csáſzár, ſöt maga kívánta.

Ugyan tsak annyira ment a' dolog, hogy a' Concilium azt kívánta, hogy mind a' három Pápa tétettessen-le. Huſzonharmadik János követtyei mellette keménnyen fogtak, és aztat mondották: hogy ö le-nem-tétethetik, mivel a' Pisai Conciliumba præsideálván, már ez által valóſágos Pápának lenni meg-esmérték. Erre a' vólt a' felelet, hogy minden réſz a' Pisai Conciliumba maga Pápáját igaz Pápának lennie esmérte, még-is önként le-tették a' Pápai méltóſágot. Más pedig az; hogy

egy

egy valóſágos Pápának lenni, az egéſz Kereſztényſégtül annak lenni meg-kelletik esmértetni, már pedig azok, a' kik Gergely, és Benedek Pápával tartottak, másokat tartottak valóſágos Pápának lenni nem 23. Jánost, következésképpen nem esmérte annak lenni az egéſz Kereſztényſég. Utóbb; a' leg-fontossabb ok e' vala, hogy a' valóſágos, és az egéſz Kereſztényſégtül meg-esmértetett Pápát-is le lehet tenni, hogy ha általa az Anyaſzentegyház békeſsége ſzenyved, mert az igaz Páſztornak juhaiért magát-is felkelletik áldozni, látván, hogy azok ſzenyvednének, mostan pedig nem csak ollyan idõ vólna, hogy nem csak ſzenyvednének, de ſzéjjel-is ſzakaſztattak. Utóllyára arra jött a' dolog, hogy ezen materiában voksollyanak, mivel pedig ezen Conciliumban 18000 Pap vala, négy Nemzetekre oſztattak, úgy mint Olaſzra, Frantziára, Németre, és Anglusra, a' Spanyol kihagyattatott, mivel ez Luna Péterrel tartott. Minden Nemzetnek Præsesse vólt, a' pedig minden hólnapon változott, hogy minden Interesſentzia el-távoztattasson. Könyû vólt a' ſzent Atyáknak az ülésbe dolgozni, mert õk a' miként a' Nemzetek a' voksokat hozzájok küldötték, a' ſzerint ítéltek. Leg-nehezebb vólt János Pápának dolga, mert jól lehet az Olaſz réſz leg-nagyobb vólt, de még-is a' többi három réſz ſokkal többet tett ennél.

Végtére minden Nemzetek, még az Olaſzok-is olly meg-határozást tettek, hogy mind a' három Pápák le-tétessenek, ez nagyon megütötte 23-dik János Pápának ſzívét, mivel õ még ſok meg-kissebbítéstöl-is félt, azért-is mind a' négy Nemzet elõtt ajánlotta, hogy ezen ſzent hivatallyát le-fogja tenni. Nagy vólt az

öröm, és az ö ditsérete, már a' Párisi Universitás is a' le-tétel formulárissát meg-tsinálta, a' melly a' ſzent Atyának tetſzett. Ekkor Párisból el-érkezett Gerson Cancellárius-is, a' kivel 3 Theologiæ, 3 Törvény, 3 Orvos Doctorok, és 4 Philosophiának Mesterei jöttek, ö maga vólt feje ezen Deputatziónak, a' mellyet Sorbonna küldött, de a' Királynak Deputátusſai-is vóltak. Ezen Deputatziónál leg-tekintetessebb vólt Gentzién Benedek, a' ki annál Orátor vólt, ez a' ſzent Dienes Kalastromából való Pap vólt, igen bölts ember. Ezen Deputatzió Audientzián vólt János Pápánál, nagyon-is bízott annak tagjaiba, mivel Frantziák vóltak, de látván, hogy Zsigmond Csáſzárhoz mennek, mingyárt meg-tsökkent reményſégébe. Gerson a' Csáſzárt deákúl köſzöntötte, ez-is gyönyörü deákſággal felelt, a' mellyen a' Deputatzió álmélkodott. Ugyan tsak elötte a' négy Deputatzió-is reá állott a' 4 Nemzet vokſára, és már tsak arra vártak, hogy tegye-le ſzent hívatallyát, a' Formulát kezdették elötte olvasni, és a' midön az Olvasó ezen ígékre jött: Én ajánlom, és esküſzöm, le-ſzállott Trónusáról, és az Oltár elött ortzájára borúlt alázatosſágát kívánván meg-mutatni. Azon nap meg-erösítette ö kötelesſégét egy Bullájával. Látván a' Szent Atyák a' Bullát meg-örültek, de olvasván abba, hogy ö a' Pápának helytartója kívánna lenni, mingyárást más gondolattal vóltak aránta.

Eleintén ezen Bulla mellett nagyon állottak a' Frantziák, de a' Csáſzár hozzájok küldötte Bavariai Lajost Isabella Királyné testvérét, ez reá-is beſzéllette öket, hogy reá állottak,

tak, hogy 23-dik János Pápa-is vettettessenle. Austriai Fridericus, a' kivel ezen Pápa egy értelembe vólt, Artóából viſzſza-térvén Costnitzba érkezett. Ezen Hertzeg öſzve beſzéllett a' Burgundiai Hertzeggel, a' ki János Pápa mellett fogott. Az Austriai Hertzeg Brisgau jóſzága mellett, még néhány Tartományokat bírt, a' mellyek Helvétziába vóltak. Ő a' Pápát magához akarta venni, azért-is, hogy könnyebben el-ſzökhessen egy Viadal játékot rendelt, és a' midőn minden ember ezen játékot nézte, és éppen midőn maga a' Tzillei Grófal a' Csáſzár ipájával lántsát tört vólna, a' Pápa lováſz ruhába el-ſzökött, és Schafhauſen Városába mene, melly ezen Hertzegé vala, és kilentz mért földnyire feküdött Costnitztól, azon nap Fridericus Hertzeg-is el-tűnt, és utánna mene. A' midőn a' Concilium a' Pápának el-ſzökésén leg-inkább tsudálkozott, akkor érkezett egy levele, a' mellyet el-ſzökése napján írt, abba ő aztat írta, hogy az ő elſzökése, az ő ajánlását éppen fel-nem-bontaná, mert ő tsak azért keresett vólna egy bizonyos helyet, hogy nagyobb bátorſággal le-tehesse maga hívatalát. Ezen, ſzámtalanok felette zúgolódtak, mondván; hogy egy Concilium Pápa nélkül nem lehet. Látván ezen indúlást a' Csáſzár, azon vólt, hogy maga ékes ſzóllásával mindeneket jóra hozzon, és a' ki ſzökésének oka vólt, aztat-is ſzámadásra kívánta vonni, a' mellyért-is azon Imperiális Hertzegeket, a' kik Costnitzba vóltak, egybe gyűjtötte, és elöttök vétkesnek mondotta lenni Fridericus Austriacust a' Pápa el-ſzökésében, ő kívántais, hogy az Ítélő Szék eleibe jöjjön; mivel pedig meg-nem-jelent, nevét a' Birodalom Vét-

kessei Laistromába tétette. (A' Német Stylus ſzerint in die Reichs-Acht). Meg-tudván eztet a' Helvetusok, valamit tsak birt az Austriai Ház Helvetziában, mind magok réſzekre el-foglalták. Ezek után kérte a' Csáſzár Cancellárius Gersont, hogy a' Conciliumnak hatalmáról, és tekintetéröl egy beſzédet tartson. Ezen nagy Férfiú, a' kinek híre neve meſzſze kiterjedett, tartott-is, és meg-mutatta, hogy a' Concilium a' Pápa felett vólna.

A' Pápa meg-hallotta eztet, és magát nagyon meg-bántotnak tartotta lenni, mindazonáltal meg-hagyta még-is a' Kardinálisoknak egy Brévét küldvén, hogy az ö nevébe jelentsék-meg, hogy határozatlan idöre le-teſzi ö maga ſzent hívatallyát, ha Corario Angelus, és Luna Péter-is le-fogják tenni, vagy-is meghalnának, ezzel ſenkit meg-nem-vakított, de meg-tudván, hogy két Kardinálisok Schafhauſenbe hozzája mentek, ſenki ſem kételkedett már abba, hogy ö a' Conciliumba ſzakadást nem kívánna tenni. A' mellyért-is néhány Gyülések tartattak, némelly Kardinálisok aztat mondották, hogy a' Conciliumnak vége vólna. A' Csáſzár bíztatta a' Szent Atyákat, és hevenyébe megint Sessio tartatott. Míglen a' dolgok így folytak, megint tovább ſzökött a' Pápa, tudniillik: Schafhausenböl, Laufenburgba, és így az Atyák ellene még inkább fel-indúltak, azért-is ezen ülésbe, mind a' ſzakadás el-hárítására, mind az egyeſség helyre állítására, mind végre az Anyaſzentegyház Fejének és tagjainak reformállására való nézve, ezen pontok határoztattak-meg.

Elsöben: hogy ezen Conciliumnak a' Jézus Kriſztustúl hatalom adattatott, hogy akármelly tiſzte-

tiſzteletben, és rangban, hívatalban ki légyen, a' Pápát ſe vévén-ki, ſzavát fogadni tartozik azokban, a' mellyek a' hitnek gyarapodását, és a' ſzakadásnak ki-írtását illetik. Másodſzor: hogy 23-dik János Pápának nintsen hatalma ezen Conciliumnak jóvá hagyása nélkül, a' Római Udvart, vagy-is annak Tiſztyeit, még ollyan ſzeméllyeket-is Costnitzból ki-vonni magához, a' kiknek jelen nem létte, a' Conciliumnak ſzakadását maga után vonná, és hogy minden Censúrák, és Egyházi bűntetések, a' mellyekre ő valakit ítélne, erő nélkül legyenek. Harmadſzor: hogy minden változásai a' Prælátusoknak, és a' Beneficiumoknak ki-oſztása, minden bé-vonásai a' Comenderiáknak, ajándékozások, minden bűntetések, Censúrák, és ítélet-tételek, a' mellyek a' Pápa, vagy az ő Commissáriussai által a' Conciliumnak tagjai ellen már ki-jöttek, vagy még ki-jöhetnének, ſemmi erejek, ſemmi törvénybéli foganattyok ne légyen, világossan ki-teſzi a' Concilium.

Mindenképpen ki-tették, hogy a' Pápának engedelmeskedni kelletik a' Conciliumnak, azért-is a' Kardinálisok mindnyájan el-állottak mellőle látván, hogy vele való tartásokból jó nem következne. Tapaſztalván aztat 23-dik János Pápa, megint tovább ſzökött, mert most egéſz Frejburgig mene, a' honnan a' Burgundiai Hertzegnek tartományába akart menni. Mingyárt-is a' Szent Atyák Gyűlést tartottak Aprilisnek 17-dik napján, a' mellybe az Ostiai Kardinális Püspök, a' kit közönſégessen az első Püspökſégéről Vivieri Kardinálisnak neveztek, præsideált, valamint a' többi ülésekben-is valameddig új Pápa nem válaſztatott. Ez igen nagy tudományú ember vólt, és nagy

lelkű-is,

lelkû-is, ámbár ez Brogniba ſzületése falujába Savója tartománnyába, tsak páſztor ember vólt. Meg-nyitván ezen ûlést, már tsak a' Pápa levetésérûl ſzóllottak, ugyan tsak még-is Commissáriusokat küldöttek hozzája, a' kik reá vennék, hogy ſzép ſzerivel jönne Costnitzba, ö aztat mondotta, hogy más nap fogna nékiek válaſzt adni, azomba most-is meg-óldotta a' kereket, és Najburgig mene, már itt éppen közel vólt a' Burgundiai Hertzeg tartománnyához, így tehát a' Commissáriusok ſzégyennel jöttek viſzſza. Ezek Bavária Lajost Frajburgba találták, a' ki kétſéges ſzavakkal nyújtott nékiek reményſéget a' Pápa felöl.

Ez Sógora vala Fridericusnak az Austriai Hertzegnek, mivel pedig ö látta, hogy ezen Attyafia a' Birodalom vétkesseinek laistromába tétetett, és hogy az Imperiális katonák az ö tartománnyait meg-ſzállották, Frajburgba jött, hogy ötet reá beſzélhesse, hogy jöjön viſzſza, és a' Csáſzárral, 's a' Conciliummal békéllyen-meg. A' békeſség Fridericus Hertzeggel meglett, a' kitöl-is leg-elsöben a' Csáſzár a' Pápa ki-adását kérte. A' Hertzeg ezen ſzerentsétlen Pápát kézbe-is adta. Annakutánna Ülés tartattatott, de ebbe nem másban munkálódtak, hanem Viklefnek azon fö eretneknek 345 a' hitröl való bolygásainak tzikkellyei átkoztattak-meg, és Excommunicatzió alatt megparantsoltatott, hogy azokat ſenki ſe méréſzellye jóvá hagyni, vagy-is prédikállani azokról, hanem tsak úgy, ha a' Prédikálló, azoknak nyilván való hamisſágokat kívánná megmutatni. Viklef jól lehet már régen meg-hólt, még-is tüzre ítéltetett, hamvát ki-is ásattatták a' ſzen-

a' ſzentelt temetőből tsontyaival együtt, a' mellyek hóhér által meg-égettettek, és pora ſzél által ſzórattatott-el.

Ezek után még négy Sessiók tartattak, de éppen ezekből kerekedtek ollyan felhők 23-dik János Pápának feje felett, a' mellyekből menykövek húllottak reája. Három Kardinálissai, a' kik még el-nem-hagyták ötet, azok között főképpen kedves embere Colonna Ottó, a' ki helyette annakutánna Pápa-is lett, és legnagyobb réſzi az ő Udvari Tiſztyeinek, már most el-hagyták azon helyeket, a' mellyeket a' menykövek leg-inkább fenyegették, és Frajburgból Costnitzba jöttek, az Austriai Hertzeg-is Zsigmond a' Csáſzárhoz jött, és térden álva meg-követte ötet, és azon módokról végzett vele, hogy miképpen adhatná a' Pápát által, hogy így a' békeſség helyre állíttathatna, és a' ſzakadásnak-is vége lenne. Azért-is a' Rigai, és Besanzoni Érsekek, egy fel-fegyverkezett Truppal, a' mellyet commandírozott a' Nirembergi Burg-Gróf, útnak indúltak, hogy ſzép móddal János Pápát el-hozhassák. Még ekkor ideje lett vólna maga meg-alázásával mind a' Conciliumot, mind a' Csáſzárt könyörületeſſégre hozni, különösen, ha maga Pápa ſzent hívatalát le-tette vólna, de maga meg-átalkodásába meg-maradott. A' midőn öt Kardinálisok hozzája jöttek, hogy Sententziáját el-olvassák, így ſzóllott: Ez haſzontalan dolog, mert én a' nélkül-is magam eztet tselekedtem vólna. De nem tselekedte, holott még most-is lett vólna ideje. Egy Kardinális ſzokás ſzerint meg-akarta a' lábát tsókolni, de a' Tuloni Püspök nem engedte aztat, mondván: Már ötet úgy kelletik tekínteni mint le-vetettetett.

Három-

Háromſzor jöttek hozzája a' Kardinálisok a' Sententziával, mindég mondotta, hogy leteſzi hívatalát, de ſoha ſem tselekedte. El-hozták tehát ſegyveres kézzel Costnitzba, és illendö ſzállást adtak nékie, mivel pedig már ſokſzor próbálta az el-ſzökést, katonák strázsálták ötet, de már most nem ſok Czeremóniát tettek vele, látván meg-átalkodását, hanem viſzſza-vitték ötet, és Rotoscel Várába két mértföldnyire Costnitztöl bé-zárták. Tsudálatos dolog! mihent ez vele meg-történt, minden felöl a' ſok panaſz jött ellene, hogy ö Simoniacus, húzó, vonó, és másokat el-nyomó lett vólna, nem vólt ſzáma a' ſok Tanúknak, a' kik ſzemébe ezen vádakra hitet tettek. Minekutánna a' Tuloni Püspök mind ezeket ſzemére hányta, kérte töle a' Bulla petsétjét, és a' Haláſz Gyürüt, ezeket kezébe-is adta nagy ſohajtással. Annakutánna a' Pósenyi Püspök a' vádakat el-olvasta elötte, a' Tanúk ſzámát-is, és reájok mutatott. Májusnak 29-dik napján le-kelletett nékie vetni a' Pápa öltözetet, és egy hánt vetett Papi öltözetet adtak reája, ſzállásának faláról a' Pápai kereſztet-is le-vették, annakutánna Gotleben Várába hozták, és itten a' Lavurei Püspök, a' Conciliumnak némelly tagjaitól kísértetvén le-vettetésének Sententziáját el-olvasta, már most tsak halgatott, annakutánna a' Pfaltzi Grófnak által adattatott, a' ki-is ötet elöſzör Heidelbergába, és onnat Mainhaimba vitette, a' hol-is talán rabſágba hólt-meg.

Ezek így történvén, a' Concilium új Pápa válaſztáshoz fogott, a' Conclávéba Ottó Colonára esett a' ſors Ötödik Márton név alatt, mingyárt-

gyárt-is vége lett a' ſzakadásnak, és a' békeſség az Anyaſzentegyházba, minden Orſzágokba kezdett virágzani, egyedül Cseh Orſzágba vólt még Zenebona, a' mellyről most mingyárt fogok ſzollani. *)

Még Costnitzba állott a' Concilium, a' midőn panaſzok érkeztek oda az igazán hívő Cseh Orſzági Egyháziaktól, hogy Hust János, és Prágai Hieronimus az ő tanítvánnya Eretnek tudományt prédikállanának, és azokat a' nép között világossan hírdetnék, mellynek roſz következései fognának lenni. A' Concilium ezen dolgot nem könnyen vette, hanem mind a' kettőt ſzámadásra kívánta maga eleibe, de mivel a' Szent Atyák tudták a' Császárt nagy Kereszténynek lenni, egyſzersmind aztat-is, hogy ő Cseh Orſzágot nagyon kedvellené, meg-mondották nékie, kérték-is, hogy Hust Jánost küldettesse a' Concilium eleibe, hogy a' mibe vádoltatik, eleibe tehessék.

A' Császárnak ez tsudálatosnak tetſzett, mivel Hust János Rector vólt az akkor felette nevezetes Prágai Universitásba, a' mellyet Negyedik Károly állított-fel, és ſok ſzabadſágokkal meg-ajándékozott. Mivel pedig a' Császárnak a' nélkül-is dolgai vóltak Cseh Orſzágba, meg-ígérte, hogy Hust Jánosnak Costnitzba el-kelletik jönni, de már hírével esett Hust Jánosnak-is, hogy a' Concilium előtt bé-vólna vádoltatva, azért-is maga mene a' Császárnak elibe, hogy ollyan Passaportumot, az az: bizonyos

*) Valamiket eddig a' Pápákról ki-tettem, mind azokat Bercastelnek az Anyaſzentegyházról írt Históriájából vettem-ki.

zonyos levelet adna nékie, hogy bántása ne lenne ſem Costnitzba való mentébe, ſem viſzſza tértébe, mivel míg Costnitzba léſzen, ſemmitöl ſe tartana, mert maga ártatlanſágát, és miket-is tanítana, az egéſz Gyülés elött megfogná mutatni. Minekelötte még azon levelet meg-nyerte vólna, ezeket mindenütt hírdette, ſöt három nyelveken a' Templomok ajtajára fel-is ſzegeztette. Olly bátor-is vólt ö hogy ezen levél nélkül már Spira Városáig elöre ment.

Ö még el-menetele elött beſzéllett a' Csáſzárral, és meg-mondotta: hogy igazſágáért a' Conciliumtól nem rettegne, tsak útazásába ne légyen baja, a' Csáſzár bizonyossá tette, hogy útazásába nem fogna baja lenni, a' Concilium elött pedig maga mentse magát. A' Csáſzár a' levelet kezébe-is adta, a' mellybe keménnyen meg-vólt parantsolva, hogy ſenki ſe méréſzellye bántani, ſöt minden jóval hozzája lenni, még az Uralkodó Hertzegeknek-is meg-vólt parantsolva, hogy ſegedelemmel legyenek hozzája. Ezen vakmerö Ujító el-is-érkezett Costnitzba, de míglen oda ért-is, nem jól mutatta-meg maga ártatlanſágát, mert útjába-is prédikállott, és hírdette a' Városokban Viklefnek kárhozatos tanítását, ſöt még Costnitzba-is, némelly könnyen gondolkodóknak, a' kik ſzállására titkon jártak, ezen mételyt ſzívekbe kívánta tsepegtetni. Éſzre vette ö, hogy majd keménnyen meg-fogják rostálni az ö tanítását, azért-is egy ſzekér ſzalmával meg-lévén terhelve a' ſzalmába bé-akart rejtezni, és úgy el-ſzökni, de ki-tudódván ſzándéka, megragadtatott. Már itten vétkezett, mivel ártatlanſágának meg-mutatására magát ajánlotta, eztet pedig nem tselekedte, hanem el-ſzökni

akart,

akart, de ugyan tsak kénſzeríttetett ezen nagy Apostol ígéretének tellyesítésére.

Cseh Orſzágból ſok tanúk hozattattak, a' kik ſzemébe meg-mondották, hogy mit prædikállott, és mit-is tanított, ezeken felül minden írásai, és könyvei Costnitzba hozattattak, a' mellyekből ki-látták, hogy Viklefet mindenekbe követte, ki-vévén talán az Oltári Szentſéget, mivel aztat mondotta, hogy a' kenyérnek Kriſztus testévé, és a' bornak vérévé változáſát hinné. De ki-tettem, hogy tsak talán, mert ſok Túdósok azt írják felőle, hogy ebbeis kételkedett vólna. Ez leg-jobban ki-tetſzik Prágai Hyeronimusnak az ő tanítványának ſzavaiból, mert ő erről kérdeztetvén, jól felelt; és még ſzavaihoz mint egy Catholicus ezeket tette: Hogy ebbe a' dologba nékie, jobban kell hinni Sz. Ágostonnak, és több más Sz. Atyáknak, mint ſem Viklefnek, és Hust Jánosnak, mind a' kettőt tehát, egyet tanítani, ezen mondásával bizonyította, a' mellyből ki-tetſzik, hogy egy húron pendültek.

Még-is Prágai Hyeronimus buzgó ſzeretettel viseltetett maga Mesteréhez, és baráttyához Hus Jánoshoz, mert meg-halván, hogy fogſágba vólna, Prágából útnak botsátkozott, és Costnitzba jött maga veſzedelmére, mert nem kért ſem a' Csáſzártól, ſem az Orſzágtól maga bátorſágára ollyan levelet, mint Hus kért vala, azon ſorok pedig, a' mellyeket a' Concilium Husnak levelébe bé-tett, ezek vóltak: *Az igazſágnak, és hitnek meg-ſértése nélkül.* Ez annyit tett, mint az Eretneklégről le-mondani, és ha ebbe találtatna, vagy-is meg-maradni akarna, az Eretnekekre ki-ſzabott bűntetését vegye. Jól lehet ezeket hallotta, még-is hoz-

zája jött, de mivel fogſágba vólt, nem beſzélhetett vele.

Látván Prágai Hyeronimus, hogy nem vólna tréfa itten a' dolog, el-ſzökött, és mihent Cseh Orſzág ſzélire jött, mingyárt maga bolygását prédikállotta, és tanította, de leg-inkább a' Conciliumot motskolta, és kárhoztatta. Meghalván ezeket a' Prágai Magiſtrátus mingyárt nyakon kapattatta, és Costnitzba viſzſza-küldettette ötet, a' hol-is bé-zárattatott, de Hustól különössen. Hogy pedig a' Concilium valamint Husnak, úgy az ö Tanítvánnyának-is, újításokat, bolygásokat meg-mutathassa, megerösítette ezen Concilium azon Particuláris Conciliumoknak végezéseit, a' mellyek Angliába, és több Orſzágokba-is tartattak, és a' mellyekbe Viklefnek tanításai meg-átkoztattak, 's kárhoztattak. Meg-átkoztatott akkor Drezdai Péternek-is Schismatica meg-átalkodása, és Maiseni Jabesnek a' kehelyröl való tanítása.

Mindent meg-próbáltak, hogy ezen két Eretnekeket, töredelmeſségre, és jó útra hozhassák, és hogy magok tanítását viſzſza-vonnyák. A' Commissáriusok, a' kik az ítélö ſzék mellett ültek, a' Frantzia Doctorok, kiknek feje Gerson vólt, a' Püspökök, a' Kardinálisok, maga a' Csáſzár minden igyekezettel azon vóltak, hogy velek az igazſágot meg-esmértessék. Hus látſzatott-is már maga tanításában kétségeskedni, mivel a' mint egy Husita Iró bizonyíttya, annyira jött már, hogy azon harmintz tzikkelyeket, a' mellyeket ſzemére hánytak, meg-esmérte, hogy könyvébe vólnának, és hogy ö kéſz vólna ellenek mondani, és hogy nem-is másért jött vólna ö Costnitzba, hanem

hogy

hogy ő magát egéſzlen a' Conciliumnak ítélete alá vesse. Ezen úgy meg-örült a' Concilium, hogy a' Városba minden harangokat meg-vonatták, úgy adtak hálát az Istennek, és már tsak arról gondolkodtak, hogy tiſztesſéges eltartások légyen ezen két meg-tértnek, a' mint-is őket egy Kalastromba kívánták adni Sváb Orſzágba, hogy meſzſze legyenek Cseh Orſzágtól.

Kívánván annakutánna, hogy Hus eleget tenne ígéretének, és ellent mondana tanításának, így felelt Hyeronimussal edgyütt, hogy igen-is, de tsak némelly tzikkelyek ellen, és ezen fel-tétel alatt, hogy aztat meg-ne-tudgyák Cseh Orſzágba, és annakutánna azt mondotta, hogy azok, nem az ő tzikkellyei vólnának, holott meg-ígérte, hogy ellene fog azoknak mondani, és azokat írásaiba, könyveibe-is meg-mutatták nékie, a' ſok Tanúk-is ſzemébe mondották nékie, hogy azokat prédikállotta, és tanította. Ezek után még aztat mondotta: hogy nékie ſoha ſem jutott eſzébe, hogy azoknak ellene mondgyon, mert így az Évangyélium tiſzta tanításának ellene mondana. Az ő álnokſága leg inkább abból tetſzett-ki, hogy ő mindég tagadta, hogy Viklefnek tanítását követné, holott írásai, könyvei tele vóltak, annak eretnek bolygásaival.

Hét hólnapok alatt vóltak a' Szent Atyák békeſſéges türésel, várták meg-téréseket, és mindenkor kérték intették-is őket arra. De minekutánna meg-átalkodásokat látták vólna, Julius hatodik napján, a' 15-dik ülésbe Husnak Sententziája fel-tétetett, még akkor-is hozzája ment a' Csáſzár, kérte, intette-is, hogy térjen magába, még néhány órái vólnának ne

engedgye, hogy a' Concilium maga hatalmával kénſzerítessen élni, és hogy maga a' Csáſzár kéſzebb vólna a' rakás fát meg-gyújtani, mint ſem aztat meg-engedni, hogy egy meg-átalkodott Eretnek maga hamis tanítását birodalmába gyarapítsa. Mivel már a' Csáſzár maga-is velek ſemmire ſem mehetett, mingyárt Hus egy nyilván való, és meg-jobbíthatatlan Eretneknek lenni ki-kiáltatott, és a' Világi Hatalomnak által adattatott, és még azon 30 eretnek pontyai felett, a' mellyek meg-átkoztattak, és a' mellyeket Natalis ab Alexandrónak 17-dik Tómusába Art. 2. pag. 131. & ſequentibus, usque pag. 134. incluſive lehet olvasni, még 40 pontok bizonyíttattak-meg ellene, a' mellyekkel fel-támadást akart okozni a' vele nem egyaránt hívök ellen.

Ezek után el-olvastatván Sententziája Papi hívataláról a' Püspökök által degradáltatott, annakutánna egy papirosból munkált füveget tettek a' fejére, mellyen ördögök vóltak festve, és ezen ſzó-is reája írva: *Eretnek.* Ezek így történvén a' Csáſzár meg-parantsolta a' Bavariai Electornak, hogy Hus Jánost a' Püspököktöl vegye által, és a' hóhéroknak adattassa által. A' midön ezek által veſztése helyére vezettetett vólna látván, hogy a' Templom' ajtaja elött az ö könyveit égetnék, moſolygott, a' midön pedig már oda érkeztek vele, ö a' harmintzadik, és az ötvenegyedik 'Sóltárokat víg artzával el-mondotta, és ezen ſzavakat-is: Uram a' te kezedbe ajánlom az én lelkemet, többſzör el-mondotta, ezeket tsak azért tselekedte, hogy maga Proselytái által Mártyrnak tartatna. Minekelötte még a' rakás

fa

fa meg-gyújtatott vólna, a' mellyen már ö egy karóhoz kötözve állott, a' Bavariai Hertzeg, és Gróf Pappenhaim, ló háton oda mentek, és meg-intették ötet, hogy hibáit vonná viſzſza, és életének kedvezne, de mivel ezen utólsó kérések-is haſzontalan vólt, a' rakás fa meg-gyújtatott, mikor pedig már teste égni kezdett, ezen Verset énekletle: Jézus Élö Istennek fia könyörûl rajtam. *) De a' tûz által meg-emészttödött. A' hamva a' Rhénus vizébe ſzórattatott, hogy a' vele tartók reliquiák helyett Cseh Orſzágba ne vihessék. Némelly Authorok aztat-is írják, hogy a' lángok között a' fel-támadásról kárhozatos ſzókat ejtett vólna, és hogy prédikállani-is akart vólna, de a' lángok megfojtották.

Ezen Tragædiáról aztat vélték, hogy Prágai Hyeronimus meg-fog rettenni, azért-is még vele három hólnapig várakoztak. Ez tanúltabb ſebessebb eſzû-is vala maga mesterénél Husnál, és ékessebben ſzólló-is vólt. Ezen nyúghatatlan, és vallásában tétovázó ember, a' ki tsak a' különös újításokon kapott, már régtûl fogva a' leg-méllyebben bé-látó Professorokat, és a' leg-nevezetessebb Universitásokat nyúghatatlanította. Gerson Cancellárius aztat vetette ſzemére, hogy ö a' Párisi deákokat, maga ſubtilis, de tévelygö Logisticatziójával meg-veſztegette. A' Coloniai, és Hajdelbergai Doctorok pedig abba vádolták ötet, hogy a' népet a' meg-világosítás ſzíne alatt megbotránkoztatta vólna. Végtére a' három hólnapi fáradozás után meg-adta magát, vagy-is

*) Natalis ab Alexandro Tom. 17. Parag. 3. Fol. 158.

tsak látſzatott meg-adni. A' 19-dik ülésbe September 23-dik napján 1415-dik eſztendőbe bé vezettetett. Ö itten egy Cathedrára fel-hágott, és meg-esküdött Viklef, és Hus tanítáſainak meg-vetésére töredelmessen hangzó ſzavakkal, a' Római Catholicus vallást bé-vette, és úgy mond: ö ezen ſzent vallásba élni, és halni-is kívánna, és még eztet-is hozzá tette, hogy ha ö az eretnekſégbe viſzſza-esne, alája vetné magát, valamint a' Világi, úgy az Egyházi leg keményebb büntetés alá, és meg-is köſzönte ſzép ékes ſzóllással az Atyáknak, hogy ötet magok bölts oktatásaival ki-ſzabadították a' mélyſéges, és kárhozatos örvényből. Miket ſzóllott ö minden kegyes Olvasó per extenſum olvashattya Natalis ab Alexandróba Tom. 17. Paragrapho 3. Folio 153, & 154.

De mivel látta, hogy az eddig vele hívők előtt, el veſztette volna betsületét, a' Catholicuſok pedig, nem igen hajlandók vólnának hozzája, esmérvén tétovázó terméſzetét, megint maga Sectáriuſsaihoz állott, és azoknak aztat hazudta, hogy ö kénteleníttetett vólna maga vallaſát meg-tagadni, el-is ſzökött ö megint Costnitzból, de nem vólt ſzerentsésebb mint előſzör, mert újra el-fogattatott. De már most ollyan bátorſágot mutatott, mint a' minöt a' kétſégbe esés ſzokott okozni. Ezen ſzempillantástól fogva, ö a' Viklef, és Hus tanításai mellett meg mozdíthatatlanúl állott azon egy pontot ki vévén, hogy ö a' Kenyér, és Bor ſzíne alatt a' Kriſztusnak valóſágos testét, és vérét hitte lenni. Ezen meg-jobbíthatatlan Prágai Hieronimus is valamint Hus, a' Világi karnak által adattatott, és meg-is égettetett maga

ítélete.

ítélete ſzerint, mivel aztat perorálta a'Cathedrán, hogy ha ô azon fogadásokat meg-másolná, legſzörnyübb büntetések alá fogja magát vetni. Ô-is a' lángok között Zsóltárt éneklett, de kevéſet haſznált nékie, mert ſok lelkeket el-ámított kárhozatos tanításával.

Sokan mondották, és talán még most-is mondgyák, hogy igazſágtalanſág vólt Hustnak meg-égettetése, mivel Zsigmond Csáſzártól Salvus Conductust nyert, az az: ollyan levelet, hogy ô Prágából Costnitzba, onnat pedig ſzabadon, és minden bántás nélkül viſzſza-is jöhesſen. Már felyebb ki-tettem, és most-is kitéſzem, hogy igen-is nyert, de tsak Costnitzba való útazására, és viſzſza-jövetelére, mert tsak erre kérte maga-is a' levelet, nem pedig arra, hogy ha Costnitzba meg-nem-mutathattya a' Concilium előtt, hogy ô eretnek nem vólna, és aztat nem-is tanítaná, meg-ne-büntetődgyön, mivel maga mondotta, hogy ô nem féline, és maga ártatlanſágát, és igazán való hívőſégét meg-fogja mutatni.

Már az Anyaſzentegyház majd egéſz Európába tsendesſégbe vólt, egyedül Cseh Orſzágba Husnak tanítása némelly lapangó tanítványai által éleſztetett, és követői Husitáknak-is neveztettek. Mivel pedig Zsigmond Csáſzár által üldöztettek, ſeregekre vervén magokat, fegyvert fogtak, ezeknek leg-főbb Vezére Trocznov János vala, a' kit Ziskának-is nevezték, mivel fél ſzemére vak vólt, az akkori Csehek előtt, az illyen fél-ſzemü embernek Ziska vólt a' neve. Ezekkel való háborút méltán Religió háborújának lehet mondani, és egyenessen az Anyaſzentegyház Históriájához tartozik, azért arról hoſzſzasan ſzóllani nem tárgyom. Azért-

is valakik a' Husitáknak háborújáról tudósíttatni akarnak, mind azokat útasítom Peltzel Úrnak Cseh Orſzágról írt históriájára. Tsak aztat téſzem-meg itt ki, hogy ezen háború 20 eſztendeig tartott, és olly ſzörnyü vólt, hogy a' nagy inſég miatt Pestis támadott, a' mellybe 1424-dik eſztendöbe Fö Vezér Ziska-is meghólt, minekutánna ſok diadalmakat nyert vólna. Ö halála óráján meg-parantsolta, hogy halála után nyúzzák-meg, és börit dobra vonnyák, hogy meg-halván az ö hátra hagyatott katonái annak hangját, a' hartzokban bátorſágot nyerjenek, meg-is esett ez, és azon dob ma-is Glatz Várába Silesiában tartatik. Ugyan tsak utólyára a' Husiták még-is meg-gyözettettek.

ÖTÖDIK TZIKKELY.

Hadi ſzerentséje Ötödik Henricus, Angliai Királynak Frantzia Orſzágba. Vége VI. Károly Uralkodásának.

Az Anyaſzentegyháznak gyülése alatt, ſok ellenkedéseket ſzenyvedett Frantzia Orſzág, a' mellyek még nagyobbakat vontak magok után. Az Angliai Király Negyedik Henricus nyúgodalmassan uralkodott, holott igazſágtalanúl vonta magához a' koronát, de ideje még ſem vólt maga fel-tételeit véghez vinni, mivel egy ſúlyos betegſégbe meg-hala 1413-dikba. Az

ö fia

ő fia Ötödik Henricus, a' ki eddig roſzſzaſágoknak, és a' bújaſágnak adta vólt magát, már most úgy ült-fel a' Trónusra, mint egy bölts, jó erköltsű, és az uralkodásban ſzorgalmatoskodó Fejedelem. A' henyélés rontotta vólt-meg ötet, és a' nagy Méltóſág, a' melly gyakran meg-is rontya a' jó erköltsöt, ötet pedig meg-jobbította, mivel munkát adott nékie. Példája-is lett ő a' Monarcháknak, és ezen nagyra való vágyódást, ki gondolná? egy Prælátus öntötte ſzívébe.

A' közönſégek, a' kik a' Lordokat üldözték, még-is egy réſzit az ő Systemájoknak bévették. Ők kérték a' Királyt, hogy a' Templomoknak jóſzágait venné-el, és valóſággal kénſzeríttettek-is az Egyháziak némelly Benefitziumokat a' Koronának által adni. E' vólt oka, hogy mért kívánt a' Cantebury Érsek háborút, hogy ez által a' nyúghatatlan terméſzeteket más gondolatra hozza. Fel-éleſztette ő tehát Ötödik Henricust Frantzia Orſzág ellen, a' hol az Orleáni, és Burgundiai Hertzegek változva uralkodtak, a' mellyel ezek nékie mint egy bizonyos győzedelmet látſzattak nyújtani. Ők ugyan ſzínessen meg-békéltek, de ſzívekbe halálos ellenſégek vóltak.

Jól lehet ezen két Nemzetek 1394-dik eſztendőbe, húſz eſztendőre kötöttek egymás között fegyver nyugovást, még-is a' Nemzetbéli meg-útálásnak passiója el-nem-aludott bennek, a' midőn Henricus Normandiába ki-kötött, és Hanflört meg-vette, minekutánna ő ezen Városnak ostrománál nagy réſzit trupjainak el-veſztette, már elégtelen vólt többet tenni, hanem által mene a' Sommóna vizén, és egy négyſzer erősebb ármádának űzése után

Caléba viszsza-vonta magát. Ha a' Frantziák a' Creci, és Poitieri szerentsétlenségek által megokossodtak vólna, minden bizonnyal az ő kis ármádáját porrá törték vólna, de ők minden gondolkodás nélkül vaktába omlottak reájok, és így magok régi hibájokat meg-újították, egyszersmind régi szerentsétlenségeket-is. A' Connetabel Albrét reájok ütött, a' helyet, hogy néki késni kelletett vólna, és jobb alkalmatosságra várni, tehát meg-támadta Henricust, egy fortélyos, és síkos helyen, a' hol a' Frantziák magokat el-nem-terjeszthették, sem ütközet rendre magokat nem hozhatták, azért-is itten az Anglus nyilasok, a' diadalom kié légyen, hamar meg-mutatták. Ezen ütközet Acincurnál esett, a' mellybe az Anglusok tsak 40 embert veszteteték, a' Frantziák ellenbe veszteteték hét Hertzegeket, a' Connetablét, és mint egy 8000 Nemesseket, az Orleáni, és Bourboni Hertzegek pedig el-fogattattak, sok első rangú nagy Urakkal, és az ármádának minden készületei-is.

Ötödik Henricus még-is viszsza-vonta magát, és fegyver nyúgovást kötött, mivel mind pénzbe, mind népbe fogyatkozást szenyvedett, még akkor nem tudtak semmit, a' pénznek kéméllésérül, és miként kellessen a' háborút költséggel segíteni. A' segítségek nem vóltak elegedendők, kevés gyakorlott Truppok vóltak, sietséggel egy ármádát gyüjtöttek, a' mellynek mivel élelme nem vólt, és nem-is fizettetett, hamar el-oszlott, a' mellyért-is szokás szerint nem láthatott senki mást, hanem latrokat. A' jobb hadi mesterség nem-is hozzatott-bé hamarébb, hanem tsak akkor, a' midőn a' Királyok

lyok magok Orſzágaiba tekíntetet nyertek. Az Acincuri ütközet után nem hogy a' factziók elnyomattak volna, de még jobban nevekedtek. Gróf Armagnac, a' ki Connetabelſégre emeltetett, és a' Düfennel Hetedik Károllyal kötésbe vala, a' Birodalmon erőt vett, meg-ſzaporította az adókat, ſzámkivettette azokat, a' kik meg-rettenthetetlen Jánossal tartottak, és bírtokába tette magát azon kintsnek, a' melly Bavériai Isabella Királynéjé volt, a' mellyet a' Királynak ki-rúgása miatt Toursba kelletett volna küldeni. Ezen Hertzeg-Aſzſzony, a' ki mind eddig ellenſége volt a' Burgundiai Hertzegnek, most kötést tett vele a' Birodalom ellen. Ő ki-ſzabadította őtet a' fogſágból, és Urává tette Párisnak. A' Connetabel, a' Cancellárius, ſok más érdemes ſzeméllyek, és ſzámtalan Polgárok ezen fő Városba agyon verettettek. A' Düfen el-ſzökött, és a' Parlamentumot által tette Poitierbe, míglen az alatt a' Királyné egy Parlamentumot nyert Trojesbe, és ezen titulust *Uralkodó!* bátorkodott magának adni. A' Polgári háború mérgessen el-terjedett a' tartományokba, az Angliai Király megint által jött a' tengeren, és el-foglalta egéſz Normandiát Rothomagumon kívül. A' Düfén meg-békéllett a' Burgundiai Hertzeggel, e' volt a' ſzabadúlásnak egy eſzköze, de ezen békéllés a' leg-nagyobb ſzerentsétlenſégeket vonta maga után. Egy őſzve jövetelekkor ezen Hertzegeknek a' Monterói Hidon János Hertzeg meg-gyilkoltatott, ez-éppen olly rút vétek volt, mint az, hogy ő az Orleáni Hertzeget meg-ölte. A' gyilkosok a' Düfén követői között voltak, meg állították őket, mint okait a' gyilkoſſágnak, jól lehet aztat meg-nem-mutat-

fathatták, de még-is nagy gyanúság vólt ellene. A' Királyné, és az ifjú Burgundiai Hertzeg Jó Fülep boſzſzúſágtól éleſztetvén kötést tettek ellene, mint haza ellenſég ellen.

Ötödik Henricus, a' ki már Rouent, és Pontoist meg-vette, hozzájok jött Trojesbe, a' hol-is 1420-dikba azon betstelen alkut tették, mellynek erejével a' Királynak leánya Frantzia Katalin Henricus Királynak feleſégül adatott, a' ki az alatt mint Regens uràlkodgyon, és Hatodik Károlynak halála után a' Koronának örököse légyen, Károly pedig az úgy nevezett Düfén, mint egy ki-hírdettetett ellenſége a' Birodalomnak üldöztessen. Ezen fel-forgatása a' Birodalom törvénnyének a' Párisi Parlamentumnak végzése vólt, a' mellynek még-is leg-hívebb tagjai a' Düfénhez hajlottak. Az Angliai Király a' maga bé-menetelét azon együgyü Károllyal tartotta a' Residentziába, az elsö, mint Monarcha, a' másik pedig mint egy meg-vettetett lélek. Ritkán látſzatott illyen dolog mint e' vala.

Kétſég kívül nagy fel-támadás történt vólna, ha Henricus 33 eſztendös korába Calculusba meg-nem-hólt vólna. Ö maga öregebb testvérét a' Bedfordi Hertzeget, és más testvérét a' Glocesteri Hertzeget, a' maga fiának gyengeſége miatt Hatodik Henricusnak, a' kit még akkor böltsübe bellökéztek Régenseknek tette, amazt Frantzia Orſzágba, eztet pedig Angliába. Katalin, a' ki Frantziának nevezztetik, nem ſokára annakutánna férjhez ment Ove Tudorhoz, egy Vallisból való Nemes emberhez, a' kinek maradéki annakutánna az Angliai Trónusra jöttek. Hatodik Károly tsak két hól-

hólnapig élt tovább Henricusnál, és az ő temetésénél egy Királyi Hertzeg ſem látſzatott, de a' Nép könnyekbe úſzott, és így tiſztelte az ő emlékezetét, vagy hozzája való ſzeretetből, vagy-is ſzánakodásból.

HATODIK TZIKKELY.

Hetedik Károly Frantzia Orſzágnak Uralkodásába bé-téſzi magát. Máſodik Neápolisi Johannának Uralkodása. Ezen Királyſág Birodalmának változása.

Egy külsö Orſzági Fejedelem Párisba, és több Tartománnyaiban Frantzia Orſzágnak Királynak esmértetett lenni, a' valóſágos Király pedig Hetedik Károly, mivel puha ifjú vólt, és magát tsak a' vígſágoknak, és ſzerelemnek adta, próbálatlan, és az Orſzág dolgaira ſemmit ſem hajtó vólt, Koronáját el-veſztette. Betford ellenben, a' ki tehetſégével a' bátorſágot egybe kötötte, hogy a' meg-hódoltatások véghez vitettessenek, és meg-is erösítettessenek, még vele egy terméſzet ellen való Királyné, egy boſzſzúálló, és félelmes Királyi vérbül való Hertzeg, és hitetlen ſzemélyek vóltak ſzükſégessek, hogy Angliának dolgai jóra fordúllyanak. Nem lehetett az illyen veſzedelmes környül való állásokban a' Birodalmon másképpen ſegíteni, ha-

nem

nem különös ſegítſég módokat kelletett keresni. Ama nevezetes Sórel Agnes Károlynak ágyassa, maga nagy lelkűſégével, annyira vitte Károlyt, a' kit ſzerelmének lántzával kötve tartott, hogy ötet dolgainak látásához, és a' háborúnak el-kezdésére is reá vette. Ez a' Históriába ritka példa, mivel a' ſzerelem a Fejedelmeket kötelesſégekbe leg-inkább ſzokta gátolni, melly által a' Népek leg-inkább ſzerentsétlenek leſznek. Egy tsudálatos eset-is, a' melly most tsak hamar elö fog kerülni, ſzükſéges eſzköz lett ezen nagy veſzedelmébe a' birodalomnak. A' terméſzetbéli ſegítſégek annyira ki voltak merítve, hogy egy Mark ezüſt, a' melly nagy Károly idejébe fél-livrát ért, mostan kilentzet tett.

A' Vernueli mellett való ütközet, a' melly 1424-be Connetabel Buchari vakmerőſége által el-veſztetett, nagyon meg-gyengítette a' Királlyal tartó réſzt, de ellenbe azon igazſágtalan házaſága a' Glocesteri Hertzegnek, a' Henegaui Grófnéval ſzerentsés változást okozott. Ezen Hertzegné maga elsö férjét a' Brabanti Hertzeget, Burgundiai Fülep Hertzeg báttyának fiát el-hagyta. Glocester Henegaunak birtokába akart jönni, a' meg-bántatott Burgundiai Hertzeg sietett a' maga vér ſzerint való attyafiának ſegítſégére. Bedfort híjába sietett ezen esetet meg-jobbítani, ezen nyúghatatlanſágok idöt adtak Károlynak a' meg-nyúgovásra, ö meg-alkudott a' Bretagniai Hertzeggel, a' ki Angliának réſzin volt.

A' báttya ezen Hertzegnek Gróf Richemond el-nyerte a' Connetabeli pallost, ezen Hertzeg nem nagy Udvari vala, hanem nagy

Vezér,

Vezér, heves, és halálos ellenſége a' hízelkedőknek, a' kik a' Királyt körül fogták. Majd öſzve háborodott ő Károllyal, majd pedig kormányozta ötet, és a' Ministereket el-távoztatta tőle. Ő maga bátorſágára, és ſzolgálattyára való nézve, ſzint' úgy meg-érdemlette vólna a' haza ſzabadító nevet, mint azon híres Dünoa, a' ki az Orleáni háztól ſzakadott Bastárd vala, mivel a' háza az ő ſegítſége nélkül el-veſzett vólna. Egy Angliába tett útazásának meg-térése után Hertzeg Bedfort, mivel magát jó karba tette, a' háborút újjabb buzgóſsággal méréſzlette folytatni, és Orleánt ostromlani, hogy magának, a' délre fekvő tartományok felé, útat nyithasson. Már a' Város nagy ſzorúltſágba vólt, és a' Király-is már egy illetlen viſzſzavonásról gondolkodott, a' midőn Anjoui Mária Királyné, és különössen Sorel Agnes, ötet nemessebb meg-határozásra hozták. Sokat tehet a' Syrenek éneklése.

Itten jövök egy felette tsudálatos történetre, a' melly a' Frantziáknak olly nagy bizodalmat adott, hogy az Anglusokon majd tsak nem egéſzlen győzedelmeskedtek. Hogy pedig ezen történet valóſágos, és igaz légyen, éppen kételkedni nem lehet, mivel minden Authorok aztat így teſzik-ki.

Egy paraſzt leány, a' ki Champániába fekvő Domémi nevű faluba jött e' világra, fel-nevelkedvén Baculör nevű helyſégben, ſzolgálatot vett egy Vendégfogadóba. Egy Nemes ember Lotharingiának ſzélléről való Brodricourt nevezetű, útazásában lévén, ezen Vendégfogadóba meg-ſzállott, meg-látván ezen leányt, ki tudhattya minémű belső öſztönbül, ötet úgy tekíntette, mint egy Isten Aſzſzonyt, és ollyan

Vitéz

Vitéz személynek, a' ki tsak páſztornénak illene, de egyſzersmind Orleán Városát, a' mellyet az Anglusok keménnyen ostromlottak, megfogná ſzabadítani. Ezen leánynak Johanna Arc vala neve, a' kirûl Monstrelet aztat írja, hogy ô ſzálos, és tagjaiba erôs ſzemély vala, a' lovat jól meg-ûlte, és ſok férfiakhoz illô dolgokat-is vitt véghez. Ô nékie olly bátorſága, és nagy ſzíve-is vólt, hogy ki-ki felôle méltán azt vélhette, hogy nagy dolgok véghez vitelére elégſéges vólna. Eztet felôle ítélvén, ô a' Királyhoz Burgébe kísértetett, a' hol-is az Aſzſzonyok által meg-vizsgáltatván, ezek ôtet ſzûznek lenni meg-esmérték. Ô a' Parlamentumnak némelly tagjaitól, és az Universitásnak-is Doctoraitól kérdésre vétettetett, és ezek mindnyáian ôtet Isteni ihleléssel meg-telve lenni mondották. A' Király elibe vitettetett, és ô elôre nékie meg-mondotta, hogy Orleán Városát, a' melly utólsó bizodalma vala a' Királynak, nem tsak az ostrom alól fel fogja ſzabadítani, de még a' Királynak Koronázásán-is Rémi Városába jelen fog lenni, a' mellyért-is annakutánna Orleányi Leánynak neveztetett, és én-is ennekutánna úgy fogom nevezni, mind ezek el-hitettek é felôle, ki-tudgya, elég az ahoz, hogy a' Nép el-hitte.

Ezen Orleányi Szûzet, és Frantzia Amazont, mingyárt fel-is-öltöztették katona férjfi ruhába, sisakkal, kar és mely vasakkal fel-ékesítették, paripát-is jót adtak alája, és kezébe egy ſzentelt záſzlót. Meg-parantsolták annakutánna nékie, hogy élelemre valót vigyen-bé a' Városba, az abba bent lévô katonák ſzámára, mivel ebbe nagy fogyatkozást ſzenyvedtek azok. Hogy eztet véghez vihesse

annyi

annyi katonákat adtak Commandója alá, a' mennyit kívánt, ezen katonák látván ötet, olly nagy Enthusiasmussal töltek-bé mindnyájan, hogy minden veſzedelemre magokat vetni kéſzek vóltak. Fel-emelvén záſzlóját, és pallosát ki-rántván, fel-bíztatta katonáit, és mint egy Bellona ſzerentsésen kereſztül tört az Anglusok táborán, és bé-mene a' Városba. Bent lévén már Orleánba, a' bent lévő katonák annyira meg-bátorodtak, hogy vele élni, és halni-is magokat ajánlották, látván azoknak magok elſzánását egyesítette azokat azon katonákkal, a' kik vele jöttek, és ki-rohanván velek egy leg-fortélyossabb hellyen, a' meg-vett Városból nagy méréſzſéggel, reá tsapott az Anglusok táborára, és Sántzaikból nem tsak ki-üzte őket, de kegyetlenül meg-is verte. Ezen ditsőſéges diadalmáért, a' Frantziák ezen Orleányi leányt az Istentül küldettetett ſzemélynek tartották lenni, az Anglusok pedig az ördögökkel tzimborálónak, és boſzorkánynak lenni mondották.

Azon Prófétálása-is bé-tellyesedett, hogy ő a' Királyt Rémi Városába meg-fogja koronáztatni, mert Orleán Városának meg-vétele után ſok, mért-földeket kelletett még a Királynak menni, míglen Rémibe ért, melly Város a' Frantzia Királyok meg-koronáztatásoknak hellye. Uttyába több hellyeken meg-támadtatott az Anglusok által a' Király, de mindenütt meg-verte őket ezen Orleányi leány a' Királynak katonáival, a' kiknek még mind eddig Vezére vólt. Bé-érvén egyſzer Rémibe a' Király mingyárt meg-koronáztatott, ezen Czeremóniánál jelen vólt az Orleányi Leány, akkor-is záſzlóját kezébe tartván.

Meg-esvén a' koronázás ő haza kéredzett mondván, hogy már ő mind Királlyának, mind Nemzetének eleget tett vólna, azomba mivel a' Király Vitézſégéért mind ſzerette, mind nagyra betsülte ötet, el-nem-botsátotta, hanem táborába meg-tartotta, de itt ſzerentsé-jének vége-is lett, mert Compeigni Városát a' Burgundiai Hertzeg a' midőn ostromoltatta, itten-is azon Orleányi leány meg-támadta ezen Hertzegnek katonáit, és itten nem tsak ſebbe esett, de el-is fogattatott. A' Burgundiai Hertzeg által adta ötet az Anglusoknak, mingyárt-is Bedford Hertzeg vagy azért, hogy tetteit mint tsudákat, meg-ronthassa maga katonái előtt, a' kik tsak nevétül-is rettegtek, vagy-is, hogy boſzſzúſágát tölthesse ezen a' Leány-kán, a' helyett, hogy ſok vitézſégéért, ditső oſzlopot állíttatott vólna fel emlékezetére, némelly pénzen fogadott emberek által meg-ítéltette, a' kik-is ötet mint Eretneket, és boſzor-kányt tüzre ítélték, melly kárhozatos ítélet után ezen Johanna de Arc, vagy-is Orleányi leány 1431-dik eſztendőbe Rothomagum Városa alatt, meg-is égettetett.

Ezen útálatos Tragædia az Angliai igát még el-viselhetetlenebbnek tette a' Frantziák előtt, a' kik már most az ő ſzorongattatásaik alól ki-ſzabadúltak, és mindnyájan Hetedik Károlynak Sceptruma alatt kívántak állani. Jó Fülep a' Burgundiai Hertzeg fel-indíttatván Hertzeg Bedfordnak kevélyſége által, meg-ſzünt maga Házának dolgai ellen egy idegen Hertzegnek uralkodásra való kívánſágát ki-elegíteni, és egy Királyt, a' ki vér ſzerint való Attyafia vólt, üldözni. Ő közbe vetése által

Negye-

Negyedik Eugenius Pápának, és a' Basileai Conciliumnak, egy békeſség alkut rendelt Arrás Városába, a' mellynél minden Fejedelmek követtyei jelen vóltak. A' Londoni Udvart, meg-kinálták Normandiával, és Gviennével, mivel pedig eztet az Anglusok bé-nem-vették, a' Hertzeg 1435-dikbe egy különös békeſséget kötött, ö ebbe ollyan pontokat tett-bé, a' mellyek nagyon meg-aláztatók vóltak, de a' mellyeknek fel-vétele mellett a' Király magát ſzerentsésnek tarthatta.

Ezen eſztendőbe meg-hóltak Bavériai Isabella, és Bedford Hertzeg. Isabella igazſágtalan tselekedeteinek nem vólt más haſzna, hanem tsak az, hogy a' Frantziák útálták ötet, és az Anglusok meg-vetették. Bedford Hertzeg az Orleányi Leánynak meg-ölettetésével, nagyon meg-motskolta magát, és ezen motsok által meg-homályosodott az ö nagy híre, a' mellyet nagy tetteivel nyert, az ö Testvére Glocester Hertzeg egy nyúghatatlanſágot indított, a' melly Frantzia Orſzágnak nagy fortéllyára ſzolgált.

Richemont Connetabel 1436-dik eſztendőbe az Anglusoktól Páris Városát el-vette, ezek majd minden nap egy réſzt veſztettek azon bírtokokból, mellynek Urai vóltak Frantzia Orſzágba. Hetedik Károly réſz ſzerint maga vette viſzſza, réſz ſzerint pedig az ö Vezérei, és Ministerei az el-veſztett tartományokat, mellyel a' békeſséget, és nyúgodalmat helyre állította az Orſzágba. 1451-dikbe Normandia, és Gvienne-is a' Koronával megint egyesíttetett, és az Anglusok kezébe nem maradott több meg Calénál, a' mellyet több mint ſzáz eſztendeig bírtak.

Okait ezen nagy változásoknak könnyen ki-lehet venni abból, hogy a' szédelkedéseknek lelke egy részit Frantzia Országnak tántorgóvá tette, és azon részнek hamar el-kellett enészni, mivel a' Nemzetnek terméſzete ellen vólt. A' Salisi törvénynek el-törlése, a' mellytől a' Monarchiának bóldogsága függött, nem de nem el-viselhetetlennek kelletett é lenni, hogy egy idegen Hertzeg, az örökös Frantzia Hertzegnek eleibe tétettessen. Az Anglusok inkább vígyáztak magok Privilegiumira mint sem Monarchiájoknak nagyobbítására, jól által-láthatták pedig, hogy Frantzia Orſzágnak el-vétele után, Anglia tsak egy kis tartomány fog lenni. Ők egy meg-vételt, a' mellynek következéseitől féltek, nem igen vették tekíntetbe. Maga Ötödik Henricus a' Parlamentumtól tsekély ſubsidiumot nyert, és kénteleníttetett mindenfelé költsönözni, még maga drágaſágait-is a' Koronával edgyütt zálogba vetni, tsak hogy a' háborúra ſzükſéges költſége légyen. A' polgári nyúghatatlanſágok Angliába magok egyedül fel-ſzabadíthatták Frantzia Orſzágot a' nyomattatás alól. Hertzeg Glocester vér ſzerint való Attyafia azon gyáva Hatodik Henricusnak maga Cabalái által mindeneket mozgásba hozott, tsak hamar fogſágba-is tétetett, és kevés napok múlva meg-is hala. Talán meg-étették. Hanem a' veres, és fejér Rózsáknak factiói, a' mellyek egéſz mérgeket ki-ereſztvén Angliát vér piatzá változtatták. Itten tudni ſzükſéges, hogy ezen Rózsák mit jelentenek, nem mást; hanem a' Király Tzímerébe veres Rózsa vólt, Richardusnak pedig Tzímerébe, a' ki vele a' Koronáért versengett, fejér Rózsa vólt, mivel tehát ezen

Feje-

Fejedelmek egymás ellen törtek, az ö ellenkezések Rózsák factzióinak neveztettek.

Neápolisba Második Johanna, a' ki Lanceolottusnak testvére, és örököse-is vala, valóſsággal fel-támadást indított. Ezen tökéletlen Aſszony, a' ki eleintén magát egy kedvesſére bízta, egy közönſéges zúgolódást-is okozott. Bourbon Jakab házaſságra lépett vele 1415dik eſztendőbe, és Királynak lenni meg-is esmértetett, ö a' Királynét bé-zárattatta, kedvesſét pedig meg-ölettette. Kétſég kívül ö békeſségbe uralkodott vólna, ha ö a' Neapolitánuſokkal ſzépen bánt vólna, és öket meg-kémélette vólna, de még azzal meg-keserítette öket, hogy minden hívatalokat a' Frantziáknak adott, és ezért öſzve-is eskűdtek ellene.

Johanna megint viſzſza-nyerte a' Királyi hatalmat, hogy azzal megint viſzſza-élhessen. Jakab fogſágba tétetett, a' Frantziák el-üzettettek, és így új Czinkus uralkodott, valamint a' Királynén úgy az Orſzágon-is. Ötödik Márton Pápa, a' kit a' Costnitzi Concilium válaſztott Pápának, véghez vitte ſzabadúlását a' Királynak, mivel ö azon hellyeket, a' mellyeket Lanceolottus el vett, a' Szent Széknek viſzſza-adta, de Jakab inkább viſzſza-ment vólna Frantzia Orſzágba, mint ſem egy nyomorúlt nézője lett vólna feleſége feslett életének, és hatalom nélkül lenni Neápolisba, de minden bajaitól meg-ſzabadúlt ö, mert meg-hólt Besanzon Városába.

Sforza Jakab, egy nagy Vezér, a' kit némellyek nemes Atyáktól, mások pedig paraſzt nemből ſzármazotnak mondanak lenni, Connetabel vólt Neápolisba, és óltalmazója a' Római Ekklézsiának, nem ſzenyvedhetvén, hogy

Sergiani Caraciolo, mind Ministere, mind pedig Szeretője, mindég a' Királyné mellett vólna, azért ezen Sforza fel-indította Harmadik Anjoui Lajost, hogy egy ollyan Királyságot hatalma alá vegyen, a' mellynek titulussát, mind Attya, mind nagy Attya viselték. Johanna, hogy maga védelmezőjét meg-tarthassa, Ötödik Alphonsust Aragoniának, és Siciliának Királlyát gyermeke hellyet vette-fel. Ezek a' Koronáért való két vetélkedők háborúhoz fogtak, mivel pedig az Aragoniai Király éfzre vette; hogy már a' Királyné hozzája nem igen hajlandó vólna, tudniillik Caraciolóhoz, tehát ezen fzeretőjét meg-fogatta, és ezzel magát a' Királynénál útálatossá tette. Sforza ezen alkalmatosságot haſználni kívánta, és Alphonsust meg támadta, meg-győzvén ötet, és Caracioló-val meg-békélvén, a' Királynét reá vette, hogy ő Anjou Lajost adoptálta. Ekkor Alphonsus viſzſza-vonta magát, de későbben viſzſza-jött, és uralkodott-is. Renátus Anjou, a' kit a' Királyné ſzintén úgy Lajosnak halála után adoptált, ſok ſzép, de üres titulusokkal élt Frantzia Orſzágba. Második Johanna meg-hala 1425dikbe, minekutánna uralkodott vólna 1414-diktől fogva. Az ő ſzeméllyével ki-hala az első Anjoui ház. Éfzre lehet venni, hogy ő maga Testvérének Lanceolottusnak példája ſzerint egy Római Királynénak titulussát fel-vette. Egy tiſzteletre vágyódó, és bőlts Neápolisi Király ezen nagy meg-ſzakadást haſználhatta vólna, hogy egy Feudáriusból fő Úr lehessen.

Johanna Királyné halála után, mind a' két Korona Prætendensei fogſágba vóltak, Renátus a' Bur-

a' Burgundiai Hertzegnek vólt foglya, Alphonſus pedig Galeaz Visconti Fülep Majlandi Hertzegé vólt, a' kinek Flottája ötet Gaza mellett verte-meg. Meg-ſzabadúlván, mind a' ketten háborúhoz fogtak, és ezen háború 1442-dik eſztendőbe Neápolis meg-vételével végződöttel, a' mellyet az Aragoniai Hertzeg ostrommal vett-meg. Renátus viſzſza-mene Frantzia Orſzágba. Ötet Neápolisi, Siciliai, Jéruzsálemi, Valentzai, Aragoniai, és Majorcai Királynak nevezték, és mind ezekbe ſemmit ſem bírt, és ezen üres titulusok tsak prætensiókon fundáltattak, ſok zavarodást-is okoztak az újjabb Históriákban, és nevetſégessek-is lettek.

HETEDIK TZIKKELY.

A' Basileai Concilium, és annak következései.

Mivel az Anyaſzentegyháznak némelly dolgait ſzükſég vólt reformálni, meg-határoztatott tehát, hogy Concilium tartattasson, eztet elsőbe Páviába rendelték tartani, annakutánna Siénába, végtére Basileába. Ezer négyſzáz harmintzadik eſztendőbe Ötödik Márton Pápa hotsátotta-ki az őſzve hívogató Bullát, mivel pedig ſúlyos betegſége miatt a' Conciliumba nem præsideálhatott, maga helyett rendelte elől ülőnek Sanct Angeli Juliánus Cæsarini Kardinálist. A' Pápa meg-is hala Februáriusnak

20-dik napján, 63-dik esztendejének korába, ült pedig a' Szent Széken 13 esztendeig, és negyed fél hólnapig.

Martziusnak harmadik napján Gundelmerius Gábor Velentzei fi, Tizenkettődik Gergely Pápa Húgának a' fia, és Sienai Püspök, nyerte-meg a' Kardinálisságot, és mingyárt Negyedik Eugenius név alatt, a' Kardinálisoktól Pápának választatott. A' melly napon Ötödik Márton Pápa meg-hala, igen setét fogyatkozása vólt a' napnak, és azon palota, a' mellybe az első Consistórium tartatott, Eugenius Pápa alatt le dűlt, sok embereket-is meg-ölt, ezen két történetekből a' könnyen hívő nép sok roszszat jövendölt, de hogy nem-is sokat hibázott, majd meg-láttyuk.

Martzius harmadik napján 1431-dik esztendőbe, melly napon az első Ülésnek kelletett vólna meg-esni, és Eugeniusnak-is választtása vólt, egy példa nélkül való ritka dolog történt. Egyetlen egy ember, a' ki még Püspök sem vólt, ezen nagy Czeremóniát méréslette meg-tenni.

E' vólt a' Vetzéliai Apatúr, Burgundia tartományából való, az el-rendelt napon megjelent hírtelen a' Cathedrális Templomba, és más nap a' Concilium dolgaihoz hozzá fogott, ezen Templomhoz tartozandó Kanonok előtt, és a' hólnap végin melléje állottak négy Párisi Doctorok, ketten ezek közzül Cseh Országba mentek, hogy Kardinális Juliáni Cæsarinivel szólhassanak, mivel a' Hussiták dolgában mint követ ő ottan vala. Jól lehet Eugenius Pápa őtet maga helyett a' Conciliumhoz rendelte, még sem akarta Cseh Országot el-hagyni, míglen valamit a' Hussitákkal nem fogna végzeni, azért-

is

is maga helyett Polemár Jánost, Sacri Palatii Auditorát, meg-nevezte, és Ragusa Jánost egy Dominicánus Atyát, és Párisi Doctort. Ezen rendeltetett Præsidensek Vetzélai Apatúrral, a' Párisi Deputátusokkal, és néhány Papokkal, másodfzor-is öfzve-gyültek, de még-is ezen gyülésnek ülés nevet nem adtak.

Végtére Kardinális Cæsarini el-hagyta maga Religióbéli háborúját, és September közepén Basileába érkezett, onnat írt ö minden Metropolitáknak, és hívta öket idö fzakafztás nélkül a' Conciliumba, de igen kevessen érkeztek, a' mellyért-is kénteleníttetett arról a' Pápát túdósítani, és el-is küldötte ö Bopera nevü Besanzoni Kanonokat a' maga, és Concilium nevébe hozzája. De itten megint ollyan dolog adta elö magát, hogy a' Konstantinápolyi Csáfzár Hetedik Palæologus, mivel már a' Törököknek ellent nem állhatott, és mástól fegítféget nem remélhetett, hanem a' Latinusoktól, hogy ezen két Anyafzentegyházat egyesíthesse, a' Csáfzárnak, és a' Conciliumnak-is írt, és maga levelébe aztat-is bé-tette, hogy ö fzeméllyessen fok Püspökökkel fog el-jönni, hogy annál hamarébb ez el-végeztettessen. A' Concilium mingyárt-is gályákat küldött eleikbe, de egyfzersmind a' Pápa-is küldött, mivel pedig a' Pápa Gállyái ferényebben úfztak ezeken érkeztek-el. A' Pápának fel-tétele a' vala, hogy a' Conciliumot által hozza Olafz Orfzágba, hogy ottan maga, e' két Anyafzentegyházat egyesíthesse.

Éfzre vette az ö fzándékát a' Concilium, azért-is hívták a' Szent Atyák, hogy jönne a' Conciliumba, mivel itten nagy dolgok adnák elö magokat, és azoknak el-igazítására az ö

jelen-léttе ſzükſéges vólna, 's tartozna-is eljönni. Ez 1437-dikbe történt. Vévén ezen hívatalt a' Pápa, mingyárt egy Bullával megſemmisítette ezen Conciliumot, ezen Bullát hozzájok-is küldötte, és más Conciliumot rendelt Ferrárába, a' hol-is 16 Sessiók tartattak, de mivel ottan a' Pestis uralkodott, Florentziába rendelte aztat 1439-dikbe. Következett eſztendőbe az engedetlen réſz engedetlennek lenni a' Pápát ki-hírdette, és valamint az Egyházi, úgy a' Világi ítéletektől el-tíltotta ötet. Ő ellenbe Excommunicátusoknak lenni ki-hírdette mind azokat, valakik azon Conciliumnál meg-maradtak, a' mellyet ő Bullája által elóſzlatott. Ezen Bullák által folytatott háborút Palæologus Csáſzár, és a' kik vele vóltak; vóltak pedig egy Fő Archimandrita, és 200 Püspökök. A' Latinus Püspökök-is felette ſzámoſſan vóltak a' Florentziai Conciliumban.

A' Florentziai Conciliumba, a' melly igaz gyülekezet vólt, a' Görögök ſok versengések után a' Szent Léleknek, az Atyától, és fiútól való ſzármazását meg-esmerték, úgy a' Pápának elsőſégét-is, a' többi hitnek tzikkellyei aránt könnyen meg-alkudhattak. Itten egymást meg-ölelték békeſſégnek jeléül. A' Római Anyaſzentegyház méltán örvendezhetett ezen halhatatlan nagy diadalmon.

A' Pseudó-Concilium Basileába el-nem oſzlott, ámbár fejetlen vólt, és jól lehet Eugenius Pápa tetemes okokból Florentziában azt tartatni parantsolta, és a' mi több, ezen Pápát, a' ki a' Görög Ekklézsiával való meg-egyezésben annyit fáradozott, a' Szent Székről levetni, vakmerőül iparkodott, és Amadæust, a' ki

a' ki Savójai Hertzeg vólt, de Ripaillébe Remete életet élt, 5-dik Felix neve alatt Pseudó-Pápának választotta. Az Európai hatalmasságok ekkor igen mértékletessen tartották magokat, és az edgyik részről annyit tartottak, mint a' másikról, és ezzel sok szerentsét lenségeket-is el-hárítottak magokról. Ők az után el-állottak a' Basileumi Conciliumtól, és Negyedik Eugeniust-is Pápának esmérték lenni, és Ötödik Felixnek nem-is engedelmeskedtek. Felix, minekutánna Ötödik Miklós Eugeniusnak követője lett, le-tette Pápai hivatalát, és maga kedves hellyére Ripaillébe viszsza-mene, és egy Carthusiánus Kalastromba meg-hólt. Ennek a' Basileumi Conciliumnak pedig csak azon Actái vétetnek-bé, a' mellyeket az igaz Pápának követtye jelenlétében végzett, és a' mellyeket ugyan azon Pápa meg-is erősített.

Ki gondolta vólna, hogy minekutánna Hus János, és Prágai Hyeronimus a' Costnitzi Concilium által olly keménnyen meg-büntettettek, hogy még-is a' Hussiták a' Basileai Conciliumba el-jönni bátorkodgyanak, de el-jött Procopius, a' ki Ziska halála után fő Vezérek vólt, és Roqvizana János, a' ki azon nagy Zenebonába Prágai Érseknek tette magát, és így az ő Pápájok vólt, még ezekkel 300 Nemessek jöttek, és mindnyájan nagy pompával jöttekbé, és bátran, mivel mind a' Császártól, mind a' Hertzegektől Passusok vólt. Roqvizana Érseken kívül mindnyájan kopaszok vóltak, és torva ábrázatúak. Sok ülésekbe jelen vóltak, de velek a' Concilium semmire sem mehetett, mivel másoknak szóllani sem hagytak, olly felette mindnyájan egyszersmind kiabáltak.

Ötven

Ötven nap lármáztak ök így, a' mellyet magok-is meg-únván haza kéſzültek. Megismérvén magok-is az Szent Atyák ezen lármázást haſzontalannak lenni, útyokra botsátották, de tíz tanúlt Commissáriusokat válaſztván velek menni el-botsátották, hogy Cseh Orſzágba mindnyájokkal végezzenek. Ezeknek a' Constantzi Püspök, nagyon túdós ember vólt a' fejek; mihent ö Prágába ére, mingyárt elfoglalta a' Püspöki ſzéket, és aztat nem-is engedte Roqvizánának hat eſztendeig, az az: míglen ez meg-nem hólt. A' Püspök mindnyájokat kérte, és intette, hogy térjenek viſzſza az Anyaſzentegyház kebelébe, ki-is hírdettette nékiek, hogy a' Concilium megengedné nékiek, mind a' bor, mind a' kenyér ſzín alatt való áldozást, mert e' vólt edgyik oka ſzakadásoknak. Mihent eztet meg-hallották, legottan igen ſokan el-hagyták öket, Prága Városával edgyütt, és magoknak egy ideig tartó Gubernátort-is válaſztottak, hogy fejek légyen.

Mihent ezen Hussiták között ſzakadozás támadott, mingyárt a' Prágai polgárſág napról napra jobban útálta öket, a' mellyért-is 1434-dikbe az új Várost ostromlani kezdették, de Kriſztus menybe menetele napján nagy veſzteſéggel viſzſza-verettettek. Meg-tudván eztet az ö Vezérjek Procopius, a' Táboritákat egybe-gyüjtötte, ezek Tábor váráról, mint fö gyülekezetek hellyérül neveztettek így, ezek leg-vitézebbek vóltak, de leg-nagyobb tolvajok-is. Procopius el-mene velek Pilsen Városa alá, ö ezen Várost ostromlotta-is, de mivel ez, valamint Istenéhez úgy Fejedelméhez-is mindenkor hív vala, nagyon haragudott reájok,

jok, ők hírtelen meg-akarták venni ezen Várost, de a' Gubernátor az öfzve-tsődült néppel, a' kikhez a' Catholicusok-is magokat tsatolták, rajta ment Procopiuson, jól lehet egéfz Massája vele vólt, úgy meg-is verte ötet, Úr napja után való Vasárnap, hogy mind ketten a' Procopiusok itten hagyták fogokat, fokan el-estek a' Taboritákkal edgyütt mások-is, a' kik életbe maradtak, mindnyájokat el-fogták. A' Gubernátor egy Herold által ki-kiáltatta, hogy a' ki az igaz hitre vifzfza akar térni, és azok-is, a' kik a' háborúra kénfzeríttettek, állyanak fére, eztet fokan-is tselekedték, de a' Taboriták közül egy fem, ez meg-történvén, azokat, a' kik fére nem állottak, annyi tsűrökbe vitték, a' mennyibe bé-férték, a' tsűröket annakutánna fel-gyújtották, és így emészteték-meg a' tűz által. Végtére Zsigmond Császár el-érkezett, és a' kik még közülök az Országba meg-maradtak, velek meg-alkudott. A' Csehek meg-alázták magokat, és közönséges Amnestiát-is nyertek, és Privilegiumjaik-is meg-erösíttettek.

Zsigmond Császár meg-hala 1437-dik esztendőbe, az ő minden hagyománnya a' vejére, Második Albert Austriai Hertzegre szállott, de ez-is két esztendő múlva meg hala. Albert után Harmadik Fridericus Austriai Hertzeg hágott a' Császári Trónusra, és azóltától fogvást ezen nagy Házból vóltak mindég a' Császárok, ki-vévén azon igen rövid időt, a' melly alatt Hetedik Károly Bavariai Elector uralkodott. A' jövendő Epochába az Austriai Háznak a' Törökökkel viselt háborújáról fogok szóllani, most egy fontos dologról léfzen ki-tételem.

Harma-

Harmadik Ferdinandus arra vágyott, hogy Olaſz Orſzágba meg-koronáztasson, Majlandba egy Revolutzió támadott, az utólsó Viscontinak halála után, aztat kívánta az Orleánnyi Hertzeg Annyára való nézve, a' ki leánya vólt Gáléaz János Hertzegnek, hogy az Orſzáglásban ötet kövesse. A' Neápolisi Király Alphonſus, ö is arra, mint a' Testamentomba bé-tétetett, örökös ſzámot tartott, és azon idöbe a' Majlanderek-is egy Respublicát kívántak fel-' állíttani. De még-is Sforza Ferentz, a' ki azon nevezetes Sforzának terméſzet ſzerint való fia vólt, a' kinek tettei már elö ſzámláltattak, ezen pöröknek végét vetette. Ö egy terméſzet ſzerint való Leányát az utólsó Hertzeg Fülep Máriának el-vette, ö minden jus nélkül el-foglalta Majlandot, és maga képzelt igazſágát nem másképpen, hanem fegyverrel óltalmazta.

Azon idöbe által jött a' Csáſzár a' havasokon, de nem ment ſzokása ſzerint Lombardiába talán Sforzától való féltébe. Ö maga bémenetelét Rómába tartotta, de a' Pápának megígérte, hogy ö ottan ſemminémü Csáſzári hatalmaskodást nem fog elö venni. Ö annyira meg-is alázta magát, hogy a' Kardinálisoknak maga rangját oda engedte, melly után, Ötödik Miklós Pápa maga kezeivel tette fejére, mind az Olaſz, mind pedig a' Csáſzári Koronát, és annakutánna a' Pápának kívánſága ſzerint hamar el-is mene.

Az Éjt.

Az Éjtſzaki Tartományok Históriájának tovább való le-írása.

A' tizenharmadik Századtól fogva, a' tizennegyedik Század ki-meneteléig.

Dánia.

Második Valdemár Uralkodása 20 Eſztendeig tellyes vala fényes ditsőſséggel. Ő megtartotta maga Királyi Bástyának azon minden tartománnyait, a' mellyeket ez magáévá tett, az való ugyan, hogy ezen Canut Bástyának ő ſegítſégére vólt, azoknak meg-vételében. Ő Királlya vólt a' Dánusoknak, Vandalusoknak, és Ura a' Nord-Albingereknek. Ő meg-is hódolta Oesellét, Prussiát, Pomerellét, és Estlandnak egy réſzét, nagy böltsesſéggel-is uralkodott, és nagy ſzerentsével-is, a' mellyért a' ſzomſzéd Fejedelmek írígy ſzemmel-is néztek reája. Egy, a' ki leg-gyengébb vólt, azok között Gróf Sverini Henricus a' Királynak Feudatáriussa, bolſzúſágától őſztönöztetvén el ragadta 1223-ba a' Királyt, és az ő már megkoronáztatott fiát, a' midőn ők a' kis Liőei Szigetben Finnia mellett vadáſzván, el-fáradva a' ſátorba aludtak, és három eſztendeig fogſágba tartotta mind a' kettőt. Ezen példát követték mindnyájan az ő ellenſégei az ő nagy kárával.

Negye-

Negyedik Adolphus Holsteini, és Schaumburgi Gróf, kinek az Attyát-is Adolphusnak hívták, el-vette minden az Attyáról maradott meg-hódoltatott tartománnyait, a' mellyek kivévén Estlandot, és Rigát, ſzabadſágba tették magokat. Minekutánna ő kemény pontok alatt meg-ſzabadúlt, haſztalan gondolkodott ő, hogy maga katonáival, mind viſzſza fogja venni tartománnyait, mert el-veſztette az ütközetet 1227-dik eſztendőbe Borenhövede mellett, és azzal reményſégét-is jövendőbéli ſzerentséjének helyre való állíttására. Azon időtől fogva más útat vett ő maga eleibe, hogy más tiſzteletet nyerhessen, a' melly bár nem ollyan fényes vala, mint az ő vitézſége, de annál még ſem vólt nemtelenebb, mert ő elő mozdította békeſségnek idején maga jobbágyainak bóldogſágát, vigyázott reájok, a' tudományokat éltette, és ő vólt fundálója a' Jitisi Lovbuchsnak, a' melly nem más vólt, hanem egy nevezetes Törvény, a' melly még ma-is a' Slesviki tartományba virágzik. Mivel az ő nevét viselő fia, már meg-hólt vala, tehát most az ő második fia Erichus követte ötet, a' kinek vezeték neve Plugpenning vólt, a' mellyet azért nyert, hogy ő az ekékre adót vetett, mert Dániai nyelven Plug ekét téſzen, a' Penning pedig pénzt.

Egy ſzerentsétlen vetekedése ezen Királynak maga testvéreivel az ő romlására ſzolgált. Az ő Testvére Abel, a' ki akkor Slesviki Hertzeg vólt, orozva meg-ölette ötet, és módot talált a' Trónusra való fel-hágásra, a' mellyet ő maga Testvérinek vérével meg-motskolt, de maga ſzerentséjének nem ſokáig vette haſznát, mivel ő a' Slesviki tartományba a' Nord-Frislandiákkal egy tsatában lévén, általok agyon

veret-

verettetett. Az ő Maradéki tsak a' Slesviki Hertzegſéget tartották-meg, de a' Koronát nem. Ez ollyan környül való állás vólt, a' melly a' Slesviki Hertzegeket a' Holsteini Grófokkal egyesítvén a' Dániai Király ellen, az Orſzágoknak meg-rontó háborúra adott okot.

Abelnek követője az ő Öttse Első Kristóf vala, a' kinek uralkodása azon fel-fúvalkodott Lundeni Püspök által nyúghatatlaníttatott, ő-is méreg által meg-gyilkoltatott, ſzintén így hóltmeg az ő fia-is Ripping, ſzünet nélkül való tsatákban a' Slesviki Hertzegekkel, a' Holsteini Grófokkal, és a' Pápákkal, 's több Egyháziakkal-is folytak az ő ſzomorú uralkodásának napjai-is, míglen végtére az ő életének-is egy gyilkosſág véget nem vetett. Az ő fia Ericus Mendred, a' ki hajlandó, és elégtégesis vólt a' Birodalmat ſzerentséssé tenni, és a' ki eztet véghez-is vitte vólna, ha nékie magokkal a' Norvégiaiakkal, a' kik az ő Attya gyilkossainak óltalmat adtak, ſzüntelen viaskodni nem kelletett vólna. Meg-hala ő minden maradék nélkül, és nem örömest nyitott útat maga Testvér Öttsének Második Kristófnak a' Trónusra. Ezen roſz indulatú Fejedelem, mind magát, mind jobbágyait ſzerentsétlenné tette, az Orſzágot adókkal ſanyargatta, és ellenkezésbe vólt a' Slesviki Hertzeggel Ötödik Valdemárral, a' ki Abel Királynak vérſégéből való vólt, és Gróf Holsteinnal-is Atyafiſágba vala, ki-is az ő meg-romlását el-végzette. Néhány Dániai Nagyok, nagy Gebhárdot ſegítſégül hívták, a' ki Holsteini Grof vala, és ezek le-vetették Második Kristófot a' Trónusról, és azon igen gyenge Slesviki Hertzeget Valdemárt nevezték Királynak, és Gróf

Gebhardot Orſzág Gubernátorának. Az új Uralkodás nem tetſzett Valdemárnak, le-kelletett ſzállani a' Trónusról, és Második Kristóf megint fel-hágott arra, de az ô Méltóſága tsekély vólt, és nem-is tartott ſokáig. A' Gróf Gebhardal való viſzſza-vonásai mellett azzal nyomoríttatott-meg, hogy tőle a' Holsteini Gróf minden tartománnyait el-vette, és hogy jobbágyainak ki-nevetésére ki-tétettetett.

Két vakmerô Nemes emberek el-fogták ôtet azon reményſégtől táplátatván, hogy ezért Gróf Gebhardtól meg-fognak jutalmaztatni. Ô ugyan meg-ſzabadúlt, de hamar meghala, kétſég kívül ſzomorúſágába. Egy hét eſztendeig tartott Inter-Regnum alatt, Gróf Gebhard nagyon ſzorongatta az Orſzágot, és a' Királyi Familiát, és megint méréſzlette maga Báttya fiát Slesviki Hertzeget Valdemárt a'Trónusra fel-emelni; mivel pedig egy Hadi Sereggel meg-erôsítetett, talán maga fel-tételét tellyesíttette-is vólna, ha Niels Ebbeson Nöreierernek Ura, egy nagy tekíntetû Nemes ember ôtet éjtſzaka, Randers helyſégbe a' maga háló ſzobájába meg-nem-ölte vólna. Második Kristófnak életbe maradott fiai közzül az öregebbik fia Ottó foglya vólt Gróf Holsteinnak. Az ifjabbik Valdemár Bavériai Lajos Csáſzárnak udvarába, és háborújába-is nagyon meg-külömböztette magát, a' mellyért-is a' Rendek ôtet a' Trónusra hívták. Ô újonnan fel-állítója lett maga birodalmának, és azon meg-ſzakadozott Királyſágot egyesítette, és minden ellenſégeinek hatalma ellen nagyon fel-emelte, és maga Koronájának fényeſlégét hellyre állította.

Valamint

Valamint ő nem vólt hibák nélkül való, úgy uralkodása sem vólt nyúghatatlanság nélkül, de ezek fel-emelték az ő nagyságát, mivel az ő buzgóságát meg-nem-gátolhatták. Az ő halála még nagyobb kárt okozott vólna Dániának, ha az ő Leánya ama Nevezetes Margit Királyné az érdemnek, és tiszteletnek útján úgy nem vándorlott vólna, mint az ő Nagy Attya, és ollyan bátorsággal nem bírt vólna. Ő felesége vólt Heconsnak a' Normandiai Királynak, és Annya Hertzeg Olofsnak, a' ki ámbár igen gyenge vala, még-is a' Dániai Státusok Királyoknak meg-esmérték. Eleintén ezen Országba az Annya uralkodott mint Tutornéja hellyette, és a' Holsteini Grófoknak a' Slesviki Hertzegséget mint Feudumot által adta, de úgy, hogy ők a' Svétziai Királyt, a' kivel ő nem leg-jobb barátságba vólt, ne segítsék. A' fia Olofs meg-hólt, és már Margit Királyné maga nevébe uralkodott Dániába, és Norvégiába-is, melly Ország Urának halála után 1380-ba reája háromlott. A' Svétziai Királlyal Albrechtel háborúja vólt, el-is fogta ötet, és így a' Svétziai Koronát-is magának tulajdonította. Már most mivel tehetsége vólt, maga szándékát, hogy azon három Országokat egyesítse, tellyesíthette, eztet véghez-is vitte. Melly egyesítés ezen név alat: *Calmári Egyesség!* talán minden előtt esméretes lészen.

Norvégia.

Azon nevezetes Sverre Király után a' fia Harmadik Hagen, vagy-is Hakon jött a' Trónusra, ennek rövid, és békességes uralkodása

után Gutorm Sverrének Sigurt fiától nemzetett unokája. Gutormnek uralkodása tsak eſztendeig tartott. Az ő követője Ingó vólt, Baardsnak, és Cæciliának fia, a' ki leánya vólt Sigurt Királynak Sverre Attyának. Utánna következett Negyedik Hakon, vagy-is az öreg, Harmadik Hakonnak a' fia; a' mellyért Hagennek, Hagensönnak-is neveztetett. Ez nagy hírű Fejedelem vala. Ő a' belső nyúghatatlanſágot Norvégiába megint helyre állította, a' melly ſok faktziókból támadott, leg-több Islandiabélieket, ſzó fogadásra hozta maga bőltsesſége által, és nagyra vitte Norvégiának bóldogſágát. Az ő fia Nagy Lagabodter, vagy-is a' Törvény meg-jobbító, ezen tiſztesſéges nevet azért nyerte, mivel valóſággal Norvégiának, és Islandiának törvénnyeit ő jobbította-meg, azon jeles Hirdskroát-is, az az: Udvari törvényt-is úgy, a' mint most-is ki-vagyon adva. Az ő fia, és követője Ericus, ezen prædikátumot nyerte: Papok ellenſége! mert az Egyházíakat adó alá vette, a' kiket az ő Attya nagyon ſzenyvedhette. Ő 19 eſztendeig tartott uralkodása után meg-hala. Ő, és az ő Testvére, a' Tengereken végzett háborúkról-is nagyon híressek.

Ő az utólsó végső Uralkodó vólt a' régi Norvégiai Királyſágnak férfi ágából. Az ő Leányának fia Magnus, kinek vezeték neve Smek vala, fia a' Svétziai Ericus Hertzegnek, már Svétziának Királlya vólt, és most egyesítette Norvégiát Svétziával. Az ő fia Hagen, vagy Hakon, a' ki még éltébe vele Corregens vólt, és a' mint fellyebb ki-tettem, férje vala azon nevezetes Dániai Hertzegi Kis-Aſzſzonynak Margaréthának, vagy-is Margitnak. A' Dániával

niával való Atyafiság, mind a' kettőt meg-foſztotta a' Svétziai Koronától, mert Svétziába-is Hakon Királynak neveztetett. De Norvégiába meg-maradott Hakon, minekutánna az ő Attya Magnus Svétziába el-fogattatott, és ſzabadſága meg-nyerése után meg-hólt vólna. Az ő halála után követte ötet az ő fia Olof, hogy ez-is meg-hala az ő nagy ditsőſégű Annya Margarétha a' Calmári egyesſégnek alkotója.

Svétzia.

Második Sverker Carlson, Knut Erichsonnak követője, azon átkozott gondolatot vette fejébe, hogy ezen utólsónak egéſz házát ki-fogja írtani, valóſsággal meg-is ölt ő néhány Hertzegeket közülök, de a' leg-öregebb Erichus Knutson el-ſzökött, és Norvégiába futott, Sverkert el-kergette, a' ki híjába kívánta a' Dánuſok ſegítſégével maga dolgait meg-jobbítani, és egy ütközetbe el-is esett. Tizedik Erichus Knutson most békeſségbe uralkodott, baráttya vólt ez az igazſágnak, és a' békeſségnek, hét eſztendeig tartott Uralkodása után meg-hala. Az ő követője vala János Második Sverkernek a' fia, utólsó a' Sverker házból, a' ki a' Trónusra hágott, és egyedül maga Elsö Sverkernek maradéki közül való, a' ki ágyba hóltmeg, minekutánna ő egy táborozást a' Pogányok ellen el-végzett vólna.

Ericus Hinlespe, az az: Selyp Svétziai nyelven utánna Királlyá lett még mint gyermek, és uralkodott 28 nyúghatatlan eſztendők alatt. A' Folgunkerek Nemzetſége, a' melly

nagyon elõ ment, a' Trónust kívánta el-nyerni. Knut Johanson Længe, úgy viselte magát mint egy Király, meg-verte és el-is ûzte Erichust, de annakutánna általa meg gyõzettetett, és õtet agyon-is ütötte, de a' belsõ nyúghatatlanſágok még ſem ſzûntek-meg, míglen Knutnak fia Holmgeir el-nem-fogattatott, és feje nem vétetett. Az õ halálával vége lett az Erichusok Királyi nemzetſégének.

A' ſok Korona Prætendensei közûl most Valdemár válaſztatott Királynak, a' ki fia vólt Birger Jarelsnek, és Ingeburg Hertzeg Aſzſzonynak Selyp Erichus húgának. Birger Jarel, nem csak gyenge eſztendei alatt a' Királynak, de valameddig élt, ditsõſégessen kormányozta az Orſzágot a' Birodalomnak nagy haſznával, de hogy annakutánna Valdemárnak halála után maga uralkodott, minden meg-változott nagy fogyatkozásal, leg-inkább ártalmára vólt nékie az õ Testvérének Magnusnak fel-fúvalkodása. Ennek, és Valdemár puhaſágának, 's búja életének következése lett egy polgári háború, és a' Királynak meg-rontása, õ el-veſztette mind ſzabadſágát, mind Koronáját, és életét fogſágba végzette.

Magnus Ladules már 1276-dikba meg-vólt koronázva Upsal Városába, õ elsõbe egy külsõ háborút végzett-el Dániával, azért, hogy ezen Korona ſegítſéget adott Valdemárnak, és annakutánna egy belsõ háborút-is a' Folkungerekkel. Mind a' kettõt ſzerentsésen-is el-végzette õ. Az õ további Orſzáglása békeſſéges vólt, és emlékezetre méltó-is a' haſznos törvényekre való nézve. Mindenképpen ditséretre méltó Fejedelem vólt õ, és még nagyobb lett vólna, ha fel-támadás által nem jött vólna a' Tró-

a' Trónusra. Ő életének virágjaiban halt-meg. Szerentsétlenſégére a' Birodalomnak, ő maga két Hertzegeit, Erichust, és Valdemárt, az elſőt Siedermanlandi, eztet pedig Finlandi Hertzegekké tette, minekutánna a' leg-öregebb Birger a' Koronát nyerte vólna-el. A' viſzſzavonások, a' Király, és az ő két Öttsei az Orſzágnak romlására lettek. Elsőben ő maga testvéreinek foglya vólt, meg-nyerte ő ugyan maga ſzabadſágát, és egy réſzit Orſzágának-is, de ollyan fel-tétel alatt, hogy többi réſzei két Testvéreinek, még pedig mindenikének külön egy reſz függetlenül adattasson, és nála-is maradgyon. Ezen hármas Uralkodás alatt ſohajtózott az el-nyomattatott ſzegény nép. Birgernek annakutánna az ő boſzſzúſága veſzedelemre hozta a' két Hertzeget, és áldozattyai-is lettek, mert a' barátſágnak ſzíne alatt Nitsöping Városába tsalta, és ottan istentelenül a' tömlőtzbe mind addig éheſztette, míglen meg-nem haláloztak. Ő pedig meg-útálást nyert, és az Orſzágot kéntelenittetett el-kerülni. Az ő ártatlan fiának Magnusnak fejét vették, a' kinek neve Smek vólt, és az agyon éheſztetett Ericusnak fia jött a' Trónusra.

Birger maga útálatos, és belső mardoſáſokkal tellyes életét az Orſzágon kívül Dániába 1321-dikbe végzette. Smek Magnus, a' ki örökſége által a' Norvégiai Trónust-is el-nyerte, igen ſzomorú környül való állások között uralkodott. Az Orſzág el-ſzegényedett, mégis féltek a' Nagyok a' Királyi hatalomtól, hogy aztat meg-gyengítsék, a' Királyi Hertzegeket még gyermeki korokba Királyoknak meg-nevezték. Az egyikét Ericust Svétziainak, és a' másikát Hakont Norvégiainak. Mivel Magnus

azon nevezetes Valdemár Királlyal jó értelembe vólt, attól tartottak, hogy Scania, és több a' Svétziai Királyſághoz tartozandó tartományok el-fognak veſzni. Az ifjú Ericus Király gátolta ugyan eztet, a' melly még-is az ő halála után meg-történt. Most a' Ministerium ki-hívta Hakon Királyt Norvégiából, de ő nem tetſzett a' Svékusoknak, ámbár a' Dániai Királynak leányát Margitát el-vette. Magnus Király Húgának fiát válaſztották Királynak a' Meklenburgi Hertzeget Albertet.

Az erre következett belsö háborúba elveſztette, Magnus Király maga ſzabadſágát, a' mellyet ő ugyan Hakonnak közbe vetése által megint meg-nyerte, de Trónus nélkül. Ő végtére vízbe hólt. Albert Király a' Svécusokat hamar meg-nem-elégedetteknek tette, a' kik-is Hakonnak Özvegyét, a' Dániai, és Norvégiai Királynét Margitot ſegítſégül hívták. Albert réſzire a' háború nagyon ſzerentsétlenül jött-ki, mert meg-verettetett, és el-is fogattatott, de ugyan tsak nagy fel-tételek alatt meg-ſzabadúlt, de el-kellett nékie Svétziát hagyni, és életét végzette Meklenburg tartománnyába. Margit Királyné alatt, a' mint már ki-tettem, Svétzia, Norvégia, és Dánia egyesíttettek.

A' Calmári Egyesſég.

Ezen egyesſég ſzerint mindenikének ezen egyesült Orſzágoknak, maga igazſágát, Orſzáglásának formáját, és törvénnyeit meg-kelletett vólna tartani, és tsak a' Királynak, azoknak egy akarattal való válaſztása után, kellett vólna közönſégesnek lenni. Margit Királyné

né véghez vitte aztat, hogy Pomeraniából való Erichus unokája, az ő öregebb Nénnyének Jugeburgisnak ezen egyesült Országoknak Királlyává választtatott, de még éltébe észre vette, hogy választásában meg tsalattatott vólna; és az ő halála után, Erichus leg-károssabb dolgokhoz-is fogott. Hogy a' Slesviki Hertzegség megint a' Korona alá hozattatasson, már régen fel-tétele vólt Margit Királynénak, Erichus pedig erőnek hatalmával kívánta az ifjú Slesviki Hertzegtől el venni, de utóllyára szégyennel el-kelletett nékie állani ezen fel-tételétül.

Az ő keménysége, és tetszése szerint való bánása tették őtet az ő jobbágyai előtt utálatossá, és különössen Svétziába. Egy fel-támadás ütötte-ki magát, a' midőn a' Dálkerlebéliek, és más Svécusok Engelbrecht Engelbrechtsons vezérlése alatt, a' Királynak Tisztyeit el-űzték, a' kik leg-inkább külső Országbéliek vóltak, és a' népet nagyon sanyargatták. Ámbár Erichus a' nyúghatatlanságokat jósága által, és erővel-is le-tsendesíteni akarta, még-is a' panaszok inkább, és inkább szaporodtak. A' Statusok ki-hírdették Knutson Károlyt az Ország kormányozójának lenni, és hogy Erichus el-veszítette vólna a' Koronát, a' mellyre érdemetlennek tette magát. Dániábais vége lett a' békételenségnek az ő le-vetteté-sével. Még annakutánna húsz esztendeig élt, első tíz esztendők alatt mint tengeri Tolvaj (Pyrata) a' többi tíz esztendők alatt pedig Pomerániába, és meg-hólt Rügenvaldéba nagy szegénységbe, és meg-vettetve. A' többi történeteiről a' Calmári Egyeségnek a' többi Epochákba fogok szóllani.

Mosqva Ország.

Svevod Jurievits Demetryre következett Vsevodolovits, az ö fia, a' ki tsak rövid ideig, és szünet nélkül való nyúghatatlanságok alatt uralkodott. Az Öttse Jurie követte ötet. Ö alatta ütött-bé ama Nagy Gengis Chánnak Unokája Batú 600000 Tatárokkal Mosqva Országába. A' Nagy Hertzeg Jurie az ütközetbe meg-ölettetett, és Batú el-puszttította, 's meghódította Mosqva Országát, és a' Tatár fö Uraságot meg-kelletett nékie esmérni. Ezen idö tájba uralkodott Jaroslav Vsevodolovits Novogrodba maga fiával Alexanderrel, a' ki a' Tatároktól nem nyúghatatlaníttatott. Alexander, a' ki nevezetes, szelíd, és vitéz Hertzeg vala, a' Néva vize mellett ditsöségessen diadalmaskodott, az úgy neveztetett Pallosbrudereken, és Svécusokon. Attya halála után-is, még mindég ditsöségessen uralkodott, a' Tatárok-is betsülték ötet, a' kiktöl ö azon nagy Hertzegséget Vladimirt mint Feudumot nyerte. Némellyek mondása szerint halála elött Pápa lett. Ötet követte Jaroslav, a' ki háború által lett nevezetes. Ö a' Német kereszztes Vitézek, és a' Liflenderek ellen hartzolt. A' Harmadik Öttsének Vasilei Jaroslavitsnek Országlása, és a' két nagyobb fiai-é-is Alexander Nevskoi, Dimitry Alexandrovits, és Andrei Alexandrovits, tsak belsö szakadásokkal vannak jegyeztetve, a' mellyek mindég Mosqva Országot tehetetlennebbé tették a' Tatár igának le-vetésére. Az utólsó végtére Kalastromba ment. A' leg-ifjabb Alexander Nevskoi Daniló, Alexandrovits fiai közül való, vette-fel elsö azon Titulust,

tulust, *Mosqva Nagy Hertzeg!* és ezen nevû Várost felette meg-nagyobbította, és azon igyekezett, hogy ezen Város elsõ légyen e' világon. Utólsyára Papi Rendbe állott, és abba meg-is hólt. A' többi Nagy Hertzegek ezek vóltak: Michailó Jaroslavits, Jurie Danielovits ezen prædicátummal Moscovise. Alexander Michailovits Jaroslavitse, a' ki Tveerisének neveztetett, Ivan Danilovits Kalita, a' kevély Semen Ivanovits, Rusdali Dimitry Ivanovits, Vasilei Dimitrovits, és Vasilei Vasilovits, a' ki vak vala.

Mind ezek uralkodtak, ſok ſzerentsétlenſégek, viſzſza-vonások, és véres háborúk között. Mivel pedig a' Mosqva Hertzegek egymást rontották, éppen nem vólt nehéz a' Tatároknak õket igájok alá vetni, azért nem kell tsudállani, hogy gyakran a' Tatár Chán a' Mosqva Csáſzárokat halálra ítéltette, és meg-is ölettette, és aztat ſem, hogy a' Tatárok minden félelem nélkûl, és bûntetlen a' Mosqva Hertzegeknek tartománnyait tetſzések ſzerint rablották, és puſztították, és hogy ezen erõſzakok ellen, minden ellen állás, vagy-is védelem kemény halállal bûntettetett-meg. Híjába próbálta Dimitry Ivanovits ezen igát nyakáról levetni, az õ diadalmai a' Don vize mellett ezen prædicátumot *Donisi:* nyerték nékie. Õ erõſen tartotta magát a' Tatárok ereje ellen, és ſok Fõ Urakat vetett a' Mosqva hatalom alá, a' mellyel meg-vetette fundamentomát a' jövendõbéli Nagy Mosqva Monarchiának, de még-is azon idõbe ſzint' ollyan keveset õ, mint akármellyik más, az õtet követõi közûl tudták Mosqva Orſzágot ſzabadnak, és független-

tetlenné tenni, vagy-is tsak a' Tatárok zsákmányozását meg-gátolni. Tamerlánnak háborúi alatt-is ſokat ſzenyvedett Mosqvák Orſzága. Azon tiſztelet, és ditsőlég, hogy ezen Birodalom az ellenſéges erő ellen meg-óltalmaztasson, és ſzabaddá tétettessen, azon nevezetes Nagy Hertzegnek Ivan Vaſilievitsnek hagyattatott, a' kinek-is ditsőſéges Uralkodását a' következendő Epochába ki-fogom tenni.

A' Hatodik Kötetnek VÉGE.

M. ACADEMIA' KÖNYVTÁRA

Urkunde 2ő. p. 37.
Est venit rota fous – 110.
Rendje Especiarum piperis – 398.
uţor. 387. alul.
tarsa. 388. és 69. 11. sor.

GVADANI

HISTORIAE